

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME BÖLÜMÜ

**BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK
VE REEL SEKTÖR FİRMALARI ÜZERİNDEKİ OLASI
ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SERKAN GÜRLEYENDAĞ

İstanbul, 2006

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME BÖLÜMÜ

**BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK
VE REEL SEKTÖR FİRMALARI ÜZERİNDEKİ OLASI
ETKİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

SERKAN GÜRLEYENDAĞ

Danışman: PROF.DR.İLKER PARASIZ

İstanbul, 2006

ÖNSÖZ

Son yıllarda dünya finans sisteminde yaşanan istikrarsızlıklar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörlerinin, sağlıklı yapılanması gerekliliğini ön plana çıkarmıştır.

Bankacılık sektöründe yaşanan bu gelişmeler ışığında, uzun süreden beri hem denetleyicilerin hem de finans sektörünün üzerinde yoğun olarak çalıştığı Basel II, uluslararası alanda 2007 yılında, ülkemizde ise 2008 yılında uygulamaya girecektir. Basel II ile birlikte dünya bankacılık sektörü tarihinde yeni bir sayfa açılacaktır. Bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini arttırmak yoluyla daha sağlıklı bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için Basel II önemli bir fırsattır. Basel II uzlaşısı, bankacılık sektörü-şirketler arasındaki ilişkilerde de radikal değişiklikler getirecektir. Bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı, finansman sorununu önemli ölçüde bankacılık sisteminden karşılayan reel sektör firmalarına da yansıtacaktır.

Bu çalışmada, yakın dönemde ülkemizde uygulanmaya başlanacak olan Basel II kriterlerinin bankacılık sektörüne ve reel sektör firmalarına etkileri değerlendirilerek, bu değişime uyum sağlayabilmeleri için bankacılık ve reel sektörün neler yapması gerektiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında hep yanımda olan, beni daima destekleyip yüreklendiren, ilgi, sevgi ve sıcaklığını esirgemeyen aileme sonsuz minnettarım.

Son olarak bana bu konuda çalışma imkanı veren, tezimin değerlendirilmesi aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen Danışman hocam, Prof.Dr.İlker PARASIZ'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
TABLO LİSTESİ	VI
ŞEKİL LİSTESİ	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

FINANSAL DÜZENLEMELERİN TEMELLERİ VE BASEL I

I.1. Finansal Düzenlemeler	4
I.1.1. Finansal Düzenlemenin Dayandığı Temeller	4
I.2.2. Uluslararası Finansal Düzenlemeleri Oluşturan Kurumlar	7
I.2. BIS-Bank For International Settlement	9
I.3. 1988 Basel Standardı	10
I.3.1. Sermayenin Bileşenleri.....	11
I.3.2. Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları.....	14
I.3.2.1. Yüzde 0 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Kalemleri	15
I.3.2.2. Yüzde 20 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri	15
I.3.2.3. Yüzde 50 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri	15
I.3.2.4. Yüzde 100 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri	15
I.3.2.5. Yüzde 0,10,20,50 Risk Ağırlıklarından Birinin Uygulanabileceği Bilanço Aktifleri.....	16
I.3.3. Bilanço Dışı Aktiflere Uygulanan Risk Katsayıları	16
I.3.4. 1988 Basel I Sermaye Yeterlilik Oranının Hesaplanması	16
I.4. 1996 Basel Düzenlemesi	17
I.4.1. Piyasa Riski	18
I.4.1.1. Standart Metot	19
I.4.1.2. İçsel Risk Ölçüm Metodu	24
I.4.2. Sermaye	27
I.5. Basel I'e Yönelik Temel Eleştiriler	28

BÖLÜM II

YENİ SERMAYE UZLAŞISI :BASEL II

II.1. Uygulama Kapsamı	34
II.2. Yeni Uygulamanın Temel Unsurları	35
II.2.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Yeterliliği	36
II.2.1.1. Kredi Riski	36
II.2.1.2. Operasyonel Risk	52
II.2.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetimi	60
II.2.3. Üçüncü Yapısal Blok : Piyasa Disiplini.....	63

	Sayfa No.
II.3.Yeni Sermaye Uzlaşısına İlişkin Değerlendirmeler.....	65
II.4.Basel II'nin Gelişmekte Olan Ülkelere Muhtemel Etkileri.....	68

BÖLÜM III

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ KONUSUNDA YAPILAN DÜZENLEMELER VE BASEL II'NİN OLASI ETKİLERİ

III.1. Türk Bankacılık Sektöründe 1980 Sonrası Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi.....	77
III.2. 2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri	83
III.3. Türkiye’de Kriz Sonrasında Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Süreci	84
III.4. Türk Bankacılık Sektöründe 1988 Basel Standardı Yayınlanana Kadar Yürürlükte Olan Düzenlemeler.....	88
III.5. 1988 Basel Standardının Türk Bankacılık Sistemine Uyarlanması.....	90
III.5.1. Sermaye Yeterliliği Konusunda 1989-2001 Tarihleri Arasında Yapılan Düzenlemeler	90
III.5.2. BDDK’nın Kurulmasından Sonra Sermaye Yeterliliği Konusunda Yapılan Düzenlemeler	95
III.5.2.1. Sermaye Yeterliliği Rasyosuna Kredi Riskinin Katkısı	98
III.5.2.2. Sermaye Yeterliliği Rasyosuna Piyasa Riskinin Katkısı	100
III.6. Türkiye’de Basel II Teknik Hazırlık Süreci	102
III.6.1. QIS-TR Sonuçları	104
III.6.2. Türk Bankacılık Sektörü Basel II 2. Anket Sonuçları	106
III.6.3. Basel-II’ye Hazırlık Sürecinde Karşılaşılan Temel Sorunlar	109
III.7. Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Türk Bankacılık Sisteminin Durumu	110

BÖLÜM IV

BASEL II'NİN REEL SEKTÖR FİRMALARI ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

IV.1. Basel II Uygulamasına ve Ülkemize Göre Firma Sınıflandırmaları ile Kredilendirme Uygulamaları	120
IV.1.1. Bankaların Mevcut Kredilendirme Uygulamaları	124
IV.1.2. Basel II'nin Kredilendirmeye Yönelik Uygulaması.....	124
IV.2. Basel II'nin Kobilere Etkileri	126
IV.2.1. Kobilerin Ülke Ekonomisindeki Yerleri ve Bankalarla Kredi İlişkileri....	126
IV.2.2. Basel II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri.....	129
IV.2.2.1. Kredi Derecelendirme ve Teminatlandırma Yöntemlerinin Etkileri..	130
IV.2.2.2. Kredi Miktarı ve Fiyatlaması Üzerine Etkileri	136
IV.2.2.3. KOBİ’lerin Finansman Tercihleri ve Faaliyet Yapıları Üzerine Etkileri	139
IV.3. Şirketlerin Yapması Gerekenler ve Öneriler	143
SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME.....	149
EKLER.....	155
KAYNAKÇA	161

ÖZET

BASEL II KRİTERLERİNİN TÜRK BANKACILIK VE REEL SEKTÖR FİRMALARI ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

1990 sonrası dönemde yaşanan finansal krizler, finansal kurumların gözetiminin önemini ve bu gözetim sürecinde düzenleyici-denetleyici otoritelerin ve piyasaların daha aktif ve etkin rol almaları gerekliliğini açıkça ortaya çıkarmıştır. Uluslararası faaliyet gösteren büyük bankalar risklerini daha iyi ölçebilmek ve yönetebilmek için finans teorisini ve istatistiki modelleme tekniklerini birlikte kullanmak suretiyle yeni yaklaşımların öncüsü olmuştur. Gelişmiş ülkelerin otoriteleri ise, finans alanında oluşan bu gelişmelerin gerisinde kalmamak ve küresel finans sektörünün istikrarlı olmasını sağlamak amacıyla Basel-II'nin önünü açmış bulunmaktadır. Mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesi (Basel-I), risklere fazla duyarlı olmaması ve daha karmaşık yaklaşımların uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar tarafından halihazırda kullanılıyor olması dolayısıyla yetersiz kalmış, ancak Yeni Uzlaşımın (Basel-II) ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Basel-II Uzlaşımı'nda kredi ve piyasa riskleri ile operasyonel riske ilişkin olarak Basel-I'e kıyasla kapsamlı ve riske duyarlı ölçüm yöntemleri benimsenmiş bulunmaktadır.

Yeni Uzlaşımın, orta ve uzun vadede küresel ekonomik düzen üzerinde bir dizi etki yaratması muhtemeldir. Böylesi kapsamlı ve teknik metnin kuşkusuz başta bankalar olmak üzere pek çok kesimde etkilerinin olması beklenmektedir. Bu kesimler içerisinde en çok tartışılardan biri de KOBİ'lerdir. Bunda KOBİ'lerin ülke ekonomilerindeki kritik konumları ve Basel II ile birlikte getirilecek sıkı kurallara uyumları konusunda yaşayabilecekleri problemler etkili olmuştur. Bu çalışma Türkiye'de Basel II uygulamalarının etkilerinin neler olabileceği sorusunu cevaplamaya çalışmaktadır.

Kasım, 2006

Serkan GÜRLEYENDAĞ

ABSTRACT

POSSIBLE IMPACTS OF THE APPLICATION OF THE BASEL II ACCORD ON THE TURKISH BANKING AND THE REAL SECTOR

Financial crises experienced in the period after 1990 have revealed the importance of monitoring of financial institutions and that regulatory and supervisory authorities and markets should have more active and effective role in this monitoring process. Internationally operating large banks are the pioneers of new approaches with a view to measure and manage risks better by using finance theory and statistical modeling techniques. Banking authorities of developed countries have paved the way towards Basel-II with the aim of not lagging the developments in this field and ensuring the stability of the global financial system. Current capital adequacy regulation, Basel-I, is being insufficient because of the fact that it is less sensitive to risks and more sophisticated methods have been already in use by large banks. Nevertheless, current accord has led to the emergence of Basel-II. Basel-II has adopted a more comprehensive and sensitive methodology for addressing risks, mainly credit and a new type of risk, operational risk. New Accord has more extensive objectives than those of the current accord.

It is likely that the new accord may have a lot of implications on global financial sector in the medium and long run. In order to adapt the new accord, international and national banks will need to approach to risk management in a more sophisticated manner, which in turn may have some effects on international borrowing and domestic credit markets of developing countries especially. This type of comprehensive and technical text is undoubtedly expected to have considerable impacts on many sectors, primarily banking sector. SMEs are one of most controversial ones among them. This is mostly due to their critical positions in the national economies and the problems they may face implementation of very strict rules of Basel II. This study tries to answer the question what the possible impacts of applying Basel II in Turkey may be.

November, 2006

Serkan GÜRLEYENDAĞ

TABLO LİSTESİ

		Sayfa No.
Tablo I.1	1988 Basel Standardına Göre SYR'nın Hesaplanması	17
Tablo I.2	Spesifik Riskin Hesaplanmasında Kullanılacak Risk Katsayıları	20
Tablo I.3	Piyasa Riskinin Dahil Edileceği SYR'nın Hesaplanması	28
Tablo II.4	Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması	33
Tablo II.5	Basel II Kapsamında Kullanılabilecek Yaklaşımlar	36
Tablo II.6	Standart Yaklaşımda Kullanılan Risk Ağırlıkları	39
Tablo II.7	Kabul Edilen Teminatlar	45
Tablo II.8	Standart Yaklaşım	58
Tablo II.9	Alternatif Standart Yaklaşım	59
Tablo II.10	Alternatif Standart Yaklaşım (2)	59
Tablo II.11	Basel II'nin Beklenen Etkileri ve Getireceği Maliyetler	65
Tablo II.12	OECD Üyesi Olan/Olmayan Ülkeler Bazında Ülke Dereceleri ve Risk Katsayıları	72
Tablo II.13	Anonim Şirketlerden Olan Alacaklara İlişkin Sermaye Gerekliliği	73
Tablo II.14	Ülke Riskleri Esas Alınarak Hazırlanmış Sermaye Gereksinimleri	75
Tablo III.15	Türk Bankacılık Sisteminde Banka Sayısı	78
Tablo III.16	Bankacılıkta Toplam Aktiflerin Mülkiyet Yapısına Göre Dağılımı	78
Tablo III.17	Bankacılıkta Toplam Aktiflerin Banka Büyüklüklerine Göre Yüzde Gelişimi	79
Tablo III.18	HDTM Tebliğine Göre Sermayenin Bileşenleri	90
Tablo III.19	Sektör ve Banka Grupları Bazında Sermaye Yeterlilik Rasyoları	94

		Sayfa No.
Tablo III.20	Bazı Kamu ve Özel Sermayeli Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları (Yüzde)	94
Tablo III.21	Türk Bankacılık Sistemi Seçilmiş Rasyoları	98
Tablo III.22	Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Riskinin Risk Grupları Bazında Dağılımı (Bin YTL)	102
Tablo III.23	QIS-TR Sonuçları	104
Tablo III.24	Türkiye'nin Kredi Notunun Gelişimi	112
Tablo III.25	Bankaların Eurobond Stokları ve Yurt Dışı Bankalardan Sağlanan Fonlar (2004 Yılı İtibarıyla)	113
Tablo IV.26	Standart Yönteme Göre Firma Sınıflandırmaları	120
Tablo IV.27	Kobi'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri	127
Tablo IV.28	Basel II Standart Yaklaşım Kobi'lerin Risk Ağırlıkları	130
Tablo IV.29	Basel II (Standart Yaklaşım) Çerçevesinde Risk Ağırlıkları	131
Tablo IV.30	Basel II-Standart Yaklaşımında Risk Azaltıcı Olarak Kabul Edilebilecek Teminatlar	134
Tablo IV.31	Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler	141
Tablo IV.32	Türkiye'de ve Dünyada Firmaların Mali Kaynakları	141

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil III.1 Mevduatın Krediyeye Dönüşüm Oranı	79
Şekil III.2 Bankacılık Sistemi Kredi Hacmi Yıllık Yüzde Değişim	80
Şekil III.3 Toplam Aktif İçinde Kamu Borçlanma Senetleri ve Kredilerin Payı (%) ile Açık Pozisyon Tutarı	81
Şekil III.4 Aktiflerin Risk Ağırlığına Göre Dağılımı	99
Şekil III.5 Kredi Riski Ölçümünde İçsel Yöntem Kullanmayı Planlayan Bankalar	107
Şekil III.6 Operasyonel Riski Ölçümünde İÖY Kullanmayı Planlayan Bankalar	108
Şekil III.7 Piyasa Riski Ölçümünde RMD Yaklaşımını Kullanmayı Planlayan Bankalar	109
Şekil IV.8 İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ile Sermaye Hesaplanması	132
Şekil IV.9 Farklı Ciro İçin Sermaye Yükümlülükleri- (Kredi Tutarına Oranla-%)	133
Şekil IV.10 Banka Kredileri İçin Verilen Teminat Türleri	135
Şekil IV.11 Risk Bazlı Kredi Fiyatlamasının Safhaları	137
Şekil IV.12 Basel I ve Basel II'de Kredi Fiyatlaması	138

KISALTMALAR

- AB** : Avrupa Birliği
- BCBS** : Basel Bankacılık Denetim Komitesi (*Basel Committee on Banking Supervision*)
- BDDK** : Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu
- BHM** : Bařbakanlık Hazine Műsteřarlıđı
- BIS** : Uluslararası Ödemeler Bankası (*Bank for International Settlements*)
- DİBS** : Devlet İç Boręlanma Senedi
- EAD** : Temerrüt Anındaki Risk Tutarı (*Exposure at Default*)
- ECA** : İhracat Kredi Kuruluşları (*Export Credit Agencies*)
- ECAI** : Bağımsız Derecelendirme Kuruluşları (*External Credit Assesment Institutions*)
- GSMH** : Gayri Safi Milli Hasıla
- GSYİH** : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
- IMF** : Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund*)
- IRB** : Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı (*Internal Ratings Based Approach*)
- KOBİ** : Kűçük ve Orta Őlęekli İřletmeler
- LGD** : Temerrüt Halinde Kayıp (*Loss Given Default*)
- M** : Vade (*Maturity*)
- OECD** : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (*Organization for Economic Cooperation and Development*)
- PD** : Temerrűde Dűřme Olasılıđı (*Probability of Default*)
- RAA** : Risk Ağırlıklı Aktifler
- RMD** : Riske Maruz Değer
- QIS** : Sayısal Etki ęalıřması (*Quantitative Impact Study*)
- SA** : Standart Yaklaşım (*Standardised Approach*)
- SSA** : Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım (*Simplified Standardised Approaches*)
- SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu
- SYR** : Sermaye Yeterliliği Rasyosu
- TBB** : Tűrkiye Bankalar Birliđi
- TCMB** : Tűrkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- TMSF** : Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu

GİRİŞ

Son dönemde bankacılık sektörünün gündemindeki en önemli konulardan biri risk yönetimidir. Özellikle son yıllarda finansal piyasalarında meydana gelen krizlerin globalleşme sürecinin bir sonucu olarak dünya piyasalarına da kolayca yayılabildiği görülmüştür. Bu durum krizlerin sadece ülkelerin kendilerinin değil, dünya piyasalarının da bir sorunu haline gelmesine neden olmuştur. Bu nedenle uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standart yaklaşımların geliştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu konuda bilinen en geniş düzenleme de Basel komitesi tarafından oluşturulan Basel kriterleridir.

Basel Komitesi, 1974 yılı sonunda uluslararası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen önemli krizleri takiben, “Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi” adı altında kuruldu. Komite’nin çalışmalarıyla uluslararası denetim kapsamındaki farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amaçlanıyordu. Basel Komitesi, 1988 yılında Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısını (Basel I) düzenledi. 1993 yılında yürürlüğe giren Basel I ile bankalar taşıdıkları riskle orantılı olarak yasal sermaye bulundurmaya başladılar.

Risk ağırlıklarının saptanmasında OECD ülkelerine ayrıcalık tanıyan Basel I, başlangıçta bankaların sadece kredi riskleri için sermaye gereksinimi tanımlamıştır. 1996 yılında yapılan değişiklik ve 1998’de yürürlüğe giren şekliyle Basel I, kredi riski yanı sıra piyasa riski içinde yasal sermaye bulundurmaya gerektirecek şekilde yeniden düzenlendi. Ancak, zaman içinde uygulanmada ortaya çıkan aksaklıklarla birlikte, dünya bankacılık sektöründe önemli sorunlar çıkmaya başlamıştır (BDDK, 2005). Bu sorunlar; uygulanan sermaye standardının risk ölçümlerinde yetersiz kalması, uygulanan risk ölçüm yönteminin tüm bankalar tarafından kolaylıkla uygulanabilecek kadar basit olması nedeniyle yeterince hassas bir risk ölçümü yapamaması, temel kredi riski kriteri olarak OECD üyeliğini esas alması şeklinde sıralanabilir (Yüksel, 2005).

Böylece Komite, 1999 yılında Basel I standartlarının yetersizliklerini ortadan kaldırmak üzere daha üst standartlar getiren Basel II uygulamalarını ortaya koymuştur.

Basel II ile piyasa riskiyle ilgili Basel I düzenlemeleri aynen korunurken, kredi riskinin hesaplanması ile ilgili yeni düzenlemeler getirilmiş ve operasyonel risk ilk kez sermaye yeterliliği hesaplanmasına dahil edilmiştir. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, 1988 yılında yayımlanmış bulunan ilk uzlaşya göre köklü değişiklikleri önermesinin yanı sıra “denetim otoritesinin incelemesi” ve “piyasa disiplini” hususlarına özel önem atfetmesi sebebiyle, Basel-II hem bankalar hem de düzenleme/denetleme otoriteleri için özel gayret gerektiren bir alan ve yeni bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Yeni Uzlaşya, temel olarak bankaların denetim ve gözetiminde daha sağlam bir altyapının tesis edilmesini, risk yönetiminin güçlendirilmesini, piyasa disiplini ve dolayısıyla küresel düzeyde sürdürülebilir bir finansal istikrarın sağlanmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede, Yeni Uzlaşya, uluslararası alanda sermaye yeterliliğinin yakınsamasında uygulanması gereken salt kurallar kümesi olmayıp aynı zamanda bankacılık otoritelerinin finansal sistemlerine daha bütünleşik bakmalarını özendiren bir yaklaşımdır (Yayla ve Kaya, 2005:3). 2004 ortasında son halini alan Basel II'nin, 2006 sonunda G-10 ve AB'de, 2007 itibariyle de gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya başlanması beklenmektedir. Basel II'nin yürürlüğe girmesi, önemli değişiklikleri de beraberinde getirecektir.

Türkiye, IMF, Dünya Bankası ve BIS'in bir üyesi olarak, ayrıca da AB üyeliği beklentisi olan gelişmekte olan bir ülke olduğu göz önüne alındığında, bu gelişmelerden etkilenmemesi olanaksızdır. Zira, Basel II düzenlemeleri ile birlikte Türkiye gibi uluslararası normlara göre çok küçük bir finansal sisteme sahip gelişmekte olan ülkeler açısından bir dizi yeniliklerin gerçekleştirilmesini gerektirmektedir. Bu düzenlemelerden en çok etkilenmesi beklenen bankacılık kesimi ile birlikte, reel sektör işletmeleri ve özellikle de Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerdir (KOBİ). Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerine de yansıtacaktır. Türkiye'de mali sermayenin yeniden düzenlenmesi beraberinde tüm ekonomik yapının da yeniden düzenlenmesini getirecektir. Hem AB süreci, hem de Basel II süreci Türkiye sermayesi için geri dönüşü olmayan bir yol gibi görünüyor. Geri dönüşü olmayan bu yolda gerek reel sektör gerekse bankalar için artık birçok şey eskisi gibi olmayacaktır.

Bu alışmada Basel II ile getirilen önemli dönüşümün etki alanları tartışılmakta, Türkiye’de bankacılık ve reel sektörün bu değişimden ne şekilde etkileneceği konu edilmektedir. Birinci bölümde finansal düzenlemelerin oluşum sebepleri ile Basel I sermaye yeterlilik uzlaşısının oluşum süreci ve uygulamaları ile uzlaşıya getirilen eleştiriler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Basel II ile getirilen yeni uygulamalar ayrıntılı olarak ortaya konmuş ve Basel II düzenlemelerinin gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkileri ile uygulanması düşünölen yeni standardın yaratabileceği olası sonuçlar değerlendirilmektedir. Üçüncü ve dördüncü bölümde, Türkiye uygulaması ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde, Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliği düzenlemelerinin gelişimi ve Basel standartlarının uygulanma süreci, bu sürecin bankacılık sektörüne olası etkileri, dördüncü bölümde de reel sektörün bu süreçten nasıl etkileneceği ve uygulama sürecinde neler yapılması gerektiği ele alınmıştır.

BÖLÜM I

FİNANSAL DÜZENLEMELERİN TEMELLERİ VE BASEL I

I.1. FİNANSAL DÜZENLEMELER

Yirminci yüzyılın son 20 yılına damgasını vuran olgu finansal sistemlerin dünya çapında modernize edilmesi ve liberalizasyonu oldu. Bu durum, finansal sistemi düzenleyen ve denetleyen otoritelerin yeni düzene nasıl adapte olacakları sorununu da beraberinde getirdi. Diğer taraftan bu dönemde hem gelişmiş ülkelerde, hem de yeni gelişen piyasa ekonomilerinde artan sıklıkla tekrarlanan finansal krizler yaşandı. Bu krizler etkiledikleri ülkelerin finansal sistemlerini bozmakla kalmayıp, aynı zamanda ekonomik faaliyet hacmi üzerinde de şiddetli olumsuzluklara yol açtılar. Onun için bu piyasaların düzenlenmesi gereği ortaya çıktı.

I.1.1. Finansal Düzenlemenin Dayandığı Temeller

Ülkelerin kalkınması sürecinde finansal yapının oynamış olduğu rol, finansal piyasaların etkin kaynak dağılımının gerçekleşmesini sağlama ve büyümeyi kolaylaştırma fonksiyonları ile ilgilidir. Ekonomik kalkınma sürecinin en önemli aktörünün finansal piyasalar olduğu hususunda bütün iktisat bilimciler hem fikirdir. Reel ve mali sektörden oluşan ekonomilerin mali ayağı, (finansal piyasalar) yapıları itibariyle daha fazla riski barındırırlar. Bu çerçevede yapılan hukuksal düzenlemeler, piyasadaki oyuncuların değişkenlik arz eden piyasa ortamında kendilerini güven içerisinde hissedecekleri, sağlam, istikrarlı ve etkili bir finansal sistem oluşturmayı amaçlar. Özellikle bir ülkenin ödemeler sisteminde finansal kurumların rolü ile birlikte olan dışallıklar nedeniyle birçok toplumda resmi finansal düzenleyicilere üç önemli görev düşer (Kane,2001:3):

➤ Finansal işlemlerde hile, ayrımcılık ve sözleşmelerin yerine getirilmemesi risklerini sınırlamak,

➤ Finansal kurumların borçlarını ödeyememeleri ve haklı gerekçelere dayanmayan müşteri kaçışlarının beraberinde getirdiği sürü davranışının ortaya çıkardığı riskleri minimize etmek için bir finansal güvenlik ağı oluşturmak,

➤ Sistemdeki olumsuzlukların (yozlaşmaların) kontrolünü ve finansal güvenlik ağını etkili bir şekilde ve vergi ödeyenlere minimum fırsat maliyeti ile işletmek.

İktisadi kalkınma, yapısal olarak etkin, istikrarlı ve sağlam bir finansal sektörle gerçekleştirilebilir. Daha önce yaşanmış olan tecrübeler, kriz yaşayan ve istikrarın bozulmuş olduğu ülkelerde bu olayların ciddi ekonomik maliyetlerin ortaya çıktığını göstermektedir. Finansal sistem, fonları tasarruf sahiplerinden (fon arz edenlerden) yatırımcılara (fon talep eden) aktarır ve tasarruflar uzun vadeli yatırımlarda kullanılırken, tasarruf sahiplerinin kendi tasarruflarının likiditesini ellerinde bulundurmalarına imkan verir. İyi işleyen bir finansal sistem tasarruflar için en verimli kullanımı seçecek ve ayrıca fonların kullanımını denetleyerek, verimli bir şekilde kullanılmalarda sürekliliğini sağlayacaktır. Finansal piyasaların bu seçim ve gözetim fonksiyonları esas olarak bilginin sağlanması ve işlenmesi ile ilgilidir. Fakat piyasada bilgi eksikliği vardır. Bu yüzden finansal piyasalar, piyasa başarısızlıkları ve aksaklıklarla karakterize edilirler. Piyasa başarısızlıklarının finansal sektörde yaygın olması gerçeği çoğunlukla finansal sektör liberalizasyonunun takibinde ya gözden kaçırılmış ya da ihmal edilmiştir. Teknolojik yeniliklerin bir sonucu olarak, işlem yapmanın artan hızı ve azalan maliyeti finansal piyasaların derinliğini ve likiditesini iyileştirmiştir. Bu iyileşmeler finans teorisindeki gelişmelerle birlikte risk alma, riski ölçme ve kontrol etmeye yönelik yeni ve daha karmaşık araçların benimsenmesine yol açmıştır (Meyer,1999). Teorik ve ampirik düzeyde yapılan çalışmalar, finansal ekonomi alanındaki gelişmelerin reel ekonomiyi etkilediğini ve bu yüzden de finansal piyasaların ve kurumların istikrarlı işleyişinin, finansal ve reel kesimdeki kişi ve kurumlar için önemli olduğu düşüncesini yaygınlaştırmıştır.

Finansal düzenlemelerin gerekliliği, genellikle piyasa başarısızlıklarının önlenmesi veya kamu yararının gerçekleştirilmesi ile açıklanmaktadır. Piyasa başarısızlığı teorisine göre, kamu müdahalesinin gerekçesi piyasanın aksayan yönlerinin düzeltilmesi ve etkin kaynak dağılımının sağlanmasıdır. Kamu yararı teorisine göre ise, kamu düzenlemeleri

piyasa mekanizmasının optimal kaynak dağılımını sağlayamamasına bir tepkidir. Hükümetler piyasadaki verimsizliklerin giderilmesi yönündeki kamuoyu talebini, düzenleyici kurallar koymak suretiyle karşılamaktadırlar (Baştürk, 1999:6). Kamu yararı teorisi, düzenlemenin piyasa başarısızlıkları ve dışsallıklarla ilgili olduğunu kabul etmekle birlikte, sözleşmelerin veya kanunların niçin bu problemleri ele alamadığını açıklayamamaktadır. Finansal kurumların davranışlarının genellikle bir bütün olarak finansal sistemin istikrarı ve güvenilirliği üzerinde yansımaları vardır. Piyasa aksaklıkları ve başarısızlıkları, işlem yapanların çıkarlarının aleyhine işleyebilen ve örneğin onların rasyonel karar almalarına yeterli olmayacak kadar yetersiz bilgidен kaynaklanabilir. Banka iflaslarının özel ve sosyal maliyetleri arasındaki farklılık, bir finansal güvenlik ağı şeklinde ex post hükümet müdahalesine uygun bir zemin oluşturmaktadır¹. Eğer mudiler bir bankanın portföyü hakkındaki güvenlerini kaybederlerse, fonlarını çekmek isteyebilirler. Bu da bankayı kendi aktiflerini tasfiye etmeye zorlar. Bir bankaya yönelik güven kaybının bütün sisteme yayılma tehlikesi her zaman vardır. Yerel bir problemle sistem çapında bir problem arasında ayırım yapamayan yatırımcılar fonlarını sağlam bankalardan da çekmek isteyebilirler ve sonuç olarak bankalar, mevduat çekilmelerini karşılayacak fonlara sahip olmazlarsa büyük ölçekli banka iflasları ortaya çıkabilir. Bu şartlarda finansal güvenlik ağı, müşterileri (mevduat sigortası) ve finansal kurumları (son borç verme mercii) kendi kontrollerinin ötesindeki faaliyetlerinin sonuçlarından korumayı amaçlar (Nieto,2001:94).

Finansal kurumları gözetleme gerekliliği ve bu faaliyette mevcut olan ölçek ekonomileri de önemli bir regülasyon gerekçesidir. Finansal kurumlar ve müşterileri arasındaki finansal sözleşmelerin doğası nedeniyle bu kurumların davranışlarının sürekli

---

¹ Bu güvenlik ağı genellikle açık mevduat sigortası ve hissedarlara yönelik üstü kapalı garantiler şeklinde olmaktadır. Finansal güvenlik ağının arzulanırlığı, bankaların diğer finansal kurum türlerinden farklı olduğu kanısından doğmaktadır. Bankaların özel karakteri, onların ekonominin tam fonksiyon görmesi için gerekli olan hizmetleri sunmalarında yatar. Bu hizmetlerin başlıcaları; ödemeler sisteminin temel unsuru olma, likidite sağlama, borçlanıcılar hakkında bilgi temini, tasarruf sahipleri ve yatırımcılar arasında aracılık etme ve risklerin çeşitlendirilmesidir. Ancak finansal güvenlik ağının varlığı, piyasa disiplininin ortadan kalkmasının bir sonucu olarak çarpıklıklara neden olabilir ve ahlaki risk problemi ortaya çıkararak daha fazla risk alma güdülerini artırabilir (Nieto, 2001: 94). Yani güvenlik ağları, bankaların ilave risk almalarına yönelik bir teşvik sağlamakta, sigorta ve garantiler nedeniyle bankalar riskli borçlanıcılara yüksek faizli kredileri genişletmeye eğiliminde olmaktadır. Çünkü bu tür kredilerde, eğer kredi geri ödenirse yüksek bir getiri ortaya çıkmakta, fakat eğer borçlu borçlarını ödemezse bu yükü toplum üstlenmektedir.

gözetlenmesi gerekmektedir (Llewellyn, 2000: 312). Kurumla menfaat bağı olanların (stake-holders) tamamının, işlem yaptıkları finansal kurumları gözetleme sorumluluğu olmakla birlikte, bu görev bağımsız bir birim tarafından çok daha etkin bir şekilde gerçekleştirilebilir.

Hükümet müdahalesinin bir başka gerekçesi bankaların para yaratmada oynadıkları önemli rolle ilişkilidir. Para politikası büyük ölçüde bankalar kanalıyla yürütülür. Bu çerçevede bankacılık sisteminin borçlarını ödeyebilirliği (solvency), para politikasının yeterli fonksiyon görmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Teknolojik ilerlemelerin bir sonucu olarak finansal aracılığın yapısı değişse bile finansal sisteme regülasyon şeklindeki hükümet müdahalesinin arkasındaki itici güçlerin geçerliliğini korumaktadır. Bununla birlikte teknolojik ilerlemelerin hızlanması, finansal sektördeki mevcut trendlerden bazılarını (örneğin globalizasyon, deregülasyon) güçlendirmektedir. Bu da bizi finansal sektör düzenlemelerinde geleneksel yaklaşımın yeterli olmadığı sonucuna götürmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojilerindeki ilerlemelerle finans alanındaki gelişmeler, geleneksel finansal düzenleme ve denetleme yapılarına doğrudan müdahalede bulunacak şekilde finansal hizmetleri yeniden biçimlendirmektedir (Furlong ve Kwan, 1999).

I.2.2. Uluslararası Finansal Düzenlemeleri Oluşturan Kurumlar

Uluslararası finansal piyasalar 1980'li yıllarda ivme kazanan globalizasyon ve deregülasyona paralel olarak önemli değişim geçirmişler ve bu iki olgu uluslararası finansal gelişme trendinin yapısını belirlemiştir. Teknolojik gelişmelerin de ivme kazandırdığı globalleşme ile birlikte ulusal hükümetlerin global finansal ajanların davranışlarını kontrol etmeleri güçleşmiş ve uluslararası finansal düzenleme alanının genişletilmesi yönünde genel bir eğilim oluşmuştur.

Uluslararası finansal düzenlemeler esas olarak üç önemli grubun oluşturduğu standartlar dizisi ile yönlendirilir:

1- Uluslararası Ödemeler Bankası'nın (BIS) desteği ile oluşturulan *Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi* (Basel Komite) bankacılık sistemini düzenler.

2- *Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO)*, menkul kıymet firmaları ve piyasalarını düzenler.

3- *Uluslararası Sigorta Denetim Otoriteleri Birliği (IAIS)*, sigorta şirketlerini düzenler.

IOSCO ve IAIS geniş bir üye grubuna sahip olan, daha yakın zamanlarda oluşturulmuş yapılanmalardır. Basel Komite ise sadece gelişmiş ülke denetim otoritelerinden oluşan çok daha dar bir gruplaşma olmakla birlikte, başarılı bir şekilde fonksiyon görmesinin bir sonucu olarak dünya çapında önemli bir otorite kazanmış olan ve üye olmayan ülkeler için de standartlar oluşturan bir yapılanmadır.

Bu yapılanmaların yanı sıra IMF'nin dünya çapındaki ekonomik gözetimle ilgili sorumluluğu yakın zamanlarda finansal sistemleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Hem IMF, hem de Dünya Bankası'nın finansal kriz yaşayan ülkeleri iyileştirmek veya krizlerden kaçınmada ülkelere yardım etmek için oluşturulmuş kredi programları vardır (Kane, 2000). Yine bu bağlamda Mayıs 1999'da IMF ve Dünya Bankası, "Finansal Sektör Değerlendirme Programı" adı altında ortak bir çalışma başlatmışlardır. Bu program çerçevesinde IMF ve Dünya Bankası ülkelerin mevcut düzenleyici yapılarını ve düzenleyicilerin bağımsızlığını değerlendirebilmektedirler.

Bankacılık sisteminin düzenlenmesinde en önemli uluslararası kuruluşu olan BIS'in günümüzdeki misyonu, üye ülkeler tarafından kabul edilen bankalara yönelik düzenleme ve denetim stratejileri ve uluslararası finansal politikaları koordine etmektir. Banka bu amaçla bünyesinde aktifler tutar, üye ülkelere ve yeni gelişen ülkelere sıkıntıya girdiklerinde kredi kolaylıkları sunar ve farklı ülkelerin merkez bankalarından toplanan finansal bilgi için bir takas odası hizmeti görür (Kane, 2000).

Finansal piyasaların düzenlenme gerekçelerinden bahsettikten sonra şu aşamada "risk yönetimi" kapsamında bu düzenlemeyi uluslararası platformda geliştiren "BIS-Bank for International Settlements"den aşağıda ayrıntılı olarak bahsedilmektedir.

I.2. BIS-BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENT

Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS-Bank For International Settlement), bazı ülkelerde meydana gelen, uluslararası para ve finans piyasalarını sarsan bankacılık krizleri sonucunda uluslararası finans işlemlerinin kolaylaştırılması ve küreselleşen finans dünyasında düzenleyici kurallar oluşturarak istikrarın sağlanması amacıyla merkez bankalarının işbirliği ile 1930 yılında kuruldu. Halen Türkiye'nin de dahil olduğu 55 ülkenin Merkez Bankası BIS'e üye bulunmaktadır. 1930'dan bu yana BIS'teki merkez bankaları birliği olarak Basel'de merkez bankaları başkanları ve uzmanları ve diğer özel kurumların uzmanları düzenli bir şekilde toplantılar yapmaktadır. Bu birliğin desteğiyle BIS, kendi araştırmalarını yaparak finansal ve parasal ekonomi anlamında arşivini geliştirmiş ve finansal ve ekonomik istatistikleriyle bankacılık dünyasına katkılar sağlamıştır.

Para politikası alanında BIS birliği ikinci dünya savaşından 1970'lere kadar Bretton Woods² sisteminin savunulması ve uygulanmasına odaklanmıştır. 1970 ve 80'lerde önce petrol krizi ve ardından gelen uluslararası borç krizlerinden sonra odak noktası sınır ötesi para akışı olmuştur. 1970'li yıllardaki krizler uluslararası denetimin gerekliliğini ortaya çıkarmış, uluslararası bankalara düzenlemeler getirme ihtiyacını doğurmuştur. Bankaların uluslararası ortak standartlarda daha güvenli çalışmasını sağlamak üzere, 1974 yılında BIS bünyesinde gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve banka denetim otoritelerinin katılımıyla "Basel Bankacılık Denetim Komitesi" (Basel Committee on Banking Supervision) oluşturulmuştur. Halihazırda komitede şu ülkelerin merkez bankalarının ve bankacılıkta düzenleyici kurumlarının temsilcileri bulunmaktadır: ABD, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Kanada ve Lüksemburg. Bu ülkelerden İspanya ve Lüksemburg G-10 olarak tanımlanan ülkelere dahil

---

²Bretton Woods: ABD'nin New Hampshire eyaletindeki Bretton Woods'da imzalanan anlaşma; değiştirilebilir dövizler sistemini, sabit kur oranlarını ve serbest ticareti öngörmektedir. IMF (International Money Fund = Uluslararası Para Fonu) ve IBRD (International Bank for Reconstruction and Development = Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası) gibi yeni finansal kurumlar tesis edilmelidir. GATT (General Agreement on Tariffs and Trade = Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) için bir yol açılır.

değildir. Komite, üye ülkeler arasında denetim konularında işbirliğine olanak sağlayacak bir forum oluşturarak, uluslararası bir sistemin geliştirilmesini ve bankacılık denetim kalitesinin artırılmasını amaçlamaktadır. Basel Komitesi'nin, yasalarla kendisine verilmiş uluslar üstü bir gözetim otoritesi statüsü bulunmamaktadır. Komite, sadece kapsamı oldukça geniş standartlar ortaya koyarak ve bunları ülkelere tavsiye ederek uluslararası ölçekte düzenleme ve gözetim uygulamalarının birbirine yakınlaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu görüşleri ulusal düzenlemelere uyarlamak her ülkenin kendi düzenleyici kurumunun inisiyatifine bırakılmıştır (BIS,2004).

Basel Komitesi, 1980'li yılların başında uluslararası bankaların sermaye yapılarının, bu bankaların yüklendikleri risklere göre zayıf olduğunu ve bunun küresel finansal sistem açısından bir tehlike olduğunu kabul etmiştir. 1980'li yıllar Komite'nin uluslararası ölçekte sermaye yeterliliği standartlarını oluşturmaya dönük çalışmalara ağırlık verdiği yıllar olmuştur. Komite, 1988 yılında çalışmada Basel Standartı olarak ele alınacak metni yayımlamıştır.

I.3. 1988 BASEL STANDARDI

Komite, sermaye yeterliliği konusundaki düzenlemelerin birbirine yakınlaştırılması amacıyla, 1987 yılında sermaye yeterliliği standardı taslağını yayımlamış, taslak hem G-10 hem de diğer ülkeler tarafından incelenmiş ve yapılan yorumlar çerçevesinde gerçekleştirilen değişikliklerden sonra metnin son hali oluşturulmuştur.

Basel I'in temel amacı, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını, emniyetini ve güvenilirliğini korumak, bankaların risk kültürlerini oluşturmak, yöneticilerin ve banka sahiplerinin bakış açılarını yeni düzenlemelere uyumlu olarak geliştirmek, teknolojik yatırımları tamamlamak, personeli eğitmek ve farklı ülkelerdeki uygulamalarla yeknesaklık sağlayarak, uluslararası bankalar arasında rekabet eşitsizliğini azaltmak olarak belirlenmiştir (Lee, 2003: 93)

Standardın giriş bölümünde uygulamada dikkat edilmesi gereken iki nokta ön plana çıkarılmıştır. İlki, sermaye standardının uluslararası bankaların güvenilirliğini ve istikrarını sağlamak için getirilmiş olduğu ve yerel bankaların sermaye yeterlilik standartlarına ilişkin bir bağlayıcılığının bulunmadığıdır. Ayrıca, ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarını azaltmayı amaçlayan böyle bir standardın uygulanmasında, adalet

ve tutarlılığın önemine değinilmiştir. Komite, standardın, G-10 ülkeleri dışındaki ülkeler tarafından da benimsenmesini, bu alandaki entegrasyonu hızlandıracağı için oldukça önemsemektedir (BIS,1988:1).

Basel-I’de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %10, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır. Sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılması nedeniyle risk duyarlılığı düşük olan Basel-I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından “herkese tek beden elbise” şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesidir. Ayrıca, Basel-I’de, “OECD klüp kuralı” (club rule) şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD’ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise yüzde 20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ülkeler için yüzde 100 risk ağırlığı öngörülmüş olması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmektedir. Yine de Basel-I, Finansal İstikrar Forumu (Financial Stability Forum) tarafından oldukça başarılı bir finansal standart olarak kabul edilmektedir. (Yayla ve Kaya, 2005: 2).

Basel Komitesi, üye ülkelerin bu standart çerçevesinde hesaplayacakları sermaye yeterlilik oranlarının birbirleri ile karşılaştırılabilir olmasını sağlamayı bir hedef olarak önüne koymaktadır. Bu hedefe ulaşılması için ise ülkeler arasında diğer alanlara dönük düzenlemelerin yakınlaştırılmasını gerektirmektedir.

Bankalara konsolide bazda uygulanacak olan standart üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, sermayenin bileşenlerini tanımlamakta, ikinci bölüm aktiflere uygulanacak risk ağırlıklarını vermekte ve son bölüm minimum standart oranının nasıl hesaplanacağını anlatmaktadır. Aşağıda bu bölümler sırasıyla anlatılacaktır.

I.3.1. Sermayenin Bileşenleri

Standart, sermayeyi ana sermaye ve katkı sermaye olmak üzere iki grupta ele almaktadır. Ana sermaye, sermayenin ana bileşenidir ve esas olarak banka hissedarlarının tamamı ödenmiş ortaklık sermayeleri ile tüm vergi yükümlülüklerinden arındırılmış ve kamuya açıklanmış, dağıtılmamış karlardan oluşmaktadır. Ana sermaye bileşenlerinin,

bankanın karşı karşıya kalacağı acil durumlarda kayıpları hemen karşılamaya hazır kaynaklar olması gerekmektedir. Komite bu iki bileşeni tüm ülke bankacılık sistemlerinde ortak olan sermaye kalemleri olmaları nedeniyle temel bileşenler olarak belirlenmiştir. Standarda göre, bir bankanın sermayesinin %50'si ana sermaye şeklinde olmalıdır.

Katkı sermaye, ana sermaye bileşenleri dışında kalmasına rağmen taşıdığı nitelikler nedeniyle sermaye kapsamına alınabilecek kalemlerden oluşmaktadır. İkinci kuşak sermaye olarak da adlandırılan katkı sermayenin, banka sermayesi içindeki payı en fazla ana sermaye kadar olabilecektir.

Basel Standardı'na göre katkı sermaye grubuna, ihtiyari rezervler, varlıkların yeniden değerlemesi ile elde edilen fonlar, genel karşılıklar, hem sermaye hem borç niteliği taşıyan ortak araçlar (sermaye benzeri kredi) ile sınırlı olsa da ikincil borçlar dahil edilmiştir.

Katkı sermaye içerisinde yer alan ihtiyari rezervler, üye ülkelerin muhasebe rejimlerine göre farklı formlar alabilirler. Kamuya açıklanmamış olsa da, bu rezervler, gözetim otoritelerinin onayı ile kar-zarar hesabına doğrudan aktarılan kalemlerdir. Kamuya açıklanmış dağıtılmamış karlarda aynı nitelikte olmakla birlikte pek çok ülkenin bu rezervleri muhasebe ilkeleri açısından kabul edilebilir bulmamaları veya sermayenin yasal bir bileşeni olarak kabul etmemeleri nedeniyle, bu kalemler, ana sermaye yerine katkı sermaye bileşeni olarak ele alınmaktadır.

Bazı ülkeler, yasalarında kimi varlıkların yeniden değerlemeye tabi tutularak gerçek değerleriyle ifade edilmelerine olanak tanımaktadırlar. Bu iki yolla olmaktadır. Bankalar kendilerine ait binaları piyasada gerçekleşen fiyatlar üzerinden yeniden değerlemeye tabi tutarak bilançolarına yansıtılabilmektedirler, ya da çok uzun bir süre elde tutulan banka hisse senetlerini, bilanço tarihi değerleri yerine piyasa değerleri ile koyabilmektedir. Her iki uygulama ile ortaya çıkan rezervler, doğru bir şekilde değerlemeye tabi tutulduklarında katkı sermayenin bir parçası olarak kabul edilmektedirler. Hisse senetleri, yeniden değerlemelerinde tarihi fiyatları ile bugünkü fiyatları arasındaki farkın %55'i düşülerek, katkı sermaye kapsamına alınmaktadır.

Komite tarafından genel karşılıklar altında tutulan fonların da katkı sermaye kapsamına alınması değerlendirilmiştir. Karşılıkların bir sermaye bileşeni olarak kabul edilebilmesi için, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkabilecek kayıpları karşılayabilme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir. Belli bir varlık ya da varlık grubu için öngörülen kötüleşme ve beklenen değer kaybı için ayrılan karşılıklar, beklenmedik kayıpları karşılayamamaktadır. Bu nedenle bu tür karşılıklar katkı sermaye kapsamına dahil edilmemiştir. Basel Standardına göre, karşılıklar katkı sermaye içinde en fazla risk ağırlıklı varlıkların %1.25'i oranında yer alabilecektir.

Katkı sermaye içerisinde yer alabilecek diğer bileşen hem sermaye hem de borç özelliklerini bir arada taşıyan ve ülkelere özgü nitelikler içeren ortak araçlardır. Bunların ortak özellikleri garantisiz, ikincil ve tamamen ödenmiş olmaları, gözetim otoritesinin onayı olmaksızın elden çıkarılmamaları, öngörülemeyen kayıpları karşılama yeteneklerinin bulunması ve faiz ödemelerinin bankanın karının düşük olması halinde ertelenebilir olmasıdır.

Katkı sermaye içerisinde yer alabilecek kalemlerden sonuncusu ikincil borçlardır. Bu sınıfa giren araçların kalan vadeleri en az beş yıl olmalıdır. Kalan vadeler içinde bir bölümünün elden çıkartılabilir olması, bu araçların beklenmedik kayıpları karşılama yeteneğini sınırlandırmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle, ikincil borçlar katkı sermaye içinde ancak ana sermayenin %50'si oranında yer alabilmektedir.

Standart, sermayenin bileşenlerini yukarıda değinilen şekilde ana ve katkı sermaye olarak inceledikten sonra sermayeden düşülmesi gereken kalemleri de ele almıştır. Bu, risk ağırlıklı sermaye oranının hesaplanabilmesi için gerekli bir adım olarak tanımlanmaktadır. Bankanın itibarı ve banka çalışanlarının sağlamış olduğu tüm iş ilişkileri, müşteri potansiyeli, banka için görünmeyen bir varlık olarak kabul edilmektedir. Standartta “şerefiye” olarak adlandırılan bu kalemin ana sermayeden düşülmesi gerekmektedir. Sermaye tabanından düşülmesi gereken bir kalem de, ulusal sistemlerinde konsolidasyon uygulanmayan durumlarda, aynı sermayenin birden fazla kere sayılmasını önlemek üzere bankanın bankacılık veya finans sektöründe faaliyet gösteren iştiraklerine yapılan yatırımlardır. Komitenin sermayeden düşülmesi gereken kalem olarak ele aldığı son

kalem, bankaların sermayesi içinde yer alan diğer bankalar ya da diğer mevduat toplayan kuruluşlara ait hisse senetleri ve başka enstrümanlardır (BIS,1988:2-8).

I.3.2. Bilanço Aktiflerine Uygulanan Risk Katsayıları

Komite, riske duyarlı SYR yaklaşımını benimsemiştir. Bilanço içinde ve dışında yer alan bütün varlıklar taşıdıkları riske göre bir katsayı ile ağırlandırılarak SYR içinde ifade edilmektedirler. Bu yaklaşımın, basit sermaye oranı hesaplamasına göre avantajlı olduğu noktalar, farklı bankacılık sistemleri arasında karşılaştırma yapma seçeneği sunması, bilanço dışı kalemlerin de hesaplama dahil edilebilmesi ve bankalara düşük riskli likit varlıklar edinmeleri yönünde teşvik etmesidir.

Komitenin, SYR hesaplanmasında dikkate aldığı risk kategorisi, bankaların genelde maruz kalabileceği en önemli risk olan kredi riski, yani karşı taraf riskidir. Bankacılığı ilgilendiren faiz riski, kur riski ve piyasa riski gibi diğer risk kategorileri için her ülke özel düzenlemeler yapabilir.

Ülke riskinin belirlenmesine ilişkin yaklaşımın saptanması, Komitenin uzun süre üzerinde çalıştığı bir konu olmuştur. Ülkelerin basitçe G-10 ülkesi olan ve olmayan ülkeler olarak ele alınması, hem ülkelerin risk yapısını tam olarak yansıtmayacak, hem de AB'ne üye ülkelerin farklı kategoriler içinde ele alınması sonucunu doğuracaktı. AB uygulamalarına göre tüm bankacılık faaliyetlerine eşit bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, hem AB üyesi hem de G-10 üyesi olan ülkeler ile sadece AB üyesi ülkeler arasında uygulama farklılığı yaratacak bir yaklaşım uygulanabilir bulunmamıştır. Komite, bu konudaki farklılaştırmasını, OECD üyesi olan, IMF ile yaptığı kredi sözleşmelerinin gereklerini yerine getirmiş ülkeler ve OECD üyesi olmayan ülkeler olarak yapmıştır. IMF ile yaptığı kredi sözleşmesini yeniden yapılandıran ülkeler beş yıl süre ile ilk grup kapsamından çıkartılmaktadır (BIS,1988).

Komite toplam beş adet risk ağırlığı saptamıştır. Bunlar, yüzde 0,10,20,50,100'dür. Aşağıda her bir risk kategorisine bilançoda yer alan hangi varlıkların girdiği, OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler ayrımı da gözetilerek ele alınacaktır.

I.3.2.1. Yüzde 0 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Kalemleri

Banka bilançosunda yer alan nakit değerler, ulusal para cinsinden merkez bankalarına ve merkezi hükümetlere verilen ve ulusal para ile tahsil edilecek borçlar bu sınıfa dahil edilmektedir. OECD üyesi ülkelerin merkez bankalarına ve merkezi hükümetlerine verilen tüm diğer borçlar ile OECD ülkelerinin merkezi hükümetlerince teminat alınan aktif kalemleri SYR hesaplanırken risksiz kabul edilerek %0 risk katsayısı ile ağırlıklandırılır.

I.3.2.2 Yüzde 20 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri

Basel Standardına göre, uluslararası kalkınma bankalarından olan alacaklar, OECD içinde yerleşik bankalardan olan veya bu bankalarca teminat altına alınan aktifler, OECD üyesi olmayan ülkelerde yerleşik bankalara kullanılan veya bu bankalarca garanti altına alınan vadesi 1 yıla kadar olan krediler, OECD içinde yer alan yerel yönetim ve KİT'lere verilen borçlar ve tahsil edilmekte olan nakit aktifler %20 ile ağırlıklandırılarak SYR'nin hesaplanmasına dahil edilmektedir.

I.3.2.3.Yüzde 50 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri

Sahibi tarafından kullanılan veya kiraya verilen bir gayrimenkul ile teminat alınan banka kredileri %50 risk katsayısı ile ağırlıklandırılmaktadır.

I.3.2.4.Yüzde 100 Risk Ağırlığı Uygulanacak Bilanço Aktifleri

Özel sektöre kullanılan krediler, OECD dışındaki bankalara kullanılan vadesi 1 yıldan uzun krediler, OECD dışındaki ülkelerin merkezi hükümetlerine yabancı para cinsinden kullanılan krediler, mülkiyeti kamu kuruluşlarına ait ticari firmalara kullanılan krediler, bankanın kullandığı binalar, araziler, tüm araç gereçler ile diğer sabit varlıklar, gayrimenkul yatırımları, diğer bankalara sağlanan sermaye araçları ile tüm diğer varlıklar %100 ağırlıklandırılır.

I.3.2.5.Yüzde 0,10,20,50 Risk Ağırlıklarından Birinin Uygulanabileceği Bilanço Aktifleri

Komite, merkezi hükümet dışındaki yerel yönetimlere ve KİT'lere verilen borçlar ile bu kuruluşlarca teminat altına alınan aktif kalemlerinin nasıl bir risk katsayısı ile çarpılacağını belirlemek üzere çalışmalar yürütmüştür (BIS,1988:8-11).

I.3.3 Bilanço Dışı Aktiflere Uygulanan Risk Katsayıları

Komite, bilanço dışı aktiflerin, SYR'nun hesaplanmasında dikkate alınmasına çok büyük önem vermektedir. Son yıllarda bankalar bilançoda yer almayan enstrümanları ağırlıklı olarak kullanmaktadırlar ve bu araçlar nedeniyle bankalarca yüklenen risk gittikçe daha önemli hale gelmektedir. Komitenin bu konudaki yaklaşımı, bu kalemlerin öncelikle uygun kredi dönüşüm katsayıları ile daha sonra da bilanço içi kalemler gibi karşı tarafın niteliği göz önüne alınarak uygun risk katsayıları ile çarpılmasıdır (BIS,1988:12).

Standart, bilanço dışı enstrümanlar için sekiz farklı kategori yaratarak bu kategorilerle yüzde 0,20,50 ve 100 oranlarından birini kredi dönüşüm katsayısı olarak eşleştirmiştir. Üye ülkeler, kendi bankacılık sistemlerinde kullanılan bilanço dışı kalemleri göz önüne alarak, hangi enstrüman için hangi kredi dönüşüm katsayısının kullanılacağını belirleyeceklerdir. Türev enstrümanların taşıdığı kredi riskinin hesaplanmasında toplam değerleri yerine, karşı taraf riskinden kaynaklanabilecek nakit ihtiyacının dikkate alınması, bu enstrümanlara ilişkin özel bir yaklaşımı gerektirmektedir. Üye ülkeler, komitenin sunmuş olduğu iki yaklaşımdan birini tercih ederek, bu enstrümanlardan kaynaklanan risklerini SYR'nin hesaplanmasına yansıtılmaktadır (BIS, 1988).

I.3.4. 1988 Basel I Sermaye Yeterlilik Oranının Hesaplanması

Basel Komitesi'nin 1988 yılında çıkardığı ve 1993 yılına kadar uygulamaya geçilmesi gereken Basel Sermaye Düzenlemesi (Basel Capital Accord) ile bankaların kredi riskine ilişkin tutmak zorunda oldukları asgari sermaye yükümlülükleri belirlenmiştir. Bu yükümlülüğün hesaplandığı orana Cooke rasyosu denmektedir ve bir bankanın sermayesinin risk ağırlaklandırılmış varlıklarına oranı minimum %8 olması gerekmektedir.

Ulusal otoriteler, kendi bankacılık sistemlerine özgü olan risk yapısını gözeterek, yerel bankalar için daha yüksek oranlar saptama seçeneğine sahiptirler.

Basel Standardı'nın yukarıdaki bölümlerde açıklanan prensipleri çerçevesinde SYR'nun nasıl hesaplanacağı Tablo I.1'de gösterilmiştir.

Tablo I.1 :1988 Basel Standardına Göre SYR'nın Hesaplanması

<u>A.Ana Sermaye(1.Kuşak)</u>
*Ödenmiş Sermaye
*Yedek Akçeler
*Kamuya Açıklanmış Rezervler(dağıtılmamış karlar)
<u>B.Katkı Sermaye(2.Kuşak)</u>
*İhtiyari Rezervler
*Yeniden Değerleme
*Genel Karşılıklar
*Sermaye Benzeri Krediler
<u>C.Sermaye=(A+B)</u>
<u>D.Sermayeden İndirilen Kalemler</u>
*Şerefiye
*Mali İştirakler
<u>E.Sermaye Tabanı=(C-D)</u>
<u>F.Toplam Risk Ağırlıklı Varlıklar</u>
*Risk ağırlığı yüzde 0 olanlar
*Risk ağırlığı yüzde 20 olanlar
*Risk ağırlığı yüzde 50 olanlar
*Risk ağırlığı yüzde 100 olanlar

Minimum SYR =E/F=Toplam Sermaye/Kredi Riski >=8%

Kaynak: Değirmenci N., Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, 2003

I.4. 1996 BASEL DÜZENLEMESİ

Sadece kredi risklerini dikkate alan Basel-I'in yayımlanmasının ardından, bankaların finansal yapılarında piyasa risklerinin de oldukça önemli bir rol üstlendiği hususunun daha iyi anlaşılması ve sektörde ortaya çıkan gelişmeler paralelinde, Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından piyasa risklerinin sermaye yeterliliğine dahil edilmesini içeren bir doküman üç yıllık bir çalışma neticesinde son hali verilerek 1996 yılında yayımlanmıştır. Bu düzenleme, G-10 ülkelerindeki uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için 1998 yılı Ocak ayından itibaren piyasa riskine karşılık sermaye yükümlülüğü getiren kurallar uygulanmasını öngörmektedir (BIS,1996:1).

I.4.1 Piyasa Riski

Piyasa riski, bankaların bilanço içi ya da bilanço dışı pozisyonlarında piyasa fiyatlarında görülen değişiklikler nedeniyle karşılaştıkları kayıplar olarak tanımlanmaktadır. Faiz oranına bağlı enstrümanlar ve hisse senetleri ile döviz kurundaki değişikliklerden etkilenebilecek her türlü bilanço içi ya da dışı kalem açısından piyasa riski taşımaktadır.

Standarda göre, faize bağlı enstrümanlar ile hisse senetleri, piyasa değerleri üzerinden değerlendirilerek sermaye yeterlilik hesaplarına dahil edilecektir. Bankalar ticari amaçla kullanmadıkları bazı enstrümanları portföylerini riskten korumak amacıyla kullanmaktadır. Komite, bu çerçevede bankaların bilanço içi veya dışı ticari amaçlı kullanılmayan enstrümanlarının da risk hesabına katılmasında belirli özgürlükler tanınması gerektiği görüşünü savunmuştur. Böylesi durumlarda, gözetim otoritelerinin bankaları yakından izlemeleri ve sermaye miktarını en aza indirmeyi amaçlayan yaklaşımları engellemeleri gerekmektedir.

Yabancı para ve emtia riskine ilişkin risk hesaplanmasına, bankanın tüm pozisyonu dahil edilecektir. Ancak, bankalar bazı durumlarda sermaye yeterlilik oranlarını korumak için döviz pozisyonu alabilmektedirler. Bu durum, “yapısal yabancı para pozisyonu” olarak adlandırılmaktadır. Yapısal yabancı para pozisyonu risk hesaplamalarından hariç tutulabilecektir. Bu pozisyonlardan bazıları piyasa fiyatından değerlendirirken, bazı pozisyonlar defter değerinden hesaplanabilecektir.

Piyasa riski için kurumların konsolide bazda hesaplama yapması esas alınmıştır. Ancak, ulusal düzenleyiciler, konsolide edilen kurumların piyasa riskini de ayrı ayrı izlemeye devam edecektir.

Piyasa riskinin hesaplanmasında uluslararası bir anlaşma bulunmamakla birlikte kullanılan en faydalı yöntemin genellikle Value At Risk, Türkçe yakın anlamıyla riske maruz değer olduğu kabul edilir. RMD, istatistiki olarak belli bir güven aralığında, belli bir süre için elde tutulan kıymetlerin (portföyün) belli bir olasılık dahilinde beklenen maksimum değer kaybıdır. Tanımdan da görüleceği üzere iki temel unsurdan oluşmaktadır; elde tutma süresi ve güven aralığı. Daha açık bir ifadeyle herhangi bir kıymetin belli bir sürede (örneğin 10 gün) belli bir olasılık limiti içinde (%99 ya da %95 gibi) ne kadar değer

kaybedebileceğinin istatistiki yöntemler kullanılarak hesaplanmasıdır. RMD hesaplamasında farklı yöntemlerin kullanılabilir. Bu yöntemler (1)varyans kovaryans yöntemi (parametrik yöntem olarak da adlandırılmakta), (2) tarihi benzetme yöntemi (historical simulation=parametrik olmayan yöntem) ve (3) Monte Carlo metodu'dur. Kurumlar bu yöntemlerden istediklerini uygulamakta serbest bırakılmıştır. Ancak her bir yöntemin kullanıldığı yere göre belli avantajları ve dezavantajları olup, hangi yöntemin daha sağlıklı sonuçlar ürettiğine ilişkin kesin bir kanıt yoktur (Küçüközmen, 1999) .

Piyasa riskinin hesaplanmasında Standart Metod veya İçsel Risk Ölçüm Metodu olmak üzere iki metodoloji sunulmaktadır. Standart metodolojide, Komitenin tarif ettiği şekilde hesaplanan faiz, hisse senedi, yabancı para ve emtia pozisyonları ve opsiyonların riski ayrı ayrı hesaplanıp toplanmaktadır. Bankalar belli kalitatif ve kantitatif kıstasları sağlamak koşuluyla kendi geliştirdikleri risk değerlendirme modellerini piyasa risklerini ölçmede ve buna göre sahip olmaları gereken sermaye tutarını belirlemede kullanabileceklerdir (BIS,1996:3). Aşağıda her iki yaklaşım da ayrıntılı olarak incelenmektedir.

I.4.1.1 Standart Metot

Piyasa riskinin karşılanması için gerekli olan sermaye tutarının hesaplanmasında kullanılan standart yaklaşım, belgede beş alt başlık altında ele alınmaktadır. İlk dört bölümde sırasıyla faiz oranı, hisse senedi, yabancı para ve ticari mal pozisyonları nedeniyle üstlenilen piyasa risklerinin nasıl hesaplanacağı, son bölümde de opsiyonların taşıdığı piyasa riskinin nasıl ölçüleceği ele alınmaktadır.

1.a. Faiz Riski

Standart yaklaşım ile faiz oranı riski hesaplanırken, ticaret defterinde faiz oranına duyarlı tüm kalemler dikkate alınmaktadır. Minimum sermaye gerekliliği, her bir kaleme ilişkin uzun ve kısa pozisyonlardan kaynaklanabilecek spesifik risk ile portföyün bir bütün olarak değerlendirilmesi ile hesaplanan genel piyasa riski dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

“Spesifik risk”, bankanın elinde bulunan faize bağılı enstrümanları ihraç eden tarafla ilgili meydana gelebilecek olumsuz gelişmeleri hesaba katmaktadır. Bu riskin hesaplanmasında aynı özellikteki enstrümanlar için netleştirme yapılması sınırlandırılmıştır. Tahvil çıkaran kuruluş aynı olsa bile farklı tahvilleri arasında da kupon ödemesi, likidite ve geri çağırma nitelikleri açısından farklılıklar bulunması nedeniyle netleştirme işlemi yapılamaz. Spesifik risk ile ilgili olarak standardın koymuş olduğu risk katsayıları Tablo I.2’de sunulmaktadır.

Tablo I.2 : Spesifik Riskin Hesaplanmasında Kullanılacak Risk Katsayıları

Tahvil İhraç Eden Kuruluş	Vadeye Kalan Gün	Risk Katsayısı
Merkezi Hükümet	Tüm Tahviller	0.00
Kamu Kuruluşları	<6 ay	0.25
Kamu Kuruluşları	6-14 ay	1.00
Kamu Kuruluşları	>24 ay	1.60
Diğer	Tüm vadeler	8.00

Kaynak: BIS, Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks, 1996

Burada, spesifik risk katsayısı merkezi hükümet kağıtları için %0 olarak belirlenmiştir. Merkezi hükümet dışındaki kamu kuruluşları, çok uluslu kalkınma bankaları ile Moody’s ve S&P tarafından BBB ve üstü derecelerin verilmiş olduğu tahviller kamu kuruluşları adı altında gruplanmış olup, bu grupta değerlendirilen tahviller için vade uzadıkça risk ağırlıkları yükselmektedir. Özel sektör firmalarının çıkarmış olduğu tahviller ise diğer adı altında sınıflandırılmış ve risk katsayısı %8 olarak belirlenmiştir. Üye ülkeler son grup için daha yüksek bir risk katsayısı belirleyebilirler (BIS,1996:9).

“Genel piyasa riski” ise, faiz oranlarındaki değişimin yaratabileceği zararı ölçmektedir. Genel piyasa riski aşağıdaki sermaye yükümlülüklerinin toplamı olarak tanımlanmıştır.

- Bankanın portföyündeki net kısa ve uzun pozisyonlar,
- Aynı zaman dilimlerinde eşleşen pozisyonların küçük olanı,
- Farklı zaman dilimi içerisinde eşleşen pozisyonlardan payı büyük olan,
- Uygun olduğu durumda, opsiyonlardaki net pozisyon.

Genel piyasa riskinin hesaplanmasında kullanılan iki temel yöntem “vadeye kalan gün sayısı” ve “ortalama vade” yöntemleridir.

Vadeye kalan gün sayısı yönteminde, faiz oranına duyarlı tüm uzun ve kısa pozisyonlar için tanımlanmış 13 (bazı durumlarda 15) vade kullanılmaktadır. Sabit oranlı enstrümanlar vadeye kalan gün süreye, değişken süreli enstrümanlar ise yeni fiyatın belirlenmesi kalan süreye göre bir vade ile eşleştirilmektedir. Burada, aynı tahvil için elde edilen aynı tutardaki eşleşen pozisyonlar arasında netleştirme yapılmaktadır. Öncelikle her bir vadede yer alan uzun ve kısa pozisyonlar belirlenmekte ve o vadeye karşılık gelen risk ağırlığı ile çarpılmaktadır. İkinci aşamada, ağırlıklandırılmış uzun ve kısa pozisyonlar arasında netleştirme işlemi gerçekleştirilmektedir. Her vade dilimindeki netleştirilmiş toplam uzun veya kısa pozisyondan küçük olanının %10'u alınmaktadır. Örneğin, bir vade dilimindeki uzun pozisyonların neti 100 Milyon ADB doları, kısa pozisyonların neti ise 90 Milyon ABD doları olsun. Bu durumda, yetkili kuruluşun, daha düşük olduğu için net kısa pozisyonun %10'u kadar (9 Milyon ABD doları) sermaye bulundurması gerekmektedir.

Bu hesaplamalar yapıldıktan sonra yatay netleştirme uygulanmaktadır. Bunun için önce vadelerin 1 yıla kadar, 1-4 yıl arası ve 4 yıldan uzun olarak gruplanması yoluyla üç zaman dilimi elde edilmektedir. Bankalar, öncelikle her bir zaman diliminin net pozisyonları içinde, sonra da bu zaman dilimleri arasında netleştirme işlemi yapmaktadırlar. Bu netleştirme işlemleri, eşleşen uzun ve kısa pozisyon tutarının belli bir yüzdesi alınarak yapılmaktadır. Sermaye gerekliliği, yukarıdaki iki aşamadan elde edilen tutarlar ile opsiyonlardaki net pozisyon toplanmasıyla bulunmaktadır. Bu netleştirme işlemleri için ilgili katsayılar Basel Komitesi tarafından açıklanmıştır.

Diğer yaklaşım olan ortalama vade metodunda, her pozisyonun fiyat duyarlılığı ayrı ayrı hesaplanmaktadır. Bunun için öncelikle her enstrümanın faizlerdeki %0.6 ila %1'lik değişime olan duyarlılığı hesaplanmakta, belirlenmiş 15 vadeye kalan süre dilimleri çerçevesinde ağırlıklandırılmaktadır. Her vade dilimi için %5'lik sermaye ayırmak gerekmektedir. Daha sonra bu pozisyonlar da önceki yöntemde olduğu gibi netleştirilmektedir (BIS, 1996:11-14).

Bu iki yöntem dışında faize duyarlı türev araçların da piyasa riski hesaplanmasında dikkate alınması gerekmektedir. Türev araçlarda risk hesabı, bu aracın ilintili olduğu faize bağlı enstrümanlara çevrilerek yapılmaktadır.

1.b. Hisse Senedi Riski

Hisse senetleri için risk hesabında, spesifik risk ve genel piyasa risk ayrımı yapılmaktadır. Spesifik riskin hesaplanmasında bankanın hisse senetlerinde aldığı tüm uzun ve kısa vadeli pozisyonların toplamı, genel piyasa riskinin hesaplanmasında ise uzun ve kısa pozisyonlar arasındaki fark dikkate alınmaktadır. Spesifik risk için, %8 sermaye karşılığı tutulması gerekmekte, ancak hem likit hem de yeterinde çeşitlendirilmiş portföyler için bu oran %4 olarak uygulanmaktadır. Likit ve çeşitlendirilmiş portföy kriterlerinin belirlenmesi konusunda gözetim otoritelerinin inisiyatifi bulunmaktadır. Genel piyasa oranı için uygulanacak sermaye oranı ise %8'dir. Hisse senetlerinin fiyat değişikliklerinden etkilenebilecek türev enstrümanlar uzun ve kısa pozisyonlara dönüştürülerek piyasa riskinin hesaplanmasına dahil edilmektedir. Her bir hisse senedine ilişkin eşleşen pozisyonlar netleştirilmekte ve hisse senedine ilişkin türev enstrümanlar bu netleştirmeye dahil edilmektedir. Endeks sözleşmeleri ile arbitraj faaliyetleri için %2 ek sermaye ayrılmaktadır (BIS, 1996:19).

1.c. Yabancı Para Riski

Bankalar, yabancı para pozisyonları nedeniyle yüklenmiş oldukları piyasa riskini hesaplariken iki aşamadan oluşan bir işlem gerçekleştirmektedirler. Öncelikle, tek bir yabancı para pozisyonunda karşılaştıkları riski, sonra da tüm yabancı paralar cinsinden sahip oldukları uzun ve kısa pozisyonların bileşimi nedeniyle karşılaştıkları riski hesaplamaktadırlar. Standart, altın rezervlerinin, bankalar tarafından yabancı para pozisyonlar gibi yönetilmeleri nedeniyle, bu kapsam içinde değerlendirilmesini uygun bulmaktadır.

Bankanın bir yabancı para cinsinden net açık pozisyonu, o yabancı para cinsinden taşıdığı net günlük pozisyonunu, net gelecek pozisyonunu, garantilerini, gelecekteki net gelir ve gider pozisyonunu ve o yabancı para cinsinden kar-zarar anlamına gelebilecek diğer tüm kalemlerin toplamını ifade etmektedir. Bu açık pozisyon hesaplanırken, gerçekleşmiş ancak henüz alınmamış faizler ile gerçekleşmiş ancak henüz ödenmemiş giderler dikkate alınacaktır. Beklenen faiz gelirleri ile giderlerin tutarları belli değilse

dikkate alınmayacaktır. Gelecekteki yabancı para pozisyonları ve altın hesapları bugünkü değerleri ile dikkate alınmaktadır.

Bankanın yabancı para cinsinden sahip olduğu eşleşen pozisyonlarının, onu döviz kurlarındaki değişiklere karşı koruması, sermaye tabanındaki kayıplara karşı da koruyacağı anlamına gelmemektedir. Sermaye tabanı ülke parası cinsinden, ancak yükümlülükleri yabancı para cinsinden olan bir bankanın SYR, ülke parasının değer yitirmesi halinde düşecektir. Tüm bu nedenlerle standart, yabancı para cinsinden eşleşen pozisyonların, hangi koşullar altında piyasa riskinin hesaplanmasında dikkate alınmayacağına ilişkin düzenleme yapma inisiyatifini gözetim otoritelerine bırakmaktadır (BIS,1996:23-25).

Toplam yabancı para portföyü riskinin hesaplanmasında iki yaklaşım önerilmektedir. İlkinde her bir yabancı para net pozisyonu ve altın hesapları günlük kurlardan referans bir yabancı paraya dönüştürülmektedir. Bankanın net açık pozisyonu, toplam net kısa ya da uzun pozisyondan büyük olanına toplam net altın pozisyonunu eklenmesi ile bulunmaktadır. Bu toplamın %8'i, kur riski için ayrılması gereken sermaye oranını vermektedir. İkinci yöntemde, bankaların içsel risk ölçüm modellerinden hesaplama yapılır.

1.d. Emtia Riski

Tarımsal ürünler, değerli metaller (altın hariç) ve petrol gibi mineraller ikincil piyasada işlem görebilmekte olup, bunların fiyatlarındaki oynaklık döviz ve faizlere kıyasla daha yüksek ve kompleks olabilmektedir. Öte yandan, bu ürünlerde likidite de daha düşük gerçekleşebilmektedir.

Banka portföylerindeki emtia pozisyonlarının karşı karşıya olduğu riskler şöyle sıralanabilir:

- Benzer ürünlerin fiyatları arasındaki ilişkinin değişmesi,
- Faiz oranlarının değişmesi (taşıma maliyetiyle ilgili olarak),
- Vadeli fiyatlarda değişim riski.

Emtia işinde çok fazla işlem yapmayan bankalar için faiz oranı riskinin hesaplanmasında kullanılan vadeye kalan gün sayısına benzeyen yaklaşımlar, emtia piyasasında daha yoğun işlem yapan bankalar için içsel risk ölçüm modelleri önerilmektedir (BIS, 1996:27-30).

1.e. Opsiyon Riski

Opsiyonların taşıdığı piyasa risklerinin standart yaklaşıma göre hesaplanmasında, gözetim otoriteleri farklı yaklaşımlar arasında seçim yapmak konusunda serbest bırakılmaktadır. Bunun nedeni, bankaların opsiyonlara ilişkin işlemlerinin oldukça çeşitli olması ve bu araçların fiyat değişikliklerine duyarlılıklarını ölçmenin güçlükleridir. Bankalar, opsiyonlarda yalnızca alıcı taraf ise daha basit olan yaklaşımları seçebilirler. Bankalar, hem opsiyon alıyor hem de opsiyon anlaşmaları satıyorlarsa daha gelişkin yöntemlerden (“Delta Plus” veya “Senaryo”) birini ya da kendi iç risk ölçüm yöntemlerini seçerler. Standart, bu yöntemlere ilişkin oldukça teknik ve detaylı açıklamalar içermektedir (BIS,1996:32).

1.4.1.2. İçsel Risk Ölçüm Metodu

Piyasa riskinin ölçülmesinde, bankaların içsel risk ölçüm modellerini kullanabilmeleri, gözetim otoritelerinin açık onayını gerektirmektedir. Bu onayın verilmesinin asgari kriterleri bulunmaktadır. Gözetim otoritesinin, bankanın kullandığı modelin, ilkesel olarak güvenilir ve uygulamada bütünsel olduğundan emin olması ve bu modelin piyasa riskini doğru bir şekilde ölçtüğüne ilişkin genel bir kanıya sahip olması gerekmektedir. Bankanın bu modeli etkin bir şekilde kullanabileceği sayıda personeli istihdam etmesi ve modelin uygulamasında düzenli olarak stres testlerine yer verilmesi gerekmektedir (BIS,1996:38). 1996 düzenlemesinin ana unsurları aşağıda incelenmektedir.

2.a. Kalitatif Standartlar

Bankanın içsel risk derecelendirme modelini kanuni sermaye tutarını belirlemek için kullanabilmesi için ilgili otorite tarafından modelin onaylanması gerekmektedir. Düzenlemede sadece kalitatif standartlarda öngörülen hususları tam anlamıyla yerine

getiren bankalar minimum çarpım faktörü³'nü uygulamak için başvuruda bulunabilecekleri ifade edilmektedir. Buna göre; (1) banka, kendi risk yönetim sisteminin hazırlanması ve uygulanmasından sorumlu bağımsız bir risk birimi oluşturacaktır, (2) bu birim düzenli bir backtesting programı (yani yarın için hesap -tahmin- edilen RMD değeri ile gerçekleşen RMD değeri arasındaki farkın belirlenmesi işlemi) gerçekleştirecektir, (3) banka yönetim kurulu ve üst düzey yöneticileri 'risk kontrolünün' bankacılık işinin gerekli bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle bu konuya gerekli tüm kaynakları tahsis ederek "risk kontrol süreci" içinde aktif olarak yer alacaklardır, (4) banka-içi risk ölçüm modeli mümkün olduğunca bankanın günlük risk yönetim süreci ile bütünleştirilmelidir, (5) risk ölçüm sistemi "kurum-içi ticaret ve risk limitleri" ile tutarlı olarak kullanılmalıdır, (6) bankanın risk ölçme modellerinin günlük sonuçlarına dayalı risk analizinin tamamlayıcı bir parçası olarak rutin ve her türlü beklenmedik senaryoları içeren stres testleri uygulanmalıdır, (7) uygulanan modellerin bankanın uyguladığı içsel stratejiler ve kontrol usulleri ile ne ölçüde bağdaştığının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi gereklidir, (8) bankanın kendi iç denetim süreci içinde düzenli bir şekilde risk yönetim sisteminin bağımsız olarak değerlendirilmesi yapılmalıdır (BIS, 1996:39-42).

2.b. Kantitatif Standartlar

Bankalar kendi modellerini belirlemede serbestiye sahip olacaklar ancak, piyasa riski karşılığı tutulacak olan sermaye miktarının hesaplanmasında belirlenen minimum standartlara uyacaklardır: (1) RMD günlük olarak hesaplanacak, (2) tek kuyruklu (sadece negatif değerli getiriler dikkate alınmak suretiyle) %99 güven aralığı kullanılacak, (3) değerlerin elde tutma süresi (holding period = yani bir değer beklenmedik fiyat dalgalanmaları durumunda elden çıkarabilmek için öngörülen maksimum süre) 10 iş günü olarak belirlenecek, (4) tarihi gözlem dönemi minimum bir yıl olarak dikkate alınacak, (5) RMD hesaplaması için özel bir yöntem önerilmemiştir, uygulanan her türlü model

---

³ Minimum çarpım faktörü (*minimum multiplication factor*), bankaların kullandıkları model neticesinde ortaya çıkan VaR rakamının çarpıldığı sabit bir sayıdır. Bu sayı 3 olup, bunun VaR rakamı ile çarpımı neticesinde ortaya çıkan meblağ, bankanın 'piyasa riskine karşı tutmakla yükümlü olduğu sermayedir. Minimum 3 olan bu rakam "backtesting" adı verilen uygulamaya göre modelin doğruluğuna (ya da sapmasına) göre aynı kalabilir ya da belirli miktarlarda artarak 4'e kadar yükselebilir.

bankanın üstlendiği riskleri gereğince kapsıyorsa bankalar varyans-kovaryans, tarihi benzetme ya da Monte Carlo benzetmelerinden herhangi birini uygulayabilirler, (6) RMD hesaplamalarında aynı aktif grubu içinde yer alan araçlar arasındaki korelasyonun dikkate alınmasının yanı sıra, bankalar istedikleri takdirde farklı aktif grupları arasındaki korelasyonları da (örneğin faiz oranları ile döviz kurları gibi) dikkate alabileceklerdir, (7) uygulanan modeller opsiyonlara özgü riskleri de her bir aktif grubu için (faiz oranları, döviz kurları, hisse senetleri vb) gereğince içermelidir, (8) her banka piyasa riski karşılığında günlük bazda tutması gereken sermayeyi, ya bir gün önceki RMD rakamından ya da son altmış işgünü süresince elde edilen günlük RMD değerlerinin ortalamasından, -hangisi yüksekse- hareketle belirleyecek ve elde edilen RMD rakamını öngörülen çarpım faktörü (minimum 3) ile çarparak bulacaktır, (9) çarpım faktörü modelin doğruluk derecesine göre plus faktör adı verilen ilave değerlerle yükselebilecektir, (10) model yaklaşımını tercih eden bankalar aynı zamanda faizle ilgili araçlar ve hisse senetleri ile ilgili spesifik riski de kapsayacak şekilde sermaye yükümlülüğüne tabi olacaklardır (BIS, 1996:44-46).

2.c. Stres Testleri

Piyasa riskinin ölçülmesinde kendi risk ölçüm modellerini kullanan bankaların, düzenli bir şekilde stres testleri uygulamaları gerekmektedir. Stres testi etkili bir piyasa riski yönetiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bankalar için stres testinin önemi büyüktür. Sahip oldukları portföyün beklenmedik piyasa koşulları altında ne kadar değer kaybedebileceği ve sonuçlarının neler olabileceği hakkında en net bilgiye stres testleri yoluyla ulaşılabilir. Oluşturulan varsayımsal senaryolar karşısında gelebilecek felaketin tutulan pozisyonları ne ölçüde etkileyebileceğinin hesaplanması ve bunların kurumun gerekli birimlerince önceden bilinmesinin önemi büyüktür. ABD’de yaşanan ve birçok ülkeyi etkileyen 1987 krizi, 1992 yılında yaşanan ERM (Döviz Kuru Mekanizması) krizi, yakın geçmişte yaşanan Güneydoğu Asya krizi ve Rusya krizi stres testleri yapılmasının gerekliliğini vurgulaması açısından dikkate alınması gereken önemli olaylardır (BIS,1996:46-47).

I.4.2 Sermaye

1996 Basel Standardı ile sermaye tanımı da esnekleştirilmiştir. Belirli şartlar altında, üçüncü kuşak sermaye olarak tanımlanan kısa vadeli sermaye benzeri krediler de ulusal düzenleyicinin onayıyla sermayeye dahil edilebilmektedir. Yine de kredi riskini, 1988 Basel Standardında tarif edilen şekilde, yalnızca ana ve katkı sermayenin (2. kuşak) karşılaması gerekmektedir. Üçüncü kuşak sermaye, bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda banka sermayesinin sağlaması gereken “kayıpları karşılama” fonksiyonunu üstlenebilecek niteliklere sahip olması gerekir. Belgede, üçüncü kuşak sermayenin kullanılmasına ilişkin sınırlamalar da getirilmiştir. Buna göre,

1) Üçüncü kuşak sermaye, kendi riskinden kaynaklanan kayıpların karşılanmasında bir sermaye bileşeni olarak dikkate alınmaz.

2) Toplam üçüncü kuşak sermaye, piyasa riski için ayrılmış toplam ana sermayenin %250'sini geçemez. Bu demektir ki piyasa riskinin en az %28,57'si ana sermaye ile geri kalanı ise üçüncü kuşak sermaye ile karşılanması gerekmektedir. (%28.57 oranı, $1/(1+2,5)$ eşitliğinden elde edilmiş olup, piyasa riskini karşılamak için kullanılacak ana sermaye ve üçüncü kuşak sermaye ilişkisinin asgari 1 birime 2,5 birim olması gerektiğini ifade eder.).

3) Piyasa riskini karşılamak için, üçüncü kuşak sermaye yerine katkı sermaye de (2. kuşak) kullanılabilir. Bu durumda da yine %250'lik sınır geçerli olacaktır. Bu ikame işlemi yapılırken, 1988 standardının koyduğu katkı sermaye en fazla ana sermaye kadar olmalıdır kuralı da ihlal edilmemelidir.

4) Sermayenin temel bileşenin ana sermaye olması ilkesini koruyabilmek için getirilmiş son kurala göre de, katkı ve üçüncü kuşak sermaye tutarları toplamı en fazla ana sermaye kadar olmalıdır (BIS,1996:50).

Standartta, 1996 yılında yapılan değişiklik ile SYR'nun hesaplanmasında 1997 yılında beri uygulanmakta olan yöntem Tablo I.3'te verilmektedir.

Tablo I.3. :Piyasa Riskinin Dahil Edileceği SYR'nın Hesaplanması

A.Ana Sermaye(1.Kuşak)

- *Ödenmiş Sermaye
- *Yedek Akçeler
- *Kamuya Açıklanmış Rezervler(dağıtılmamış karlar)

B.Katkı Sermaye(2.Kuşak)

- *İhtiyari Rezervler
- *Yeniden Değerleme
- *Genel Karşılıklar
- *Sermaye Benzeri Krediler

C.3.Kuşak Sermaye

- *Kısa vadeli sermaye benzeri krediler

D.Sermaye=(A+B+C)

E.Sermayeden İndirilen Kalemler

- *Şerefiye
- *Mali İştirakler

F.Sermaye Tabanı=(D-E)

G.Toplam Kredi Riskine Göre Ağırlıklandırılmış Varlıklar

H.Toplam Piyasa Riskine Maruz Varlıklar(Piyasa riski için gerekli asgari sermayenin 12,5 katsayısı ile çarpılmış halini ifade eder.)

$$\text{Minimum SYR}^* = F / (G + (12.5 * H)) = \text{Toplam Sermaye} / \text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} \geq 8\%$$

Kaynak: Değirmenci N., Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, 2003

I.5 BASEL I'E YÖNELİK TEMEL ELEŞTİRİLER

1988 Basel Uzlaşısı uluslararası piyasalarda faal olan bankalar için önerilmiş bir yaklaşımdı. Bu yaklaşım, söz konusu bankaların aktiflerinin risklerini ağırlıklandırmak ve bir de buna karşılık gelen asgari sermaye büyüklüğünü saptamak için yöntemler önermekteydi. 1988 Basel Uzlaşısı, ilk amaçladığı banka çevresinin ötesinde de kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını artırma yönünde olumlu katkı yapmıştır. Ancak zaman içinde ortaya çıkan gelişmeler bu yaklaşımın bazı açılardan yetersiz kaldığı görüşünü kuvvetlendirmiştir. Bu bağlamda ileri sürülen eleştiriler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

1988 tarihli sermaye yeterliliğine ilişkin ilk düzenlemede en önemli problem bankaların her bir varlık çeşidine belirli risk ağırlığı belirlenmesine karşılık kredi kullanan borçluların risk düzeyi ile ilgili herhangi bir hüküm içermemesidir. OECD üyesi ülkelerin kamu garantisini haiz krediler ülke farkı gözetilmeksizin sıfır risk ağırlığı ile ağırlıklandırılmaktadır. Buna ilave olarak; özel kesim firmalarına verilen krediler de

firmanın risk özelliği göz önüne bulundurulmaksızın sermaye yeterliliği standart rasyosu hesabına %100 risk ağırlığı ile dahil edilmektedir. Bu uygulamada, örneğin; A.B.D. ve Kuzey Kore Hazinelerine (veya hazinelerin kefaletiyle bu ülkelerdeki kuruluşlara) verilen kredilerin her ikisi de sıfır risk ağırlığında, IBM,BP veya General Motors firmalarına veya Türkiye'deki herhangi bir özel sektör firmasına verilen kredi de %100 risk ağırlığına sahip olmaktadır. Oysa söz konusu uluslararası firmalara verilen kredi ile sıradan bir özel sektör kuruluşuna verilen kredinin riski farklı olduğu gibi, söz konusu firmaların risk düzeyinin - OECD üyesi olan- Kuzey Kore veya Meksika Hazinelelerinden bile düşük olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda çok riskli bir firmaya kredi veren banka ile risk düzeyi düşük olan bir firmaya kredi veren bankanın aynı sermayeye sahip olma koşulu aranmakta olduğundan ve riski yüksek olan firmalar da riski düşük olan firmalara göre daha fazla fiyat ödemeye razı olduklarından risk azaltılması teşvik görmemekte, hatta bu uygulama paradoksal olarak bankaları daha riskli müşterilere doğru itmektedir. Bu sakıncaların fark edilmesi sebebiyle Basel Uzlaşısı finans çevreleri tarafından yoğun biçimde eleştirilmiş, uluslararası piyasalardan fon toplamak durumunda olan birçok saygın banka Basel rasyosunu bir tarafa bırakarak sermaye yeterliliklerini, kendi geliştirdikleri çok daha karmaşık risk izleme programlarına göre oluşturma yoluna gitmişlerdir (Kaplan ve Turhan, 1999).

Basel Standardı 1988 yayınlandığı haliyle yalnızca kredi riskine duyarlı bir SYR tanımlamaktaydı ve ancak 1996 yılında yapılan değişiklik ile piyasa riskine de duyarlı hale getirildi. Aynı yıl bankalara ilk kez kendi iç modellerini kullanma seçeneği tanındı. Bankacılığın geçirmekte olduğu değişim sürecinde hem kredi riski hem de piyasa riskinin daha karmaşık bir hal almasının yanında, bankacılıkta faiz oranı riski, operasyonel (işletme) risk ve likidite riski gibi varolan standardın kapsamında olmayan riskler de önem kazandı. Bu durum, varolan standarda göre hesaplanan sermaye oranının, her zaman bankanın mali durumunun iyi bir göstergesi olmaması sonucunu doğurmuştur (Değirmenci,2003). Bunun için, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin etkinliğinin arttırılmasının sağlanması da gereklidir. Özellikle 90'larda sermaye yeterliliğine

sahip olan bankaların dahi iflas etmiş olması bu konuda daha farklı yaklaşımların gerekliliğini ortaya koymuştur (Aras,2005).

Risk Temelli Sermaye yaklaşımında kullanılan sermaye kavramı, bir bankanın beklenen ya da beklenmeyen kayıplarını karşılama kapasitesini yeterince ifade etmemektedir. Örneğin, kredi karşılıkları konjonktürün iyi olduğu dönemlerde karşılaşılan riskin gerektirdiğinin üstüne çıkmakta, tersine gelişmeler olduğunda da yetersiz kalmaktadır.

Bankalar, Risk Temelli Sermaye Oranlarını tutturabilmek için mali araç değişikliği yaparak “arbitraj” yoluna gidebilmişlerdir (TBB, 2000). Düzenlemede kullanılan risk ölçütü doyurucu olmadığından varlıkların riski değerlendirilirken kredi riskindeki farklılıklar yeterince göz önüne alınmamıştır. Düzenlemede belirli bir kategorideki bütün kredilere aynı risk ağırlığını ve sermaye maliyetlerini verdikleri için, bankalar her bir kategori içerisinde daha yüksek riskli ve daha yüksek faizli aktiflere yönelme yönünde teşvik edildiler. Bunun sonucu olarak da bankalar, aktifleri menkul kıymetleştirmek⁴ suretiyle bilanço aktiflerini düşük risk ağırlıklı kategorilere giren bilanço dışı aktiflere dönüştürmek için riskleri yeniden biçimlendirebiliyorlardı (Oatley, 2000).

Sermaye oranı, hep aktifin niteliğine ve yapısına yoğunlaşmış, ancak bankaların pasifi, pasifin büyümesi ve bileşeni de önemliydi. Türkiye’deki son yıllarda yaşanan krizlerde, sermaye yeterlik rasyosuna önem verilirken pasifin göz ardı edilmesinin sorunlara yol açtığını göstermiştir(Karacan, 2000) .

Basel Uzlaşısındaki, asgari %8 olan sermaye yeterlik rasyosu iyi yönetilen ve uluslararası faaliyet gösteren bankalar için uygundur. Ancak gelişmekte olan piyasalarda faaliyet gösteren bankalar için daha yüksek risk unsurlarının bulunduğu dikkate alınmalıdır. Bu nedendir ki, gelişmekte olan bazı ekonomilerde otoriteler asgari sermaye yeterliği için

---

⁴ Menkul kıymetleştirme kısaca şu şekilde gerçekleşir: Kredileri portföyünde bulunduran kurum, bu kredileri bir fona satar. Bu kredilerin meydana getirdiği varlık havuzuna, kredilerin geri dönmemesi durumunda menkul kıymet sahiplerine ödemelerin yapılabilmesi için garanti sağlanır. Kredi garantisi, ihraç gününde ilgili aktiflerin belirli bir oranını kapsar. Bu oran derecelendirme kuruluşu tarafından saptanır. Kredi ödemelerinde geri dönmeme söz konusu olursa, kredi garantisi veren kurum, menkul kıymete yapılacak ödemeyi garanti kapsamında yerine getirir ve ilgili kredi kontratını tüm hakları ile birlikte alır.

daha yüksek sınırlar öngörmüşlerdir. Taşıdığı riskler ve faaliyetlerinin yapısı ile risk izleme ve denetim sistemlerinin uygunluğu dikkate alınarak bir banka için asgari sermaye yükümlülüğü daha düşük tutulabilir. Ancak bu şekilde bir yaklaşım bağımsız gözetim ve denetim otoritesinin yetkisinde olabilir (Alparıslan, 1999).

BÖLÜM II

YENİ SERMAYE UZLAŞISI :BASEL II

Basel Komitesi, varolan standardın yapılan ilave değişikliklerle birlikte uluslararası bankacılıkta sermaye yeterliği uygulamalarının ortaklaşmasını sağlamak gibi çok önemli bir misyonu yerine getirdiğine inanmaktadır. Standart, uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve istikrarının güçlendirilmesine katkıda bulunmuş ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalar arasındaki rekabet eşitliğini güçlendirmiştir. Ancak, Komitenin sermaye standardını yayımladığı 1988 yılından ve standardın çok sayıda ülkede benimsenip uygulandığı 1992 yılından bu yana geçen sürede bankacılık, risk yönetim yaklaşımları, finansal piyasalar, finansal araçlar ve gözetim uygulamaları önemli bir değişim geçirmiştir. Bu çerçevede BIS daha önce başlattığı çalışmalarını hızlandırmış ve 1988 Basel Uzlaşısı'nın yerine geçecek yeni bir taslak hazırlamıştır.

Basel II içinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceğine ilişkin hükümler mevcuttur. Yeni düzenleme, risk odaklı sermaye yönetimi ve risk odaklı kredi fiyatlaması gibi yenilikleri beraberinde getirmektedir (Lee, 2003:93).

Komite, 1999 yılı Haziran ayında yeni sermaye yeterliliği standardının (Basel II) ilk taslağını (Consultative Paper-1) yayımlamış ve üye ülkelerin değerlendirmelerine sunmuştur. Yeni yaklaşımın üç dayanak noktası vardır. Bunlar; i) Asgari Sermaye Yeterliliği, ii) Sermaye Yeterliliğinin Denetimi ve iii) Piyasa Disiplini'dir. Asgari sermaye gerekliliği konusunda Komite, Basel Uzlaşısı'nın bazı bölümlerinde değişikliğe gitmiş, özellikle bankaların risk profilinin daha detaylı olarak tanımlanması gereği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda yapılan bir önemli değişiklik de; riskin, faiz ve operasyon risklerini de kapsayacak biçimde daha geniş bir biçimde tanımlanmış olmasıdır (TBB,2000).

Tablo II.4'te , Basel I ve Basel II'yi kapsadıkları riskler ve risk ölçüm yöntemleri ile yapısal özellikleri açısından karşılaştırmaktadır.

Tablo II.4 : Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması

BASEL I	BASEL II
Sadece kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması.	Kredi Riskinin daha kapsamlı ele alınması yanında operasyonel riskinde dikkate alınması.SYR'nin riske daha duyarlı hale gelmesi.
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD ve OECD üyesi olmayan ülke ayrımı.	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerin kullanılması.
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması.	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında bankaların iç risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi.
Tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım.	Risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu kılınması.
Sadece minimum SYR'ye yapılan vurgu.	Üçlü yapı, SYR yanında, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler.

Kaynak: BIS, Basel II: The New Basel Capital Accord - Second Consultative Paper, 2001

Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metin (Consultative Paper -2), Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin (Consultative Paper -3) yayımlanmıştır. Söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel-II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır (BDDK,2005).

Ayrıca komite ikinci taslak metne gelen değerlendirmeler ışığında, 2002 yılı Ekim ayında Niceliksel Etki Çalışması 3 (QIS 3) adı altında yeni bir metin yayımlamıştır. Bu metin, 50 farklı ülkeden 300 farklı bankaya gönderilmiştir. Sonuçlarla, Komitenin yayımlamış olduğu taslak metinlere ilişkin teknik bir değerlendirme yapılmasında kullanılması amaçlanmıştır. QIS-3 çalışmasına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve bir çok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul'da BDDK'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Standardın, 2006 yıl sonundan

itibaren G-10 ülkelerinde, 2007 yılından itibaren ise G-10 ülkesi olmayan ülkelerde uygulanmaya başlanması planlanmaktadır.

1988 tarihli düzenlemesindeki amaçlar korunmakla birlikte Basel Komitesi Ocak 2001 tarihli yeni sermaye düzenlemesinde yapılacak revizyonun aşağıdaki gözetim ve denetim hedeflerini karşılamasını sağlamaya kararlıdır: Buna göre yeni düzenleme;

➤ Finansal sistemde güvenliği ve sağlamlığı teşvik etmeyi sürdürmeli ve böylece yeni sermaye çerçevesi sistemdeki sermayenin mevcut genel düzeyini en azından korumalıdır,

➤ Rekabet eşitliğini artırmaya devam etmelidir,

➤ Risklerin ele alınmasına yönelik daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturmalıdır,

➤ Uluslararası faaliyet gösteren bankalar üzerinde yoğunlaşmalı, fakat temel ilkeler farklı karmaşıklık ve gelişmişlik düzeylerindeki bankalar için de geçerli olmalıdır.

Yeni düzenlemede temel olarak risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması, sermaye gereği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılması amaçlanmıştır (TBB,2002).

II.1. UYGULAMA KAPSAMI

Komite, gözden geçirilmiş bu düzenlemeyi hazırlarken, kavramsal olarak rasyonel olması yanında üye ülkelerin her birinde yürürlükte bulunan denetim ve muhasebe sistemlerinin özgün nitelik ve özelliklerini dikkate alan ve riskler konusunda daha hassas sermaye yükümlülükleri belirlemeye çalışmıştır. Komite, bankaların risk ağırlıklı varlıklarının asgari %8'i oranında sermaye bulundurması genel koşulunu; piyasa riskinin yönetimine ilişkin 1996 Piyasa Riski Değişikliğinin temel yapısı ve kabul edilebilir sermaye tanımı da dahil 1988 sermaye yeterliliği düzenlemesinin kilit öneme sahip unsurlarını da korumuştur. Gözden geçirilmiş düzenlemenin getirdiği önemli bir yenilik, bankaların iç sistemlerinin sağladığı risk değerlendirmelerinin sermaye hesaplamalarında girdi olarak daha fazla kullanımınıdır. İçsel risk değerlendirmelerinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla yönelik ayrıntılı bir asgari koşullar seti belirlenmiştir. Komitenin amacı,

bankaların risk yönetim politikaları ve uygulamalarının şeklini ya da operasyonel ayrıntılarını dikte etmek değildir. Her denetim otoritesi, bankaların uyguladığı sistem ve kontrollerin sermaye hesaplamaları için temel oluşturmaya yeterli olmasını sağlamak amacıyla yönelik denetim prosedürleri geliştirecektir.

Bu düzenleme, uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankalara konsolide bazda uygulanacaktır (BDDK, 2004:19). Yeni düzenlemenin uygulama kapsamına baktığımızda, önemli bir özelliği bankaların birbirlerine iştirakleriyle oluşan "banka gruplarını" da ayrıca ele almasıdır. Başka bir deyişle, yeni öneri bir grubu oluşturan bankaları hem ayrı ayrı ve hem de grubun tümü olarak ele alınmasını ve sermaye gereklerinin buna göre tanımlanmasını gündeme getirmektedir. Bankaların diğer mali alanlardaki (sigorta vs.) ortaklıkları ile ticari şirketlerdeki ortaklıkları ise ayrıca göz önüne alınacaktır. Burada ilke, bu tür ortaklıklarla kurulan ilişkiler yoluyla bankaların yapay sermaye genişlemesine gitmelerini engellemektir. Bu çerçevede içinde iki yol önerilmektedir: Bunlardan ilki banka gruplarını konsolide ederek ele almaktır. İkincisi ise, bir bankanın tüm bağlı kurumlarındaki yatırımları ile önemli azınlık paylarının, defter değeriyle bankanın sermayesinden düşülerek ulaşılan yalıtılmış bankayı esas almaktır (TBB, 2002).

II.2. YENİ UYGULAMANIN TEMEL UNSURLARI

BCBS, geliştirilmiş bir sermaye yeterlilik çerçevesi olan Basel-II'ye geçiş amacını "risk yönetimine daha fazla önem vermek ve bankaların risk değerlendirme kapasitelerinde devam eden gelişmeleri cesaretlendirmek" olarak belirtmektedir. Dolayısıyla Komite, bankaların risk yönetimini daha iyi gerçekleştirmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Öte yandan, Komite özellikle uluslararası faaliyet gösteren bankaların Basel-I'de öngörülenden daha karmaşık risk değerlendirme kapasiteleri olduğu gerçeğinden hareketle, ileri düzey yöntemlerde yaşanan gelişmelerin önünü açmak ve cesaretlendirmek arzusundadır. Basel-II, mimarisi üç yapısal bloğun üzerine kurulu olan bir düzenlemeler standardıdır (Powell, 2004:8). Bu yapısal bloklar aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

II.2.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Yeterliliği

Düzenlemenin birinci ayağında asgari sermaye gereği incelendiğinde, mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının yüzde 8 olması koşulu aynı kalmıştır. SYR hesaplanmasında dikkat çekici değişiklik ise kredi riski daha detaylı tanımlanmış ve ilk defa operasyonel risk ilave edilmiştir. Taslak metin piyasa riskinin hesaplanmasında 1997 yılından beri uygulanmakta olan ve yukarıda detaylı bir şekilde incelenen yaklaşımda; YP kamu menkul kıymetleri için ülkenin derecelendirme notuna göre hesaplanan risk ağırlığının yanı sıra yine derecelendirme notuna göre spesifik risk ve repo tarzı işlemler ile türev ürünler için karşı taraf riski hesaplanması dışında bir değişiklik getirmemektedir.

Basel-II içerisinde piyasa, kredi ve operasyonel riskin hesaplanmasına yönelik olarak çeşitli alternatif yöntemlerin kullanılması mümkündür. Söz konusu yöntemler Tablo II.5'te yer almaktadır.

Tablo II.5 : Basel II Kapsamında Kullanılabilecek Yaklaşımlar

GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ	PİYASA RİSKİ	KREDİ RİSKİ	OPERASYONEL RİSK
BASİT		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
ORTA	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım Standart Yaklaşım
İLERİ	Riske Maruz Değer (VaR) Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı Gelişmiş İçsel Derecelendirme Yaklaşımı	İleri Ölçüm Yaklaşımları

*Kaynak:*BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu , 2004

II.2.1.1. Kredi Riski

Basel II uygulamalarıyla birlikte banka ve kredi kuruluşlarının maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçmeleri beklenmektedir. Bunun için bankaların derecelendirme ve risk bazlı fiyatlamayı da hayata geçirmeleri gerekmektedir. Derecelendirme ve risk bazlı fiyatlama, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlama yapması olarak yorumlanabilir.

Basel II ile getirilen yeni düzenlemede, kredi kullananın (firmanın) kredi riskinin ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır. Kredi kullananın (firmanın) risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesi.

Kredi kullananın riski, firmanın finansal verileri (bilanço, gelir tablosu vb.), finansal tablolara yönelik analiz ve projeksiyonlar vb. niceliksel faktörleri ile niteliksel faktörlerinin (şirketin yönetici ve ortaklarının geçmişi, yönetim, organizasyon ve iç kontrol yapısı, faaliyet alanları ve etkinliği, ürün/hizmet gelişimi, ithalat/ihracat, iş ilişkileri, rekabet durumu, pazar payı vb.) değerlendirilmesi sonucu tespit edilen firma derecelendirme notu ile ifade edilmektedir.

Kredi işlem risk seviyesinin belirlenmesinde ise, kredi işleminin türü, vadesi, tutarı, kullanım amacı, teminatlar ve para birimi dikkate alınır. Risk bazlı derecelendirme ve fiyatlamayı etkileyen zorlayıcı unsurlardan birisi de kullanılacak krediler için firmalarca verilecek teminatlardır. Bu unsurlar göz önüne alınarak kredi, 'çok riskli' veya 'az riskli' olarak belirlenmekte ve buna göre fiyatlandırma yapılmaktadır.

Basel II kapsamında kabul edilebilecek teminatlarda da bir farklılaşma söz konusu olmaktadır. Basel II de kabul edilmesi öngörülen teminatlar şunlardır: Nakit para, mevduat veya mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri (reytinge göre, likit ve bankalarca çıkartılan), ana endeksteki hisse senetleri, yatırım fonları, düzenlenmiş piyasalarda işlem gören hisse senetleri, düzenlenmiş piyasalarında işlem gören hisse senedi içeren fonlar, ipotek (çeşitli şart ve sınıflamalara göre) (Nyugen, 2004). Gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketleri kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır.

Ayrıca, Basel II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb) teminat kapsamına alınması özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır.

Kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında firma derecelendirme notu, risk ağırlıklandırma kapsamında belirlenen risk ağırlığı, banka içsel derecelendirme notu, kullanılan kredi türü, teminat kalitesi gelmektedir.

Kredi riskine ilişkin yaklaşımın etkileri ve öneriler EK I'de özet şekilde verilmiştir.

Basel II'de, kredi riskinin ölçümü için "Standart Yaklaşım" ve "İçsel Derecelendirme Yaklaşımı" şeklinde iki yöntem önerilmektedir (BDDK, 2004:28).

1.a. Standart Yaklaşım ve Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

Basel-II'deki Standart Yaklaşımın Basel-I'e göre getirdiği en önemli yenilik, ilgili risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız derecelendirme kuruluşları (External Credit Assessment Institutions-ECAI) tarafından ülke, bankalar ve şirketlere verilen derecelendirme notlarının kullanılmasıdır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise risk ağırlıklarının belirlenmesinde ihracat kredi kuruluşları (Export Credit Agencies-ECA) tarafından verilen notlar kullanılmaktadır. Örneğin, piyasa riskinin hesaplanmasında kamu menkul kıymetleri mevcut mevzuat gereği yüzde sıfır risk ağırlığına tabii iken, Basel-II çerçevesinde kullanılan yöntemle göre (SA veya SSA) söz konusu menkul kıymeti ihraç eden ülkeye ECA veya ECAI tarafından verilen derecelendirme notuna göre farklı risk ağırlıkları kullanılmaktadır.

Benzer şekilde, Basel-II'de kredi riskinin hesaplanmasında OECD "klüp kuralı" terk edilmektedir. Bu çerçevede, Standart Yaklaşım ile kredi riskinin hesaplanmasında, alacakların tabii olacağı risk ağırlığı borçlunun ECAI tarafından almış olduğu derecelendirme notuna göre saptanmaktadır. Basitleştirilmiş Standart Yaklaşımında ise kredi riski hesaplamasında borçlunun ECA notları kullanılmaktadır. Ancak, yine Basel-II'ye özgü bir husus, bazı konularda ulusal tercih seçeneğinin ve değişik opsiyonların kullanılmasının ülke otoritelerinin kararına bırakılmasıdır. Bu bağlamda, ulusal otoriteler, kendi ülke hazinelerine ilişkin, kaynağı ve kendisi ulusal para cinsinden olan risklere daha düşük bir risk ağırlığı uygulayabilmektedir. Bankalara verilen krediler için de ulusal tercihlerin uygulanabildiği Standart Yaklaşımında, yüksek risk sınıfına giren takipteki alacaklar ve diğer bazı varlıklara derecelendirme notlarından bağımsız standart risk ağırlıkları verilmiştir. Örneğin, perakende krediler için yüzde 75, ikamet amaçlı konut kredileri için yüzde 35 ve takipteki alacaklar için yüzde 150'ye varan risk ağırlıkları tanımlanmıştır. Ulusal tercih seçeneğinin varlığı sebebiyle, Basel-II önceki uzlaşıdan daha esnek bir yapıya sahiptir. Basel-II, ulusal otoritelere ilgili düzenlemelerde daha fazla hareket alanı sağladığından, söz konusu otoritelere daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Standart yaklaşımında kredilen risk ağırlıklarının saptanmasında izlenebilecek yöntemler ve risk ağırlıkları Tablo II.6'da gösterilmiştir.

Tablo II.6 : Standart Yaklaşımında Kullanılan Risk Ağırlıkları

VARLIKLAR	Opsiyonlar	AAA / AA-	A+ / A-	BBB+ / BBB-	BB+ / B-	B- Altında	Derecesiz
Hazine ve Merkez Bankalarına Verilen Krediler	Bağ.Der. Notuna Göre	0 %	20 %	50 %	100 %	150 %	100 %
	Avantajlı Uygulama	Kendi ülke hazinesine ilişkin, kendisi ve yerel para cinsinden olan risklere daha düşük bir risk ağırlığı uygulanabilir. (Ulusal Tercih)					
	ECA Notuna Göre (Ulusal Tercih)	1→ 0%	2→ 20%	3→ 50%	4-6→ 100%	7→ 150%	
Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Verilen Krediler	Hazine Benzeri	0 %	20 %	50 %	100 %	150 %	100 %
	Opsiyon 1	20 %	50 %	100 %	100 %	150 %	100 %
	Opsiyon 2 (Kısa Vade)	20 %	50 %	50 %	100 %	150 %	20 %
	Bazı PSE'lere ilişkin riskler şirketlere verilen krediler gibi değerlendirilir.						
Bankalara Verilen Krediler	Opsiyon1	20 %	50 %	100 %	100 %	150 %	100 %
	Opsiyon2	20 %	50 %	50 %	100 %	150 %	50 %
	Opsiyon2 (Kısa Vade)	20 %	20 %	20 %	50 %	150 %	20 %
	Eğer kendi ülke hazinesine ilişkin risklere yönelik olarak daha düşük bir risk ağırlığı uygulanmışsa, kısa vadeli ve kaynağı ve kendisi yerel para cinsinden olan banka risklerine de, %20'den az olmamak kaydıyla, bir derece daha kötü risk ağırlığı uygulanabilir.						
VARLIKLAR		AAA / AA-	A+ / A-	BBB+ / BBB-	BB-'nin Altında	Derecesiz	
Şirketlere Verilen Krediler		20 %	50 %	100 %	150 %	100 %	
VARLIKLAR						RİSK AĞIRLIĞI	
Perakende Krediler						75%	
İkamet Amaçlı Gayrimenkul Kredileri						35%	
Takipteki Alacaklar						Belli koşullara göre %50,%100 veya %150	

Kaynak: BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu , 2004

Basel-II'de, bir bankanın varlıkları ve bilanço dışı kalemleri nedeniyle maruz kaldığı kredi riski ile bu riskin azaltılması amacıyla kullanılan "kredi riski azaltma teknikleri" dikkate alınmaktadır. Teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ile garantiler ve kredi türevleri, "kredi riski azaltma teknikleri" olarak sınıflandırılmaktadır. Söz konusu teknikler sayesinde, ayrılması gereken sermaye tutarı azaltılabilmektedir.

Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım özü itibarıyla Standart Yaklaşımından çok farklı değildir. Bununla beraber derecelendirme notlarında ECA'ların dikkate alınmasının yanı sıra diğer bazı konularda ilk yaklaşımdan ayrılmaktadır. Başlıca farklılık noktaları;

bankalardan alacaklar için sadece bir numaralı opsiyona izin verilmesi, şirketlere verilen borçların tamamının yüzde 100 risk ağırlığına tabi tutulması ve kredi türevlerinin risk azaltma teknikleri kapsamında değerlendirilmemesi olarak sıralanabilir (Yayla ve Kaya,2005:7-8).

Kredi riskinin ölçümünde derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin kullanılması standart yaklaşımın en çok eleştirilen noktasıdır. Komite, derecelerinin kullanılması konusunda yaşanabilecek sorunları ortadan kaldırmak amacıyla, derecelendirme kuruluşlarının sağlaması gereken son derece katı kriterler koymuştur. Bu şartların temininden ulusal düzenleyici kuruluş sorumlu olacaktır. Bu kriterler şöyle sıralanmıştır.

- *Nesnellik:* Kredi derecelendirme metodolojisinin tutarlılığı sağlanmalıdır.
- *Bağımsızlık:* Kredi derecelendirme kuruluşu ekonomik ve siyasi olarak bağımsız olmalıdır.
- *Uluslararası Erişim/ Şeffaflık:* Değerlendirme yabancı ve yerli kurumlara açık olmalı, kullanılan metodoloji de şeffaf olmalıdır.
- *Bilgilendirme:* Kuruluş hesaplama metodolojisini açıklamak durumundadır.
- *Kaynaklar:* Kuruluş yüksek kalitede kredi değerlendirmesi yapabilmek için gerekli kaynaklara sahip olmalıdır. Derecelendirme kuruluşunun değerlendirdiği şirketin yönetici ve operasyonel düzeydeki çalışanlarına ulaşımı mümkün olmalıdır.
- *Güvenilirlik:* Komite yukarıda sayılan şartların aslında güvenilirliğe işaret ettiğini belirtmiştir. Bağımsız kurumların bu derecelendirme kuruluşunun hizmetine başvurması da güvenilirliğe işaret etmektedir. Bunların yanı sıra, gizli bilgilerin kötüye kullanımını önleyecek mekanizmaların olması da firmanın güvenilirliğini destekler. Komite bu firmaların birden fazla ülkede faaliyet göstermesinin özellikle aranan bir şart olmadığını vurgulamıştır.

Hangi derecelendirme şirketinin notlarının kullanılacağı hususu da ulusal otoritenin tercihi bırakılan bir konudur. Bu otoriteler kendi ülkelerinde dereceleri kullanılacak kuruluşları nasıl belirledikleri konusunda kamuoyunu bilgilendirmekle yükümlüdürler (BDDK,2004:39).

(1)Varlıkların Sınıflandırılması

Standart Yaklaşımında bankanın aktif kalemleri aşağıda belirtilen şekilde temel bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır.

(a) Hazineye Kullanılan Krediler: Ulusal inisiyatife bağlı olarak, bankaların faaliyette buldukları ülke hazinesinden (veya merkez bankasından) olan ulusal para cinsinden alacakları için - fonlamanın da bu para cinsinden olması kaydıyla- daha düşük risk ağırlıkları kullanılabilir. Herhangi bir ülkenin bu yönde inisiyatif kullanması durumunda, diğer denetim otoriteleri de kendi ülkelerindeki bankalara söz konusu ülke hazinesi ve merkez bankasından ulusal para biriminden olan alacakları için - fonlamanın da bu para cinsinden olması kaydıyla- aynı risk ağırlıklarını kullanma izni verebilirler. Denetim otoriteleri, ihracat kredi kuruluşlarınca ülkeler için tespit edilen derecelendirme notlarına resmi geçerlilik tanıyabilirler. BIS, IMF, Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Birliği'ne kullanılan krediler %0 risk ağırlığı ile ağırlıklandırılabilir (BDDK,2004:29).

(b) Bankalara Kullanılan Krediler: Bankalara kullanılan krediler için iki opsiyon bulunmaktadır. Ulusal denetim otoriteleri, benimseyecekleri tek bir opsiyonu ülkelerindeki tüm bankalar için tutarlı şekilde uygulayacaklardır. Opsiyon 1 altında, belli bir ülkede faaliyet gösteren tüm bankalardan olan alacaklara, o ülke hazinesinden (veya merkez bankasından) olan alacaklar için tahsis edilen risk ağırlığından 1 kategori daha yüksek bir risk ağırlığı tahsis edilecektir. Ancak, derecelendirme notu BB+ ve B- arasında olan ülkelerle kredi notu bulunmayan ülkelerde yerleşik bankalardan olan alacaklar için risk ağırlığı %100 ile sınırlandırılacaktır. Opsiyon 2 ise, risk ağırlığının bankanın kendisine verilen derecelendirme notu doğrultusunda belirlenmesi üzerine temellendirilmiştir. Bu opsiyon çerçevesinde, orijinal vadesi 3 ay veya daha kısa olan alacaklar için asgari %20 olmak kaydıyla, Uzlaşıda öngörülen tablodaki risk ağırlıklarından bir derece daha düşük olan risk ağırlığı tercih edilebilecektir. Bu uygulama hem derecelendirme notu olan hem de olmayan bankalar için geçerli olabileceken, %150 risk ağırlığı saptanmış bankalar için geçerli değildir.

Ulusal denetim otoritesinin hazineden alacaklar için yukarıda açıklanan türde bir tercihli iyileştirme uygulaması durumunda, bankalardan alacaklar için hem opsiyon 1 hem de opsiyon 2 kapsamında, bankanın bulunduğu ülkenin hazinesinden olan alacaklar için belirlenenden bir derece daha yüksek olmak kaydıyla, tek bir risk kategorisi belirlenebilecektir. Bu kategori, orijinal vadesi 3 ay ve daha az olan ulusal para biriminden krediler için kullanılacak ve uygulanacak risk ağırlığı asgari %20 olacak (BDDK,2004:31).

(c) Kurumsal Krediler: Basel-II standart yaklaşım çerçevesinde, derecelendirme notu bulunmayan şirketlerden alacaklar için standart %100 risk ağırlığı uygulanması öngörülmektedir. Denetim otoriteleri, ülkelerindeki genel temerrüt tecrübesinin daha yüksek oranlar gerektirdiğine hükmetmeleri durumunda, derecelendirme notu bulunmayan alacaklar için belirlenen standart risk ağırlığını gerekli seviyeye yükseltmelidir. Denetim otoriteleri, denetimsel gözden geçirme prosedürünün bir parçası olarak, nitelikleri itibariyle münferit bankaların kurumsal alacakları için %100'den daha yüksek bir standart risk ağırlığı uygulamak gerekip gerekmediğini de ayrıca değerlendirebileceklerdir

Ulusal inisiyatife bağlı olarak, denetim otoriteleri, bankaların tüm kurumsal alacakları için dış derecelendirme notlarını dikkate almaksızın %100 risk ağırlığı uygulamalarına izin verebilirler. İnişiyatifin bu yönde kullanılması durumunda denetim otoritesi bankaların tek bir yaklaşımı tutarlı biçimde uygulamalarını temin etmelidir. Örneğin, ya olanaklı her durumda dış derecelendirme notları kullanılmalı yada hiç bir zaman kullanılmamalıdır. Derecelendirme notlarının bankalar tarafından işine geleni seçme mantığıyla kullanılmasını engellemek için, tüm kurumsal alacakları için %100 oranında ağırlıklandırma opsiyonunu kullanmak isteyen bankaların öncelikle denetim otoritesinin onayını alması gerekecektir (BDDK,2004:33).

(d) Perakende Krediler: Bu portföy içerisinde yer alan krediler için, tahsili gecikmiş alacaklar hariç olmak üzere, %75 risk ağırlığı kullanılabilir olacaktır.

Bir alacağın perakende portföy içerisine dahil edilebilmesi için, aşağıda sıralanan kriterlerin tümünü karşılaması gerekecektir. Bu kriterler:

➤ Borçlunun kimliği kriteri :Borçlu, gerçek kişi/ kişiler veya küçük ve orta ölçekli bir işletme olmalıdır.

➤ Ürün kriteri :Perakende portföyüne dahil edilecek alacak türleri; rotatif krediler, kredi kartları ve borçlu cari hesap, kredili mevduat hesapları dahil kredi kullandırma taahhütleri, bireysel krediler/tüketici kredileri (taksitli krediler, taşıt kredileri, öğrenci kredileri, ihtiyaç kredileri), finansal kiralalamalar, küçük işletmelere açılan krediler ve bunlar lehine verilen taahhütler olmaktadır. Bu itibarla borsada kote edilmiş olsun veya olmasın (tahviller ve hisseler gibi) menkul kıymetler, hiçbir şekilde perakende portföyü içerisinde yer almayacaktır. %35 risk ağırlığı uygulanacak olan “ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği karşılığı açılan krediler” portföyüne dahil edilmeleri için gerekli koşulları sağlayamamaları halinde gayrimenkul ipoteği karşılığı açılan kredilerin, perakende alacak olarak değerlendirilmeleri mümkündür.

➤ Portföy çeşitlendirmesi kriteri: Perakende portföyünün, %75 risk ağırlığı uygulamasını makul kılmaya yetecek düzeyde çeşitlendirilmiş olması gerekmektedir. Bunu temin için Basel-II’de denetim otoritelerine belli sayısal eşikler saptamaları (örneğin tek bir borçluya açılan toplam kredi tutarının ⁵perakende portföyü toplamının belli bir oranını %0,2’sini geçmemesi gibi) önerilmektedir.

➤ Kredi büyüklüğü kriteri: Münferit risklerin düşük tutarlı olması ve olası kayıpların sınırlandırılmasına yönelik olarak tek bir borçluya açılan toplam perakende kredi tutarı, en fazla 1 milyon Euro olacak, bu eşik değeri aşan alacaklar diğer tüm kriterleri sağlıyor olsalar dahi perakende alacak olarak değerlendirilemeyecektir (BDDK,2004:34).

(e) Konut (İkamet Amaçlı Gayrimenkul) İpoteği Karşılığı ve Ticari Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Krediler: Basel-II’de borçlunun ikamet ettiği veya ikamet amacı ile kiralanmış bulunan gayrimenkul ipoteği ile tümü teminat altına alınmış alacaklar için uygulanacak risk ağırlığı %35 olacaktır. Pek çok ülke açısından ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı krediler bankacılık sektöründe sorunlu aktiflerin en büyük kaynağını teşkil etmektedir. Bu husus da dikkate alınarak, Basel-II kapsamında ticari gayrimenkul ipoteği karşılığı krediler için uygulanacak risk ağırlığı, prensip olarak %100 olarak tespit edilmiştir (BDDK,2004:35-36).

---

⁵ Toplam kredi tutarı, kredinin türü dikkate alınmaksızın perakende portföyü içinde tek bir borçluya ait -nakdi ve gayri nakdi- brüt kredi tutarını, kredi riski azaltma teknikleri öncesi alacak tutarı ifade etmektedir.

(f) Yüksek Risk Kategorileri: Bu kategori, tasfiye edilecek alacaklar hesaplarında takip edilen net tutarlar ile kredi notu B-‘den düşük olan ülkeler ile bankaları ve kredi notu BB-‘den daha düşük kurumsal şirketleri kapsamaktadır. Yüksek risk kategorileri için doğal olan % 150 oranıyla ağırlıklandırmaktır.

Ancak, tasfiye olunacak alacaklar hesaplarında izlenen krediler için ayrılmış olan özel karşılığın, ilgili kredinin brüt tutarına oranı % 20’yi aşıyorsa risk ağırlığı % 150 yerine % 100 olarak uygulanacaktır.

Bunun haricinde, teminatların bazı özel koşullara uyması kaydıyla, özel karşılıkların krediyi karşılama oranı % 15 ve üstünde ise de % 100 risk ağırlığı uygulanabilecektir. Ulusal bankacılık gözetim ve denetim otoritelerine, buraya kadar belirtilen kuralların ötesinde bazı takdir hakları da tanınmıştır. Ayrıca 3 yıllık bir geçiş süreci boyunca, tasfiye olunacak alacaklar hesaplarında izlenen krediler için, normal kredilere kıyasla daha geniş bir teminat tanımının kullanılmasına ulusal otorite tarafından izin verilebilecektir (BDDK,2004:37).

(g) Diğer alacaklar: Diğer tüm varlıkların standart risk ağırlığı % 100’dür. Örneğin, sermayeden indirilecek değerler arasında bulunmayan (mali olmayan) iştirakler ve bağlı ortaklıklar % 100 risk ağırlığına tabi olacaktır. Ulusal bankacılık otoritesinin yetkisinde, kasadaki altının risk ağırlığı % 0’a, yoldaki paranın risk ağırlığı ise % 20’ye indirilebilecektir.

(h)Bilanço-dışı kalemler: Bilanço dışı işlemler, çeşitli kredi dönüştürme katsayıları ile çarpılarak dikkate alınmaktadır. Buna göre, cayılamaz taahhütlerden 1 yıldan kısa vadeli olanlar % 20, diğerleri % 50 oranları kullanılarak krediye dönüştürülecektir.

Gayrinakdi krediler için uygulanacak dönüştürme katsayıları Basel I ile paralellik göstermektedir. Nakit teminine yönelik gayrinakdi krediler % 100 oranında dikkate alınırken, yükleme yükümlülüğü ile teminatlandırılan ve kendi kendine itfa olan kısa vadeli akreditifler % 20 oranında dikkate alınarak krediye dönüştürülecektir.

Diğer gayrinakdi krediler ise % 50 krediye dönüştürme oranına tabi olacaktır. Krediye dönüştürme oranı uygulanan bilanço dışı yükümlülükler, bilanço içi kalemler gibi

karşı tarafın niteliği göz önüne alınarak uygun risk katsayıları ile çarpılacaktır (BDDK, 2004:37-38).

(2) Kredi Riski Azaltımı

Bankalar, maruz kaldıkları kredi risklerini azaltmak için çeşitli teknikler uygulamaktadır. KRA tekniklerini kullanmak, kredi riskini azaltabilir veya transfer edilebilirken, aynı zamanda diğer riskleri (artık riskler) artırabilir. Artık riskler terimi; yasal, operasyonel, likidite riskleriyle piyasa risklerini içerir. Bu bakımdan, bankaların anılan riskleri kontrol altında tutmak amacına yönelik olarak basiretli prosedür ve süreçler uygulamaları şarttır. Bu prosedür ve süreçler arasında, strateji, işleme konu kredinin değerlendirilmesi, değerlendirme, politikalar, sistemler, değer azalma risklerinin kontrolü ve bankanın KRA tekniklerini kullanmasından ve genel kredi riski profiliyle etkileşiminden kaynaklanan yoğunlaşma riskinin yönetimi sayılabilir.

Kredi riski nedeniyle sermaye yeterliliği standart oranının paydasına ilave edilecek tutar, krediyle birlikte söz konusu kredinin teminatları da dikkate alınarak hesaplanmaktadır.

Sermaye hesaplamalarında, teminat olarak değerlendirmeye alınabilecek kıymetlere Tablo II.7’de yer verilmektedir.

Tablo II.7 :Kabul Edilen Teminatlar

Basit ve Kapsamlı Yöntemde	- Nakit, mevduat sertifikası vb.
	- Altın
	- Borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler
	-İyi derece almış
	-Derecelendirilmemiş (belirli şartlar dahilinde)
	- Temel bir endekse dahil hisse senetleri
	- Yatırım Fonları (belirli koşulları taşıyan)
Sadece Kapsamlı Yöntemde	- Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmuş Hisse Senetleri
	- Endekse Dahil Olmayan Borsaya Kote Olmamış Hisse Senetleri
	- Hisse Senetlerini İçeren Yatırım Fonları

Kaynak:BDDK, Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, 2004

Borçlunun krediyi geri ödeme yeteneği ile teminatın değeri arasında yüksek pozitif korelasyon bulunduğu hallerde, söz konusu teminatların dikkate alınmaması gerekmektedir. Örneğin, bir firmanın kredisinin teminatına aynı şirketler topluluğuna dahil bir başka firmanın hisse senedi alınacaksa, her iki firmanın beraberce zafiyete düşebileceği varsayımıyla, bu hisse senetleri teminat olarak kabul edilmeyecektir.

Yeni uzlaşıda değerlendirmeye alınabilecek kıymetlerin kapsamı genişletilmiştir. Genişleyen kapsama rağmen Türk bankacılığında yaygın olarak kullanılan çek ve senetlerin teminat olarak kabul edilmesi mümkün olmamaktadır.

Ancak, ulusal tercihler kapsamında yalnızca yüksek risk kategorileri için üç yıllık geçiş dönemi boyunca bu tür kıymetli evrakın teminat olarak dikkate alınabilmesi, bu kurala vadeli bir istisna teşkil etmektedir.

Standart yaklaşımda, teminatların risk azaltıcı faktör olarak dikkate alınmasında kapsamlı ve basit olmak üzere iki yöntemden birini kullanmak mümkündür.

Basit yaklaşımda; alacağın teminatlandırılmış bölümü için teminatın risk ağırlığı, teminatla tam olarak korunmayan kısmı için ise karşı tarafın risk ağırlığı uygulanmak suretiyle varlığın risk ağırlığı değerine ulaşılmaktadır. Teminatın kalan vadesinin, ilgili olduğu kredi niteliğindeki işlemin vadesinden daha kısa olması halinde, teminat risk azaltıcı unsur olarak değerlendirilemez. Alacağın teminatlandırılmış kısmına uygulanacak en düşük risk ağırlığı % 20 olarak belirlenmiştir. Ancak, hazine veya hazine kapsamında değerlendirilebilecek bir kamu kuruluşu tarafından ihraç edilen ve % 0 oranında risk ağırlığına tabi tutulan menkul kıymetin teminat olarak alınması ve teminatın piyasa değerinde % 20 ıskonto uygulanması halinde söz konusu teminata % 0 risk ağırlığı uygulanabilecektir. % 20'lik alt sınır uygulaması, nakit teminatlar için geçerli değildir (BDDK; 2005a:67).

Kapsamlı yaklaşımda ise maruz kalınan risk ve koruma sağlayan teminat arasındaki makasın piyasa hareketlerine bağlı olarak ne kadar açılabilceği saptanarak yalnızca korumasız kalan kısım, karşı tarafın risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Bu yaklaşım, bankaların bir takım hesaplamalar yapmak suretiyle karşı taraftan olan alacak tutarını ve bu alacağa ilişkin teminat değerlerini piyasa hareketlerine (volatiliteye) göre

ayarlamalarını gerektirmektedir. Bu ayarlamalar kredi riskine maruz değerin artırılması, teminat değerinin ise azaltılması yönünde olacaktır. Teminat ile kredinin para birimi arasında fark olması teminattan ilave bir kesinti yapılmasını gerektirmektedir (BDDK, 2005a:68).

Teminatların yanı sıra, garantiler de risk azaltıcı unsur olarak dikkate alınmaktadır. Garantörün borçluya göre daha düşük bir risk ağırlığına sahip olması bir ön koşuldur. Garanti edilen tutar için borçlu yerine garantörün risk ağırlığı kullanılmak suretiyle garantinin risk azaltıcı etkisinden yararlanılır. Kefaletler de garantiler kapsamındadır.

Garantör olarak kabul edilebilecek kuruluşlar hazine veya merkez bankaları, hazine kapsamında değerlendirilebilecek kamu kurum ve kuruluşları, bankalar, sermaye yeterliliği düzenlemelerine tabi sermaye piyasası kuruluşları ve diğer kuruluşlar olarak sınıflandırılmaktadır. Diğer kuruluşlarca verilen garantilerin kabul edilmesi, bu kuruluşların en az A- notuna sahip olmasına bağlıdır (BDDK,2004:46-70).

1.b. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Birinci yapısal desteğin önemli bir kısmı analitik anlamda daha gelişmiş yaklaşımlara ayrılmış bulunmaktadır. Aslında Basel-II'nin temel hedefi risklerle daha uyumlu sermaye yönetimi olduğundan, ileri düzey yaklaşımların görece olarak bu amaca daha fazla hizmet etmesi sebebiyle, söz konusu yaklaşımların üzerinde daha fazla durulması olağan karşılanmalıdır. İçsel derecelendirme yaklaşımları bankalara, kendi derecelendirme modellerini kullanma imkanını tanıdığından ve bu sayede temerrüt olasılıklarını (probability of Default-PD) belirlemeleri mümkün olduğundan, önemli bir manevra alanı sağlamakta ve yaklaşımın uygulanmasında özerklik vermektedir. Buna karşın, resmi otorite bankanın içsel derecelendirme yöntemini gözden geçirmek ve uygulanabilirliğine onay vermek durumunda olduğundan çok önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Özellikle "Basel Temel İlkeleri"ne olan uyumun zayıf olduğu gelişmekte olan ülkelerde, içsel derecelendirme yöntemlerinin resmi otorite tarafından izlenmesinin ve kontrolünün güçlük yaratabileceği düşünülmektedir (Powell,2004:40).

İçsel derecelendirme yaklaşımları “Temel İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” (Foundation Internal Ratings Based-IRB) ve “İleri Düzey İçsel Derecelendirme Yaklaşımı” (Advanced IRB) şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu yaklaşımların mekanizmasına göre kredi riskinin belirlenebilmesi için öncelikle alacakların sınıflandırılması gerekmektedir.

Bu çerçevede, içsel derecelendirme yaklaşımlarında (Temel veya İleri Düzey), kredi veren banka öncelikle varlıklarını şirket (kurumsal), ülke/hazine (Merkez Bankası dahil), banka, perakende ve sermaye yatırımları olmak üzere beş farklı sınıfa ayırmaktadır. Örneğin, kurumsal sınıf kendi içerisinde beş farklı özel borç verme alt sınıfına ayrılmaktadır. Bunlar proje, obje (nesne), mal, gelir yaratıcı gayrimenkul ve fiyat ve getiri açısından yüksek “dalgalı” ticari gayrimenkul finansmanı şeklinde sınıflandırılmaktadır. Perakende sınıfında ise üç alt grup yer almaktadır; bireysel krediler (veya düşük tutarlı krediler), ipotekli konut kredileri ve küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen krediler (banka grubunun konsolide bazdaki alacağının 1 milyon Euro’nun altında olması gerekmektedir). Resmi otoritenin alacağın sınıfını belirleyen eşik değerler üzerinde değişiklik yapma esnekliği bulunmakla beraber, bu esnekliğin banka yönetimince kredi varlıkları için öngörülen sınıflandırmanın doğasını bozacak şekilde kötüye kullanılmasının da önüne geçilmesi beklenmektedir⁶.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarının yukarıda bahsedilen varlık sınıflandırmalarında kullanılan üç temel unsuru vardır. Söz konusu elemanlardan ilki, banka veya otorite tarafından tahmin edilen risk parametreleri olan risk bileşenleridir. İkincisi, risk bileşenlerini risk ağırlıklarına ve dolayısıyla yasal sermaye tutarına dönüştüren risk ağırlığı fonksiyonlarıdır. Üçüncüsü ise banka tarafından ilgili varlık sınıfına yönelik olarak içsel derecelendirme yaklaşımının kullanılabilmesi için sahip olunması gereken asgari standartlardır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında esas olan tutarlılıktır. Yaklaşımın esas itibarıyla tüm riskli aktiflere ve tüm iş alanlarına uygulanması gerekmektedir. Ancak veri kısıtlamaları sebebiyle bankanın aynı anda tüm varlık sınıfları için içsel derecelendirme yaklaşımını kullanamaması halinde, Yeni Uzlaşıda düzenleyici otoritenin izniyle IRB’nin

---

⁶ Diğer varlıkların temel özellikleri ve sınıflandırmaları için bkz. BDDK (2004)

aşamalı olarak uygulanması olanaklı kılınmıştır. İleri düzey IRB yaklaşımını uygulayan bankanın tekrar standart veya temel içsel yaklaşıma dönmesi, ancak, bankanın iş alanında önemli değişiklik gerçekleşmesi gibi olağan üstü koşullarda ve resmi otoritenin onayı ile mümkün olabilmektedir (Yayla ve Kaya, 2005:9).

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda, kredi riskini hesaplamaya yönelik 4 adet risk bileşeni tanımlanmıştır (BDDK,2004:91).

1. Temerrüde Düşme Olasılığı (Probability of Default - PD)
2. Temerrüde Düşmüş Kredide Tahsil Edilememe Oranı (Loss Given Default LGD)
3. Temerrüt Anındaki Bakiye (Exposure at Default – EAD)
4. Vade (Maturity – M)

Tüm bu bileşenlerin hesaplanmasında kilit nokta, temerrüt durumunun tanımlanması olarak ortaya çıkmaktadır. Basel II metninde temerrüt durumu aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır (BDDK, 2005a:128):

Bir borçluya ilişkin aşağıdaki olaylardan biri ya da her ikisi birden gerçekleştiğinde temerrüt olayının gerçekleştiği kabul edilir:

➤ Banka tarafından, teminatların nakde çevrilmesi ve benzeri yöntemlere başvurulmaksızın, borçlunun bankaya olan kredi yükümlülüklerini tam olarak yerine getirebilmesinin olanaklı olmadığı kanaatine varılması.

➤ Borçlunun bankaya olan herhangi bir kredi ödemesini 90 günden fazla geciktirmesi (Perakende ve kamu kesimi (Public Sector Entity-PSE) yükümlülüklerinde, denetim otoritesi yerel koşullara uygun olması halinde 90 günlük süreyi farklı ürünler için 180 güne kadar uzatabilmektedir). Kredili mevduat hesaplarında ödeme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi, müşterinin tanınan limiti aşması ya da limitinin mevcut bakiyesinin altına inmesi.

Kredi riski ölçümlerinin hem borçlunun hem de tek tek kredilerin risk özelliklerine bağlı olması beklenmektedir. Temerrüde düşme olasılığı borçlunun özelliklerine bağlı olarak belirlenecek olup borçlunun kredilerini geri ödememe olasılığının ne olduğunu göstermektedir. Diğer üç bileşen ise kredinin özelliklerine bağlı olarak

hesaplanmaktadır. Bu bileşenler kredinin teminatına ve diğer unsurlara bağlı olarak temerrüt halinde kredi bakiyesinin ne kadarının tahsil edilemeyeceğini, temerrüt anındaki bakiyenin ne olacağı, vadeye kalan sürenin bu bakiyeyi nasıl etkileyeceği tahminlerini içermektedir.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarından olan Temel IRB’de, banka portföyünde bulundurduğu kredi müşterileri için temerrüde düşme olasılığını (Probability of Default-PD) kendisi tahmin etmektedir. Diğer risk bileşenleri ulusal gözetim otoritesi tarafından veri olarak sunulmaktadır. İleri Düzey IRB’de, banka PD’nin yanı sıra, temerrüt halinde kayıp (Loss Given Default-LGD), temerrüt anındaki risk tutarı (Exposure at Default- EAD) ve asgari standartları karşılamak koşuluyla, vadeyi (maturity-M) kendisine ait içsel verilere dayanarak tahmin etmektedir. Söz konusu parametrelerin Basel-II uzlaşısı tarafından verilen “risk ağırlığı fonksiyonlarına” uygulanmasıyla sermaye yeterliliği belirlenmektedir. Tıpkı standart yaklaşımlarda olduğu gibi içsel derecelendirme yaklaşımlarında da risk azaltıcı teknikler kullanılabilir. Standart yaklaşıma benzer şekilde teminatlar, bilanço içi netleşme anlaşmaları ve garantiler/kredi türevleri kredi riski azaltma teknikleri olarak kullanılabilir ve yaklaşımın gelişmişlik düzeyi arttıkça teminatların kapsamı da genişlemektedir.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarını uygulayan bankaların 1988 Uzlaşısına ve Yeni Uzlaşuya göre yapacakları paralel hesaplamaları beraber açıklamaları beklenmektedir. Yeni Uzlaşımın 31.12.2006’da yürürlüğe girişini takip eden üç yıl Komite tarafından geçiş dönemi olarak tanımlanmıştır. Geçiş süresi boyunca otorite tarafından gevşetilmesi mümkün olan bazı asgari standartlar içsel derecelendirme yaklaşımlarının uygulanabilmesi için gerekli görülmektedir. Örneğin, Temel IRB’yi uygulayan bankaların kurumsal, hazine ve banka alacaklarına ilişkin temerrüt olasılığını tahmin edebilmeleri için en az beş yıllık bir veri setine sahip olmaları gerekmektedir. Perakende alacaklara dair temerrüt karakteristiğinin tahmin edilebilmesi için de en az beş yıllık veri kullanılmasının gerektiği ifade edilmektedir. Buna ilaveten, banka tarafından “uygun” derecelendirme sisteminin en az üç yıldır kullanıldığının resmi otoriteye kanıtlanması gerekmektedir (BDDK, 2005a:80).

Bankanın içsel derecelendirme yaklaşımını kullanabilmesi için Komite tarafından belirlenen asgari şartların sağlanması gerekmektedir. Asgari şartların sağlanmasının ardındaki temel ilke, derecelendirme ve risk tahmin sistemlerinin ve süreçlerinin, borçlunun durumunun değerlendirilebilmesi ve riskin tutarlı ve doğru bir şekilde tahmin edilebilmesi için anlamlı sonuçları vermesidir. Çeşitli derecelendirme yöntemleri, piyasalar ve ürünler arasında farklılık olabildiğinden, derecelendirmenin nasıl yapılacağı konusundaki operasyonel süreçlerin, ulusal otoritelerin kendi ülkelerine uygun bir şekilde tanımlamaları Komite tarafından önerilmektedir. Dolayısıyla, resmi otoritenin bankanın sistemlerinin ve kontrollerinin içsel yaklaşımlara baz oluşturup oluşturmadığını gözden geçirmesi beklenmektedir. IRB'ye geçiş konusunda banka asgari koşullar itibariyle tam anlamıyla uyumlu olmasa bile, resmi otoriteye uyum konusunda bir uygulama planını sunmak ya da uyumsuzluğun önemsiz olduğunu kanıtlamak durumundadır. “Derecelendirme sistemi”, bankanın yöntemlerini, süreçlerini, kontrollerini, veri toplama ve bilgi sistemlerini (IT) kapsayan ve kredi riski değerlendirmesini olanaklı kılan tüm bileşenleri kapsayan bir tanımdır. Derecelendirme sistemlerinin çalışmasına ilişkin (kapsamı, bütünlük olması, verinin saklanması) Komitenin önerdiği standartlara uyumun sağlanması gerekmektedir. Derecelendirme sisteminin kullanılması, risklerin nümerik hale getirilmesi, içsel derecelendirme tahminlerinin (modellerinin) onaylanması, kurumsal yönetim ilkelerine dikkat edilmesi, finansal tablolarda yapılan açıklamalar, otoritenin sağlayacağı parametreler, iştirakler için sermaye ayrılması gibi hususlarda, temel içsel derecelendirme yöntemlerini kullanmak isteyen bankalara ve ulusal otoriteye sorumluluk yükleyen asgari koşullar Basel-II'de yer almaktadır.

İçsel derecelendirme yaklaşımlarında sermaye yeterliliği, tahmin edilen PD, LGD, M ve EAD'nin bir fonksiyonu olduğundan bu parametrelerdeki değişimden doğrudan etkilenmektedir. Yüksek PD'ye, uzun vadeye veya yüksek LGD'ye sahip olan krediler daha fazla sermaye ihtiyacı doğurmaktadır. İçsel derecelendirme yaklaşımlarında banka tarafından tahmin edilen parametrelerin sermaye yeterliliğinin hesaplanılmasında kullanılması mevcut düzenlemelerden ciddi şekilde uzaklaşılması anlamına gelmekte ve dolayısıyla denetim otoritesi açısından kapsamlı bir inceleme yapılmasını gerektirmektedir.

Zira, parametrelerin “doğru tahmin” edilip edilmemesi sermaye yeterliliğinin de doğruluğunu etkilemektedir. Parametrelerin bir bankada gerçeği yansıtması, bir diğerinde ise olduğundan daha düşük tahmin edilmesi halinde bankalar arasında sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde farklılıklar oluşabilecek ve model onayı/denetim riskiyle orantılı olarak sektördeki rekabet üzerinde bozucu etki gündeme gelebilecektir. Bunun sonucunda düzenleyici otoriteye sektörün duyduğu güvenin zedelenebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, içsel derecelendirme yöntemlerinde, düzenleyici otoritenin bankanın tahmin ettiği parametreleri çok iyi değerlendirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, parametrelerin tahmininde kullanılan banka veri kümesinin sağlıklı olmasının çok önemli olduğu aşikardır. Kredi riskinin hesaplanmasında gerekli olan PD tahmininin istatistiksel olarak yansız olabilmesi için borçlu bilgilerinin banka tarafından doğru alınması, bankanın bilgi sistemlerine eksiksiz ve doğru aktarılması ve otorite tarafından yapılacak yerinde denetimlerde ve uzaktan izlemede doğru ve tutarlı bir şekilde elde edilebilir olması gerekmektedir (Yayla ve Kaya, 2005).

II.2.1.2. Operasyonel Risk

Operasyonel risk bankaların karşılaştıkları en eski risk türüdür. Yeni kurulan bir banka kredi işlemleri veya piyasa pozisyonuyla ilgili karar vermeden önce operasyonel risklere maruz kalır (Geiger, 2000). Son yıllarda bankalar açısından operasyonel riskin öneminin artması, özellikle uluslararası finansal piyasalarda kullanılmakta olan ürünler, yöntemler ve teknolojinin oldukça karmaşık bir düzeye ulaşmasından kaynaklanmaktadır.

2.a. Operasyonel Riskin Tanımı

Operasyonel riskin tanımı üzerinde kesin bir birlik olmamakla birlikte, son yıllarda genel kabul görmüş dolaylı ve doğrudan tanımlama türlerinden söz etmek mümkündür. Dolaylı tanıma göre operasyonel risk; “Kredi veya piyasa riskleri altında sınıflandırılmayan diğer tüm risklerdir” (Geiger, 2000). Sade bir şekilde formüle edilen bu tanım, başlangıçta geniş çapta kabul görmüş ve denetim otoriteleri tarafından da kullanılmıştır. Daha sonra geliştirilen tanıma göre ise operasyonel risk: “Yetersiz ve

başarısız içsel süreçlerden, personel ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan, doğrudan veya dolaylı zarar riskidir” (BIS, 2001a).

2.b. Operasyonel Riskin Türleri

Operasyonel riskler; personel riski, teknolojik riskler, organizasyon riski ve dış risklerden oluşmaktadır.

(1) Personel Riski: Operasyonel riske neden olan insan faktörü, banka yönetiminin ve personelinin eğitim yetersizliğinden, ihmalden, görevlerini kötüye kullanmalarından kaynaklanan zarara uğrama riski olarak tanımlanabilir. İnsan faktörünün operasyonel riskin ortaya çıkmasında oldukça önemli bir yeri vardır. Banka çalışanlarının yapmış olduğu hatalar ya da usulsüzlükler, bankalara büyük zarar vermektedir.

Operasyonel riske neden olan insan faktörü, dört alt grupta incelenmektedir: Banka çalışanının hatası, banka çalışanının yolsuzluğu, banka çalışanının iş kanununa aykırı davranışları, bankada kilit personel eksikliği. Banka çalışanının hatası ile ifade edilen, çalışanın kötü niyet gözetmeden yapmış olduğu hatalar sonucu bankanın zarara maruz kalmasıdır. Banka çalışanlarının yolsuzluk yapması insan faktörünün neden olduğu operasyonel kayıplarda büyük bir oranı teşkil etmektedir (Porter, 2003).

(2) Teknolojik Riskler: Son yıllarda piyasalara sunulan yeni hizmet ve ürünlerin karmaşıklığı ve teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler, bankaların mevcut sistemlerinin kapasitesini yetersiz bırakmıştır. Bu nedenle bankalar sistemlerini ya topyekün değiştirme ya da yeniden yapılandırma yoluna gitmektedirler. Ancak, banka bünyesinde kurulan yeni bir sistemde ya da mevcut sistemin güncellenmesi sırasında oluşabilecek hatalar veya yanlış programlamalar veri kayıplarına neden olabilir. Sistemden kaynaklanan riskler dört alt grupta incelenebilir; teknoloji ve yatırım riski, sistem geliştirme ve uygulama ile ilgili aksaklıklar, sistemin kapasite problemleri, sistemin güvenlik problemleri. Teknoloji ve yatırım riski, geliştirilen sistemin banka ihtiyaçlarını karşılamamasını veya uygun olmayan sistemlere yapılan yatırımlardan dolayı bankanın maruz kalabileceği zararları ifade etmektedir. Sistem geliştirme ve uygulama ile ilgili aksaklıklar, programlama hataları, geliştirilen programın kullanımının zor olması sonucu çalışanın hata yapma oranının yüksek olması olarak örneklendirilebilir. Sistemin kapasite problemleri, ortaya çıkacak bir

network hatası, iç hafıza, dış hafıza ya da veritabanından kaynaklanabilir. Eğer bunlardan birinin kapasitesi yetersiz ise, işlem süreci yavaşlar ya da çökebilir. Banka sisteminin güvenliği ise, banka sistemlerinin korumalı olmadığı durumlarda yetkisiz kullanıcıların sisteme müdahale edebilmesini veya sistem içinde yer alan verileri elde edebilmesini ifade etmektedir. Sistemdeki bu aksaklık sonucu gerek banka içi gerekse banka dışı kullanıcılar, sisteme girerek manipüle edebilir. Bankanın maruz kaldığı bu riskin kamuda duyulması ile birlikte banka önemli bir itibar kaybına uğrar ve müşteri kayıplarına maruz kalabilir. Sistemden kaynaklanan bu operasyonel kayıp türüne bir örnek, 1995 yılında bir grup Rus bilgisayar korsanının, Citibank'ın sistemindeki bir boşluktan yararlanarak bankanın sistemine girmeyi başarması ve tüm müşterilerin hesap hareketlerine ulaşmasıdır (Marshall, 2001). Bankalar sistem maliyetlerini azaltabilmek amacıyla, mevcut sistemlerini geliştirici yatırımları yapmayı erteleyebilir. Bankanın sisteminde yaşanan bir hata veya boşluk, banka içinden ya da dışından sisteme müdahale imkanı verebilir. Sistemdeki böyle bir aksaklık, banka içi ve banka dışı kullanıcıların sistemdeki hesapları manipüle edebilmelerine olanak sağlayabilir (Pennathur, 2001). Sonuçta banka, müşterilerinin kaybını ödeyerek maddi bir zarara maruz kalabileceği gibi, olayın kamuoyunda duyulması ile büyük bir itibar kaybına da uğrayabilir.

(3) Organizasyon Riski : Bankaların iç kontrol sistemleri, karşılaşılabilecek muhtemel risklerden korunmak amacıyla geliştirilmiştir. Ancak tasarlanan bu iç kontrol sistemlerinin de yanlış geliştirilmesi veya doğru geliştirilmiş olsa bile yanlış uygulanması sonucu maruz kalınabilecek operasyonel riskler artar. İç kontrol sistemlerinin yanlış geliştirilmesinin nedenleri, maruz kalınabilecek risklerin tam anlamıyla algılanamamış veya tanımlanamamış olmasından kaynaklanabilir. Operasyonel riske neden olan süreç faktörü, altı alt grupta incelenebilir: ödeme ve teslimat riski, belgeleme ve sözleşme riski, banka içi ve banka dışı raporlama, satış ve hizmet riski, banka sistem ve varlıklarının kontrol edilmemesi, görev tanım ve yetkilerinin belirlenmemesi.

Ödeme ve teslimat riski; bir bankanın gerek müşterilerine gerekse banka giderleri için geç ödeme yapması ya da bankanın tahsil etmesi gereken komisyonları hiç veya zamanında tahsil edememesi ve alması gereken teminatları alamamasından kaynaklanan

zararlar ile banka kayıtlarının mutabakatının yapılmaması sonucu ortaya çıkan aksaklıkların yaratacağı risk olarak özetlenebilir. Belgeleme ve sözleşme riski, banka içi süreçlerin gerektirdiği belgelerin hiç doldurulmaması, eksik doldurulması veya bu belgelerin saklanmaması ve müşteri ile yapmış olduğu sözleşme şartlarında yaşanan aksaklıklar sonucu zarara uğramasını ifade etmektedir. Banka içi ve banka dışı raporlama; yapılan muhasebe hataları, vergi raporlama hataları, gişe raporlamasının yapılmaması gibi banka içi raporlama eksiklikleriyle denetim otoritelerine yapılmayan yasal raporlamalar sonucu bankanın maruz kaldığı riskleri ifade etmektedir. Satış ve hizmet riski; bankanın müşterisine vermiş olduğu hatalı danışmanlık, müşteri şikayetlerinin dikkate alınmaması sonucu oluşan müşteri kayıpları, müşterilere kalitesiz hizmet verilmesi gibi faktörlerden oluşmaktadır. Banka sistem ve varlıklarının kontrol edilmemesi riski, banka mallarının kayıtlarının tutulmaması sonucu yaşanan kayıplar, bankada güvenlik aksaklıkları, banka mallarının personele zimmetlenmemesi sonucu kontrol dışı kalması gibi riskler ile açıklanmaktadır. Süreç faktörü dolayısıyla operasyonel riskin ortaya çıkmasına son olarak çalışanların görev tanım ve yetkilerinin açıkça belirlenmemesi neden olmaktadır. Banka dahilinde etkin bir yönetimin sağlanabilmesi için tüm personelin görev ve yetkilerinin raporlanması ve yazılı olarak personele dağıtılması gerekmektedir.

(4) Dışsal Riskler: Operasyonel riske neden olan dış faktörler, dört alt grupta incelenmektedir. Bunlar, yasal ve politik, suç faaliyetleri, tedarikçi ve doğal afet riskleridir. Yasal ve politik risk; hükümetin mal varlıklarına el koyması ya da vergi yasalarında değişiklik yapması veya bankanın mahkemelik olduğu davaları kaybetmesi sonucu bankanın zarara uğramasını ifade etmektedir. Suç faaliyetleri; bankanın maruz kalacağı soygun, terör saldırıları, banka mallarına üçüncü şahıslar tarafından zarar verilmesi gibi faaliyetleri içerirken, tedarikçi riskleri bankanın dışarıdan aldığı hizmetlerden doğabilecek riskleri ifade etmektedir. Dışarıdan bir hizmet alındığında, genellikle amaçlanan maliyetlerin düşürülmesi ve maruz kalınacak risklerin hafifletilmesidir. Ancak bazen dışarıdan alınan hizmet, beklenmeyen risklere yol açabilir. Örneğin temin edilen bir hizmet alımıyla, hedeflenen kalite standardı birbirini tutmayabilir ya da banka içi bilgiler dışarıya çıkarılabilir. Dışsal risklere bir diğer örnek de doğal afetlerdir. Yaşanacak bir deprem, sel,

yangın, elektrik kesintisi gibi felaketler, bankaların sistemlerine büyük zarar verebilir. Bu tür felaket kayıplarından korunmak için, bankalar genellikle bu kayıplarını sigortalatmaktadır.

2.c. Operasyonel Riskin Ölçümü

Operasyonel riskin tanımlanmasından sonra yönetim sürecinin ikinci aşaması bu risk türünün ölçülmesidir. Operasyonel riskin ölçümü her zaman için zor bir uğraş olmuştur. Bir çok farklı riskin mevcudiyeti, oluşturdukları etkilerin ve zaman çevrelerinin farklılığı, nedensel faktörlerin belirlenmesindeki zorluk, imaj zedelenmesi ve en önemlisi operasyonel zararlarla ilgili verilerin kısıtlılığı buna neden olmaktadır (Aksel, 2001).

Risklerin ölçülmesinde, gerekli ekonomik ve düzenleyici sermaye tahsisinin hesaplanmasında en önemli şart, risklerin sayısallaştırılabilir olmasıdır. Risklerin sayısallaştırılması ise zarar potansiyelinin tahminine ve zarar olayının gerçekleşme olasılığının belirlenmesine bağlıdır. Ancak bu şartlar operasyonel riskin sadece belirli bir bölümü için geçerlidir. Bu nedenle teknik olarak operasyonel riskin tamamının sayısallaştırılabilmesi mümkün değildir (Geiger, 2000).

Operasyonel riske ilişkin yaklaşımın etkileri ve öneriler EK II'de özet şekilde verilmiştir.

Basel Komitesi, operasyonel riskin ölçümünün güçlüğü nedeniyle, bu risk grubunun sadece sayısallaştırılabilen kısmı için tahsis edilecek sermayenin hesaplanmasında bir dizi yaklaşım önermektedir. “Temel Gösterge Yaklaşımı”, “Standartlaştırılmış Yaklaşım” ve “İleri Ölçüm Yaklaşımı”.

(1) Temel Gösterge Yaklaşımı

En basit yaklaşım türü olan Temel Gösterge Yaklaşımı, bankanın bütün faaliyetleri için tek bir gösterge kullanarak, operasyonel riski karşılamak üzere gerekli sermaye tahsisini tespit etmektedir. Bu gösterge “brüt gelir”dir. Temel Gösterge Yaklaşımı, bankalar arasında evrensel boyutta yaygın olarak kullanılan ve uygulaması oldukça kolay bir yaklaşımdır (BIS, 2001a).

Temel Gösterge Yaklaşımını kullanan bankalar, operasyonel risk için, pozitif yıllık brüt gelirin sabit bir yüzdesinin son üç yıl içindeki ortalamasına eşit tutarda sermaye

bulundurmaldır. Komite bu oranı %15 olarak belirlemiştir. Yıllık brüt gelirin eksi veya sıfır olduğu herhangi bir yılla ilgili rakamlar, bu ortalamanın hesaplanmasında hem pay hem de paydanın dışında tutulmalıdır. Burada “brüt gelir”, net faiz gelirleri ile net faiz dışı gelirlerin toplamı olarak tanımlanmıştır. Brüt gelir tutarı hesaplanırken provizyonlar (örneğin tahsil edilemeyen faiz gelirleri için ayrılan provizyonlar), faaliyet giderleri (dışarıdan alınan hizmetler için yapılan ödemeler dahil), bankacılık hesaplarındaki menkul kıymetlerin satışından kaynaklanan kâr ve zararlar ile olağanüstü gelir ve giderler (sigorta gelirleri de dahil) dikkate alınmamaktadır.

Hesaplanan sermaye yükümlülüğü tutarı 12,5 ile çarpılarak sermaye yeterliliği standart oranının paydasına eklenmektedir.

Dolayısıyla, operasyonel riskler için de sermaye yükümlülüğünün getirilmiş olması, sermaye yeterliliği standart oranının paydasına brüt gelirin iki katına yaklaşan bir ilave yapılmasını gerektirmektedir.

Brüt gelirin 100 birim olduğu bir banka, temel gösterge metodunu benimsemesi halinde, sermaye yeterlilik oranının paydasına $(100 \times \% 15 \times 12.5 =)$ 187,5 birim operasyonel riske esas tutar eklemek zorundadır.

En basit yöntem olan Temel Gösterge Yaklaşımının arkasındaki mantık, bir bankanın gelir temin etmek için faaliyette bulunduğu; dolayısıyla, gelir ve operasyonel riskler içeren faaliyetler arasında pozitif bir korelasyon olması gerektiği şeklinde ifade edilebilir.

Ancak, bankaların operasyonel riskliliğinin, direkt olarak brüt gelire bağlanması, risk duyarlılığının son derece düşük olması bakımından eleştiri görmektedir. Uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük bankaların bu yöntemi kullanmaları beklenmemektedir.

Ancak bu yaklaşım daha çok küçük ve ulusal bankaların kullanımına uygundur. Basel Komitesi, uluslararası alanda faaliyet gösteren ve önemli boyutta operasyonel riske maruz kalan büyük bankalar için daha karmaşık yaklaşımlar kullanmalarını önermektedir (BIS, 2001a).

(2) Standart Yaklaşım

Bu yaklaşımda, bankanın faaliyetleri 8 ayrı ana dala ayrılarak değerlendirilmektedir. Bu ana faaliyet alanları şöyledir: kurumsal finansman, satış ve pazarlama, perakende bankacılık, ticari bankacılık, takas ve ödeme, acentalık hizmetleri, portföy yönetimi ve perakende sermaye piyasası aracılığı.

Sermaye yükümlülüğü, her bir faaliyet kolu itibariyle tespit edilen son üç yıla ait brüt gelir rakamlarının, Tablo II.8’de gösterilen her bir faaliyet kolu için belirlenmiş olan katsayılar (%12, %15 veya %18’lik beta faktörleri) ile çarpılması suretiyle faaliyet kolları bazında hesaplanmaktadır. Tüm faaliyet kollarına ilişkin tutarlar bir araya getirilerek yıllar itibariyle toplam tutar hesaplanmakta ve bunların ortalaması alınarak bankanın operasyonel riskler karşısında tutması gerekli sermaye tutarı belirlenmektedir. Bu hesaplama yapılırken, bir faaliyet kolu itibariyle negatif brüt gelir oluşması halinde, bu tutar diğer faaliyet kollarındaki pozitif tutarlardan düşülebilecektir. Ancak; o yıl için tüm faaliyet kolları itibariyle toplam brüt gelirin negatif olarak belirlenmiş olması halinde, negatif tutar hesaplamalarda dikkate alınmayacaktır. Hesaplanan sermaye yükümlülüğünün sermaye yeterliliği standart oranının paydasına taşınması sırasında ise 12,5 ile çarpılması gerekmektedir.

Tablo II.8 : Standart Yaklaşım

Faaliyet Kolları	Beta Faktörleri
Kurumsal Finansman (β1)	% 18
Alım-Satım (β2)	% 18
Perakende Bankacılık (β3)	% 12
Ticari Bankacılık (β4)	% 15
Ödemeler ve Takas (β5)	% 18
Acentelik Hizmetleri (β6)	% 15
Varlık Yönetimi (β7)	% 12
Perakende Aracılık (β8)	% 12

Kaynak: BDDK, Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, 2004

Standart Yaklaşımla, bankanın gelir temin etmek için yürüttüğü farklı faaliyetlerin, farklı risk ağırlıklarına tabi tutularak risk duyarlılığının artırıldığını söylemek mümkündür.

Kaynağını Sayısal Etki Çalışması – 3’ten alan Alternatif Standart Yaklaşım ise Standart Yaklaşımın bir alt koludur. Bu yaklaşımda; ticari ve perakende bankacılık faaliyet

kolları için brüt gelir yerine ilgili faaliyete ilişkin toplam kredi tutarlarının, “m” sabit değeri ile (0,035) çarpılması sonucu bulunacak tutarlar risk göstergesi olarak kullanılmakta ve tespit edilen bu tutarlarla, ilgili faaliyetler için belirlenmiş olan katsayılar (% 12 ve % 15’lik beta faktörleri) çarpılmak suretiyle hesaplama yapılmaktadır. Diğer faaliyet kolları için ise standart yaklaşımda belirtilen uygulamalar paralelinde hareket edilmektedir.

Tablo II.9 : Alternatif Standart Yaklaşım

Faaliyet Kolları	Gösterge	Beta Faktörleri
Kurumsal Finansman (β1)	Brüt Gelir	% 18
Alım-Satım (β2)	Brüt Gelir	% 18
Perakende Bankacılık (β3)	Kredi Toplamı * m	% 12
Ticari Bankacılık (β4)	Kredi Toplamı * m	% 15
Ödemeler ve Takas (β5)	Brüt Gelir	% 18
Acentelik Hizmetleri (β6)	Brüt Gelir	% 15
Varlık Yönetimi (β7)	Brüt Gelir	% 12
Perakende Aracılık (β8)	Brüt Gelir	% 12

*Kaynak:*BDDK, Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, 2004

Bu yaklaşımın kullanılabilmesi düzenleyici otoritenin onayıyla olabilmektedir. Onay sürecinde, bankanın yönetim kademesinin konuya yaklaşımı ve kullanılan sistemin sağlamlığı rol oynamaktadır.

Daha basit bir uygulama tercih eden bankaların ise perakende ve ticari bankacılık faaliyetlerini tek bir faaliyet olarak değerlendirerek toplam kredi portföyüne tek bir katsayı (% 15’lik beta faktörü), benzer bir şekilde, diğer altı faaliyetten kaynaklanan brüt gelir toplamına ise farklı bir katsayı (% 18’lik beta faktörü) uygulamak suretiyle gerekli olan sermaye tutarını belirlemeleri mümkündür (BDDK,2005a:143).

Tablo II.10 : Alternatif Standart Yaklaşım (2)

Faaliyet Kolları	Gösterge	Beta Faktörleri
Perakende ve Ticari Bankacılık	Kredi Toplamı * m	% 15
Diğer Faaliyetler	Brüt Gelir	% 18

*Kaynak:*BDDK, Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, 2004

(3) Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımı

Basel II metninde; operasyonel risk alanındaki analitik yaklaşımların hızla gelişmesi sebebiyle kullanılacak Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımıyla ilgili bir yönlendirme de bulunulmamış, kullanılacak yaklaşımın barındırılması gereken niteliksel ve niceliksel

kriterler detaylandırılmıştır. Bankalara söz konusu kriterleri karşılamaları kaydıyla kendi modellerini kurma hakkı tanınmaktadır (BDDK, 2005b:8).

Bir çok banka için gelişmiş yaklaşımları kullanabilmenin önündeki en büyük engel istatistiksel hesaplamalara esas teşkil edecek, belirtilen kriterleri taşıyan bir zarar veri tabanının oluşturulmamasıdır. Dahili zarar olayının izlenmesi, kurumun maruz kaldığı risklerin en iyi şekilde analiz edilmesi ve bankanın risk tahminlerinin gerçekleşmiş zarar olaylarına bağlanması açısından önemlidir.

Sermaye ayrılmasına yönelik olarak yapılacak operasyonel risk ölçümlerinin en az 5 yıllık zarar verisine dayanması gerekmektedir. Ancak, bankanın ilk kez gelişmiş ölçüm kullanması halinde 3 yıllık zarar verisi yeterli olacaktır. Maliyetlerin azaltılması açısından zarar verilerinin toplanması sırasında alt sınır uygulaması, yalnızca belirli bir tutarın üzerindeki zararların izlenmesi ve hesaplamalarda dikkate alınması mümkündür. Sınır tutarlarının belirlenmesinde, kapsanmayan zararların risk tahminleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olmamasına dikkat edilmelidir.

Özellikle, etkisi yüksek ve olabilirliği düşük olaylarla ilgili olarak yeterli miktarda dahili zarar verisi oluşmadığı durumlarda bankanın operasyonel risk ölçüm sistemi harici zarar verisi ile desteklenmelidir. Bankalar, harici veri kullanması gereken durumları belirlemeye ve temin edilen harici verilerin hesaplamalara nasıl dahil edileceğine yönelik çalışmalar yapmalıdır.

Bir bankanın bazı faaliyetleri ile ilgili olarak Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımını, bazı faaliyetleri ile ilgili olarak da Temel Gösterge veya Standart Yaklaşımı kullanmaları belirli koşulların yerine getirilmesi şartıyla mümkün kılınmıştır. Kısmi kullanım olarak da adlandırılan bu uygulama denetim kuruluşunun onayına bağlıdır (BDDK, 2004).

II.2.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetimi

İkinci yapısal blok denetim otoritesinin bankanın risk yönetim yaklaşımını inceleme sürecini içermektedir. Bankanın sermaye yeterliliğinin değerlendirmesi, asgari sermaye sınırının gerektiğinde yukarı çekilmesi, riskin artması durumunda sermaye sınırı dışında diğer önlemlerin alınmasının sağlanması temeline dayanır. Öte andan bu süreçte

bankanın iç kontrol sistemi, yönetsel yapısı ve kurumsal yönetim ilkelerine uyumu açısından denetiminin de yapılması ve bu alanlarda güçlendirici önlemlerin alınması amaçlanmaktadır.

Bankalar; teminatlar, garantiler veya kredi türevleri gibi kredi risklerini azaltıcı unsurlardan yararlanarak sermaye yükümlülüklerini azaltabilirler. Fakat bu unsurların kullanılması yasal risk, dokümantasyon riski, likidite riski gibi bazı artık riskleri de beraberinde getirebilir. Ancak, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında söz konusu artık risklerin tamamıyla dikkate alınması mümkün değildir. Denetim otoriteleri söz konusu artık risklerin oluşturulacak yazılı bir politika paralelinde etkin bir şekilde yönetimini temin etmelidir.

Kredi riski yönetimi ile ilgili diğer bir önemli husus ise temerküzün (risk yoğunlaşması) yönetilmesidir. Bankalar temerküzü tanımlamalı, bankanın sermayesi, bankanın toplam varlıkları veya yeterli ölçümler mevcut ise bankanın risklilik düzeyi ile ilişkili olarak bir temerküz limiti belirlenmelidir. Ayrıca; banka yönetimi, başlıca temerküz grupları ile ilgili olarak stres testleri yapılmasını sağlamalı, piyasa koşullarında yaşanması muhtemel olumsuzlukların bankanın performansına nasıl etki edeceğini analiz etmelidir (BDDK, 2004b:9-11).

Operasyonel risk yönetimiyle ilgili olarak “Temel Gösterge” ve “Standart” yaklaşımında risk göstergesi olarak kullanılan brüt gelir tutarının, operasyonel riskler karşısında ayrılması gereken sermaye tutarını olması gerekenden daha düşük bir tutarda belirlemeye müsait olması söz konusu olabilmektedir. Bu açıdan, denetim otoriteleri emsal bankaların operasyonel riskler karşısında tuttıkları sermaye tutarlarını karşılaştıracak ve gerekli olduğu düşünülen durumlar için bir takım tedbirler alacaktır (BDDK, 2004b:12).

İkinci yapısal blokta, bir yanda banka toplam risklere karşı sermaye yeterliliğini değerlendirmekte, diğer yanda ise düzenleyici otorite bankanın risk değerlendirmesini gözden geçirerek, birinci yapısal blokta hesaplanan sermayenin ötesinde daha fazla sermayeye gerek olup olmadığını belirlemektedir. Bankanın, birinci yapısal blokta kullandığı yaklaşımların doğasına ve karmaşıklığına uygun bir risk değerlendirmesini

gerçekleştirmesi, ikinci yapısal bloğa tam uyum açısından oldukça önemlidir. Basel Komitesi, söz konusu uyumun sağlanabilmesi için yol gösterici dört ana ilke belirlemiştir.

➤ Birinci ilkeye göre, bankalar risk profillerine ve stratejilerine uygun sermaye yeterliliğini değerlendirebilecekleri bir sürece sahip olmalıdır. Bu ilkeye göre, banka yönetim kurulu ve yöneticileri tarafından yapılan bir gözden geçirme süreci olmalı, sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi sağlıklı yapılmalı, kapsamlı risk yönetimi gerçekleştirilmeli, iç kontrol gözden geçirilmeli ve izleme ile raporlama yapılmalıdır.

➤ İkinci ilke, denetleyici otoritenin bankaların içsel sermaye yeterlilik değerlendirmeleri ve stratejilerinin yanında ihtiyati sermaye rasyolarına olan uyumlarının gözden geçirilmesi suretiyle bir değerlendirme yapmasına ilişkindir. Dolayısıyla, resmi otoritenin yapacağı değerlendirmenin, yerinde denetlemek, uzaktan izlemek ve değerlendirmek, banka yönetimiyle görüşmeler yapmak, sermaye yeterliliğine ilişkin bağımsız denetim raporlarını dikkate almak ve periyodik raporlamalar istemek gibi bileşenlerden oluşması öngörülmüştür.

➤ Üçüncü ilke, resmi otoritenin, asgari yasal sermaye yeterliliği rasyosunun tutturulmasının yanı sıra gerekli olduğunu düşündüğü durumlarda bankalarda asgari oranın da üzerinde sermaye tutulmasını talep edebileceğine ilişkindir.

➤ Dördüncü ilke ise, banka sermayesinin belirlenen asgari yükümlülüğün altına düşmemesi için bankanın kendi risk karakteristiğine uygun tedbirlerin resmi otorite tarafından önceden alınmasının sağlanmasına ilişkindir. Bunun gerçekleşmesi için resmi otorite, bankayı yoğun denetime veya yakından izlemeye alabilir, kar payı dağıtımında kısıtlamalara gidebilir veya bankadan sermayenin artırılması yönünde bir eylem planı talep edebileceği gibi acilen sermaye artırımını da isteyebilir (BDDK; 2004b:2-8).

Belirlenen ilkelerin uygulanabilmesi temelde denetimcilerle bankalar arasında iyi iletişimin sağlanmış olmasını ve aynı zamanda gerekli durumlarda teknik bilgilendirmelerin yapılabilmesini gerektirmektedir.

II.2.3. Üçüncü Yapısal Blok : Piyasa Disiplini

Genel olarak ifade edilecek olursa üçüncü yapısal blok olan piyasa disiplininin amacı birinci ve ikinci yapısal blokları tamamlamaktır. Basel Komitesi bu çerçevede bir dizi kamuyu bilgilendirme yükümlülüğü ihdas ederek piyasa disiplininin teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bunlar arasında uygulamanın kapsamı, sermaye yeterliliği, maruz kalınan riskler, risk değerlendirme süreci yer almakta olup bu şekilde yatırımcıların bankanın risklilik seviyesi ve risklerini nasıl yönettiği hususları hakkında önemli bilgilere sahip olmalarına olanak sağlanmaktadır (BDDK, 2004).

Piyasa disiplini, esas itibarıyla bankaların kamuya açıkladıkları bilgilerin şeffaflık seviyesinin artırılması yoluyla bankaların daha basiretli hareket etmelerinin teşvikini ve bu yolla piyasa disiplininin sağlanmasını da öngörmektedir. Basel Komitesi bu çerçevede yatırımcıların ve ilgili diğer tarafların bankaların sermaye seviyeleri ve bunun detaylarına ilişkin daha fazla anlamlı ve şeffaf bilgi elde edebileceklerine, bu şekilde diledikleri banka hakkında daha sağlıklı bir risk ve kalite değerlendirmesi yapmalarının mümkün olabileceğine inanmaktadır.

Piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik olan bu blokta prensip olarak bankaların kamuya yapacakları açıklamaların, üst düzey yönetimin ve yönetim kurulunun bankanın risklerini ölçme, değerlendirme ve yönetme tarzlarıyla tutarlı olması öngörülmektedir. Örneğin bankalar birinci yapısal blok kapsamında maruz kaldıkları muhtelif risklerin ölçümü ve bu riskler nedeniyle bulunduracakları asgari sermaye düzeyinin belirlenmesi için belirli yaklaşım ve yöntemler kullanmaktadırlar. Bu yöntemler doğası gereği oldukça kapsamlı ve karmaşık araç ve yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Kötü niyet söz konusu olmasa bile hata yapılma ve yanılma olasılığı yüksek olan bu süreçlere ilişkin bilgilerin de kamuya açıklanması hiç şüphesiz bankaların daha dikkatli ve basiretli bir şekilde çalışmalarını teşvik edecektir (Küçüközmen,2006).

Üçüncü blok kapsamında öngörülen hususlardan önemli görülenleri Basel-II'de yer alan paragraf numaralarındaki sıra baz alınarak aşağıda ele alınmaktadır:

Uygun bilgilendirmenin sağlanması için denetim otoritelerine bankalarca raporlanan bilgileri kısmen ya da tamamen kamuya açık hale getirebilme yetkisi de tanınmıştır. Bu çerçevede denetim otoritelerinin uygulamanın sağlıklı işlemlerini teminen birçok mekanizmaya sahip hale getirilmesi öngörülmüştür. Ülkeden ülkeye farklılık gösteren bu mekanizmalar, bankaların davranışlarını değiştirmelerinin temini için teknik bir dizi önkoşulun ya da kolaylıkların sağlanmasının yanı sıra banka yönetimiyle diyalog kurulması suretiyle iknadan bankanın sözlü/yazılı olarak uyarılmasına veya bankaya para cezası verilmesine kadar geniş bir yelpazeyi içermektedir (BDDK, 2004: 239).

Yıllık finansal raporlarda yer alan bilgilerin genellikle denetimden geçmiş bilgiler olması ve bu tip açıklamalarla birlikte yayımlanan ek bilgilerin de bu bilgilerle uyumlu olması gerektiği hususu öngörülmüştür. Bu noktadan hareketle "bir bilginin geçerlilik incelemesinden geçmeden açıklanmış olması durumunda, banka yönetimi en kısa zamanda bu bilginin kamuyu bilgilendirme genel prensiplerine uygun biçimde tasdik edilmesini sağlaması gereklidir" denilmektedir (BDDK, 2004: 241) .

Üçüncü yapısal blok kapsamında vurgulanan bir diğer önemli husus önemlilik kavramıdır. Buna göre "bir banka hangi bilgilerin açıklanmasının uygun olduğuna önemlilik kavramını temel alarak karar vermelidir". Bu çerçevede unutulması veya yanlış biçimde ifade edilmesi durumunda ekonomik kararlarını oluşturmak için bu bilgiye güvenen bir kullanıcının değerlendirme veya kararlarını değiştirecek veya önemli ölçüde etkileyecek olan bir bilginin önemli olarak kabul edilebileceği ifade edilmiştir (BDDK, 2004:241)

Üçüncü yapısal blok çerçevesinde en önemli olan hususlardan bir diğeri de hiç şüphesiz *bankaya ait özel ve gizli bilgiler* ile bunların kapsamıdır. Bankaya ait özel bilgilerden kasıt rakiplerle paylaşıldığı takdirde bankanın bu sistem ve ürünler için yapmış olduğu yatırımların değerinin düşmesine neden olabilecek ve bu yoldan bankanın rekabetçi gücünü zayıflatabilecek bilgilerdir. Bu çerçevede önceden olduğu gibi Basel-II'de de "yasal bir sözleşme veya iki taraflı bir ilişkiye dayanması bağlamında müşteriler ile ilgili bilgiler genellikle gizli bilgiler" olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda Basel Komitesi anlamlı bilgi açıklamalarına duyulan ihtiyaç ile bankaya özel bilgiler ve gizli bilgilerin korunması

arasında uygun bir denge kurulabileceğine olan inancını da ifade etmektedir. Zira piyasa disiplininin sağlanması çerçevesinde açıklanması gereken bilgilerin bazı bölümlerinin özel veya gizli bilgi niteliğinde olduğu istisnai durumlarda bile bu bilgilerin kamuya açıklanması bankanın pozisyonuna önemli ölçüde zarar verebilecektir. Bu gibi hallerde, bankanın bilginin bu nitelikteki bileşenlerini açıklaması zorunlu tutulmamış, ancak ilgili konuda daha genel bilgiler sunarak ve bazı hususların açıklanmadığını belirterek bunun gerekçesini açıklamak zorunluluğu getirilmiştir (BDDK, 2004: 242).

II.3. YENİ SERMAYE UZLAŞISINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Yeni sermaye düzenlemesi ile bankalara yeni maliyetler yüklenmekle birlikte daha etkin risk yönetimi ve uluslararası piyasalarda daha güvenli ve etkin bankacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Basel II'nin beklenen etkileri ve getireceği maliyetler Tablo II.11'de özet olarak gösterilmektedir.

Tablo II.11 : Basel II'nin Beklenen Etkileri ve Getireceği Maliyetler

Yeni Sermaye Düzenlemesinin Beklenen Etkileri	Getireceği Maliyetler
Sermaye ihtiyacı azalacaktır.	Kamuoyuna bilgilendirme ihtiyacı ve maliyeti artacaktır.
Risk yönetimi daha iyi olacaktır.	Gerekli sistemlerin kurulması ve işlevi için bir maliyet söz konusu olacaktır.
Düzenleyici otorite ile daha iyi ilişkiler geliştirilecektir.	Gerekli verilerin toplanmasının maliyeti devam edecektir.
Piyasa ve kredi kurumları arasındaki ilişki iyileşecektir.	Sistemlerin ve personelin çalışması için gerekli maliyetler devam edecektir.

Kaynak: PriceWaterhouse&Coopers, FS Regulatory Alert, No:1.

Dünyadaki birçok bankanın da üyesi olduğu IIF (Institute of International Finance) tarafından yeni düzenlemenin global piyasalara etkisi üzerine yapılan değerlendirmelere göre;

- Borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artması kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini sağlayacaktır.
- Uluslararası bilgi kaynaklarına olan güvenin artması (örneğin; derecelendirme kuruluşları, ihracat kredi birlikleri vb.) yerel sermaye piyasalarının genişlemesine ve derinleşmesine olanak verecektir.

➤ Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artmasına, daha etkin hale gelmesine neden olacaktır.

➤ Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişiklikler olacaktır (TBB,2002:11).

Ancak, düzenleme uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de çok farklı olacaktır. Bu çerçevede sürdürülen tartışmalar ve yapılan değerlendirmelere aşağıda yer verilmektedir:

➤ Yeni düzenlemenin en önemli etkisi; bankaların kendi sermaye pozisyonlarını yeniden gözden geçirmeleri gerekecektir. Çünkü Basel Komite bankaların toplam sermayesinin ortalama yüzde 20'si kadarını yeni bir risk türü olarak benimsediği faaliyet risklerine ayırmasını öngörmektedir. Dolayısıyla Basel Komite'nin yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngördüğü gelişmiş metotların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır. Ancak, Basel Komite söz konusu risklerin yönetiminde bankaların kendi öngördüğü metodolojileri kullanmasının genel olarak sektör bazında bir dengeleme getireceğini beklemektedir.

➤ Diğer yandan, bankalar daha kapsamlı kamuoyu bilgilendirmesi yapmak durumunda kalacaklardır. Karmaşık modellerin kullanılması durumunda temel risk verilerine ilişkin kamuoyuna bilgilendirmenin üç aylık dönemler itibariyle yapılması ihtiyacı doğacaktır. Dolayısıyla, bankaların taşıdıkları riskler ve bunların yönetimi konusunda yapacağı kamuoyu bilgilendirmeleri hem pazarın hem de banka hissedarlarının algılamalarını önemli ölçüde etkileyecektir (TBB,2002:11).

➤ Yeni Sermaye Uzlaşısında kredi riskinin hesaplanmasında getirilen yeniliklerin KOBİ'lere gidecek fonun miktarını ve fiyatını olumsuz etkileyebileceği yönünde kaygılar bulunmaktadır. Basel-II'de satış cirosu 50 milyon Euro'nun altında olan şirketler KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Kredi riskinin hesaplanmasında, KOBİ'ler toplam satış cirolarına ve kullandıkları kredi büyüklüklerine göre sınıflandırılmaktadır. KOBİ'lere açılan kredilerin Yeni Sermaye Uzlaşısından ne şekilde etkileneceği, banka tarafından kullanılacak yaklaşıma, KOBİ'lerin satış büyüklüğüne, kullanılacak kredinin tutarına ve

teminatların kalitesine göre değişmektedir. Bu çerçevede, kurumsal yönetim ilkelerine önem vermeleri, bilanço yapılarını daha şeffaf ve muhasebe standartlarına uyumlu hale getirmeleri ve güçlü mali göstergeler oluşturmaya çalışarak iyi bir derecelendirme notuna sahip olmaları KOBİ'lerin (diğer firmalar gibi) önümüzdeki dönemde krediye erişim imkanlarının temel belirleyicileri olarak görülmektedir (Yayla ve Kaya; 2005:16).

➤ İçsel derecelendirme yaklaşımında düşük temerrüt olasılığına sahip müşterilerin (ülke, banka, şirket) fonlanması yasal sermaye gereğini ciddi ölçüde azaltmakta, aksi durumdaki müşterilerin fonlanmasında ise yasal sermaye gereği artmaktadır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanan bankaların daha "kaliteli" müşterilere kredi açmak istemeleri mümkün olabilecektir. Bunun sonucunda notu düşük olan müşteriler standart metod kullanan yerli/yabancı bankalar tarafından fonlanacak ve müşteri piyasası belirgin bir şekilde bölünebilecektir. Düşük notlu müşteriler, ya yüksek fonlama maliyetlerine ve muhtemelen daha düşük hizmet kalitesine katlanacaklar ya da notlarını artırma yönünde politikalara (şeffaflık, mali yapının güçlendirilmesi, iyi yönetim, raporlamanın standartlara uygun hale getirilmesi gibi) ağırlık vereceklerdir (Yayla ve Kaya, 2005:18) .

➤ Hem düzenleyiciler hem de bankalar yeni sermaye düzenlemesini uygulamak ve denetlemek için önemli lojistik ve ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyacaklardır (TBB, 2002:11).

➤ Gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde yeni sermaye düzenlemesinin önemli etkileri olacağı tartışılmaktadır. Bu husus "Basel II'nin Gelişmekte Olan Ükelere Muhtemel Etkileri" başlığı altında ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

➤ İlk bakışta Basel Uzlaşısı'nın 2. ve 3. ayaklarının hedefleri -daha fazla şeffaflık ve piyasa disiplini sağlamak- eleştiriden uzak görünmektedir. Ekonomide etkin bir sermaye dağılımını gerçekleştirmek için piyasa şeffaflığının önemli bir koşul olduğu hususu iktisadın temel prensiplerindedir. Finansal piyasalar açısından Basel II Uzlaşısı, piyasa katılımcılarının davranışlarında büyük ölçüde homojenleşme şeklinde bir tehlike doğurmaktadır. Bu bir yandan daha fazla şeffaflığın sağlanması (her iktisadi birim açısından daha eşit bilgi) ve diğer yandan da bütün piyasa katılımcıları için geçerli olacak

daha fazla düzenlemeler yoluyla gerçekleşmektedir. Buna rağmen borsaların çöküşünün esas nedeni homojen piyasa davranışlarıdır. Çok sayıda piyasa katılımcısı eş zamanlı olarak, aynı bilgiyle tamamen aynı davranışı sergiler -menkul kıymetleri satmak gibi. Basel II Uzlaşısı, makro ekonomistlerin sürekli talep ettiği finansal piyasalarda büyük boyutlu istikrarın aksine bir harekete yol açmaktadır (Danielsson ve diğerleri,2001).

II.4. BASEL II'NİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE MUHTEMEL ETKİLERİ

Basel-II'nin bir ülkenin finans sektörünü iki açıdan etkilemesi gündemdedir. Yabancı sermaye akımı alan bir ülke Basel-II'yi hemen uygulamaya koymasa bile, ulusal piyasalara yabancı sermaye sunan uluslararası finans oyuncularının, mevcut yaklaşımlarını Basel-II'yle uyumlu hale getirmeleri beklenmektedir. Uluslararası finans oyuncuları, borçluların (hazine, ulusal banka ve şirketlerin) derecelendirme notlarını OECD üyeliğine bakmaksızın dikkate alacağından, mevcut düzenleyici ortama göre daha fazla etki oluşacağı ileri sürülmektedir. Birinci etkinin bu kanalla ortaya çıkması beklenmektedir. İkinci etkinin, ulusal bankaların da Basel-II'ye geçmesiyle yine borçluların derecelendirme notuna ihtiyaç duymaları veya ulusal bankaların içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanmaları halinde ortaya çıkması beklenmektedir. Bu hususlar ise borçlunun borçlanma kapasitesini ve bankanın ayırması gereken yasal sermaye tutarını etkileyecektir. Meydana gelebilecek toplam etkinin; yerli ve yabancı kreditorler tarafından kullanılan yaklaşımlar, ulusal tercihler, makro ekonomik koşullar, büyüme potansiyeli ve ülkenin coğrafi konumu nedeniyle üstlendiği jeopolitik riskler gibi birden fazla faktör tarafından eşanlı olarak belirleneceği düşünülmektedir (Yayla ve Kaya, 2005:19) .

Basel-II gelişmiş ülkelerin deneyimleri üzerine oluşturulmuş bir düzenleme standardıdır. Öncelikle G10+ ülkelerindeki uluslararası faaliyet gösteren bankaların Basel-II'yi uygulamaya koymaları hedeflenmektedir. Gelişmiş ülkelerin uluslararası bankalarının Basel-II'ye geçmesiyle beraber, küresel finans sektöründe bir takım değişimlerin gerçekleşmesi ve bu değişimlerin, gelişmekte olan piyasaları etkilemesi beklenmektedir. Bu

bölümde, Basel-II'nin gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkabilecek olası etkileri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Birçok bankanın yeni düzenlemedeki kredi riski ölçümünde dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmak için hem veri seti hem insan kaynağı açısından hazır olmadıkları eleştiri konusudur. Söz konusu ülkelerde çoğu bankanın standart yaklaşım modelini tercih etmek durumunda kalacakları ve dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan bankalara göre dezavantajlı olacakları yorumu yapılmaktadır (TBB,2002:13).

Gelişmekte olan piyasalarda bankaların standart yaklaşımı uygulamaları halinde, komite, kredi derecelerinin kuruluşların iflas etme olasılığını sağlıklı bir şekilde ölçtüğüne olan inancından ötürü ve bunun OECD üyesi olup olmamaya dayanan ayrıma göre çok daha bilimsel bir yaklaşım olduğunu düşündüğünden kredi derecelerinin kullanılmasına karar vermiştir. Daha detaylı ve riske duyarlı bir risk katsayıları sistemi ortaya koymasına, OECD üyesi olan ve olmayan ülkeler ayırımına göre daha sağlıklı bir ayırım olmasına ve alternatif olabilecek bir başka yaklaşım bulunmamasına rağmen, derecelendirme kuruluşlarının derecelerinin hangi kriterlere göre saptandığı ne kadar rasyonel olduğu ve gerçeği yansıttığı konularında tartışmalar yürütülmekte ve bu derecelerinin kullanımı eleştirilmektedir. Özellikle vurgu yapılan bir konu da bu kuruluşların gelişmekte olan ülkelerde olan tecrübelerinin sınırlı olduğu ve bu nedenle derecelerinin ülkeler arasında karşılaştırılabilir olmaktan uzak olduğudur (Crouchy,Galai ve Mark,2001). Bu nedenle, bu kuruluşların vermiş oldukları kredi derecelerinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde aynı etkinliğe sahip olduğunu varsaymak, gelişmekte olan ülkeler zararına sonuçların ortaya çıkmasına yol açabilecektir.

Derecelendirme kuruluşlarının yayınlamış olduğu dereceler, döngüsel bir gelişime sahiptirler (Reghavan,2001). Ülke ekonomisinde canlanma yaşandığı dönemlerde kredi dereceleri iyileşmekte, ekonominin durgunluğa girmesi durumunda ise derecelerde hızla kötüleşme ortaya çıkmaktadır. Kredi riskinin ölçümünde kredi derecelerinin kullanılması, gelişmekte olan ülkelere kullandırılan kredilerde ortaya çıkan döngüsel olma eğiliminin, bu ülkeler için yapısal bir soruna dönüşmesi ihtimalini gündeme getirmektedir.

Gerek standart yaklaşımlar altında bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarının gerekse bankanın içsel veri tabanlarından tahmin edilen parametrelerin ekonominin devresel hareketleri ile aynı yönde hareket etmesi beklenmektedir. Hesaplanan sermaye gereğinin devresel hareketlerle yöndeş olmasının, devresel hareketlerin hem süresini uzatacağı hem de şiddetini artıracacağı düşünülmektedir. Kredi riskinin standart yöntemle hesaplanmasında kullanılacak olan ve derecelendirme kuruluşları tarafından verilen ülke/hazine notu, bu kuruluşların ülkelere ilişkin bilgileri erken alamamaları sonucu piyasaları yönlendiren değil, takip eden niteliktedir. Nitekim, Asya Krizinde derecelendirme kuruluşları kriz tahmininde başarısız olmuş, oldukça iyi nota sahip ülkelerde kriz yaşanmaya başladıktan sonra ülke notları indirilmiş ve bunun sonucu krizi derinleştirdikleri gerekçesiyle ciddi eleştirilere maruz kalmışlardır. İçsel derecelendirme yaklaşımında risk ağırlıkları, geri ödememe olasılıkları (PD) ve geri ödemeden doğan zararın (LGD) içe dönük tahmini yoluyla hesaplanmaktadır. Bu tahminler son yıllarda -PD tahminleri için en az 5, LGD tahminleri için en az 7 yıl-toplanan verilere dayanmaktadır. Geri ödememe risklerine yönelik tahminlerin konjonktüre aşırı bağımlı olacağı ortadadır (Giese,2002). Kredi notlarındaki bu gecikmeli davranışın hakim olduğu bir yapıda, varlıkların risk düzeyleri ekonominin devresel hareketlerine göre değişmekte ve buna bağlı olarak hesaplanan sermaye ise türdeş bir devresel hareket niteliği taşımaktadır; bankaların ekonominin genişleme dönemlerinde daha az sermaye tutup daha fazla kredi açarken, daralma dönemlerinde tersini yapmaları ciddi küçülmeye neden olabilecektir. Bu durum ekonomideki daralma-büyüme hareketini güçlendirmektedir. Bunun sonucu devresel hareketler hem daha uzun sürmekte, hem de dip ve tepe noktaları arasındaki fark açılmaktadır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde yaşanan durgunluğun daha keskin bir hal almasına ve uzun sürmesine, ekonomik canlanmanın ise olması gerektiğinden daha olumlu bir hava yaratmasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülke bankaları bir süre standart yaklaşımları kullanacaklarından daha fazla sermayeye ihtiyaç duyacaklar, buna karşın uluslararası faaliyet gösteren bankalar daha az sermaye gerektiren karmaşık yaklaşımları benimseyeceklerdir. Bu nedenle, ulusal bankaların rekabet açısından

zorlanacakları, bunun sonucunda ise ulusal bankacılık sektöründe uluslararası bankaların baskın olacağı bir konsolidasyon gündeme gelecektir (Griffith ve Spratt ,2001) .

Yeni Sermaye Uzlaşısında OECD üyesi olma avantajının kaldırılması OECD üyesi düşük notlu ülkeler aleyhine olurken, OECD üyesi olmayan yüksek notlu ülkeler Yeni Uzlaşıdan olumlu etkilenmektedir. Buna bağlı olarak, yasal sermayenin bağlayıcı kısıt olduğu varsayımı altında, ülke notları hükümetlerin uluslararası piyasalardan borçlanma imkanlarının belirleyicisi olabilecektir. Standart yaklaşımlar açısından bakıldığında, artık OECD klüp kuralının geçerli olmaması, düşük derecelendirme notuna sahip OECD üyesi ülkelerin Basel-II'den olumsuz etkilenmesi sonucunu yaratacaktır. Buna karşın, OECD üyesi olmayan ancak iyi derecelendirme notuna sahip ülkelerin daha fazla ve/veya daha ucuz borçlanma olanağı bulabilecekleri düşünülmektedir. Bu nedenle, Yeni Uzlaşının yaygınlaşmasıyla beraber, ülkelerin, bankaların ve şirketlerin derecelendirme notlarını yükseltmek için gerekli tedbirleri almaları önem kazanmaktadır. Buna ilaveten, IRB yöntemlerinin yaygınlaşması, BBB ve üzeri derecelendirme⁷ notuna sahip olanların daha fazla borçlanma imkanını bulmasını sağlarken, BBB'nin altında dereceye sahip olanların kredi arzında bir düşüşle karşılaşmaları söz konusu olabilecektir. BBB ve altındaki notların daha çok gelişmekte olan ülkelere ait olması sebebiyle uluslararası bankaların söz konusu ülkelere olan fon arzını daraltacakları ileri sürülmektedir (Yayla ve Kaya:2005:20).

Kredi derecelerinin kullanılması sonucunda, Tablo II.6'da verilen risk katsayıları kullanılmaya başlanacaktır. Bu durum, OECD üyesi ülkelerde kurulmuş olması nedeniyle avantajlı risk katsayılarına sahip ancak kredi dereceleri BBB+ ve altında olan finansal kuruluşların, bu avantajlarını yitirmelerine, kaynak maliyetlerinin artmasına ve kredi olanaklarının azalmasına yol açacaktır. Yine bu dereceler kullanılması, kredi dereceleri A+ ve üzerinde olan ancak OECD üyesi olmayan ülkelerde faaliyet gösterdiği için çok yüksek risk katsayılarına maruz kalan kuruluşların avantajlı bir konum kazanmasına neden olacaktır. Tablo II.12'de ülke derecelerinin kullanılması durumunda, seçilmiş ülkeler

---

⁷ Bilgi için; Uluslararası literatürde BBB- ve üzeri dereceler yatırım derecesi (*investment grade*), BB+ ve altında olan dereceler ise spekülatif derece (*speculative grade*) olarak tanımlanmaktadır. Mevcut düzenleme çerçevesi açısından bakıldığında BBB- hazine, banka ve şirketler açısından eşik derece olarak değerlendirilmektedir.

bazında risk katsayılarında meydana gelebilecek değişiklikler verilmektedir. Tablodan görüldüğü gibi, Güney Kore ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler, yeni sermaye yeterlilik standardının uygulamasından zarar görecektir. Ülkeler arasında yer almaktadır.

Tablo II.12 :OECD Üyesi Olan/Olmayan Ülkeler Bazında Ülke Dereceleri ve Risk Katsayıları

	Seçilmiş Ülke Dereceleri		
	Dereceler	Varolan Risk Katsayısı (%)	Önerilen Risk Katsayısı
OECD Üyesi			
Meksika	BB+	0	100
Çek Cumhuriyeti	A-	0	20
Macaristan	BBB+	0	50
Polonya	BBB	0	50
Kore	BBB	0	50
Türkiye	B	0	100
OECD Üyesi Olmayan			
Şili	A-	100	20
Hong Kong	A	100	20
İsrail	A-	100	20
Singapur	AAA	100	0
Slovenya	A	100	20
Tayvan	AA+	100	0

Kaynak: : Değirmenci N., Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, 2003

Yeni sermaye yeterliliği standardının bir diğer önemli eksikliği olarak portföylerin uluslararası çeşitlendirilmesinin sağladığı avantajları dikkate almamasıdır (Griffith ve diğerleri, 2002). Portföylerini gelişmiş ülkeler arasında dağıtan yatırımcıların beklenmedik kayıplarla karşılaşma ihtimali, portföylerini gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında dağıtan yatırımcılara göre daha yüksektir. Gelişmekte olan ülkeler açısından daha avantajlı risk katsayılarının uygulanması gerektirmesi gereken bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki karşı taraf riskine ilişkin korelasyonun, gelişmiş ülkeler arasındakine oranla daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. 2001 yılı Ocak ayında yayımlanan ilk taslak metinde, benzer bir uygulama KOBİ'ler için söz konusu idi. KOBİ'ler, AŞ.'ler ile aynı sınıflandırma içine dahil edilmişlerdi. Önerilen risk katsayılarının kullanılması, bu işletmelere kullanılan kredilerin önemli ölçüde sınırlandırılmasına neden olabilecek nitelikteydi. Komite nezdinde yapılan girişimler sonucunda, Komite'nin bu uygulamadan vazgeçmesi ve KOBİ'ler için %10'lara varan daha düşük risk ağırlıklarının kullanılması uygulamalarının taslağa eklenmesi sağlanmıştır.

Yeni sermaye yeterliliği standardının amaçlarından biri de, bankaların içsel risk ölçüm modellerini geliştirmeleri ve zamanla bu modeller ile elde ettikleri risk katsayılarını kullanmalarını sağlamaktır. Kredi risk ölçümü için önerilen ikinci metot, içsel risk ölçüm yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda, bankalar karşı tarafın temerrüde düşme olasılığını kendi içsel risk ölçüm metodlarını kullanarak hesaplamaktadır. Teorik olarak yaklaşıldığında, bankaların daha yetkin risk ölçüm tekniklerini geliştirmelerinin, uluslararası finansal sistemin istikrarını artıracığı söylenebilir. İçsel derecelendirme yaklaşımında düşük temerrüt olasılığına sahip müşterilerin (ülke, banka, şirket) fonlanması yasal sermaye gereğini ciddi ölçüde azaltmakta, aksi durumdaki müşterilerin fonlanmasında ise yasal sermaye gereği artmaktadır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımlarını kullanan bankaların daha “kaliteli” müşterilere kredi açmak isteyeceklerdir. Bunun sonucunda notu düşük olan müşteriler standart metot kullanan yerli/yabancı bankalar tarafından fonlanacak ve müşteri piyasası belirgin bir şekilde bölünebilecektir (Yayla ve Kaya, 2005:18). Sonuçta içsel derecelendirme modellerinin kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, gelişmekte olan ülkelerde kullanılacak kredilerin hacimlerindeki daralma daha da hayati bir düzeye çıkacak, bu bankaların kaynak maliyeti, standart yöntemin kullanılmasına nazaran çok daha fazla artacaktır (Değirmenci, 2003:54). Tablo II.13’de AŞ.’lerden olan alacaklara ilişkin sermaye gerekliliği, her üç yaklaşım kullanılarak hesaplanmıştır.

Tablo II.13 :Anonim Şirketlerden Olan Alacaklara İlişkin Sermaye Gerekliliği

Dereceler	Temerrüde Düşme Olasılığı	Varolan Uygulamada SG	Standart Metoda Göre SG	İçsel Derecelendirme Yaklaşımına Göre SG
AAA	0,03	8	1,6	1,13
AA	0,03	8	1,6	1,13
A	0,03	8	4,0	1,13
BBB	0,20	8	8,0	3,61
BB	1,40	8	8,0	12,35
B	6,60	8	12,00	30,96
CCC	15,00	8	12,00	47,04

Kaynak: : Değirmenci N., Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, 2003

Tablodan, içsel derecelendirme yaklaşımında, BB ve daha düşük risk katsayılarına sahip kuruluşlara kullanılan krediler için ayrılması gereken sermaye tutarının, BBB ve

üstündeki derecelere sahip kuruluşlara kullandırılan krediler için ayrılması gereken sermaye tutarları ile karşılaştırıldığında ne kadar yüksek olduğu görülmektedir.

Yeni Uzlaşımın gelişmekte olan ülkelere verilen uluslararası borçlar üzerine olan etkileri üç ana başlık altında incelenmektedir (Metzger, 2004:9);

a) Fiyat etkisi: Düşük derecelendirme notuna sahip borçlular için bankaların daha fazla sermaye ayırması gerektiğinden, söz konusu borçluların mevcut duruma göre daha yüksek faiz oranıyla karşılaşmaları muhtemeldir. Aksi durum ise, yani yüksek dereceli borçluların daha düşük faizle borç bulması ancak kredi piyasasının tam rekabetle çalışıyor olmasıyla mümkün olabilir. Başka bir ifadeyle, faiz iniş ve çıkışı simetrik olmayabilir. Ortalama olarak bakıldığında gelişmekte olan ülkelerin kullanabilecekleri fonların faizlerinin yükselmesi beklenmektedir.

b) Yapısal etki: Uluslararası bankaların alacaklarını yüksek dereceye sahip ülkelerde yoğunlaştırması beklenmektedir. Böylece, bu ülkelerdeki yüksek derecelendirme notuna sahip müşterilere sunulan kredi arzının ve “kredi çarpanının” artması beklenmektedir.

c) Miktar etkisi: Kredi arz eğrisinin elastik olduğu varsayılırsa, Basel-II'nin düşük dereceli müşterilere sunulan kredi arzını düşürmesi beklenmektedir.

Ayrıca, Basel-II'nin gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasaları üzerine olan etkileri de iki başlık altında incelenmektedir (Metzger ,2004:13);

-Yapısal etki: Arz yönünden yaklaşıldığında, uluslararası borçlanmalarda olduğu gibi, Basel-II'nin ulusal kredi piyasası üzerinde bankaların portföylerinden kaynaklanacak bir etki yaratması beklenebilir. İştirakleri vasıtasıyla gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası bankaların, içsel derecelendirme yaklaşımına (IRB'ye) kolayca geçiş sağlayacaklarından yüksek dereceleri olan müşterilere yoğunlaşmaları, ulusal bankaların ise standart yaklaşımlarla daha düşük dereceli ve daha yüksek riskli müşterilerden oluşan piyasanın diğer kısmına hizmet etmek durumunda kalacaklarından, daha düşük karla çalışmaları beklenmektedir. Talep tarafında ise BBB ve üzeri dereceli müşterilerin, IRB yaklaşımını kullanan bankalara yöneleceği ve daha düşük faizle borçlanma imkanı bulacağı

varsayılmaktadır. Yapısal etkinin kaynakların etkin dağılımına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

-“Yerine geçme” etkisi: Yüksek karla ve daha rekabetçi yapısıyla IRB’den fayda sağlayan uluslararası faaliyet gösteren bankaların, iştirakleri aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasalarındaki hâkimiyetini artıracak ve ulusal bankaların yerini alacağı ileri sürülmektedir.

Reisen’in (2001) tarafından “Sermayenin Maliyeti” kavramı kullanılarak gelişmekte olan ülkelere ilişkin muhtemel etkiler hesaplanmaya çalışılmıştır. Bu tür yaklaşımlarda üç önemli varsayım mevcuttur. Bunlar; sermayenin getirisi sabittir, çeşitlendirme etkisi yok varsayılmıştır ve yasal sermaye yeterliliği bağlayıcı kısıttır diğer bir ifadeyle, ekonomik sermaye yasal sermayeye eşittir.

Reisen’in (2001) çalışmasından alınan aşağıdaki tabloda, var olan uygulama ile kredi risk ölçümünde kullanılması planlanan iki yaklaşıma göre, 100\$ bir alacak için doğacak sermaye gereksinimi ve aynı oranda riske uyarlanmış getiri sağlayacak faiz marjı değişiklikleri verilmektedir.

Tablo II.14 :Ülke Riskleri Esas Alınarak Hazırlanmış Sermaye Gereksinimleri

AA(OECD)				
	Risk Ağırlığı	100 \$ Alacak İçin Sermaye Gereksinimi	Faiz Marjında Ortaya Çıkacak Artış/Azalış	Bu Gruptaki Ülke Örnekleri
Varolan Uygulama	0	0	-	Belçika Kanada İtalya
Standart Yaklaşım	0	0	-	
IRB	7	0,6	+3	
BBB(OECD Üyesi Olmayan)				
Varolan Uygulama	100	8,0	-	Çin Kore Mısır
Standart Yaklaşım	50	4,0	-50	
IRB	40	3,2	-60	
BB(OECD Üyesi Olmayan)				
Varolan Uygulama	100	8,0	-	Brezilya Kolombiya Hindistan
Standart Yaklaşım	100	8,0	-	
IRB	379	30,3	+1115	
B(OECD Üyesi Olmayan)				
Varolan Uygulama	100	8,0	-	Arjantin Jamaika Pakistan
Standart Yaklaşım	100	8,0	-	
IRB	100	50,4	+3709	

Kaynak: Reisen ,2001 ve Griffith-Jones ve Spratt,2001

Bu yönteme göre, mevcut düzenleme altında (Basel-I) notu BB olan bir ülkeye (hazineye) uluslararası bir bankanın 100\$ kredi vermesi durumunda 8\$'lık bir sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Standart yaklaşım altında bu "maliyet" değişmemektedir. Ancak, IRB kullanılması durumunda, 100\$ kredi için alacaklı banka 30\$ sermayeye ihtiyaç duymaktadır ve borçlu ülkenin kaynak maliyetinde 1.115 baz puan artması beklenmektedir. Kredi notu B olan ülkeler için içsel risk ölçüm yaklaşımının kullanılması, tutulması gereken sermaye tutarını 50,4 USD yükseltecek, kaynak maliyetinde ise 3709 baz puan düzeyinde bir artışa sebep olacaktır. Ancak, kredi notu BBB olan ülkeler gelişmiş risk ölçüm tekniklerinin kullanılmasından fayda sağlayabilmektedirler. Buradan da anlaşılacağı üzere, gelişmekte olan ülkelere fon akışının azalacağı hususu sayısal olarak ifade edilmiş olmaktadır.

BÖLÜM III

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SERMAYE YETERLİLİĞİ KONUSUNDA YAPILAN DÜZENLEMELER VE BASEL II'NİN OLASI ETKİLERİ

Türk mali sistemi, 1980 öncesinde, bankaların ağırlıkta olduğu, para ve menkul kıymet piyasalarının gelişmediği ve yeterince kurumsallaşmamış bir sistemdi. Bankacılık sistemine girişlerin önünde kısıtlamalar bulunmaktaydı. Mevduat ve kredi faiz oranları kontrol altında tutulmakta ve enflasyon nedeniyle çoğunlukla negatif değerler almaktaydı. Kambiyo kısıtlamaları vardı ve gerçek kişilerin döviz bulundurma hakları yoktu. Tercihli krediler yoluyla kimi sektörler desteklenmekteydi. Vergiler, dispoñibilite ve zorunlu karşılık uygulamaları nedeniyle aracılık maliyetleri yüksekti (Binay ve Kunter,1999). İthal ikameci kalkınma stratejisinin 1970'li yılların sonuna terk edilmesinin ardından, 1980 yılında, piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı ve ihracatı esas alan yeni kalkınma stratejisi benimsenmiştir. Bu yeni strateji mali sistemin de serbestleştirilmesini zorunlu kılmaktadır (TBB,1998).

III.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE 1980 SONRASI SERBESTLEŞME VE DIŞA AÇILMA DÖNEMİ

Mali sistemin serbestleştirilmesindeki temel amaç, sistemin genişlemesini ve derinleşmesini sağlamaktır. Bunun sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ve sistemin üstlendiği risklerin sınırlandırılması, uygulanacak reformlarla mümkündür. Mali serbestleşmenin en önemli araçlarından biri, mevduat ve kredi faiz oranlarının serbest bırakılmasıdır. Bu politika hayata geçirilmeden önce ekonomide istikrarın, bankacılıkta etkin denetimin sağlanması gerekmektedir. Türkiye'de mali serbestleşmenin başladığı 1980 yılında ekonominin içinde bulunduğu koşullara bakıldığında, enflasyonun yüksek ve dalgalı, kamu açıklarının yüksek ve bankacılıkta denetimin yetersiz olduğu göze çarpmaktadır (Binay ve Kunter,1999). Bu anlamda, Türkiye'de mali serbestleşme ekonominin istikrarsız, bankacılık denetiminin yetersiz olduğu koşullarda başlatılmış, bu başlıklardaki eksiklikle mali sistem dışa açıldıktan sonra giderilmeye çalışılmıştır.

Finansal liberalleşme çerçevesinde, 1981 yılında faiz oranları serbest bırakılmış, rekabet ve etkinliği artırmak için sisteme girişin önündeki engeller kaldırılmış, 1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının gelişimi için düzenlemeler yapılmış, 1984'te döviz alım-satımı ve 1989'da sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Ayrıca sektöre ilişkin mevzuat düzenlemelerinin de uluslararası normlara uygun hale getirilmesine dönük çalışmalar yürütülmüştür.

Bu politikalar sonucunda, mali sistem banka sayısı, istihdam, hizmet çeşitliliği ve teknolojik altyapı oluşturulması konularında bir genişleme süreci yaşamıştır. 1980 sonrasında bankacılık sisteminin aktif büyüklüğünde önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1980 yılında 20,8 milyar ABD doları ile GSMH'nin %28,6'sı kadar olan bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 1990 yılında 58,2 milyar ABD dolarına ve 2000 yılında 155 milyar ABD dolarına (GSMH'nin %76,9'u) yükselmiştir (BDDK,2002). Tablo III.15'de, finansal sektördeki banka sayısının gelişimi, Tablo III.16 ve Tablo III.17'de ise toplam aktiflerin gelişimi sunulmaktadır.

Tablo III.15 : Türk Bankacılık Sisteminde Banka Sayısı

	1980	1990	1994	1999	2005
Ticari Bankalar	31	54	55	62	34
Kamu	8	7	6	4	3
Özel	29	25	29	31	17
Yabancı	4	22	20	19	13
TMSF	-	-	-	8	1
Kalkınma ve Yatırım	6	10	12	19	13
Kamu	4	3	3	3	3
Özel	2	4	6	13	8
Yabancı	-	3	3	3	2
Toplam	37	64	67	81	47

Kaynak: BDDK, 2002,2006a

Tablo III.16 : Bankacılıkta Toplam Aktiflerin Mülkiyet Yapısına Göre Dağılımı

	1990	1999	2000	2005
Kamu	45	35	34	31
Özel	43	49	47	50
Yabancı	3	5	5	5
Kalkınma ve Yatırım	9	5	4	3
TMSF	-	6	9	1

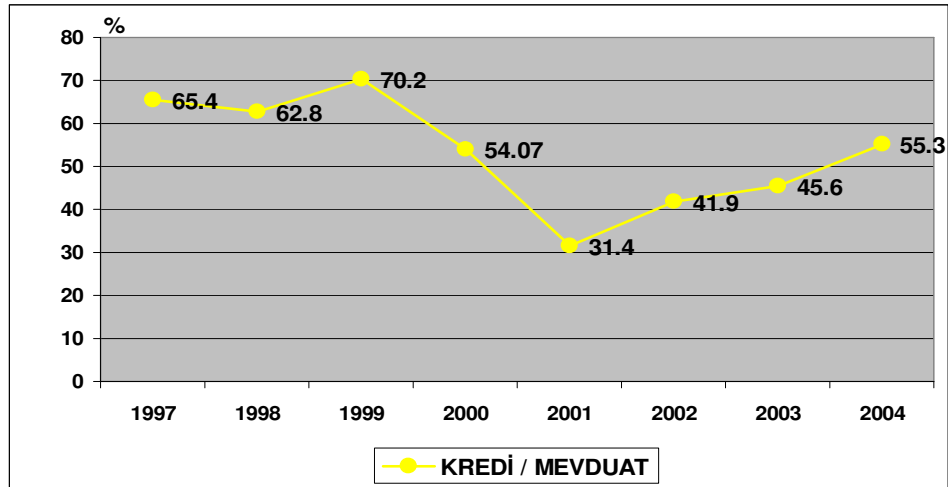
Kaynak: TBB, 2001; BDDK ,2006a

Tablo III.17 :Bankacılıkta Toplam Aktiflerin Banka Büyüklüklerine Göre Yüzde Gelişimi

		1990	1995	1997	1999	2001	2005
İlk beş banka	T.Aktif	54	48	44	46	48	62
	T.Mevduat	59	53	47	50	51	65
	T.Krediler	57	50	46	42	42	55
İlk on banka	T.Aktif	75	71	67	68	69	85
	T.Mevduat	85	73	70	69	72	89
	T.Krediler	78	75	72	73	71	78

*Kaynak:*TBB,2002,2005

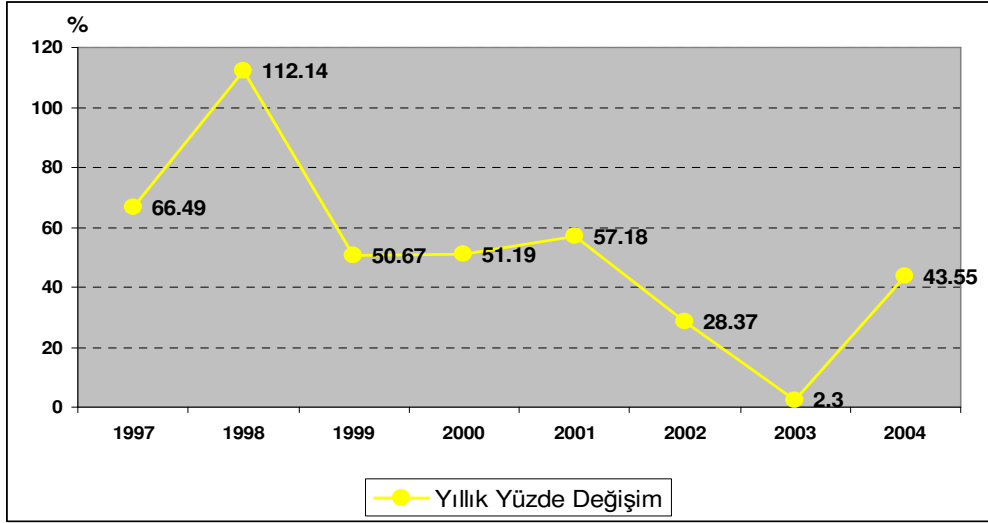
Bankacılık sektöründeki bu genişlemeye karşın, bankacılığın temel fonksiyonu olan mevduatlar yoluyla elde edilen fonların, krediler yoluyla reel sektöre aktarımında gerileme ortaya çıkmıştır. Mevduatın GSYİH'ye oranı ülkedeki yatırımları finanse edecek kaynağın büyüklüğünün göstergesidir ve gelecekteki ekonomik büyümeyi doğrudan etkileyecek bir faktördür. Aynı şekilde kredilerin GSYİH'ye oranının büyüklüğü o ekonominin gelişmişliğinin göstergelerinden biridir. Mevduatın krediye dönüşme oranı da finansal piyasanın gelişmişliğinin bir göstergesidir. Bu oran gelişmiş ülkeler için yüksek, az gelişmiş ülkeler için düşük olacaktır. Mevduatın krediye dönüşme oranı Türkiye'de değişken bir seyir izlese de oldukça düşüktür. Şekil III.1'de, 1997-2004 yılları arasında bankacılık sektörünün kredi/mevduat oranları yüzde pay olarak verilmektedir.

Şekil III.1: Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı

Kaynak: BDDK, (www.bddk.gov.tr)

Bankacılık sektörünün kullandığı kredi hacmindeki daralmanın daha çarpıcı bir şekilde görülebildiği Şekil III.2’de, kredi hacmindeki yıllık yüzde değişim verilmektedir. 1998 yılında bir önceki yıla göre %112.14 olan kredi hacmindeki değişim, 2003 yılında %2.3’e kadar düşmüştür.

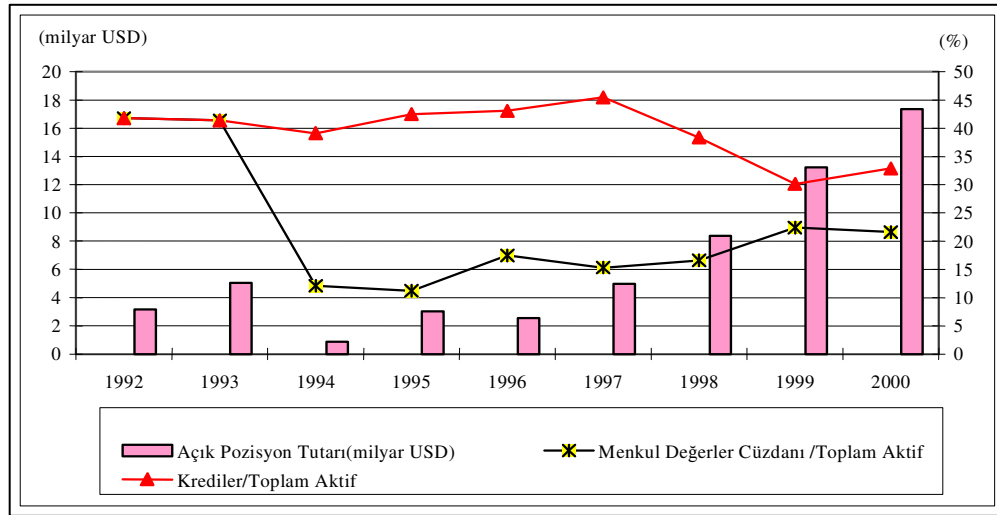
Şekil III.2 : Bankacılık Sistemi Kredi Hacmi Yıllık Yüzde Değişim

Kaynak: TCMB (www.tcmb.gov.tr)

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren bankacılık sektöründe bu sonucun ortaya çıkmasında üç ana faktör etkili olmuştur. Bu gelişmeler, kamu kesiminin borçlanma gereksinimini ihraç ettiği devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) ile finanse etmesi, mevduatlar içinde döviz tevdiat hesaplarının payının artması (dolarizasyon) ve spekülasyon kısa vadeli sermaye giriş çıkışlarının yaşanmasıdır (Yeldan,2001).

Mali serbestleşme sonucunda, finansal araçlardaki çeşitliliğin artması beklenen bir sonuçtur. Türkiye’de de finansal araçlarda bir çeşitlenme yaşanmış ve menkul kıymet ihracı önemli bir artış göstermiştir. İhraç edilen toplam menkul kıymetler, 1980’de ulusal gelirin %2,1’i iken, 1990’da %6,5’a ve 1999’da %39,8’e yükselmiştir. Bu artışın kompozisyonu incelendiğinde, 1999’daki %39,8’lik kısmın %38,7’sinin kamunun iç borcun finansmanını gerçekleştirmek için ihraç ettiği yüksek reel faiz getirisi sağlayan DİBS’den oluştuğu görülmektedir (Yeldan,2001). Bankalar, son derece karlı ve risksiz olan DİBS’lere portföylerinde artan oranda yer vermişlerdir. Diğer yandan bankaların yurtdışındaki

borçlanmalarındaki artış döviz yükümlülüklerini önemli ölçüde yükseltmiştir, bu durum bankaların yabancı para açık pozisyon tutarını yükseltmiş ve bankalar kur riskine karşı önemli ölçüde kırılgan hale gelmişlerdir (Parasız, 2002:449) . 1994 yılında yaşanan kriz sonrasında 1 milyar USD'nin altına düşen açık pozisyon tutarı 1999 yıl sonu itibariyle 13.2 milyar USD'ye ulaşmıştır. Bankacılık sistemi toplam aktifleri içinde, kredilerin payının azalması pahasına menkul değerler cüzdanı (hazine bonosu-devlet tahvilinden oluşan) payında artış sağlamak suretiyle sergilenen fonksiyonel etkinsizlik ve aktiflerin toplam kaynak yapısı içinde giderek artan oranda döviz borçlanmasının göstergesi olan açık pozisyon tutarının seyri Şekil III.3'de yer almaktadır. Döviz cinsinden borçlanılan kaynakların TL cinsinden değerlendirilmesi şeklindeki bu görüntü çerçevesinde Türk bankacılık sisteminin 1989 sonrasındaki temel görevini, “doğrudan dışarıdan borçlanma yetisini kaybetmiş bulunan kamu kesiminin borçlanma gereksinimini finanse etmek” şeklinde özetlemek mümkündür.

Şekil III.3 : Toplam Aktif İçinde Kamu Borçlanma Senetleri ve Kredilerin Payı (%) ile Açık Pozisyon Tutarı

Kaynak: TCMB (www.tcmb.gov.tr)

Reel sektöre kullanılan kredilerin daralmasında ve bankaların temel bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşmalarında etkili olan diğer faktörler arasında, yüksek enflasyon ve spekülasyon kısa vadeli sermaye hareketleri nedeniyle yaşanan istikrarsız makroekonomik

ortamın yatırımcıları kısa vadeli yatırım araçlarına ve yabancı paraya yönlendirmesi, kamu bankalarının neden olduğu rekabet eşitsizlikleri ve bankaların risk yönetim tekniklerine yeterince etkin kullanmamaları sayılabilir (BDDK,2002).

Enflasyonun ve kamu açıklarının yüksek olduğu ve etkin bir bankacılık denetimi sürecinin olmadığı koşullarda mali serbestleşmenin gerçekleştirilmiş olması, Türk bankacılık sisteminde kimi yapısal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bankacılık sistemine girişin önündeki engellerin kaldırılması sonucunda, küçük ölçekli bankalardan oluşan bir bankacılık yapısı ortaya çıkmıştır. Bankaların özkaynakları yetersiz, aktif kalitesi de düşüktür. Sistem piyasa risklerine karşı kırılgandır. Türk bankacılık sisteminde risk yönetimi ve iç kontrol kültürü gelişmemiştir (BDDK,2002).

Türk bankacılık sistemi, 1980 sonrası dönemde ilk ciddi şoku 1994 kriziyle yaşamıştır. Krizde, döviz tevdiat ve TL hesaplarından yoğun şekilde çekilmeler yaşanmış, bunun sonucunda bankacılık sisteminin toplam varlıkları ciddi bir biçimde azalmış ve aktif-pasif yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Kriz sonrasında bankacılık sisteminde yer alan üç banka (TYT Bank, Marmara Bank, İmpeksbank) iflas etmiştir. Mevduat çekilmesini önlemek amacıyla tasarruf mevduatlarının tümüne garanti uygulaması getirilmiştir. Krize bağlı olarak daralan bankacılık sistemi aktif büyüklüğü, alınan bu önleme bağlı olarak toparlanmaya başlamış ancak mevduata verilen güvence, bankacılık sisteminin karlılık fonksiyonu açısından önemli bir değişikliğe neden olmuştur. Mevduata devlet garantisi, bankaların maliyetlerini çok fazla önemsemeksizin kaynaklarını çok daha riskli müşterilere ödünç vermesine (ahlaki risk=moral hazard) neden olmuştur (Uyar, 2003:109,120). 1994 krizi sonrasında gerek istikrarlı bir makroekonomik ortamın yaratılmaması, gerekse bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşmasını sağlayacak yapılanmanın oluşturulamamasına bağlı olarak sistem bünyesindeki riskler giderek birikmeye ve çeşitlenmeye başlamıştır. Ancak sistemdeki risklerin artmasına karşılık sistem hızla büyümeye devam etmiştir. Kamu açıklarının finansmanını kolaylaştırmak üzere; DİBS’lerde Hazine garantisi, yaratılan görev zararları karşılığında kamu tahvilleri verilmesi suretiyle kamu bankalarının zararının tazmin edilmesi imkanı, sistemden kaynak çıkışını engelleyen mevduat sigortası sistemi ve bankacılık sisteminin gözetim ve denetimi ile ilgili

kurumların idari ve mali özerkliğe sahip olmaması şeklindeki uygulamalar, sistemin risk algılama yeteneğini ve dolayısıyla risk yönetimini olumsuz yönde etkilemiştir.

Özetlemek gerekirse; Türk bankacılık sisteminde 1999 yılı sonunda, kamu finansmanını giderek artan risk primiyle gerçekleştirmeye çalışan dolayısıyla, iç ve dış şoklara karşı son derece kırılgan bir finansal yapının hakim olduğu görülmektedir.

III.2. 2000 YILI ENFLASYONU DÜŞÜRME PROGRAMI VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

2000 yılı başından itibaren Türkiye ekonomisinde enflasyonist beklentilerin kırılmasını hedefleyen, kamu finansmanının disipline edilmesi, ilgili yapısal önlemlerin alınması şeklinde önlemleri içeren kur çapasına dayalı ve 3 yıllık süreyi kapsayan “Enflasyonu Düşürme Programı” uygulanmaya başlamıştır. Bu program, 1999 yılı sonu itibarıyla 133.5 milyar USD’lik ve GSMH’nın yüzde 71.7’sine karşılık gelen bir büyüklüğe sahip olan ve yukarıda özetlenmeye çalışan özelliklere sahip bir finansal yapı üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır (Telatar, Aktaş, Ban, Doğanay ve Pekkaya; 2004).

Başlangıcından itibaren bir yıllık süre için öngörülen enflasyon hedefine uygun olarak kur sepetinin artış oranı da yüzde 20 olarak hedeflenirken, 2000 yılında yapılan ilk hazine iç borçlanma faiz oranı yüzde 37, interbank faiz ortalaması ise yüzde 34.1 seviyesinden gerçekleşmiştir. Programın ilk onbir ayında, makroekonomik göstergelerin bir bölümünün hedeflenen büyüklüklere uyum gösterdiği ancak bir kısmında ise önemli ölçüde sapma yaşandığı gözlenmiştir. En önemli sapma büyük ölçüde ithalattaki aşırı artıştan kaynaklanan cari işlemler açığında ortaya çıkmıştır. Bu sapma, Hükümetin program çerçevesinde taahhüt edilen reformları gerçekleştirmek konusundaki tavrı ve Arjantin ekonomisinde yaşanan olumsuzluklarla birleşince, yabancıların Türkiye ekonomisi hakkında yaptıkları değerlendirmenin olumsuza dönmesine neden olmuştur. İç ve dış iktisadi koşullarda yaşanan olumsuz gelişmelerle birlikte finansal piyasalarda yaşanan sıkışıklık, piyasa oyuncularının kendi aralarında ortaya çıkan güven bunalımıyla birlikte 21-22 Kasım 2000 tarihinde bir “finansal krize” dönüşmüştür (Uyar,2003:122-135, 156).

Kasım ayında ortaya çıkan finansal kriz, 7.5 milyar USD’lik IMF kaynaklı dış krediye bağılı olarak kontrol altına alınmış, sistemdeki en büyük fon ihtiyacı olan bankanın (Demirbank) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) devredilmesi piyasadaki tansiyonun normalleşmesini sağlamıştır. IMF’den sağlanan dış kaynak ile kontrol altına alınabilen finansal krizin ardından, ekonomi yönetiminin krizin etkilerinin giderilmesi konusunda etkili olamaması, bekleyişlerin yeniden olumsuzza dönmesine ve Kasım krizinin ardından güçlkle tesis edilebilen “bıçak sırtı dengesinin” yeniden bozulmasına yol açmıştır. 19 Şubat 2001 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu toplantısında ortaya çıkan siyasi gerginlik, hassas dengelere sahip ekonomi üzerinde şok etkisi yaratmış, yaşanan siyasi krizin, Hazine’nin o güne kadar gerçekleştirdiği en büyük borçlanmayla çakışması da, Kasım ayındakinden çok daha ağır bir finansal kriz yaşanmasında etkili olmuştur. Kriz sürecinde faizler Interbank’ta yüzde 1000’lerin üzerinde ifade edilmeye başlanmış, 20 Şubat’ta sistemde TL sıkışıklığına bağılı olarak yaşanan ve bankaların birbirlerine karşı olan yükümlülüklerini yerine getirememeleriyle ortaya çıkan “ödemeler sistemi krizi”, finansal krizin daha da ağırlaşmasına ve döviz talebinin daha da artmasına neden olmuştur. MB döviz rezervlerinin erimesi ve çok yüksek seviyelere ulaşan faiz oranlarının yarattığı maliyetlerin katlanılabilecek düzeyleri aşmasıyla Hükümet, IMF’nin de telkinleriyle, 22 Şubat tarihinde dövizin serbest dalgalanmaya bırakıldığını açıklamıştır. Böylece uygulamaya konulan enflasyonu düşürme programı da başarısızlıkla sonuçlanmış, döviz kurunun istikrarını kaybetmesi sonucunda “enflasyonu düşürme” hedefi ekonomideki önceliğini kaybederek yerini, “döviz kurunda istikrarı yeniden sağlamak” hedefine bırakmıştır. Tüm bu süreç sonunda, mali sistemin yapısal sorunları daha da derinleşmiştir (Uyar,2003:136-138).

III.3. TÜRKİYE’DE KRİZ SONRASINDA BANKACILIK SİSTEMİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI SÜRECİ

Dünyada bankacılık krizleri ardından gelen yeniden yapılandırmaların üç aşamalı olduğu dikkat çekmektedir (Dziobek, 1998). Dünya deneyimleri göz önüne alındığında krize maruz kalan bankacılık kesiminin rehabilitasyon sürecinde en önemli ve ilk aşama,

bankalara hücumun önlenmesi ve sisteme güvenin yeniden tesis edilmesidir. Bu aşama, bankaların yükümlülüklerinin ödeneceğine dair güvence verilmesi ve ödeme güçlüğü çeken bankalara para otoritesi tarafından likidite desteği sağlanması başta olmak üzere, alınan acil önlemleri kapsayan finansal yeniden yapılanmadır. Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması için bankacılık krizine neden olduğu düşünülen sorunların çözümüne yönelik politikalar geliştirilmesi ve sistemin krizlere karşı dayanıklılığının artırılmasının amaçlandığı ikinci aşama operasyonel yeniden yapılanmadır. Bu safhada birleşmeler, satın almalar, sermaye artırımları, şube ağlarının yeniden organizasyonu gibi operasyonlar yer almaktadır. Üçüncü aşama ise, yapısal önlemlere yer veren, sistemin sağlam ve sağlıklı yapısının ilerideki dönemlerde de muhafaza edilmesine yönelik düzenlemeleri içeren yapısal yeniden yapılanmadır. Yapısal yeniden yapılandırma sürecinde etkin gözetim ve denetim yapılması amacına yönelik kurumsal ve hukuki altyapının oluşturulması, kritik önem taşımaktadır. Aslında buradaki nihai amaç, sektörün ve topyekun mali sistemin rekabet koşullarının sağlam bir şekilde tesis edilmesidir. Dolayısıyla operasyonel yeniden yapılandırma ve yapısal yeniden yapılandırma süreçleri sistemin istikrarlı hale getirilmesine yönelik önlemleri içermektedir.

Şubat krizinden sonra Türk bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasında da öncelikle krizin mali piyasalar üzerinde yarattığı tahribatın temelinde, büyük ölçüde sağlıksız ve yeniden yapılandırılması konusunda geç kalınan bankaların “yerli döviz talebi”nin yer aldığı konusunda bir görüş birliği sağlanmıştır. Bu tespite bağlı olarak Mayıs 2001 tarihinde ilan edilen “**Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı**” uygulamaya konulmuştur. Burada ekonominin önceliği, kısa dönemde istikrarsızlığa yol açan bankacılık sistemi kaynaklı yerli döviz talebinin karşılanabilmesi ve buna bağlı olarak döviz kuru istikrarsızlığının ortadan kaldırılması, eş zamanlı olarak da, başta bankacılık sistemine ilişkin olanlar olmak üzere, yapısal tedbirlerin süratle alınması şeklinde belirlenmiştir. İç ve dış şoklara dayanıklı, mali aracılık fonksiyonunu sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeye odaklanmış bir bankacılık sistemi ile de, sürdürülebilir büyüme hızına sahip “güçlü bir ekonomi yaratılacağı” öngörülmüştür (Uyar, 2003:138).

Bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma süreci aslında 2000 yılı Ağustos ayında bankacılık alanında idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici ve denetleyici bir otorite olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nın oluşturulmasıyla başlamıştır. Yaşanan krizin ardından ve 2001 yılı Şubat ayından itibaren BDDK koordinasyonunda gerçekleştirilen ve Türk bankacılık sektörüne yönelik **finansal ve operasyonel yeniden yapılandırma** çalışmaları kapsamında ortaya çıkan gelişmeler kısaca şöyle özetlenebilir :

- Yeniden yapılandırmanın ilk adımı, mali bünyesinde sorunlar olan bankalara çözüm arayışına yönelik olmuştur. 1996-2002 döneminde TMSF'ye alınan 20 bankanın mali yapılarının güçlendirilmesi için, yeniden yapılandırılmaları ve yükümlülüklerinin devri amacıyla Hazine'den özel tertip tahviller ihraç edilmiş, TCMB'den avans kullanılmış ve TMSF'den kaynak aktarılmıştır. 2003 Temmuz sonu itibariyle TMSF yönetimindeki bankalara, geri ödemeler dahil edildikten sonra, ana para ve faiz borcu toplam olmak üzere aktarılan toplam tutar 28,2 milyar dolara yükselmiştir (BDDK, 2003:19).

- Yeniden yapılandırma sürecinin ikinci unsurunu kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması oluşturmuştur. Görev zararlarının ödenmemesi, siyasi müdahaleler nedeniyle kaynaklarının etkin olarak kullanılamaması, yönetim yapısındaki zayıflıklar nedeniyle mali yapıları önemli ölçüde bozulan kamu bankalarının sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve mali açıdan yeniden yapılandırılmaları için kamudan önemli bir kaynak aktarımı yapılmıştır. Bu çerçevede 2000 yılı sonunda bilanço büyüklüklerinin yüzde 50'sine ulaşan görev zararı alacaklarının kapatılması ve sermaye desteğini içermek üzere kamu bankalarına kaynak aktarılmış, Emlak Bankası A.Ş devren Ziraat Bankası A.Ş ile birleştirilmiştir. Birleşmeler yoluyla küçültülmeleri ve nihai olarak özelleştirilmeleri öngörülen kamu bankalarının operasyonel açıdan yeniden yapılandırılmalarına yönelik faaliyetler ise hızlandırılmıştır (Parasız, 2002:513) .

-Yeniden yapılandırmanın üçüncü aşamasında, aktif kalitesi bozulan ve sermayeleri hızla eriyen özel sermayeli bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi için üçlü bir denetimden geçirilerek sermaye desteği yapılması esasına dayalı bir program uygulanmıştır. Bu kapsamda Haziran 2001'de gerçekleştirilen iç borç takası ile özel

sermayeli bankaların yabancı para pozisyonları önemli ölçüde kapanmış ve bu suretle faiz ve kur riskleri azaltılmıştır. Bankaların 2001 yılı mali tabloları üzerinden yapılan denetimde ise, önceki dönemlerden farklı olarak BDDK tarafından enflasyon muhasebesi kuralları esas alınmıştır. Denetim sonrası hazırlanan sektör yapıları dikkate alındığında, nakit sermaye artışı, sorunlu kredilere ayrılan karşılıkların yeniden düzenlenmesi ve piyasa risklerinin dikkate alınmasında olumlu yaklaşımların etkisiyle sektörde sermaye ihtiyacı sınırlı düzeyde kalmıştır. Program sonunda sermaye yetersizliği nedeniyle bir banka TMSF'ye devredilmiştir. Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının özel sektöre maliyeti, 5,2 milyar doları TMSF tarafından ve 2,7 milyar doları kriz döneminde eriyen sermayeleri güçlendirmek amacıyla özel sektör bankaları tarafından olmak üzere toplam 7,9 milyar dolar olmuştur (BDDK, 2003:45).

Ayrıca sorunlu aktiflerin çözümünü hızlandırıcı mekanizmalar oluşturulması yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Bankacılık sisteminin takipteki kredilerinin (karşılık öncesi) toplam kredilere oranı 2001 yılı sonunda yüzde 26,1'e yükselmiş iken bu oran karşılık düzenlemesindeki değişikliklere bağlı olarak bankaların takipteki alacakları için ayırdıkları karşılıkların artması sonucu 2002 yılı sonunda yüzde 16,5'e gerilemiştir. "İstanbul Yaklaşımı" olarak bilinen, reel kesim borçlarının "finansal yeniden yapılandırma programı" da, üç yıllık bir süreç kapsamında Haziran 2002'de uygulamaya konulmuştur (BDDK, 2003:47). Kasım 2003 itibariyle toplam 311 firma, program kapsamına alınmış ve bunlardan toplam 249 firma ile sözleşme bağlanmıştır. Yeniden yapılandırmaya konu olan borç tutarı ise 5,4 milyar dolardır. Bankacılık sisteminin rehabilitasyonuna ilişkin olarak programda ayrıca; fondaki banka sayısında indirime gidilmesi, şube sayısının azaltılması, Bankalar Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle birlikte TMSF'deki bankaların alacaklarının daha hızlı tahsil edileceğine ilişkin önlemler, bankaların ve şirket birleşmelerini kolaylaştırıcı önlemlerin yer alması ise, bu çerçevedeki olumlu diğer değişiklikleri oluşturmaktadır.

Bankacılık sisteminde finansal ve operasyonel yeniden yapılandırmaya yönelik önlemler bu şekilde özetlenebilirken, yapısal yeniden yapılandırma konusunda alınan önlemler ise; sistemde düzenleme ve denetimin iyileştirilmesi, risk alma ve yönetme

sürecinin ve yönteminin değişmesi ile yasal ve kurumsal altyapının güçlendirilmesi yönünde yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması temeline oturtulmuştur. BDDK, sermaye yeterliliği konusundaki yönetmelikleri, piyasa risklerinin de dikkate alınmasını sağlayacak şekilde yeniden düzenleyerek, Basel standartlarına büyük ölçüde uyumlu hale getirmiştir. Aşağıda, sermaye yeterliliği konusundaki yapılan düzenleme ve uygulamalara yer verilmektedir.

III.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE 1988 BASEL STANDARDI YAYIMLANANA KADAR YÜRÜRLÜKTE OLAN DÜZENLEMELER

Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterliliği konusunda, 1980’li yıllarda kadar olan dönemde 2243,2999 ve 7129 sayılı bankalar kanunlarına bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerle düzenlemeler yapılmıştır. 1933 yılında yürürlüğe giren 2243 sayılı Bankalar Kanunu, bankaların mevduat kabul etmeleri için sahip olmaları gereken sermaye tutarını, ilk tesis masrafları hariç tutulmak üzere, bankanın faaliyet gösterdiği yerin nüfusu ile ilişkilendirmiştir. Bu kanuna göre, bankalar ödenmiş sermayeleri ile ihtiyat akçeleri toplamalarının (sermaye) 500 bin TL’nin üzerinde olması durumunda, ancak bu tutarın beş katı kadar tasarruf mevduatı kabul edebileceklerdir. 1936 yılında yürürlüğe giren 2999 sayılı Bankalar Kanununda da, bankanın sahip olması gereken asgari sermaye tutarı ile faaliyet gösterilen yerin nüfusu arasında bağlantı kurulması yaklaşımı sürdürülmektedir. Ayrıca bir bankanın üstlenebileceği kredi riskinin sınırlandırılması için, bankanın tek bir müşteriye kullanılabileceği kredi tutarına, toplam sermayesinin yüzde 10’u sınırlaması getirilmiştir. 2243 sayılı kanunla getirilen tasarruf mevduat sahiplerinin, mevduatlarının yüzde 40’lık bir bölümü için bankaların aktifleri üzerinde imtiyazlı alacaklı kabul etmektedir. Ayrıca bankalar kanuni yedek akçeleri dışında, ileride karşılaşılabilecekleri zararları düşünerek, karlarından yüzde 5 oranında ek karşılık ayırmakla yükümlü kılınmışlardır. Bu iki kural, Türk bankacılık sisteminde mevduat sahiplerini korumak için bir araç olarak kullanılmasının ve öngörülemeyen zararlar için karşılık ayrılmasının ilk uygulamalarıdır (Apak,1993).

1958 yılında yürürlüğe giren 7129 sayılı Bankalar Kanununun getirmiş olduğu en önemli değişiklik, bankalar üzerindeki denetimin kapsamının genişletilmesidir. Denetçilerin, daha önce son derece sınırlı olan, bankalardan bilgi isteme yetkileri artırılmıştır. Sermaye ile yerleşim yerinin nüfusu arasında kurulan ilişki benimsenmiş, ancak kapsamı geliştirilmiştir. Ayrıca, bu kanunun 38.maddesi ile bankaların risklerini sınırlandırmak amacıyla kaynak kullanımına ilişkin kısıtlamalar getirilmiştir.

1985 yılının Mayıs ayında yürürlüğe giren 3182 sayılı Bankalar Kanununda, banka sermayesi yerine özkaynaklar tanımı kullanılmıştır. Özkaynaklar, özsermaye ve yedek akçelerden oluşmaktadır. Kanun, sermayenin nakit olarak getirilmesini ve nakit karşılığında hisse senedi çıkarılmasının şart koşmaktadır. Yedek akçeler, “kanuni yedek akçeler” ve “muhtemel zararlar karşılığı” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanuna göre, her banka kanuni yedek akçeler yanında karının %5’i düzeyinde muhtemel zararlar karşılığı da ayırmakla yükümlüdür. Bankalar kullandıkları kredilerin şüpheli alacak haline gelmesi durumunda, süreleri ve oranları kanunla belirlenmiş karşılıklar ayırmak zorundadırlar. Kanun özkaynak ile yerleşim yerinin nüfusu arasında ilişki kurma yaklaşımını sürdürmektedir. Önceki kanunlardan farklı olarak, tasarruf mevduatları ile özkaynak arasında bir bağlantı kurulmamıştır. Bunun en önemli nedeni, banka risklerinin banka aktiflerinden kaynaklandığına inanılmasıdır. Bu nedenle, bankanın kredi kullandırmasına ilişkin sınırlamalar getirilmiştir. Kalkınmada öncelikli sektörlerle kullanılacak kredilere için, bu sınırlamalar daha esnek bir şekilde uygulanmaktadır. Yeni olarak, bu kanunla beraber, banka sermayesi ile banka iştirakleri arasında bağ kurulmuştur. Ayrıca bankanın likiditesini etkileyecek şekilde gayrimenkul yatırımı yapmasını engelleyecek sınırlamalar getirilmiştir (Apak,1993).

3182 sayılı kanun, bankaların finansal yapıları ve kaynak kullanımı ile ilgili düzenleme ve denetim yetkisini Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’na (HDTM) vermiştir. HDTM’nin, sermaye yeterliliği de dahil olmak üzere, bankacılık ile ilgili gerekli gördüğü konularda standart rasyolar koyma ile ilgili yetkisi vardır.

III.5 1988 BASEL STANDARDININ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNE UYARLANMASI

III.5.1. Sermaye Yeterliliği Konusunda 1989-2001 Tarihleri Arasında Yapılan Düzenlemeler

Türk Bankacılık sisteminde, 1988 Basel sermaye yeterliliği standardının esaslarını benimseyen ilk düzenleme, 26 Ekim 1989 tarih ve 20234 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 3182 sayılı Bankalar Kanununa ilişkin 6 sayılı tebliğdir. HDTM tarafından yayımlanan tebliğ, “bankaların sermaye artırımlarında ve özkaynaklarının mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı korunmasında uyulacak Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler standart rasyosu ile ilgili tanımları, uygulama yöntemlerinin, risk ağırlıklarını ve asgari orana ilişkin açıklamaları içermektedir” (BHDTM,1989). Bu tebliğ, bankaların sermaye artırımlarının ve özkaynaklarının, üstlendiği riski karşılayabilecek bir seviyede tutulmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Tebliğ, sermaye ana ve katkı sermaye olarak iki bileşene ayırmıştır. Aşağıda bu bileşenlerin hangi kalemlerden oluştuğu liste halinde verilmektedir. Basel standartlarına uygun olarak, katkı sermaye ancak ana sermayenin yüzde 100’ü kadar dikkate alınabilecek ve sermaye benzeri kredilerde ana sermayenin yüzde 50’sinden fazla olamayacaktır.

Tablo III.18 : HDTM Tebliğine Göre Sermayenin Bileşenleri

<u>Ana Sermaye</u>
*Ödenmiş Sermaye
*Yedek Akçeler
*İhtiyari ve fevkalade yedek akçeler
*Muhtemel zararlar karşılığı
*Bünyede bırakılan bilanço karı
*Bilanço zararı(-)
<u>Katkı Sermaye</u>
*Banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu (%50’si)
*İştirakler ve kuruluşlar sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu (%50’si)
*Kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye benzeri kredileri
<u>D.Sermayeden İndirilen Kalemler</u>
*Mali iştirakler
*Özel Maliyet bedelleri
*İlk tesis giderleri
*Peşin ödenmiş giderler
*İştiraklerin ve sabit kıymetlerin rayiç değeri bilançoda yer alan değerinden küçük ise aradaki fark kadar tutar.

Kaynak: Değirmenci N., Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi, 2003

Ana sermaye ve katkı sermaye toplamından, sermayeden indirilen kalemler toplamı düşüldükten sonra, SYR'nın payını oluşturacak olacak sermaye tabanına ulaşılmaktadır.

Risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler ve yükümlülükler yüzde 0, 20,50 ve 100 risk ağırlıklarına göre ağırlıklandırılmış banka aktiflerinin, gayrinakdi kredilerinin ve yükümlülüklerinin toplamından oluşur. Bu toplam, sermaye yeterli rasyosunun paydasını vermektedir (BHDTM,1989).

Tebliğin 5. maddesinde verilen sermaye yeterlilik rasyosu analiz formunun, bilanço döneminden itibaren Mart ayı sonuna kadar, HDTM'na gönderilmesi gerekmektedir. Bu form, bankanın ana ve katkı sermaye tutarları ile sermayeden indirilen değerlerinin tutarlarını ve bankanın SYR'nu içermektedir. Tebliğ, tüm bankalara bilanço dönemi sonuna kadar asgari yüzde 8 SYR sağlamaları yükümlülüğü getirmektedir. Bu oranın yüzde 8'in altında kalması durumunda, ilgili bankaya 6 ay ek süre verilmekte ve bankanın sermaye eksiğini nakden ödemek yoluyla tamamlaması gerekmektedir. Ayrıca, Müsteşarlık her bir bankadan özel koşulları nedeniyle daha yüksek oranlar tesis etmesini isteyebilir.

Tebliğin uygulama takvimine göre bankalar yıllara göre aşağıda belirtilen SYR'leri sağlamalıdır.

1989 yılı için yüzde 5,

1990 yılı için yüzde 6,

1991 yılı için yüzde 7,

1992 yılı için yüzde 8.

Tebliğ, gerek düzenlemeleri gerekse de uygulama takvimi açısından 1988 Basel Standardı'nın Türk bankacılık sistemine tam olarak uyarlanması en azından yasal çerçeveden açısından gerçekleştirilmektedir.

1993 yılında, HDTM yayımladığı 8 sayılı tebliğ ile, 6 sayılı tebliğin 2. maddesinin (A) fıkrasının (b) bendini değiştirmiştir. Buna göre, HDTM'nin uygun görüşü alınmak kaydıyla, kalan vadesi 5 yıl ve daha uzun olan sermaye benzeri kredilerin, katkı sermayeye dahil edilmesine karar verilmiştir. Bu kredilerin toplam tutarının en fazla ana sermayenin

yüzde 50'si ile sınırlandırılması uygulaması sürdürülmektedir. 6 sıra nolu tebliğin, yalnızca kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye benzeri kredilerini katkı sermaye kapsamına aldığı düşünüldüğünde, bu kredilerin tanınmasına ilişkin kapsamın genişletildiği görülmektedir (BHDTM,1993).

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı (BHM), sermaye yeterliliği konusunda, 9 Şubat 1995'de yayımlanmış olduğu 12 sayılı tebliğ ile, 6 sayılı tebliği yürürlükten kaldırmıştır.

Tebliğ, SYR analiz formunun her üç ayda bir doldurularak, izleyen 1,5 aylık sürede Müsteşarlığa gönderilmesini istemektedir. 12 sayılı tebliğin analiz formunda, SYR dışında iki yeni rasyo daha bulunmaktadır. Bunlar, “katkı sermayenin ana sermayeye oranı” ve “alınan sermaye benzeri kredilerin ana sermayeye oranıdır”. Bu iki oran ile, bankanın toplam sermayesinin bileşenlerinin daha iyi analiz edilebilmesi hedeflenmektedir (BHDTM,1995).

BHM tarafından çıkarılan ve 30.06.1998 tarihinde 23388 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar hakkında Tebliğ”, 12 sayılı tebliği yürürlükten kaldırmıştır. Tebliğ, bankaların hem konsolide, hem de konsolide olmayan bazda minimum yüzde 8 SYR'ye sahip olmaları yükümlülüğünü getirmektedir. Konsolide bazda hesaplamanın yapılmasına, Hazine Müsteşarlığı bu konuda bir düzenleme yaptıktan sonra başlanacaktır. Rasyonun hesaplanmasında kullanılacak sermaye bileşenlerinde ve sermayeden indirilecek değerler kaleminde küçük çaplı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, ana sermayeye eklenen bankaların üç aylık hesap özetlerinde yer alan dönem karının, vergi pozisyonundan sonraki bölümünün dikkate alınması istenmektedir. Katkı sermaye bileşenleri arasında daha önce “krediler serbest karşılığı” diye ifade edilen kalem yerine, bu kez “tasfiye olacak alacaklar düşüldükten sonra kalan genel kredi karşılığı” ifadesi kullanılmıştır. Katkı sermaye içinde değerlendirilen yeniden değerlendirme fonlarının yüzde kaç oranında dikkate alınacağı belirtilmemiştir. Son olarak, sermayeden indirilen değerlere “şerefiye” ve “aktifleştirilmiş giderler” de eklenmiştir. Risk ağırlıklı varlıkların ve sermayeden indirilen değerlerin hesaplanmasında, tükenme ve değer kaybı ile karşı karşıya olan varlıklar, ilgili amortisman ve karşılıklar düşüldükten sonra kalan net tutarlar üzerinden dikkate alınacaktır.

Bu tebliğ, iki yeni başlık içermektedir. İlki, potansiyel riskler adı altında ilk kez piyasa risklerinin tanımlanması, diğeri de üçüncü kuşak sermayenin tanımlanmasıdır. Daha önce belirtildiği gibi, 1988 Basel Standardı 1996 yılında yapılan değişiklik ile piyasa risklerini de kapsayacak şekilde güncelleştirilmişti. Tebliğ, 2.maddesinin “E” fıkrası, potansiyel riskler başlığı altında, bankaların karşılaşılabilecekleri riskleri kredi riski ve piyasa riskleri olarak sınıflandırmakta ve piyasa risklerini de tanımlamaktadır.Bu maddede, ilgili tebliği yalnızca kredi riskine ilişkin sermaye yeterliliği düzenlemesi yaptığı, piyasa riskine ilişkin düzenlemenin ise Hazine Müsteşarlığı tarafından ayrıca yapılacağı belirtilmektedir. Tebliğin, 2. maddesinin (F) fıkrası, yalnızca piyasa riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında dikkate alınabilecek bir kalem olan üçüncü kuşak sermayeyi tanımlamaktadır (BHDTM,1998).

Bankalar, konsolide ve konsolide olmayan bazda hesapladıkları SYR’lerinden en az biri yüzde 8’in altında ise, 6 aylık süre içinde sermaye tabanında gerekli artırımını gerçekleştireceklerdir. Her iki oran da yüzde 8’in atında ise sermaye artırımında en düşük olan oranı dikkate alacaklardır.

Aynı Resmi Gazete’de yayımlanan bir başka tebliğ ise BHM ve TCMB’nin birlikte çıkardıkları “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı ve Yabancı Para Net Vadeli İşlem Pozisyon/ Sermaye Tabanı Standart Rasyolarının Bankalarca Hesaplanması ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğdir”. Bankaların sermaye tabanları ile uyumlu döviz pozisyonun tutmalarını sağlamayı amaçlayan tebliğ, bankaların döviz pozisyonlarını yönetirken sahip olmaları gereken standart oranlara ilişkin düzenlemeler yapmaktadır.

Yabancı para net genel pozisyonu (YPNGP), bankanın TL cinsinden toplam döviz varlıkları ile döviz yükümlülükleri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Getirilen düzenlemeye göre, YPNGP’un bankanın sermaye tabanına oranının azami yüzde 30 olması gerekmektedir. Yabancı para net vadeli işlem pozisyonu (YPNVİP) ise, bankanın TL cinsinden toplam vadeli döviz alım taahhütleri ile toplam vadeli döviz satım taahhütleri arasındaki farkı ifade etmektedir. Bu farkın sermaye tabanına oranının, azami yüzde 15 olması gerekmektedir. Bankalar bu oranları 1998 aralık ayı sonuna kadar sağlamakla

yükümlüdürler (BHM;TCMB,1998a). Bu tebliğ daha yürürlüğe girmeden 29 Ağustos 1998 tarihinde yayımlanan yeni bir tebliğ ile yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni tebliğ ile getirilen iki önemli değişiklik YPNGP'un sermaye tabanına oranının azami yüzde 20 olarak belirlenmesi ve YPNVİP'un sermaye tabanına oranının azami yüzde 15 olması düzenlemesinin kaldırılmasıdır (BHM;TCMB,1998b).

Sonuç olarak, yapılan yasal düzenlemeler ile 1992 yılından bu yana, Türkiye'de bankacılık faaliyeti yürüten kuruluşların, minimum yüzde 8 SYR sağlamaları zorunlu hale getirilmiştir. Tablo III.19, 1992-2000 yılları arasında sektör ve banka grupları bazında SYR'ler verilmektedir.

Tablo III.19 : Sektör ve Banka Grupları Bazında Sermaye Yeterlilik Rasyoları

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Sektör(*)	9,9	12,1	16,4	17,2	15,1	17,2	17,3	3,4	4,9
Kamu	9,7	11,7	8,1	11,1	11,8	13,8	14,1	13,2	14,4
Özel	11,0	13,3	18,6	19,9	17,2	21,0	20,3	18,8	21,9
TMSF	4,5	4,7	11,8	11,9	9,0	6,6	4,7	-67,5	-65,1
Yabancı	-	-	-	-	-	11,4	18,3	30,6	36,8
KYB	8,6	9,8	5,7	11,0	17,8	19,8	93,0	62,8	50,2

*Kaynak:*TBB (www.tbb.org.tr)

(*) Sektör ortalaması hesaplanırken kalkınma ve yatırım bankaları dışarıda tutulmuştur.

Tablo III.20' de, aktif büyüklükleri toplamı sektörün yüzde 75'ini oluşturan kamu ve özel sermayeli bankaların SYR'leri verilmektedir.

Tablo III.20 : Bazı Kamu ve Özel Sermayeli Bankaların Sermaye Yeterlilik Oranları (Yüzde)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Ziraat Bankası	14,6	25,2	13,1	11,8	6,2	14,9	12,4	9,4	14,9
Emlak Bankası	6,4	7,1	5,8	4,3	4,6	2,6	-	6,9	-
Halk Bankası	9,5	9,1	8,0	19,3	25,4	26,9	18,2	21,5	19,2
Vakıflar Bankası	8,2	5,5	5,6	8,9	11,0	10,8	11,7	15,2	9,0
İş Bankası	-	-	-	-	16,4	17,0	20,5	23,2	23,2
Yapı Kredi	8,0	8,0	11,3	15,0	12,1	13,2	13,0	14,0	27,0
Pamukbank	8,6	8,8	8,2	8,6	8,7	9,8	9,7	14,1	17,1
Garanti Bankası	18,0	17,2	14,9	15,9	13,2	11,9	18,4	14,6	12,7
Akbank	18,6	16,8	20,5	33,2	39,8	31,8	35,3	30,4	23,8
Demirbank	-	-	11,7	16,2	11,4	11,1	17,5	22,4	6,4
Koçbank	5,8	16,6	21,8	15,2	10,3	12,4	20,2	20,3	9,1

*Kaynak:*TBB, (www.tbb.org.tr)

Tablo III.20’de görüldüğü gibi, Türk bankacılık sektöründe, 1992-1998 yılları arasındaki dönemde, kalkınma ve yatırım bankaları hariç tutularak hesaplanmış SYR’ler, yüzde 8 olan yasal oranın üzerinde değerler almıştır. Bankaların aktifleri içinde önemli bir yer tutan DİBS’nin, SYR hesaplanmasında yüzde 0 risk ağırlığı ile ağırlıklandırılması, SYR’nin paydasını oluşturan risk ağırlıklı varlıklar, gayrinakdi krediler ve yükümlülükler toplamının düşük kalmasına neden olmaktadır. Donuk kredilerin canlı krediler içinde gösterilmesi ve tasfiyesi gereken riskler için gerekli karşılıkların zamanında ayrılmaması, banka karlılıklarının olduğundan yüksek ve sermaye tabanlarının da olduğundan büyük değerler almasına neden olmaktadır. Son olarak, ilgili dönemde bankalar SYR’nin hesaplanmasında piyasa risklerini dikkate almamaktadırlar. Bu risklerin dikkate alınması, paydanın büyümesine ve oranın küçülmesine neden olacaktır. Tüm bu eksiklikler nedeniyle Tablo III.20’de yer alan bankacılık sektörü yasal sermaye oranları, yüzde 8’in üzerinde değerler olsa da, sektörün ekonomik sermayesinin daha düşük olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bankaların ekonomik sermayelerinin yasal sermaye oranlarının altında kalması, sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin bankalarca gerektiği gibi uygulanmadığı ve eksik uygulamaların da denetim sürecinde sağlıklı bir şekilde giderilemediğini düşündürmektedir. 1999-2000 yıllarına ait değerler, kriz öncesi dönemde ve kriz döneminde sektörün özkaynaklarında ortaya çıkan kötüleşmeyi yansıtmaktadır. Aynı dönemde, TMSF bankaları, yüksek negatif SYR’leri ile sektör ortalamasını aşağıya çekmektedir.

III.5.2. BDDK’nın Kurulmasından Sonra Sermaye Yeterliliği Konusunda Yapılan Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminde gözetim ve denetim fonksiyonlarının tek bir çatı altında toplanması amacıyla kurulan BDDK, bankacılık sektöründe güven ve istikrarı sağlamak için, bankacılık gözetiminde kullanılan uluslararası standartların Türk Bankacılık sistemine uyarlanması, bankaların risk ölçüm ve yönetim teknikleri geliştirilmesi ve iç denetim mekanizmalarının oluşturulması konusunda çalışmalar yürütmektedir.

Kurumsal düzenlemeler çerçevesinde gelişmelerin en önemlisi, Şubat 2001’de, bankaların karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere, iç denetim

sistemleri ile risk yönetim sistemlerinin kurulmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemek amacıyla ve **“İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”** yayımlanması oluşturmaktadır. Bu yönetmelikle özellikle bankalarda sağlıklı bir yönetim ve denetim açısından güçler ayrılığı ilkesinin tesis edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda ayrıca banka bilançolarında şeffaflığın artırılması, uluslararası muhasebe standartlarına uyum, banka mali bünyelerinin güçlendirilmesinin yanı sıra risk tanımı ve yönetimi yapısında da uluslararası uygulamaları dikkate alan düzenlemeler yapılmıştır. Bankaların risk odaklı gözetim ve denetim hedefine paralel olarak konsolide bazda denetim ve gözetim esası getirilmiş ve bankalar Eylül 2001 dönemi itibariyle mali tablolarını enflasyon muhasebesine göre hazırlamaya başlamışlardır. Bunun yanı sıra bankaların yabancı para pozisyon risklerinin etkin olarak takibi için yabancı para pozisyonlarının da konsolide esasa göre hesaplanması yükümlülüğü getirilmiştir. Bankaların kullandıkları kredilerde risk yoğunlaşmalarının önlenmesi için bir gruba kullanılacak kredilerin hesabında doğrudan ve dolaylı kredilerin birlikte dikkate alınması yönünde de birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Karşılıklar için yapılan yeni düzenleme ile kredi alacaklarının geri dönebilirlik ve teminat özelliklerine göre ayrı kategorilerde sınıflandırılması esası getirilmiştir.

Bankaların mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı yeterli sermaye bulundurmalarını sağlamak amacıyla da 31 Ocak 2002 tarih ve 24657 sayılı Resmi Gazete’de yer bulan **“Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”** yayımlanmıştır. Yapılan bu düzenleme çerçevesinde, kredi sınırları ve standart oranların hesaplanmasında kullanılmak üzere AB düzenlemelerindeki özkaynak tanımına paralel olarak konsolide özkaynak tanımı yapılmış ve sistemde yeknesak bir tanımın mali tabloların hazırlanmasında esas alınması sağlanmıştır (BDDK, 2003:60) .

Tüm bu düzenlemeler sonrasında ortaya çıkan olumlu gelişmelerin yanı sıra, bankacılık sisteminin mevcut yapısı dikkate alındığında özellikle risk tanımlaması ve yönetimi konusunda yapılan düzenlemeler ve sistemdeki yansımaları çerçevesinde ortaya çıkan sonuçlar kısaca şöylece değerlendirilebilir:

“Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi” temelinde yapılan yeni düzenleme ile aylık bazda hazırlanma zorunluluğu getirilen sermaye yeterliliği standart rasyosu yeniden düzenlenerek, “*özkaynakların risk ağırlıklı aktiflere oranı*” şeklinde tanımlanmıştır. Yeni özkaynak tanımının temel bileşenlerini, ana sermaye, katkı sermaye, üçüncü kuşak sermaye ve sermayeden indirilen değerler oluşturmaktadır. Risk ağırlıklı aktifler ise yüzde 0, 20, 50 ve 100 oranlarıyla ağırlıklandırılmış riskli aktifler ile piyasa riskine maruz tutar toplamından oluşmaktadır. Anlaşılacağı üzere, bu tanım çerçevesinde ortaya çıkacak sermaye yeterliliği rakamı, hem sistemin sigortası niteliği taşıyan sermaye yeterliliği oranı konusunda, hem de paydada yer alan aktifteki kalemlerin risk ağırlıklarından hareketle türetilen büyüklükler, mevcut tanımdan hareketle bilançoda yer alan risk kompozisyonu hakkında da bilgi vermektedir (BDDK, 2002a).

Yönetmelikte, piyasa risklerine ilişkin sınıflandırma Basel Standartları ile tam bir paralellik içermektedir. Piyasa Riskine Esas Tutar’ın hesaplanabilmesi için mevzuat, ikili bir yaklaşımı benimsemiştir. Buna göre bankalar Piyasa Riskine Esas Tutar’ı ;

1.Standart Metot (Standart Yaklaşım)

2.Riske Maruz Değer (RMD)

olarak bilinen iki farklı yöntem kullanarak hesaplama olanağına sahiptirler. Bankalar kullanacakları yöntemi belirleyerek düzenleyici otoriteye bildirmekte ve sermaye yeterlilik standart oranının hesaplamalarında seçilen yöntem sonunda belirlenen Piyasa Riskine Esas Tutar değeri kullanılmaktadır.

“**Standart Metot**”, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı kalemlerinde yer alan; faiz, fiyat ve kur hareketleri sonucu değerlerinde değişimler oluşabilecek varlıkların, belirli risk ağırlıkları ile ağırlıklandırılması esasına dayanmaktadır. Standart yöntem ile piyasa riski ölçümünde; temel olarak bilanço verileri kullanılmakta, para ve sermaye piyasalarındaki geçmiş dalgalanmaların (volatilité) dikkate alınmaması nedeniyle, hesaplanan risk büyüklüğü, hesaplamaya konu tutarlarda farklılık olmadıkça belirgin bir değişim göstermemektedir.

Piyasa riskini ölçme ve izlemenin, Standart Yönteme alternatif yolu, “**Riske Maruz Değer (RMD)**” yöntemini kullanmaktır. Görece karmaşık hesaplama yolları ihtiva

eden, simülasyon (benzetim) teknikleri ve diğer istatistik teknikleri kullanan Riske Maruz Değer Yöntemi, Standart Yöntemden farklı olarak, geçmiş dönemler itibariyle oluşa gelmiş dalgalanmaları da dikkate almakta, bu nedenle Standart Metoda göre daha hassas bir risk ölçümüne olanak sağlamaktadır. Bu yöntemde, asgari bir yıllık gözleme dayalı, “varyans-kovaryans”, “tarihi simülasyon” veya “monte carlo simülasyonu” yöntemlerinden biri kullanılarak günlük bazda tahmini kayıp tutarlarının hesaplanması söz konusudur (BDDK, 2002a).

III.5.2.1. Sermaye Yeterliliği Rasyosuna Kredi Riskinin Katkısı

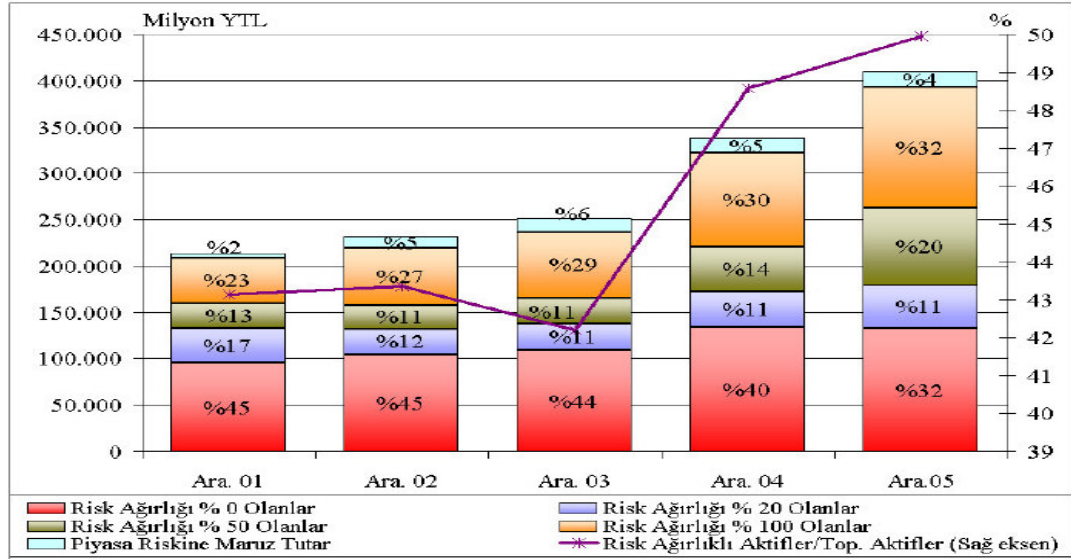
Piyasa riskinden kaynaklanan sermaye ihtiyacının da dahil edildiği sermaye yeterliliği standart rasyosunun yasal sınırı Basel-I'e paralel bir şekilde yüzde 8 olarak belirlenmiştir. Banka sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesinde risk ağırlıklı aktiflerine (%0, %20, %50, %100) konu en temel kalemini kredi portföyü oluşturmaya başlamıştır. Bankaların kredi portföyü, Basel-I çerçevesinde teminat türlerine göre risk ağırlıklarına dağıtılmakta, böylece kredi kullandırım süreci, sermaye yeterliliği standart rasyosuna etkisi de göz önüne alınarak, kredi tutarı ve teminat ilişkisi çerçevesinde daha da fazla önem kazanmaktadır (BDDK, 2002a). Yapılan tüm bu düzenlemelerin ardından, sonuçların değerlendirilebileceği en uygun tarihin 2002 yıl sonu olduğundan hareketle; bu tarihten itibaren yıl sonu itibariyle hesaplanan bankacılık sisteminin sermaye yeterliliği standart rasyosu Tablo III.21'de yer almaktadır.

Tablo III.21 : Türk Bankacılık Sistemi Seçilmiş Rasyoları

	Ara.02	Ara.03	Ara.04	Ara.05
Toplam Krediler / Toplam Aktifler	26,5	28	33,7	38,6
Takipteki Krediler (net) / Toplam Krediler	6,6	1,4	0,7	0,5
MDC/Toplam Aktifler	40,5	42,8	40,4	36
Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu	25,6	31	28,8	24,2
Yasal Sermaye Yükümlülüğü Dağılımı				
Kredi Riskine Göre	27,1	22,3	25	30,3
Piyasa Riskine Göre	4,1	3,5	2,8	2,8
(Net Bil.Poz.+Net Bil.Dışı Poz.)/Özkaynaklar	-5,1	0,5	-0,7	2,2
Özkaynaklar (milyon YTL)	25.699	35.538	45.963	53.736
Aktif Büyüklüğü (milyon YTL)	212.675	249.750	306.452	396.970

Kaynak: TBB (www.tbb.org.tr); TCMB (www.tcmb.gov.tr)

Tabloda dikkati çeken önemli bir unsur ise, sermaye yeterliliğinin bileşenleri oluşturmaktadır. Sistemin kredi hacminin Aralık 2002'den Aralık 2005 dönemine kadar sürekli artış göstermesine ve takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payının yüzde 0.5 düzeyine kadar gerilemesine karşılık, kredilerin risk ağırlıkları çerçevesinde ayrılan sermaye miktarı, 2005 yılı sonunda bir önceki yıla göre 5,3 puan artışla, yüzde 30.3 düzeyine yükselmiştir. Krediler için ayrılan sermaye miktarındaki söz konusu artış teminatlara göre sınıflandırılan krediler içinde %100 risk ağırlığı tanımına giren ve teminatı en zayıf kredi miktarının artmasından kaynaklanmıştır (%100 risk ağırlığına sahip krediler oranı Aralık-2001'de %23 iken Aralık-2005'de ise %32 oranına yükselmiştir). Şekil III.4'de aktiflerin risk ağırlığına göre dağılımı gösterilmiştir.

Şekil III.4 :Aktiflerin Risk Ağırlığına Göre Dağılımı

*Kaynak:*TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2006

Sermaye yeterliliği içinde krediler için gerekli olan sermaye tutarının artış göstermesi, kredi artış hızına, banka için yaratacağı risk seviyesi ile birlikte ihtiyatla yaklaşılması gerektiği hususunun haklılığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Anlaşılabileceği üzere, sistemde son dört yıldır kredi hacmi, kredinin geri dönmemesi halinde nakde dönüşme kabiliyeti en zayıf teminatlar alınmak suretiyle artış göstermektedir. Bu durum kabul edilebileceği üzere, pek iç açıcı bir durum olmamakla birlikte en azından sistemin bu riski karşılayabilecek özkaynak yeterliliğine sahip olması

nedeniyle halihazırda bir tehlike yaratmamaktadır. Ancak burada önemli olan husus, kredi hacmindeki artışın yaratacağı ya da yarattığı risklilik derecesinin, hala riskin gerçekleşmesi halinde tazmin edilmeye çalışılacağı teminatların gücü cinsinden ifade edilmeye çalışılmasıdır. Sistemimizin asli fonksiyonu olarak tanımlanan ve gelecekte rekabetin kredilendirme fonksiyonu çerçevesinde gelişeceği öngörülürken, kredi riskinden kaynaklanan riske maruz değer hala teminatlarla ifade edilmeye çalışılması ve büyük ölçüde söz konusu teminatların çözümlenmesi konusundaki zorluklar dikkate alınarak kredi artışına paralel olarak krediler için ayrılan sermaye ihtiyacının hızla artış göstermesi, risk yönetimi konusunda yapılan çalışmalar kapsamında ele alındığında büyük bir eksiklik olarak dikkati çekmektedir.

III.5.2.2. Sermaye Yeterliliği Rasyosuna Piyasa Riskinin Katkısı

Sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasında, kriz sonrası risk ölçüm teknikleri kapsamında getirilen temel yeniliklerden bir diğerini oluşturan piyasa riskinden kaynaklanan sermaye gereksiniminin, (halihazırda sermaye yeterliliği içindeki payı da dikkate alınarak), hesaplanma tekniği ile birlikte risk yönetim politikalarına katkısı ise şöylece özetlenebilir:

Bugün için, ülkemiz bankaları açısından genel uygulama şekli, Standart Metotla hesaplanan piyasa riski tutarının hem BDDK'ya raporlanması, hem de Sermaye Yeterliliği Standart Oranı hesaplamasına dahil edilmesi şeklindedir. RMD yöntemi ile hesaplanan piyasa riski tutarlarının BDDK'ya raporlanması bugün için zorunlu tutulmamıştır. Yine BDDK Sayısal Etki Çalışmalarında (QIS-TR) katılımcı bankaların tamamı piyasa riskine ilişkin olarak mevcut mevzuatımızda yer alan Standart Yaklaşımı kullanmışlardır (BDDK, 2004a). Piyasa riskinin hesaplanmasına yönelik olarak Standart Yaklaşım'ın tercih edilmesinde halihazırda hiçbir bankanın yasal sermaye yükümlülüklerini Riske Maruz Değer (RMD) yaklaşımı ile raporlamıyor olması etkili olmuştur.

Piyasa riskine ilişkin Standart Yaklaşım'da, piyasa riski üç temel bileşenin toplamı (faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski) olarak hesaplanmaktadır. Bu bileşenlerin her biri için genel piyasa riski ve opsiyon riski hesaplanırken, faiz oranı

riski ve hisse senedi pozisyon riski için ayrıca spesifik risk hesaplaması yapılmaktadır (BDDK, 2002b). Bu kapsamda genel piyasa riski, piyasalardaki genel hareketler dolayısıyla faiz oranlarında, hisse senedi fiyatlarında veya kurlarda meydana gelebilecek olası fiyat dalgalanmalarının etkilerini dikkate almakta, spesifik risk ise genel piyasa hareketlerinin ötesinde, bankanın portföyünde bulundurduğu menkul kıymetleri ihraç eden tarafların kredi kalitelerinin bozulmasından kaynaklanan olası fiyat hareketlerinin etkilerini dikkate almaktadır. Öte yandan opsiyon riski opsiyon sözleşmelerinden veya opsiyon hakkı içeren diğer işlemlerden kaynaklanan doğrusal olmayan risklerin etkilerini dikkate almaktadır.

Türk bankacılık sisteminin hesaplamakla yükümlü olduğu ve halihazırda standart yöntemle hesaplanan piyasa riskine maruz tutar ise, mevcut haliyle sadece her bir risk bazında bankanın mevcut durumunu ortaya koymakta ancak, fiyat (faiz) değişimine duyarlılığı içermemektedir. Özellikle Türk bankacılık sistemi aktif büyüklüğü içerisinde çok büyük bir paya sahip olan DİBS portföyünün faiz duyarlılığı göz ardı edilerek, sermaye gereksiniminin sadece vade uyumsuzluğu dikkate alınarak hesaplanması, kredi riskinden kaynaklanan sermaye ihtiyacının belirlenmesi durumunda olduğu üzere, gerçeği yansıtmaktan uzak görülmektedir. Üstelik faiz riskinin hesaplanmasında vade merdiveni tablosu kullanılmasına rağmen, hesaplamada kullanılan yöntem, aktif-pasif arasındaki vade uyumundan ziyade sadece aktifin vade yapısına dayandırılmakta ve aktifin vade yapısı arttıkça sermaye gereksinimi de artmaktadır. İçsel modellerin kullanımı isteğe bağlı olduğu için ve daha da önemlisi standart yaklaşımla hesaplanan sermaye ihtiyacının içsel modellere göre daha az sermaye ihtiyacı gerektirmesi nedeniyle, sistem genelinde piyasa riskinden doğan sermaye ihtiyacı halihazırda standart metod yardımıyla belirlenmeye devam etmektedir. İçinde neredeyse kur riski de dahil olmak üzere tüm risk gruplarını içeriyor olmasına ve menkul değerler cüzdanının (alım-satım amaçlı, satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacak menkul değerlerden oluşan) toplam aktif içerisindeki payının yüzde 40'lar düzeyinde olmasına karşılık, piyasa riski için ayrılan sermaye gereksiniminin toplam sermaye yeterliliği içindeki payı oldukça düşük düzeyde olup, Haziran 2006 itibarıyla piyasa riskine ilişkin sermaye bulundurma yükümlülüğü toplam sermaye

içersinde %3 seviyesindedir (BDDK, 2006a:118). Tablo III.22’de piyasa riskinin dağılımından da görülebileceği gibi piyasa riskinin %77.3’ünü menkul değerler cüzdanına ait riskler (faiz oranı ve hisse senedi pozisyon riski) oluşturmaktadır.

Tablo III.22 :Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Riskinin Risk Grupları Bazında Dağılımı (%)

	Ara.02	Mar.03	Haz.03	Eyl.03	Ara.03	Mar.04	Haz.04	Eyl.04	Ara.05	Haz.06
Piyasa Riski	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.00
Faiz Oranı Riski	47.4	51.9	51.7	55.0	62.6	59.8	62.8	64.5	67.4	74.0
Hisse Senedi Riski	14.1	12.4	13.3	13.2	14.1	15.0	16.2	16.6	9.4	3.3
Kur Riski	36.1	32.2	29.9	27.1	19.2	21.2	21.0	19.0	23.3	22.7
İç Model	2.5	3.6	5.1	4.7	4.1	4.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Kaynak: TBB (www.tbb.org.tr); BDDK (www.bddk.org.tr)

Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak rasyosuna ilişkin değişiklik ise sadece yeni özkaynak tanımı ile sınırlı kalmıştır. Bankaların yabancı para pozisyon riskinin belirlenmesinde söz konusu rasyo, gerek bildirim sıklığı (haftalık bazda) ile gerekse fiyat duyarlılığını içermesi sebebiyle diğer risk gruplarının ölçüm teknikleriyle kıyaslandığında nispi olarak daha iyi bir denetim aracı olarak tanımlanabilir.

Görüldüğü üzere, Türk bankacılık sisteminde risk değerlendirme kriterleri ve buna bağlı olarak belirlenen sermaye ihtiyacı; risklilik düzeyinin belirlenmesinde kullanılan tekniklerin hassasiyetleri bir tarafa bırakılırsa, ağırlıklı olarak riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zararın tazmin edilmesi temeline dayanmaktadır. Diğer bir deyişle mevcut risk yönetim sistemimiz, bankaların sermaye yeterliliği rasyosunun sermaye enjeksiyonu yapılmaksızın artırılabilmesini ya da düzeltilbilmesini mümkün kılan bir sistem değildir. Dolayısıyla risk yönetim sistemlerinin oluşturulmasına yönelik olarak sürdürülen onca çabaya karşılık, sistemimizde riskin engellenmesini ya da azaltılmasını sağlayıcı mekanizmaların ve tekniklerin geliştirilmesi konusunda fazla bir gelişme kaydedildiğini söylemek son derece zordur.

III.6. TÜRKİYE’DE BASEL II TEKNİK HAZIRLIK SÜRECİ

Basel II’nin 2007 yılı itibariyle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde, 2008’de ise Türkiye’de uygulanmaya başlaması planlanmaktadır. Basel II uygulamasının başlaması ile karşılaşılabilecek yeni durum bazı yararları beraberinde getirmekle birlikte, önemli

dezavantajları ve zorlukları da içermektedir. Bu durum ilgili kesimlerin ciddi bir hazırlık sürecine girmesine neden olmuştur. Düzenleyici kurumlar ile birlikte bankalar bu süreçte rol alan ana faktörler olarak hem kendi işleyişlerinin yeniden yapılandırılması, hem de işletmelerin bilinçlendirilmesi aşamasında önemli görevler üstlenmektedir.

2002 yılından bu yana Türkiye'deki bankacılık düzenleyici kurumları Basel II'ye yönelik hazırlık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Basel II ile getirilen hususlara ilişkin altyapı unsurlarının (risk yönetimi sistemleri, kurumsal yönetim sistemleri, muhasebe bilgi sistemleri vb.) uluslararası gelişmeler doğrultusunda Türk bankacılık sisteminde de oluşturulmasının sektörün faaliyetlerini ve rekabet edebilirliğini olumlu olarak etkileyeceği değerlendirilmektedir. BDDK, Basel Komitesi tarafından Ekim 2002 tarihinde başlatılan ve Basel-II ile getirilen hükümlerin banka sermaye yeterlilikleri üzerine muhtemel etkilerinin analiz edilmesini amaçlayan 3. Sayısal Etki Çalışmasına (QIS-3), ülkemizden sektörde önemli paya sahip altı banka ile katılım sağlanmıştır. QIS 3'te edinilen deneyimlerden de faydalanmak suretiyle Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini teşkil eden 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki analizi çalışması (QIS-TR) düzenlenmiş olup, çalışma sonuçları Aralık 2004'te yayımlanmıştır (BDDK, 2004a:5).

Diğer taraftan, Basel-II'ye hazırlık sürecinde etkin bir tartışma platformunun oluşturulması ve Basel-II'ye yönelik çeşitli teknik hususlarda çalışmalar yapılması amacıyla BDDK, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, TBB ve münferit banka yetkililerinin katılımıyla Basel-II Koordinasyon Komitesi, BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla da Basel-II Proje Komitesi tesis edilmiştir. Diğer taraftan, BDDK bünyesinde ilgili birimlerin katılımıyla tesis edilmiş olan Risk Odaklı Denetim Sistemi Proje Komitesi faaliyetleri de Basel-II'ye hazırlık bakımından önem arz etmektedir (BDDK, 2004a:13).

BDDK, TBB ve banka temsilcileri ile işbirliğine giderek "Yeni Basel Sermaye Uzlaşısına Geçiş İlişkin Yol Haritası" hazırladı, söz konusu yol haritası 30 Mayıs 2005 tarihinde revize edildi (EK III). BDDK Yol Haritasına göre Basel-II'nin uygulanmaya başlanacağı tarihte (Ocak 2008), tüm bankalar (kredi riski ve operasyonel risk için) yalnızca basit ve standart ölçüm yaklaşımlarını kullanabileceklerdir. BDDK'nın Yol

Haritasında kredi ve operasyonel riskler için ileri yaklaşımların kullanımına 2009 yılından itibaren izin verilmesi öngörülmektedir (BDDK, 2006).

2005 yılında 42 bankanın katılımıyla yapılan 1.anket çalışması sonuçları Temmuz 2005'te yayımlanmış, ardından sürece ilişkin daha ayrıntılı bilgiler içermekte olan Basel-II 2. Anket Çalışması sektörde faaliyet gösteren 50 bankaya uygulanarak sonuçları Aralık 2005 tarihinde yayımlanmıştır. Söz konusu sayısal etki çalışması ve anket çalışması sonuçlarına aşağıda kısaca değinilmiştir.

III.6.1. QIS-TR Sonuçları

QIS-TR Türk bankacılık sektörü üzerinde Basel II'nin olası etkilerini analiz etmek amacıyla BDDK tarafından yapılmış olan bir çalışmadır.

QIS-TR çalışmasında, katılımcı bankalar piyasa riskine ilişkin olarak standart yaklaşımı, kredi riskine ilişkin olarak basitleştirilmiş standart ve standart yaklaşımları, operasyonel riske ilişkin olarak ise temel gösterge, standart ve alternatif standart yaklaşımları kullanmışlardır (BDDK, 2004a:16).

Bu çalışmanın sonuçları Aralık 2003'te kamuoyuna duyurularak yayımlanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde Basel II'nin Türk bankacılık sisteminin sermaye yeterlilik oranını azalttığını, fakat bu etkinin Türk bankalarının yüksek sermaye oranları nedeniyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Çalışmaya katılan bankaların sermaye yeterlilik rasyosu %28,8 iken yeni standartların uygulanmasından sonra oran %16,9'a düşmüştür. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin %8 olduğu dikkate alındığında, Basel-II hükümleri çerçevesinde de asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu, bu nedenle ilave sermaye ihtiyacının ortaya çıkmadığı görülmektedir.

Tablo III.23 : QIS-TR Sonuçları

	Mevcut Durum	Standart Yaklaşım	Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım
Sermaye (Mil YTL)	25.128	25.039	25.039
Risk Ağırlıklı Varlıklar (Mil.YTL)	87.124	148.425	146.638
Sermaye Yeterlilik Rasyosu (%)	28,8	16,9	17,1

Kaynak: BDDK, Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu, 2004

QIS-TR çalışması sonuçlarına göre bankaların sermaye yeterliliklerindeki azalmanın temel sebebi YP kamu menkul kıymetleridir. Bu varlıklar öncekinden daha fazla risk ağırlığına sahiptir. Türk kamu kağıtlarının OECD ülkesi üyeleri arasında yer alması sebebiyle mevcut risk ağırlığı yüzde 0 iken yeni standarttan sonra OECD üyesi olup olmama şartı kaldırıldığı için risk ağırlığı yüzde 100 olacaktır. Halen Türk kamu kağıtlarına yatırım yapan ülkelerin Türkiye OECD üyesi olduğu için sermaye ayırmalarına gerek yoktur. Ancak Basel II uygulaması olarak OECD kulüp kuralının kaldırılmasından sonra Türkiye düşük ülke notuna sahip olduğundan Türk kamu kağıtları için sermaye gereksinimi hesaplamaya başlayacaklardır.

Diğer sebep ise operasyonel risktir. Bankalar, operasyonel riskleri için de sermaye ayırmaya başlayacaklardır. Şirket riskleri için sermaye gereksinimindeki artış nedeniyle sermaye yeterlilik rasyosunun azalması da standardın son olumsuz etkisidir.

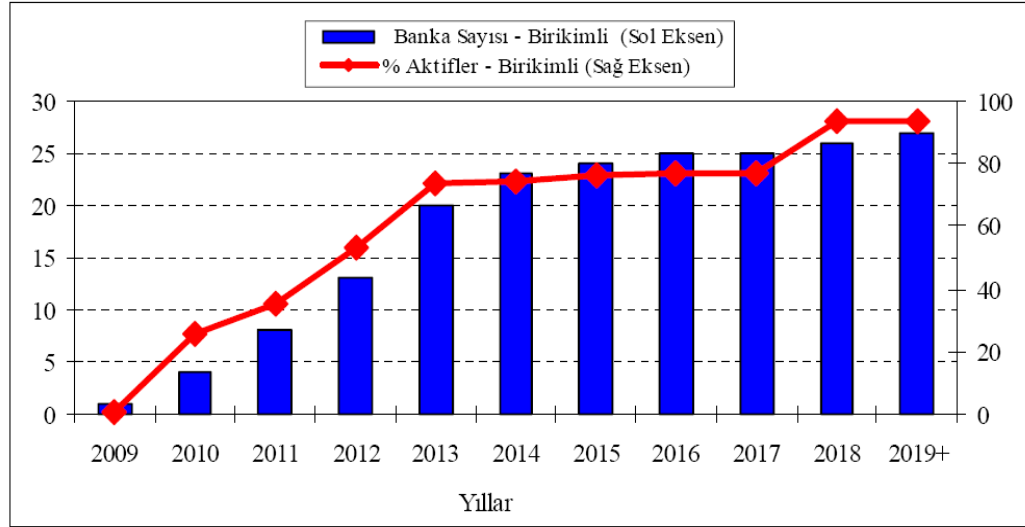
Ancak söz konusu hesaplamalar çalışmanın yapıldığı dönemdeki piyasa koşulları ve banka portföyleri ile yapılmış olup, gelecekteki bazı yapısal değişimler yeni sermaye standardının olumsuz etkisini azaltabilecektir. Örneğin, ekonomide yaşanacak olumlu gelişmeler paralelinde ülke notunun artması durumunda, ülke notunun BBB seviyesine ulaştığı noktada YP kamu menkul kıymetleri %100 yerine %50 risk ağırlığına tabi tutulacaktır. Söz konusu risk ağırlığı, ülke notunun A olması durumunda %20, AA veya AAA olması durumunda ise %0 olarak uygulanacaktır. Ancak ülke notunun BB veya BB+'ya ulaşması durumunda risk ağırlığında her hangi bir değişiklik olmayacaktır. Yine QIS-TR çalışmasında şirketler portföyünde yer alan alacaklardan "derecelendirilmemiş" olarak sınıflandırılan ve dolayısıyla %100 risk ağırlığına tabi tutulanların, Basel-II ile birlikte ilerleyen dönemde derecelendirilmiş şirket sayısının artmasının ve derecelendirme notlarına yönelik olarak banka portföylerinde sermaye gereksiniminin azaltabilecektir (BDDK, 2004a:41-42). Benzer şekilde, banka portföylerinde yer alan kamu menkul kıymetlerinde Yeni Türk Lirası cinsinden veya dövizde endeksli kıymetlere doğru kayma olması durumunda da sermaye yükümlülüğü azalacaktır. Bankaların müşterisi konumunda olan şirketlerin ileride alacakları iyi derecelendirme notları da sermaye yükümlülüğün azalmasına sebep olacaktır (BDDK, 2005:5).

III.6.2. Türk Bankacılık Sektörü Basel II 2. Anket Sonuçları

Basel-II 2.Anket Çalışması sektörde faaliyet gösteren 50 bankaya uygulanmış, anket çalışması sonucunda Basel-II uygulamasına geçişe ilişkin süreçte sektörün konuyla ilgili durumu açısından önemli bilgiler edinilmesi sağlanmıştır.

Basel-II uygulamasında Türk Bankacılık Sektörü'nün konsolide bazda genel değerlendirmesine bakıldığında; sektörün tamamına yakınının Basel-II uyum çalışmalarına başladığı ve yarısına yakın bir bölümünün süreci kapsamlı bir proje olarak ele aldığı görülmektedir. Sektör aktif toplamının tamamına yakın kısmı Basel-II'ye yönelik strateji ve politikaları belirlemiş, ilgili strateji ve politikaları yönetim kurulu onayından geçirmiştir. Geçiş süreci ile ilgili olarak sektörün yarısı yatırımlar için bütçe tahsisi yapmış ya da planlamıştır. Bu yatırımlar özellikle bilgi işletim sistemi ve yazılım-donanım konularında yoğunlaşmıştır. Sektörün genel olarak kredi, piyasa ve operasyonel risk hesaplama yöntemlerinden halihazırda 01.01.2007'de standart yöntemlerle konsolide hesaplama yapabileceği belirlenmiştir.

Kredi riski hesaplaması açısından gruplar ağırlıklı olarak standart ve basitleştirilmiş standart yöntemi tercih etmekle beraber, ilerleyen dönemde sektör aktifinin önemli bir kısmı ileri yöntemlerle hesaplama yapmaya geçeceklerini beyan etmişlerdir. Sistemin tamamına yakın bir çoğunluğu kredi riskini standart yöntemle hesaplama konusunda gerekli teknik bilgiye sahiptir. Bankaların tamamına yakını hesaplama için yeterli bilgiye sahiptir. Kredi riskine ilişkin sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında İDD yaklaşımlarını kullanmayı planlayan bankalara ilişkin bilgiler Şekil III.5 'de yıllar itibarıyla yer almaktadır.

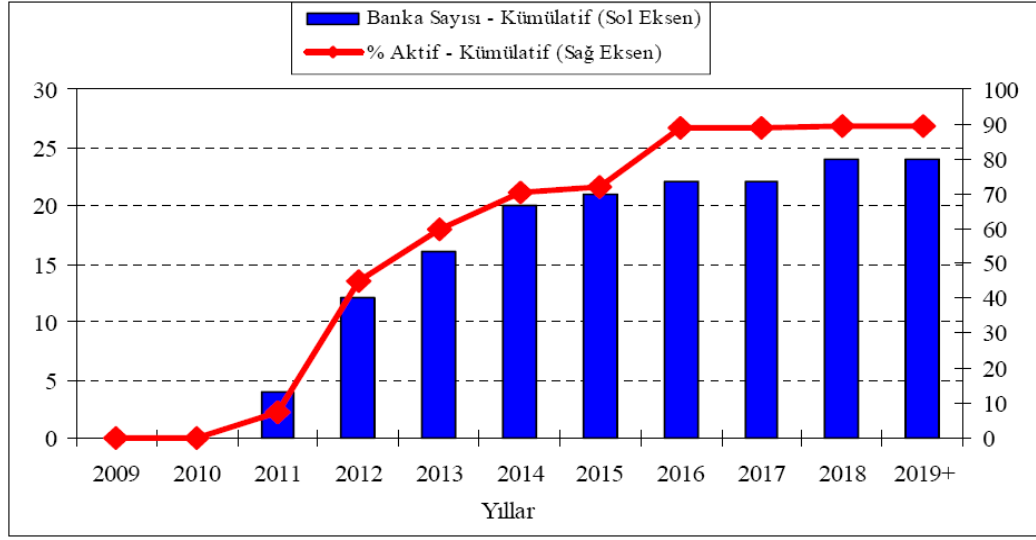
Şekil III.5 : Kredi Riski Ölçümünde İçsel Yöntem Kullanmayı Planlayan Bankalar

Kaynak: BDDK, Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu, 2006

Grafik’de yer alan anket sonuçlarından, 2010 yılından itibaren 4 bankanın (aktif payı %25,4), 2012 yılından itibaren 13 bankanın (aktif payı %53,1) İDD yaklaşımlarını kullanmayı planladığı görülmektedir (BDDK, 2006:6).

Operasyonel risk hesaplanması açısından bankalar daha çok standart, alternatif standart ve temel gösterge yaklaşımını tercih etmekle beraber adı geçen yöntemler konusunda sektör yeterli teknik bilgi ve altyapıya sahiptir. Standart yöntemle uygulamaya başlayacak bankaların toplam aktifin yaklaşık %90’ını oluşturan kısmı ileri yöntemlere geçme planı yapmaktadır. İleri yöntemlere geçiş tarihi çeşitli olmakla beraber 4 yıl içinde sektörün büyük kısmı operasyonel risk hesaplamasını ileri yöntemlerle yapmaya başlayacaktır. Bankalar ileri ölçüm yöntemlerinden daha çok kayıp dağılımları yaklaşımlarını kullanmayı planlamaktadır.

Operasyonel risk ölçümünde İleri Ölçüm Yaklaşımlarını (İÖY) kullanmayı planlayan bankalara ilişkin bilgiler Şekil III.6’da yıllar itibarıyla yer almaktadır.

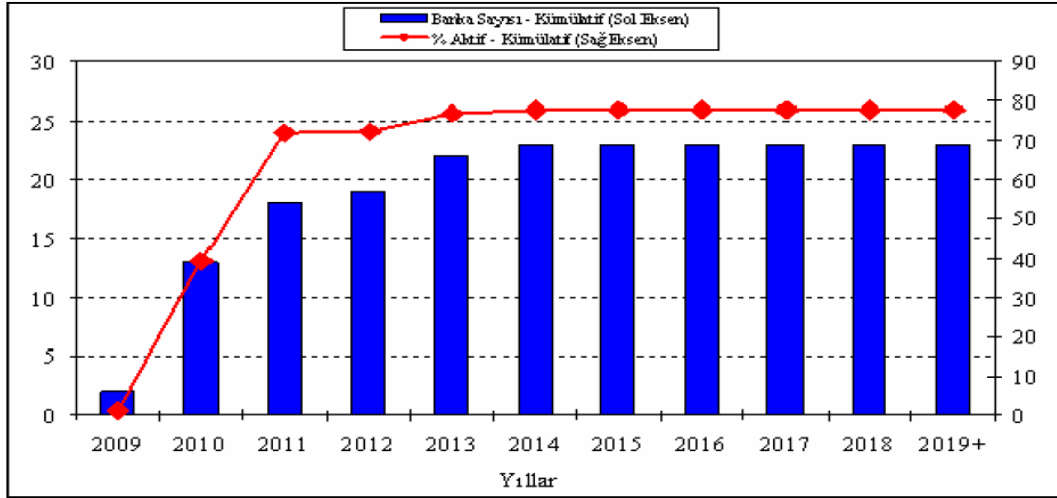

Şekil III.6 : Operasyonel Riski Ölçümünde İÖY Kullanmayı Planlayan Bankalar

Kaynak:BDDK, BDDK, Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu, 2006

Şekil III.6'da sonuçları yer alan ankete göre, 24 bankanın nihai hedefi İÖY ile operasyonel risk ölçümü yapmaktır. İleri yöntemlerin kullanılmaya başlanacağı tarihte İÖY'yi kullanmayı planlayan banka sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak, ilerleyen dönemlerde sektör aktif toplamının büyük bir bölümünü oluşturan bankalar İÖY'ye geçmeyi planlamaktadır (BDDK, 2006:14).

Piyasa riski ölçümünde, sektörün tamamına yakın kısmı içsel modelleri yoğun olarak günlük karar alma, limit belirlenmesi gibi süreçlerde kullanmaktadır. İlgili modellerin kullanımı konusunda bankaların teknik bilgi ve altyapıları yeterli olmakla beraber, modeller 3 yıl içerisinde büyük oranda yasal sermaye hesaplamasında da kullanılmaya başlanacaktır. Piyasa riski ölçümünde RMD yaklaşımını kullanmayı planlayan bankalara ilişkin bilgiler Şekil III.7'de yıllar itibarıyla yer almaktadır.

Şekil III.7 : Piyasa Riski Ölçümünde RMD Yaklaşımını Kullanmayı Planlayan Bankalar

*Kaynak:*BDDK, Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu, 2006

Anket sonuçlarına göre, 2010 yılından itibaren 13 banka (aktif payı %39,2), 2012 yılından itibaren 19 banka (aktif payı %72,4) içsel modelleri kullanmayı planlamaktadır (BDDK, 2006:11).

III.6.3. Basel-II'ye Hazırlık Sürecinde Karşılaşılan Temel Sorunlar

Basel-II'ye hazırlık sürecinde bankaların karşılaştıkları temel sorunlar aşağıda özetlenmektedir.

Türk bankacılık sektöründe risk kültürünün yeterli düzeyde yerleşmemiş olması, Basel-II'ye yönelik faaliyetlerin banka tabanına yayılmasında önemli sıkıntılarla karşılaşılmasını beraberinde getirmektedir.

Basel-II teknik seviyesi yüksek düzeyde bir düzenleme olması sebebiyle insan kaynağı ve bilgi sistemleri gibi altyapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede, özellikle küçük ve orta ölçekli bankalar açısından kaynak tahsisi, hazırlık sürecinde karşılaşılan en önemli sorunların başında gelmektedir.

Gelişmiş yaklaşımları kullanmayı planlayan bankalar açısından ileri yöntemler için gerekli risk verilerinin istenilen sayıda, nitelikte ve tek bir kaynaktan otomatik olarak temin edilememesi hazırlık sürecinde yaşanan önemli güçlüklerdendir. Veriler konusunda yaşanan sorunların temel nedenleri olarak bankaların mevcut veri sistemlerinin Basel-II gereklerinden farklı tasarımıyla reel sektör kuruluşlarının yeterli düzeyde dokümantasyon,

muhasebe ve kayıt sistemlerine sahip olmamaları gösterilmektedir. Bu nedenle, reel sektörün de Basel-II sürecine ilişkin bilgilendirilmesinin ve çeşitli düzenlemelere tabi olmasının gerekli olduğu bankalarca ifade edilmektedir.

Birleşme süreci devam eden veya tamamlanan bankalarda, müşteri bilgileri ile bilgi sistemlerinin bütünleştirilmesi ve sistemlerin birbirleri ile uyumlu hale getirilmesinde yaşanan sorunlar, bu bankaların Basel-II'ye hazırlık çalışmalarında aksamalara neden olabilmektedir.

Mevcut bankacılık düzenlemeleri ile raporlama, muhasebe ve denetim çerçevesinin Basel-II'den önemli ölçüde farklı sistem, süreç ve uygulamalar gerektirmesi tüm bankalar açısından hazırlık sürecinin etkin bir biçimde yönetilmesini engelleyen en önemli sorun olarak görülmektedir. Bu sorunların Basel-II'nin altyapısını oluşturacak yasal düzenlemelerin, ulusal inisiyatif çerçevesinde alınacak kararların ve bankalara yol gösterici rehberlerin zamanında ortaya konulması suretiyle aşılabileceği ifade edilmektedir.

BDDK tarafından benimsenen kademeli geçiş stratejisi nedeniyle özellikle ileri yaklaşımları hedefleyen bazı bankalar için hem standart yaklaşım hem de içsel modele yönelik hazırlıkların aynı anda sürdürülmeye çalışılması ilave operasyonel yük ve maliyet olarak görülmektedir. Ayrıca, bu hazırlıklarla eş zamanlı olarak mevcut mevzuat kapsamındaki yükümlülüklerin de devam etmesi bazı bankalarca bir problem olarak değerlendirilmektedir (BDDK, 2006).

III.7. BASEL II DÜZENLEMELERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN DURUMU

Yeni Basel düzenlemesinin iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, riski daha duyarlı bir şekilde ölçmeye çalışması ve büyük bankayla küçük bankayı birbirinden ayırması anlamında daha esnek olmasıdır. İkinci olarak, bankaların kendi aralarında rekabet ortamının sağlanması, rekabet ortamının monopolistik etkilerden uzaklaştırılması ve risk yönetim süreçlerinde bankaların üst yönetimine daha büyük sorumluluk verilmesi hedeflenmektedir. Basel II düzenlemesinde eski düzenlemede yer alan ve bankacılık yönetiminde uygulanması gereken üç temel prensip bazı küçük değişikliklerle aynen devam

etmektedir: Ancak yeni düzenlemenin getirdiği bazı yenilikler de bulunmaktadır. Bu yeniliklerden ilki, sermaye ihtiyacının belirlenmesinde standart yöntemin yanı sıra, içsel derecelendirme yönteminin kullanılmasıdır. Kalitatif denetimsel işlemlere yönelik olan ikinci temel prensipte daha fazla açıklık ve finansal tabloların daha net bir şekilde piyasa oyuncularına bildirilmesi hedeflenmekte, piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik prensipte ise, risk tutarlarının belirlenmesi konusunda sermaye yöntemlerinden hangisinin seçildiğinin net ve açık bir şekilde açıklanması yükümlülüğü getirmektedir. Anlaşılacağı üzere, yeni düzenlemeyle bankaların taşıdıkları gerçek risklere göre, daha doğru orantılanmış sermaye bulundurmaları amaçlanmaktadır. Bunun için de bankalara sofistike yöntemler kurma, geliştirme ve uygulama konularında değişik inisiyatifler tanınmıştır (BDDK, 2004). Basel II düzenlemeleri ve sistemimizdeki mevcut durum birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan sonuçlar kısaca şöyle özetlenebilir:

Ülkemiz açısından bakıldığında kredi riski için gerekli olan sermaye miktarının saptanmasında, Standart Yöntem'in kullanılması durumunda, Basel I çerçevesinde Türkiye için geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı ortadan kalkacaktır. Basel I'de, devletler, merkez bankaları ve bankalar için OECD üyesi ülke ayrımı yapılmakta ve bu ülkelerdeki bankalar daha az riskli olarak değerlendirilmekteydi. Basel II ile birlikte bu avantaj ve ayrıcalık ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla, ülkemizdeki kurum ve kuruluşlar, borçlanma maliyetini etkileyen hususları (dış derecelendirme notu, içsel derecelendirme notu, kredi türü, teminat kalitesi ve kredi fiyat farklılaşması vb.) daha fazla dikkate almak durumunda kalacaklardır.

Basel II'ye göre diğer bankalarda bulunan plasmanlar açısından değerlendirme yapıldığında; TCMB nezdindeki Türk Lirası mevduat ve zorunlu karşılıklar için denetim otoritesince yüzde 0-100 aralığında bir risk ağırlığı belirlenebilecektir. Diğer Bankalar nezdindeki Türk Lirası mevduat için denetim otoritesince yüzde 20-150 aralığında bir risk ağırlığı belirlenebilecektir. YP mevduat için ise bankanın derecelendirme notuna göre risk ağırlığı belirlenecektir.

TCMB nezdindeki yabancı para mevduat ve zorunlu karşılıklar için yüzde 100 risk ağırlığı belirlenmesi gerekecektir. Diğer bankalar nezdindeki yabancı para mevduat için uygulanacak risk ağırlığı plase yapılan bankanın derecelendirme notuna göre

belirlenecektir. Bu durumda değişen risk ağırlıkları nedeniyle yabancı para plasmanlardan (yabancı para tesis edilen Zorunlu Karşılıklar hariç) Türk Lirası plasmanlara geçiş olabilecektir. Aktif plasmanlardaki YP'den TL'ye dönüş nedeniyle açık pozisyon oluşmaması için pasifte de aynı yönde dönüşüm gerekecektir. RAA'nın artması ilave sermaye bulundurma yükümlülüğü doğurarak, karlılığı olumsuz etkileyebilecektir.

Yeni Sermaye Uzlaşısında, yabancı para (YP) kamu menkul kıymetleri ülke notuna göre risk ağırlığına tabi olmaktadır. Türkiye'nin kredi notu BB+ ile B diliminde yer aldığı için risk ağırlığı %100'dür ve bu durumda RAA'da artış olacaktır. RAA'nın artması bankalarda ilave sermaye bulundurma yükümlülüğü doğurarak, karlılığı olumsuz etkileyebilecektir. Tablo III.24'de Türkiye'nin kredi notunun gelişimi gösterilmektedir.

Tablo III.24 :Türkiye'nin Kredi Notunun Gelişimi

	S&P	Moody's	Fitch	JCR
2003 Sonu	B+(durağan)	B1(durağan)	B(pozitif)	B+(durağan)
2004 Sonu	BB-(durağan)	B1(durağan)	B+(pozitif)	B+(pozitif)
2005 Sonu	BB-(durağan)	Ba3 (durağan)	BB-(pozitif)	BB-(pozitif)
23.01.2006	BB-(pozitif)			
Mevcut Durum	BB-(durağan)	Ba3 (durağan)	BB-(pozitif)	BB-(pozitif)

*Kaynak:*Hazine Müsteşarlığı, Kamu Borç Yönetim Raporu, Şubat 2006

Denetim otoritesince, Türk Lirası DİBS'ler için yüzde 0-100 aralığında bir risk ağırlığı belirlenebilecektir. Ancak, risk ağırlığının yüzde 0'dan yüksek uygulanması halinde RAA'da artış olacaktır. Bankalar, YP borçlanma senetlerini azaltma amacıyla, YTL DİBS'lere, YTL olarak kullanılan tüketici kredilerine ve KOBİ kredilerine yönelerek aktiflerini yeniden yapılandırılabilir. YP borçlanma senetlerinin miktarını azaltmaya yönelik yapılanma nedeniyle, açık pozisyon oluşmaması için pasifteki YP yükümlülüklerin azaltılması gerekebileceği gibi bu amaca yönelik türev ürünlere de ihtiyaç duyulabilecektir.

Tablo III.25'de bankaların ellerinde bulunan Eurobondların miktarı ve menkul kıymetler portföyü içindeki payları sunulmaktadır. Burada görüldüğü üzere, Eurobondların yaklaşık %79'u özel bankalarda, %19'u kamu bankalarında tutulmaktadır. Özel bankalardaki Eurobondların menkul değerler cüzdanı içindeki payı %22 civarındadır. Dolayısıyla, YP menkul kıymetlerin kredi riski hesaplamasında yüksek risk ağırlığına tabi tutulmasına bağlı olarak, SYR'de meydana gelecek azalış en fazla özel bankalarda kendini gösterecektir.

Tablo III.25 :Bankaların Eurobond Stokları ve Yurt Dışı Bankalardan Sağlanan Fonlar (2004 Yılı İtibarıyla)

	Eurobond (Milyon USD)	Eurobond/ Menkul Değerler Cüzdanı (%)	Yurtdışı Bankalardan Sağlanan Krediler (Milyon USD)	Yurtdışı Bankalardan Sağlanan Krediler/Bank. Sağlanan Krediler (%)	Yurtdışı Bankalardan Sağlanan Krediler/Toplam Yabancı Kaynaklar (%)
Kamu	2.152	4,7	1.912	82,5	2,7
Özel	9.208	21,9	14.010	91,7	12,7
Yabancı	83	4,4	656	95,9	10,6
Kalkınma	169	16,5	1.779	65,4	38,6
TMSF	0	0,0	10	5,4	2,0
Toplam	11.612	12,6	18.366	86,7	9,5

*Kaynak:*BDDK, ARD Çalışma Raporları:2005/3, Mayıs 2005

Yeni Sermaye Uzlaşısına göre kredi riskinin hesaplanmasında uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notların “yatırım yapılabilir” (BBB- ve üzeri) seviyede olmaması nedeniyle Türk bankalarının yurt dışından sağladıkları fonların miktar/fiyatındaki muhtemel değişmelerin de analiz edildiğinde, 2004 yıl sonu itibarıyla, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların yurt dışı bankalardan 18,4 milyar USD civarında bir kredi sağladığı görülmüştür. Bu kredilerin %76’sı özel bankalar tarafından alınmıştır. Türk bankalarına kredi veren bankaların Yeni Sermaye Uzlaşısıyla birlikte kredi riskinin hesaplanmasında uluslararası derecelendirme kuruluşlarınca verilen notu esas almaları durumunda, risk ağırlığının %100 olması nedeniyle SYR’nin olumsuz etkilenmesi ve buna bağlı olarak açtıkları kredi miktarını azaltmaları ve fiyatını artırmaları gündeme gelebilecektir. Yurt dışı bankalardan sağlanan kredilerin toplam banka kredileri içindeki payı sektör genelinde yüksektir. Buna rağmen, bu fonların toplam yabancı kaynaklar içindeki payının düşüklüğü olumsuz etkiyi sınırlandırmaktadır. Özellikle kalkınma bankaları, yurt dışı bankalardan sağladıkları kredilerin toplam yabancı kaynaklar içindeki payının yüksek olması nedeniyle, uygulamadan en fazla etkilenecek banka grubu olacaktır (Yayla ve Kaya, 2005:43).

Bu çerçevede, Hazine’nin borçlanma maliyetleri açısından ülke notunun yükselmesi büyük önem taşımaktadır. Hiç kuşkusuz Türkiye’nin ekonomik ve finansal istikrarın sürdürülmesi yönündeki başarısı ülke notunun yükselmesine ve Basel II’ye uyumu destekleyecektir (Özince, 2005).

Basel II bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. Yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngördüğü gelişmiş metotların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır. Türkiye’de bankalar tarafından standart yaklaşım uyguladığında tüm firmalar yüzde 100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacak oysa bunu hak etmeyen firmalar için dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığı kullanılacak ve böylece bu bankalar standart yaklaşım kullanan bankalara göre önemli avantaj elde edeceklerdir. Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metotları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorsa, bankaların sermaye ihtiyaçları artacaktır (TBB,2002).

Ayrıca, derecelendirmeye göre sermaye bulundurma zorunluluğu bankaların müşteri profilinde de değişiklikler getirecektir. Risk odaklı fiyatlama ön plana çıkacak ve bankalar müşterinin riskine göre ürün fiyatlaması yapacaktır. Yüksek sermaye tutmayı gerektiren bazı ürünler de uygulamadan kalkabilecektir. Kredi müşterilerinden, Basel II tarafından risk azaltıcı olarak kabul edilen teminatların talep edilmesi söz konusu olacaktır (Babuşcu, 2005).

Bu olumsuzluktan etkilenmemek için, öncelikle sistemimiz açısından, bilanço içinde hem mevcut pay hem de artış hızı dikkate alındığında, halihazırda teminata dayalı olarak hesaplanan kredi riskinin daha gerçekçi şekilde hesaplanmasına olanak veren içsel derecelendirmeye dayalı kredi riski sisteminin oluşturulmasının öncelikle ele alınması gerektiği görülmektedir. Ancak kredi riskinin hesaplanmasında kullanılacak içsel modeller ile ilgili olarak bankaların önünde büyük bir sorun ortaya çıkmaktadır. Avrupa ülkelerinde kredi riskinin hesaplanmasında kullanılan derecelendirme, bağımsız içsel derecelendirme şirketleri tarafından yapılmakta ve kredi talep eden kurum bankaya bu derecelendirme notu ile başvurmaktadır. Oysa ülkemizde böyle kurumların olması bir yana, Basel II düzenlemelerine uyum sağlanacağına ilişkin beyanda bulunulmasına karşılık bu tarz kurumların oluşturulmasına ilişkin hazırlıklar son derece yetersizdir. Buna bağlı olarak, geçiş döneminde derecelendirmenin de yine bankalar tarafından yapılacağı açıktır. Ayrıca,

ileri düzey yaklaşımlarında veri kısıtlarının bulunduğu bilinmektedir. Türkiye'deki kayıt dışı sektörün varlığı ve standart olmayan muhasebe kayıtlarına dayanan, eksik verilerin oluşturduğu ve bankaların 2-3 yıldır kullandıkları mevcut "skoring" sistemleri Basel-II'ye uyum konusunda dikkatli planlama yapılması gerektiğini düşündürmektedir (Candan,2005). Bunlar sağlıklı bir derecelendirme sistemimizin oluşmasını engelleyen en temel sorunları oluşturmaktadır. Ülkemizde Basel II ile birlikte, derecelendirmenin banka tarafından yapılması halinde de, kredinin subjektif yöntemlerle "iyi" veya riskli" veya "az riskli" olduğunun belirlenmesi sürecine girilecek, fiyatlamanın buna göre yapılması kaçınılmaz olacaktır. Bu risk odaklı kredi fiyatlama KOBİ'lerin kullanacakları kredilerin miktarlarını/fiyatlarını olumlu/olumsuz yönde etkileyebilecektir. Kullanılan kredinin türünden vadesine, teminatından firma kredi notuna kadar çeşitli kriterler firmaların kullanacakları kredilerin fiyatına yansıtacaktır (TBB, 2004). Burada derecelendirmenin kredi fiyatlama ve kredi tahsisinde kullanılması safhasında çok daha önemli sorunlar yaşanmasına neden olacağı açıktır. Çünkü banka tarafından yapılacak derecelendirme sonucunda ortaya çıkan kredi fiyatının sistemde oluşan ve farklı yöntemlerle ölçülen kredi riski ile belirlenen fiyatlardan farklı olması kuvvetle muhtemeldir. Bulunan kredi fiyatının sistemde belirlenen fiyatın altında olması hali sorun teşkil etmezken, bu oranın sistemde oluşan fiyatın üzerinde olması durumu, ciddi bir karar alma sorumluluğu getirecektir. Riskin fiyata yansıtılması suretiyle belirlenen daha yüksek fiyat, söz konusu banka açısından müşterinin kaybedilebilmesi şeklinde rekabet konusunda ciddi bir dezavantaj yaşanmasına neden olabilecektir. Kuşkusuz bu, rekabetin kredilendirme fonksiyonu çerçevesinde gelişeceği öngörülen sistemimizde bankalar açısından düşülmesi arzu edilmeyen bir durumdur. Çünkü piyasa mekanizması içinde, riske göre fiyatlanmış olsa dahi, piyasadaki kredi fiyatlarının hala teminata göre ve daha düşük seviyede belirlenmiş olması, söz konusu bankaları, piyasaya uyum sağlamak zorunda bırakabilecektir.

Halihazırda sistemimizde kredi riskine yönelik çalışmalar, bankaların kullandıkları kredilerde risk yoğunlaşmalarının önlenmesi için bir gruba kullanılacak kredilerin hesabında doğrudan ve dolaylı kredilerin birlikte dikkate alınması yönünde yapılan düzenlemelerle, banka kaynaklarının belirli gruplar üzerinde yoğunlaşmasının

engellenmesi ile sınırlı kalmıştır. Yapılan diğer çalışmalar ise, karşılıklar için yapılan yeni düzenleme ile kredi alacaklarının geri dönebilirlik ve teminat özelliklerine göre ayrı kategorilerde sınıflandırılması esasının getirilmesi ve ayrıca batık kredilerin çözümlenmesine ilişkin olarak İstanbul Yaklaşımının yanı sıra Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanun'larında değişiklik yapılması yönünde çalışmalardan ibarettir. Kredi riski konusunda yukarıda vurgulanan dezavantajı ortadan kaldıracı en önemli yol ise, bir an evvel derecelendirme kuruluşlarının faaliyete geçirilmesi ve en azından firma derecelerinin sistematik bir standarda sahip olduğu bir boyut kazanması ve ortaya çıkan faiz farklarının firmaların risklilik düzeyinden değil bankaların risk alma eğiliminden (risk iştahından) kaynaklanır hale getirilmesidir.

Basel II uygulamasının eleştirilecek diğer bir tarafı da daha çok liberizasyon sürecinde gelişmekte olan piyasaların rekabet gücünü azaltmasından kaynaklanmaktadır. Basel II ile birlikte, gelişmekte olan ülke bankaları, en azından başlangıç aşamasında uzunca bir süre kredi riski için Standart Yöntemi kullanma durumunda kalırken, G-10 ve AB'deki bankalar, kredi ve operasyonel riskler için içsel yöntemlerin kullanımına daha öncelikle geçebileceklerdir. Gelişmekte olan ülkelerin risk maliyetleri unsuru yüksek olacağından daha fazla karşılık ayrılması gerekecek ve bilanço maliyetini arttıracaktır (Bailey,2005). Buda gelişmiş ülke firmaları ile rekabeti oldukça zorlaştıracaktır. Yurtiçinde ki yerel ticari bankalar ile yabancı ticari bankalar arasında rekabet dengesi bozulacak, yerel bankaların maliyetleri hızla artış gösterecek ve faiz dışı gelirler üzerine yoğunlaşabilen, net faiz dışı gelir elde edebilen firmalar varlığını devam ettirebilecektir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşme, onları satın alma şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini de başlatabilecektir (Parasız, 2004). Şu anda bu tür bir sürecin ülkemiz için başlamış olduğu ve önümüzdeki dönemde yabancı bankaların payının daha da artacağı söylenebilir. Son dönemde yaşanan özelleştirmeler, satın almalar ve birleşmeler ile Türkiye'ye yatırım yapan yabancı bankalar incelendiğinde tüketici kredilerinde yoğunlaştıkları, son dönemde ise özellikle konut kredilerinde yoğunlaştıkları

görülmektedir. Bu firmaların deneyimleri gereği sadece bu segmentlerde aktif olmaları tesadüfi değildir.

Basel II çerçevesinde sistemimizde yaratacağı değişiklik açısından önem taşıyan diğer bir husus ise, piyasa riskinden kaynaklanan sermaye ihtiyacının belirlenmesi ile ilgilidir. Piyasa riskinin hesaplanmasında standart yöntemin dezavantajını ortadan kaldırmak üzere içsel modeller kullanılması ve sermaye gereksiniminin bu şekilde belirlenmesi Türkiye'deki finansal enstrümanların işlem gördüğü piyasaların derin olmaması, getiri eğrisinden kaynaklanan sorunlar ya da volatilitenin yüksek olması şeklinde bir takım modelleme sorunları içermektedir. Yeni düzenlemenin işlerlik kazanmasıyla ortaya çıkacak asıl sorun, bilançonun yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan DİBS stokundan kaynaklanan sermaye gereksiniminin hızla artış gösterecek olmasıdır. Bunun temel nedeni ise, mevcut uygulamada piyasa riskinin hesaplanmasında kullanılan DİBS'lerin spesifik risk tutarının, mevcut uygulama çerçevesinde Hazine'nin batma riskinin sıfır kabul edilmesi nedeniyle dikkate alınmamasıdır. Oysa Basel II düzenlemesi, spesifik risk tutarının hesaplanmasında Hazine riskinin de ülke ratingi çerçevesinde belirlenmesini öngörmektedir. Bu çerçevede ülkemizin uluslararası rating notu çerçevesinde piyasa riski içinde ayrılması gereken ilave özkaynak ihtiyacı, DİBS portföy tutarının yaklaşık yüzde 20'si kadar olacaktır. Bu tutarın bankacılık sistemimiz açısından yerine getirilmesi ne derece büyük bir yük oluşturacağını söylemeye bile gerek yoktur.

Basel II düzenlemesi çerçevesinde sistemimiz açısından önemli diğer bir sorun ise; sistemde yer alan risklerin çok hassas bir şekilde ölçülmesi halinde dahi, bunları gidermek için kullanılacak opsiyonlar ve vadeli işlem piyasaları gibi araçların bulunmaması ya da yeterince gelişmiş olmamasıdır. Dolayısıyla dünyada yapılan risk yönetimi ile Türkiye'yi karşılaştırdığımız zaman bizim burada gerekli enstrümanlardan da yoksun olduğumuz görülmektedir. Bu kapsamda örneğin 2001 krizinden sonra işlerlik kazanan dalgalı kur sistemi, kur riskinin sistem açısından yeni bir tehlike ortaya çıkarmamasının en temel unsuru olarak kabul edilmektedir. Kısaca bu ifade, dalgalı kur sisteminin, döviz pozisyonunu dengesizleştirecek işlem yapılmasını önleyici bir işleve sahip olduğunu ortaya

koymaktadır. Ancak bilançosunun yaklaşık yarısı döviz cinsinden olan bir sistemde pozisyonunun dengesini bozmamak adına işlem yapmaktan imtina edilmesi, sistemin büyümesi açısından önemli bir kısıttır. Oysa bu kısıt, vadeli döviz piyasalarının geliştirilmesi ve yaygınlaşması ile büyük ölçüde ortadan kaldırılabilir. Benzer şekilde diğer risk gruplarına konu olan kredi ve likidite yönetimine yönelik olarak da, türev ürünlerin ve piyasaların geliştirilmesi de büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra piyasalar yeterince derin ve likit olmadığı için, risk portföyleri arasında değişikliklere imkan vermemektedir. Piyasalarda derinlik olmaması ise eldeki portföyün değiştirilememesine ve piyasa riskinin taşınmaya devam edilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla hassas risk ölçüm sistemlerinin oluşturulması, bu koşullar altında risk yönetimi modellerinden istenen verimin alınması ve alınan riskle sağlanacak getiri dengesinin kurulmasını pek mümkün kılmamaktadır. O halde risk yönetim sistemlerini kurmak ve desteklemek, eş zamanlı olarak bu riskleri yönetecek enstrümanların ve piyasaların çok hızlı bir şekilde geliştirilmesini de gerektirmektedir.

Basel II düzenlemelerine göre bankalara verilen krediler ve yapılan plasmanların risk ağırlıklarının belirlenmesinde iki seçenek söz konusudur. Birinci seçenekte kısa-uzun vade ayrımı bulunmamaktadır. İkinci seçenekte ise 3 aydan kısa vadeli riskler daha düşük risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. İkinci seçeneğin tercih edilmesi durumunda; Bankalarca yurtiçi ve yurtdışı bankalara 3 aydan kısa vadeli yapılan plasmanların daha düşük risk ağırlığına tabi olması nedeniyle, borç verirken olumlu olmakla birlikte, bankaların kaynak ihtiyacı da göz önüne alındığında, borçlanırken kısa vadeli pasif yapısını teşvik edecek olması nedeniyle vade uyumsuzluğunu artıracaktır.

Aynı zamanda birinci yapısal bloğun uygulanması için gerekli hazırlıklar yapılırken ikinci ve üçüncü yapısal bölümlerine de aynı önem verilmelidir. Zira, bu bölümler risk yönetimi kültürünü ve piyasa disiplini teşvik etmektedir. Söz konusu yapısal bölümlerin daha ziyade nitel kriterler üzerinde durmaları dolayısıyla, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal istikrara azımsanamayacak katkıda bulunabileceği düşünülmektedir (Yayla ve Kaya, 2005: 46).

Son olarak özellikle ülke olarak daha fazla önemsemek zorunda olduğumuz “makroekonomik risk” olarak tanımlanan risk grubundan da söz edilmesi gerekmektedir. Çünkü makroekonomik istikrarsızlık bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel sebebidir. Sistem açısından makroekonomik dengeleri istikrarlı bir şekilde oluşturmadan, uygulanacak risk yönetim tebliğlerinin sağlıklılığı da tartışmalı olacaktır. Aslında finansal sistemde yer alan birimler tarafından oluşturulması gereken risk yönetim sistemleri ile risk yönetimi uygulamalarının makroekonomik riskin azaltılmasına katkıda bulunacağı açıktır. Bu anlamda sağlıklı bir şekilde oluşturulan ve uygulanan risk politikaları ile makroekonomik risk arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi bulunduğundan söz etmek mümkündür. Bankalar açısından aktif-pasif yönetimi, “bir finansal kurumun risk ve likidite ilkeleri çerçevesinde karını hedeflediği seviyeye çıkarabilmek amacıyla bilançosunun aktif ve pasif kompozisyonunu ve vade yapısını değiştirmesi” şeklinde tanımlandığında, bankaların mevcut koşullar ve geleceğe ilişkin beklentiler çerçevesinde makroekonomik riske her zaman tüm risklerin üzerinde bir yer vermek durumunda oldukları daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü aktif-pasif yönetimini yaparken ölçümler ne kadar titizlikle yapılırsa yapılsın, ekonomideki geleceğe dair beklentiler doğru bir şekilde oluşturulamazsa, yapılan analizlerin anlamı azalacaktır. Bu kapsamda, özellikle ülkemiz koşullarında ilan edilen istikrar programları da, mutlaka bankalar tarafından dikkate alınmalıdır ancak belirlenmiş hedeflere, her zaman risk faktörüyle birlikte ve ihtiyatla yaklaşmak gerektiği de ortadadır. Bu nokta önemlidir zira, kriz öncesi dönemde Türk bankacılık sisteminde bu tarz bir yaklaşımın yaygın olmadığı ve ilan edilen istikrar programlarına genellikle oluşabilecek muhtemel riskleri göz ardı etmek, bunun yerine sağlanacak kazanç açısından yaklaşmak şeklinde bir eğilim bulunduğu görülmüştür. Böyle bir bakış açısını ise, büyük ölçüde 1994 yılında getirilen ve sistemde ahlaki riski artıran ve kriz sürecini hızlandıran mevduat sigortası garantisinin mümkün kıldığını da söylemek mümkündür. Zira, sınırsız garanti ancak kriz dönemlerinde ve geçici süre ile uygulanmalı ve bu garantinin kaldırılmasında zamanlama iyi yapılmalı, başka krize neden olmamalıdır (Uyar, 2003:61). Anlaşılacağı üzere öncelikle risk yönetimi olayını olabildiğince makro çerçevede görmeye çalışmak ve beklentilerimizi çok iyi oluşturmak gerekmektedir.

BÖLÜM IV

BASEL II'NİN REEL SEKTÖR FİRMALARI ÜZERİNDEKİ OLASI ETKİLERİ

IV.1. BASEL II UYGULAMASINA VE ÜLKEMİZE GÖRE FIRMA SINIFLANDIRMALARI İLE KREDİLENDİRME UYGULAMALARI

Basel II uygulamasından bankacılık sektörü gibi doğrudan olmasa bile dolaylı olarak büyük ölçüde etkilenecek kesimlerden biri de reel sektör yani işletmelerdir. Bankaların sermaye yeterliliği standartlarını yeniden belirleyen ve risk yönetimini ön plana çıkaran Basel II düzenlemesi ile birlikte bankaların davranışını etkileyecek olan yeni risk yönetimi anlayışı kredi müşterilerini yani firmaları da büyük ölçüde etkilemektedir. Basel II'nin firmalarımıza etkilerini görebilmek için öncelikle işletmelerin nasıl bir ayrıma tabi tutulduğunu görmek gerekir. Basel II'nin sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde firmalar yıllık toplam satış cirolarına göre bir ayrıma tabi tutulmuştur (TBB, 2004). Aşağıdaki tabloda standart yönteme göre firma sınıflandırmaları özetlenmiştir.

Tablo IV.26 :Standart Yönteme Göre Firma Sınıflandırmaları

Kredi Tutarı (K)	Yıllık Satış Cirosu (C)	Sınıflandırma
K>1.000.000.-EURO	C>50.000.000.-EURO	Kurumsal
K>1.000.000.-EURO	C<50.000.000.-EURO	Kurumsal-(KOBİ)
K<1.000.000.-EURO	C>50.000.000.-EURO	Kurumsal
K<1.000.000.-EURO	C<50.000.000.-EURO	Perakende-(KOBİ)

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, 2004

Tablodaki ayrıma göre:

- Toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçen firmalar ise kurumsal
- Toplam cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen firmalar KOBİ,

olarak tanımlanmaktadır. KOBİ tanımlaması içine giren firmalar ise perakende ve kurumsal olarak ayrılacaktır.

- Bir bankadaki toplam kredisi 1 Milyon Euro'nun altında kalan KOBİ'ler perakende portföy içinde yer alacak,

- Bir bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler ise kurumsal portföy içinde yer alacaktır.

Ülkemizdeki uygulamaya baktığımızda ise çok farklı kurumlar tarafından firmaların farklı şekilde ayrıldığını görmekteyiz.

Hazine Müsteşarlığı'nın tanımına göre; imalat sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400 bin YTL'yi aşmayan;

- 1 -9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli,
- 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli,
- 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak ayrılmıştır.
- Ayrıca, en fazla 400.000 YTL tutarında sabit yatırım harcaması yapan işletmelerin tüm yatırımları KOBİ kapsamında değerlendirilmektedir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı tanımına göre ise; imalat sanayinde faaliyet gösteren,

- 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL'yi aşmayan işletmeler KOBİ,

- Daha büyük olanlar ise büyük işletme kabul edilmektedir.

KOSGEB tarafından yapılan tanıma göre ise:

- 1-50 arasında işçi çalıştıran firmalar küçük,
- 51-150 arasında işçi çalıştıran firmalar orta ölçekli olarak kabul edilmektedir.

Halk Bankası tarafından belirlenmiş kriterlere göre ise: 1-250 kişi arasında işçi çalıştıran ve aktifleri 600.000 YTL'yi aşmayan işletmeler KOBİ olarak adlandırılırken, Eximbank 1-200 kişi arasında çalışanı bulunanları KOBİ saymaktadır.

Görüldüğü gibi firmaların tanımı ülkemizde bir standarda bağlanmamış durumdaydı. AB uyum sürecinde ise Kobilere yönelik olarak tek bir yasal tanımlama yapılması zorunluluğu bulunuyordu. Avrupa Birliği KOBİ tanımlamasında, 250'ye kadar çalışanı olan ve cirosu 50 Milyon EURO'ya kadar olan işletmeler KOBİ tanımı kapsamına

alınmıştır. AB KOBİ'leri, aynı zamanda kredi risklerine göre Perakende ve Kurumsal KOBİ olarak sınıflandırmıştır. Bir bankadaki toplam kredisi 1 Milyon EURO'ya kadar olan KOBİ'ler Perakende, bir bankadaki kredisi 1 milyon EURO üzerinde olanlar ise Kurumsal olarak tanımlanmıştır (Aras,2005:12) .

Bu ihtiyaçtan hareketle Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bir yönetmelik hazırladı. Bu yönetmelik Bakanlar Kurulu'nun 19.10.2005 tarih ve 2005/9617 sayılı kararı ile Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Yönetmeliğe göre işletmeler;

- Mikro,
- Küçük,
- Orta boy

işletmeler olarak üçe ayrılıyor.

İşletmenin sınıflandırması çalışan sayısı, sermaye ve ciro kriterlerine göre yapılıyor. Buna göre;

• İşçi sayısı 10'dan az ve cirosu 1 milyon YTL'den az olan işletmeler **mikro ölçekli işletme**,

• İşçi sayısı 50'dan az ve cirosu 5 milyon YTL'den az olan işletmeler **küçük ölçekli işletme**,

• İşçi sayısı 250'dan az ve cirosu 25 milyon YTL'den az olan işletmeler **orta ölçekli işletme** olarak tanımlanıyor.

Anlaşılacağı üzere ilk olarak Basel tanımındaki büyüklükler ile ülkemizdeki firma büyüklükleri uyumsuzluk göstermektedir.

İkinci konu ise, Basel tanımındaki büyüklükler ile ülkemizdeki firma büyüklüklerinin uyumsuzluğudur. Basel sınıflandırmasındaki tanıma göre ülkemizdeki firmaların çok büyük bir bölümü KOBİ tanımı içinde yer almaktadır.

Bu aşamada Basel II firma tanımlamalarının uygulamada ne gibi durumlar ortaya çıkaracağına bakmak gerekir. Basel tanımlamalarına geri dönecek olursak bir bankada "perakende" portföyü içinde değerlendirilen bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak diğer bir bankada "kurumsal" portföyü içerisinde değerlendirilebilecektir. Yani, satışları 50 milyon Euro'dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon Euro'nun altında

kredi kullanırsa "perakende" portföyü içinde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken, diğer bankadan 1 milyon Euro'nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada "kurumsal" portföyünde değerlendirilecek ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır. Dolayısı ile bir firmaya ilişkin değerlendirme sırasında iki banka iki farklı uygulama yapacak aynı firmaya bu iki bankanın verdiği risk ağırlıkları da farklı olacaktır.

Bu uygulamada bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu firmaların aleyhine olduğu gibi lehine bazı durumlar da ortaya çıkarabilecektir.

İkinci olarak, KOBİ olarak değerlendirilen bir firma, bir bankadaki kredilerinin toplam 1 milyon Euro'yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilecek ve kendisine verilen rating'ler bankaca esas alınacaktır. Dolayısı ile sadece bu nedenle firma artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir.

Diğer bir konu; bilindiği gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı % 100 olarak kabul edilmekte ve derecesi ülke risk ağırlığından daha iyi olamamaktadır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğunun dışsal derecelendirmesi (bağımsız bir derecelendirme kuruluşu tarafından rating notu verilmesi) bulunmamaktadır. Basel'deki açıklamasına göre ülke denetim otoriteleri bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için % 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilme yetkisine sahiptir. Bu durumda bankalar ya bütün firmalar için % 100 risk ağırlığını kullanacak ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse % 100 risk ağırlığını uygulayacaklardır (Babuşcu, 2005).

Önümüzdeki dönemde ülke rating notunun giderek iyileşmesi kurumsal portföyde yer alan firmalara uygulanacak risk ağırlığının da düşmesini beraberinde getireceğinden, bankaların daha az sermaye tutmalarına bağlı olarak kredi maliyetlerinde düşüşler olabilecektir.

IV.2.1. Bankaların Mevcut Kredilendirme Uygulamaları

Bankaların halen kredilendirme şekillerine baktığımızda, geleneksel olarak isimlendirilen yaklaşım uygulanmaktadır. Bu yaklaşım içinde her firma, piyasa konusunda tecrübeli uzmanlarca incelenip, istihbaratı yapılmakta, istihbarat raporunda iyi çıkan firmalara kredi tahsis edilmektedir. Bu krediler için güvence amaçlı teminatlar alınmakta ve geri ödemeler takip edilmektedir. Bu yöntemde o krediyi kullandırmanın riski bilinmediğinden fiyatlama bankanın maliyetinin üzerine bir kar payı koyması yoluyla ve riske göre farklılaşma sağlanmadan yapılmaktadır (TBB, 2004:10).

Gerçekte bu yöntemde kredilendirme daha çok kişilerin görüşleri ile yapıldığı için sonuçlar subjektif olabilmekte, bir değerlendiren tarafından kötü bulunan firma diğer bir değerlendiren tarafından iyi bulunabilmektedir. Yine bu sistemde, risklerin sayısallaştırılmasına yönelik herhangi bir uygulama bulunmadığı için riskler fiyatlanamamakta ve riskleri yönetebilen iyi firmalar bunun avantajlarından yararlanamazken, risk yönetimi anlamında bir uygulaması bulunmayan bankalar diğerleriyle eşdeğer tutulmaktadır.

IV .2.2. Basel II'nin Kredilendirmeye Yönelik Uygulaması

Basel II'nin kredilendirmede getirdiği temel yenilik, kredinin ağırlıklı olarak subjektif yöntemlerle belirlenmesi sürecinden, kredinin pek çok faktör dikkate alınarak ne kadar riskli olduğunun belirlenmesi sürecine ve bu çerçevede fiyatlama yapılmasına geçilmesidir. Yeni yaklaşımda riskli veya az riskli kredi vardır. Bir kredinin riskli olması onun "kötü" olduğu anlamına gelmemekte, riskinin iyi analiz edilip o risk alınacaksa bilinçli alınması ve doğru fiyatlanması yani riske dayalı fiyatlama sağlanmaya çalışılmaktadır. Riske dayalı fiyatlama, bankanın kredi fiyatı yani faiz oranını o kredi için üstlendiği riske göre belirlemesi, daha çok risk aldığı ürünleri daha pahalıya yani yüksek faiz oranı ile kullandırırken, daha düşük riskli ürünleri daha ucuza yani düşük faiz oranı ile kullandırması olarak tanımlanabilir (TBB, 2004:12).

Bu çerçevede, riskliliğin ölçümünün temelinde iki ana unsura dayandığı görülmektedir. Bunlar:

- Kredi kullananın risklilik düzeyi,
- Kredi işleminin risklilik düzeyi. Kredi kullananın riski firma derecelendirme sistemi ile ölçülürken, işlemin riski ise işlem çeşidi, teminat, vade, para birimi gibi unsurlar dikkate alınarak belirlenmektedir.

Basel II düzenlemesinde kredilendirmede temel unsur derecelendirme olmaktadır. Bu unsur kredi riskinin hesaplanmasında standart yöntem kullanılıyor ise dışsal yani dış derecelendirme kuruluşlarınca verilen derecelendirme notlarının kullanımını, ileri ölçüm yöntemleri kullanılıyor ise içsel yani bankaların kendi oluşturdukları derecelendirme modellerinin kullanımını öngörmektedir. Her iki yöntemde de verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu belirlenen derecelendirme notu bankaya, bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır. Yani, kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla da daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu ise, kredi olarak müşteriye kullanılacak kaynağın fiyatına doğrudan yansıtacaktır.

Bir derecelendirme sistemi kullanılmasında amaç, firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankaların bir firma için çok benzer fiyatlama yapmasına neden olacaktır.

Konuyu Türkiye'deki durum açısından incelersek, Türk firmaları son iki grup içinde yer almaktadır. Dolayısı ile risk ağırlıkları %100 ve %150 olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte firmalardan daha önce belirtmiş olduğumuz KOBİ tanımına giren ve kullandığı kredi miktarı 1 milyon Euro'nun altında olan firmalar perakende kabul edildiği için % 75 risk ağırlığı ile dikkate alınacaktır.

Türkiye'de bulunan firmaların istisnalar dışında dış denetim kuruluşlarına yaptırılmış derecelendirme notu bulunmamaktadır. Dolayısı ile derecelendirme notu bulunmayan firmalar %100 risk ağırlığı ile değerlendirileceklerdir. Bu durum ise

bankaların kurumsal kabul edilen bir firmaya örneğin 2 milyon Euro kredi kullandırmaları durumunda, bu durum bankanın risk ağırlıklı aktiflerini de 2 milyon Euro artırmasını gerektirecektir. Bankanın risk ağırlıklı aktiflerinin artması ise sermaye yükümlülüğünü yükseltecektir. Aynı işletmenin kullandığı kredi miktarı 1 milyon Euro'nun altında örneğin 500 bin Euro olsaydı, bu defa perakende kabul edilecek, bu durum bankanın risk ağırlıklı aktiflerini 500 bin Euro değil, %75 oranında 375 bin Euro arttıracaktı.

Derecelendirme işlemine esas teşkil eden mali tablolar ile diğer firma bilgileri minimum son iki yıl, genellikle de geçmiş 3 yılı içerecek şekilde olmalıdır. Bu yönüyle 2008 yılında ülkemizde uygulamaya girecek olan Basel II düzenlemelerine hazırlıklı olmak 2005, 2006 ve 2007 mali tablolarının, bu yıllara ilişkin şirket faaliyetlerinin hazır olması anlamına gelmektedir. Dolayısı ile finans kurumları ile ilişkilerini sürdürecektir ya da yeni ilişkiye girecek tüm şirketlerini bugünden hazırlıklara başlamaları gerekmektedir.

IV.2. BASEL II'NİN KOBİLERE ETKİLERİ

Basel sınıflandırmasındaki tanıma göre ülkemizdeki firmaların çok büyük bir bölümü KOBİ tanımı içinde yer almaktadır. Basel II'nin muhtemel etkilerinin en çok tartışıldığı kesim de küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir (KOBİ). Bunda KOBİ'lerin ülke ekonomileri için kritik bir konumda bulunması, KOBİ'lerin Basel II'de yer alan bazı avantajlı uygulamalardan faydalanmasının diğer şirketlere göre daha zor olması ve Basel II'ye ilişkin ilk taslak metinlerdeki hükümlerin KOBİ kredilerine ilişkin bazı dezavantajlar içermesi hususlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle aşağıda KOBİ'ler ayrıntılı olarak incelenecektir.

IV.2.1. Kobilerin Ülke Ekonomisindeki Yerleri ve Bankalarla Kredi İlişkileri

Türkiye'de KOBİ'LER toplam işletmelerin %98.8'ini oluşturmakta, reel sektörün neredeyse tamamı KOBİ ölçeğindeki işletmelerden oluşmaktadır. İstanbul Sanayi Odasının (ISO) sıralamasında ilk bine giren işletmelerin 440'ının cirosunun 50 milyon EURO'dan fazla olduğu, TCMB sektör çalışmalarında ise 7.507 işletmenin sadece 702'sinin cirosunun

40 milyon EURO üzerinde olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmalardan halka açık firmaların da yaklaşık %40'ının KOBİ ölçeğinde olduğu ortaya çıkmaktadır(Aras,2005:13).

Şirket sayısı olarak, toplam şirketler içerisinde oldukça yüksek bir orana sahip olan KOBİ'ler hem ülkemiz özelinde hem de diğer pek çok ülkede istihdam ve üretim içerisinde de önemli paylara sahiptir. Tablo IV.27'den de görüleceği üzere, ülkemizde de istihdamın yarısına yakını KOBİ'lerde çalışmakta ve üretimin yaklaşık %40'lık bir bölümü KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmektedir. Gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında, bu oranların görece olarak daha düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin toplam yatırım ve ihracat içerisindeki paylarının da oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo IV.27 : Kobi'lerin Ülke Ekonomileri İçerisindeki Yerleri

	ABD	Alm.	Hindistan	Japonya	İngiltere	G.Kore	Fransa	İtalya	Türkiye
Küçük İşletmelerin Toplam İşletmelere Oranı	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0	98,8
Küçük İşletmelerde İstihdam Oranı	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0	45,6
Küçük İşletmelerin Yatırım Payı	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9	6,5
Küçük İşletmelerin Üretim Payı	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0	37,7
Küçük İşletmelerin İhracat Payı	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	-	8,0

Kaynak: BDDK., Araştırma Raporu 2005/4, Ağustos 2005

Tablo IV.27'de çeşitli dünya ülkeleri ile karşılaştırmalardan görüleceği gibi, bu verilerin KOBİ'lerin niceliksel olarak sayısının fazla olmasına rağmen ekonomideki yarattıkları katma değer ve ihracattaki paylarının dikkati çekecek kadar düşük olduğu gözlenmektedir. Tablo 'de diğer göstergeler arasında yer almayan bir veri; KOBİ'lerin toplam krediler içinden aldıkları paydır. Bu gösterge, büyük ölçüde KOBİ'lerin neden bu derece etkin olmadıklarının bir açıklaması olabilecektir. KOBİ'ler bütün işletmelerin %98'ini oluşturmakla birlikte, reel sektör kredileri toplamından sadece %5-8 oranında pay

alabilmektedir. Bu durum KOBİ'lerin finansman sıkıntısının açık bir göstergesidir (Aras,2005).

Bununla birlikte, Türkiye'de KOBİ'lerin %88,3'ü kredi talebinde bulunmakta %11,6'sı kredi talep etmemektedir. İşletmelerin kredi kullanmama nedenlerine bakıldığında; % 40 ile en önemli sorunun teminat şartlarının ağır ve formalitenin fazla olması oluşturmakta, ardından, % 33 ile kredi faizinin yüksek olması, % 23 ile özsermayenin yeterli olması, % 4 ile kredi vadesinin kısa olması temel sebep olarak ileri sürülmektedir (Berk, 2006).

KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi açısından gerek geçmişte ülkemiz ekonomisinden gerekse de ülkemiz KOBİ'lerine özel bazı koşullardan kaynaklanan bir takım problemler bulunmaktadır. Yönetim ve örgüt yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetim zafiyetleri, muhasebe normlarına uygun mali tablo üretememeleri, özkaynak yetersizliği, KOBİ'lere yönelik kredi istihbarat faaliyetlerinin görece olarak daha pahalı olması bankaların KOBİ'lere kredi verme konusunda çekimser davranmalarına sebep olmaktadır. Açılan kredilerde de KOBİ'ler miktar, vade, faiz oranı ve teminat açısından zorlu kredi koşullarına maruz kalmaktadır. Bu da KOBİ'lerin finansman maliyetlerini yükselmekte ve banka kredilerini tercih etmemelerine sebep olmaktadır. Ayrıca geçmişte bankaların topladıkları kaynakları büyük ölçüde kamu borçlanma enstrümanlarına, daha sonra da grup firmalarına plase etmeleri sebebiyle bu iki kesim dışındaki kesimlere aktarılacak kaynaklar kısıtlı seviyelerde kalmıştır. Kalan kaynaklar içerisinde ise, bankalar, yüksek risk taşıyan KOBİ'ler yerine riski düşük büyük ölçekli şirketleri tercih etmektedir. KOBİ'lerin banka kredilerine erişimi ise daha çok kamu bankaları aracılığıyla ve teşvikli veya çeşitli fonlarca aktarılan kaynaklar üzerinden olmaktadır (OECD, 2004; Erkumay, 2000; Yılmaz, 2004).

KOBİ'ler açısından finansmanın temel sorun olmasının diğer bir nedeni de ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunlardır. Bunun başında ekonomik istikrarsızlık ve sık sık yaşanan finansal krizler gelmektedir. Elbette bu tür kırılgan ve istikrarsız bir finansal yapı yüksek kredi faiz oranlarını ve kurlardaki belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Makro ekonomik faktörlerin; reel döviz kurlarındaki ve faiz oranlarındaki artışın

KOBİ'lerin finansal yapıları ve karlılıkları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (Aras, Muslumov ve Özyıldırım,2005; Aras ve Muslumov, 2002). Devalüasyonun rekabet gücünü arttırdığı, beklenen enflasyon ve petrol fiyatlarının KOBİ'lerin likiditesi üzerinde etkili olduğu ortaya konulmuştur. Enflasyon ve petrol fiyatları firmalar için potansiyel bir risk oluşturmaktadır. Öte yandan aynı çalışmalarda, finansal kaldıraç ile kişi başına düşen milli gelir arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse, makroekonomik faktörlerin gelişmekte olan ülkelerde KOBİ'lerin finansal performansı üzerinde belirgin bir şekilde etki yarattığı söylenebilir.

Bu kapsamda, KOBİ kredilerine ilişkin kesin bir istatistik mevcut olmamakla birlikte, bazı çalışmalarda bu kredilerin toplam krediler içerisindeki payının %10'dan daha düşük olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu tahminlerde önemli olan bir husus da KOBİ tanımıdır. Örneğin BDDK tarafından 23 bankanın katılımıyla gerçekleştirilen ve Basel II Hükümleri çerçevesinde 50 milyon €'luk ciro tanımının kullanıldığı "Sayısal Etki Çalışması – Türkiye (QIS-TR)" kapsamında bankalar tarafından raporlanan veriler ışığında, KOBİ'lere kullandırılan nakdi kredilerin toplam nakdi kredilerin %18,6'sını, KOBİ'lere kullandırılan toplam kredilerin (nakdi ve gayri nakdi) ise toplam kredilerin %8,8'ini oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmaya katılan bankaların KOBİ tanımına ilişkin yeterli bilgilere ulaşamadıkları durumda ilgili şirketleri büyük ölçekli şirket kategorisinde değerlendirdiği dikkate alındığında, sağlıklı veriler üzerinden elde edilecek istatistiklerde bu oranların artabileceği düşünülmektedir (Yüksel, 2005:10).

IV.2.2. Basel II'nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri

Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı aslında bankacılık kesimiyle ilgili düzenlemeler bütünü olmakla birlikte, bankaların önemli müşterilerinden biri olan KOBİ'ler üzerinde çok önemli etkileri olacağı tahmin edilmektedir.

Daha önce bahsedildiği gibi, Basel II ile perakende ve kurumsal KOBİ tanımı getirilmiştir. Bu tanıma göre risk ağırlıkları belirlenmiştir (Tablo IV.28). Basel I'e göre geleneksel yöntemlere ve teminata göre fiyatlanan krediler, Basel II'de standart yaklaşımın kullanıldığı durumda kredi değerliliklerine ve risk ağırlıklarına göre fiyatlanmaktadır (Aras, 2005:18).

Tablo IV.28: Basel II Standart Yaklaşım Kobi'lerin Risk Ağırlıkları

Sınıflandırma	Yıllık Ciro	Kredi Tutarı	Risk Ağırlığı
Kurumsal Kobi	<50 Milyon Euro	>1 Milyon Euro	Derecelendirme Notuna Göre Ağırlıklandırılır.
Perakende Kobi*	<50 Milyon Euro	<1 Milyon Euro	Standart %75

*Birbiriyle aynı risk grubunda olan küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilmektedir. Bu tür firmalara verilen kredilerin tutarı toplam perakende kredi portföyünün %2'sini geçemez.

Kaynak: Aras, Basel II Uygulamasının Kobi'lere Etkileri ve Geçiş Süreci, 2005

Basel II de öngörülen KOBİ tanımı dikkate alındığında, Türkiye'de bulunan firmaların büyük çoğunluğunun Perakende KOBİ sınıfında değerlendirileceği ortaya çıkmaktadır. Çünkü, ülkemizde faaliyette bulunan işletmelerin (*Bilanço büyüklüklerine ilişkin yapılan bir çok anket çalışması sonuçlarına göre*) çok büyük bir kısmı belirtilen tutarlarda faaliyet ve kredi hacmine sahip değildir .

IV.2.2.1. Kredi Derecelendirme ve Teminatlandırma Yöntemlerinin Etkileri

Basel II'de öngörülen kredi riski ölçüm yöntemlerinin kullanılmasında iki farklı etken göz önünde bulundurulmaktadır. Öncelikle borçlunun kredi değerliliği (*mali tablo analizleri, mali performans öngörülleri, kalitatif değerler*) dikkate alınmakta, sonra kredi işlem riskini belirleyen teminat, garanti/kredi türevleri ve netleşme anlaşmaları gibi risk azaltıcı faktörler yardımıyla sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır.

Basel II'ye göre kredi riskinin ölçümü ülkemizde standart yaklaşım ile başlamaktadır. Bu metodun Kurumsal KOBİ'ler üzerindeki başlangıç etkileri; firmaların mali tabloları, faaliyet döngüleri ve aldıkları derecelendirme notlarının firma kredibilitesinin belirlenmesinde öncelikli hale gelmesi şeklinde olacaktır (Akın, 2006) .

Tablo IV.29'dan anlaşılacağı üzere, firmaların dereceleri düştükçe, uygulanan risk ağırlıkları artmaktadır. Bu etkinin düşük derecelendirme notuna sahip firmalara kredi maliyetlerinde artış olarak yansıtacağı açıktır. Derecelendirilmemiş bir kurumsal firmanın kredi riski ise %100 kabul edilmektedir. Böyle bir durumda %100 risk ağırlığına sahip kurumsal firmalara kredi veren bankaların risk ağırlıklı aktiflerinde artış olacaktır. Bu

durumda bankalar daha fazla sermaye bulundurma zorunlulukları ile karşı karşıya kalacakları için bu tür firmaları portföylerine almak istemeyeceklerdir.

Tablo IV.29 :Basel II (Standart Yaklaşım) Çerçevesinde Risk Ağırlıkları

Derecelendirme Notu	Risk Ağırlığı (Perakende)	Risk Ağırlığı (Kurumsal)*
AAA'dan AA-'ye kadar	%75	%20
A+'dan A-'ye kadar		%50
BBB+'dan BB-'ye kadar		%100
BB-'den düşük		%150
Derecelendirilmemiş		%100
(*)Kurumsal krediler; proje finansmanı, duran varlık finansmanı, emtia ve gelir getiren gayrimenkul finansmanı özel amaçlı krediler ve diğer krediler olarak ayrılmaktadır.		

Kaynak: TBB, Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri, Eylül 2004

Ülkemizde derecelendirme notu atayacak dışsal derecelendirme kuruluşlarının yeterli olmaması ve rating notu almak isteyecek Kurumsal KOBİ nitelikli firmaların büyük çoğunluğunun ise mevcut yetersiz olan mali yapıları nedeniyle, büyük ölçüde % 100 risk ağırlığına tabi olacakları beklenmektedir. Önümüzdeki yıllarda ülkemizde derecelendirme faaliyetlerinin şeklini belirleyecek düzenlemelerin yapılarak, dışsal derecelendirme yapan kurumların faaliyete geçmesi beklenmektedir.

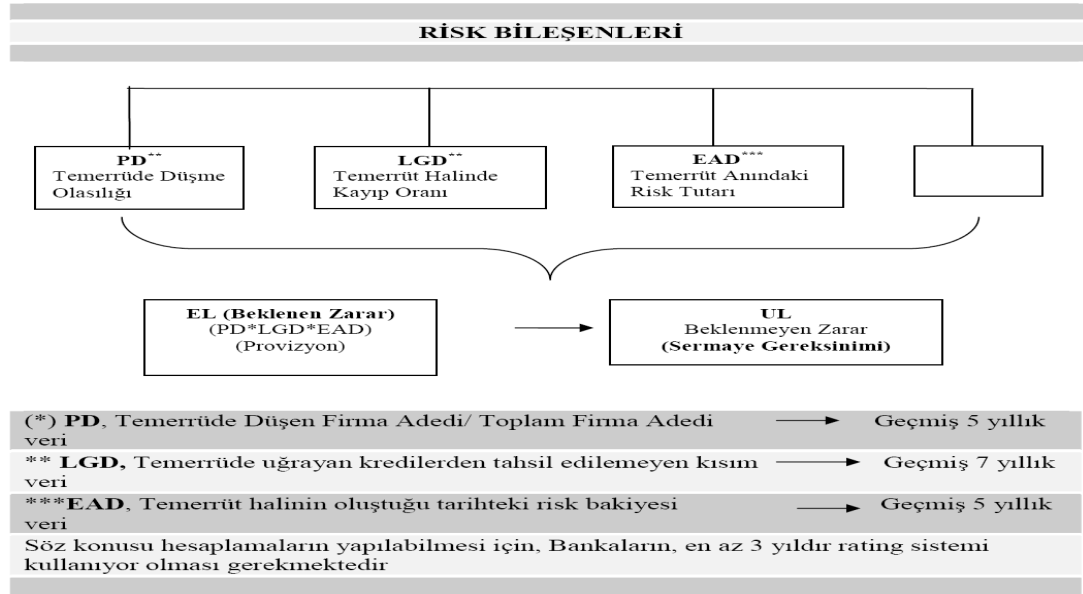
Kurumsal KOBİ'lerdeki bu dezavantajlı duruma karşın, Perakende KOBİ kredileri için uygulanacak risk ağırlığının, %100 yerine standart %75 olarak uygulanması hem bankalar hem de bu kapsamdaki firmalar için göreceli avantaj anlamına gelecektir. Zira bir bankanın Perakende KOBİ kredisi ne kadar fazla ise sermaye bulundurma maliyeti o oranda düşecektir. Kredi riskini azaltıcı teminatların tesis edilmesiyle birlikte bu oran çok daha aşağılara çekilebilmektedir.

İçsel derecelendirmeye dayalı yöntemde ise, her banka kendi içsel modelini ve veri setlerini kullanabilmek için daha fazla serbestliği haizdir. Standart yaklaşımdan farklı olarak, içsel derecelendirme yaklaşımını (IRB) kullanacak bankalar, risk hassasiyeti yüksek içsel değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. İçsel Derecelendirme Yaklaşımında sermaye yükümlülüğü, temel olarak bankalar tarafından KOBİ'lere verilen derecelendirme notları dikkate alınarak belirlenmektedir.

Basel II ile amaçlanan risk bazlı kredi fiyatlamasının yapılabilmesi firmaya ait kantitatif verilerin doğruluğu ve analize elverişli olması ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle Basel II süreci ile birlikte KOBİ'lerin bilanço, gelir tablosu, mizan v.b kayıtlarının içeriği ve doğruluğu daha çok dikkate alınacak bir konu olacaktır. Basel II'nin, kredi maliyetleri üzerindeki yansımaları aracılığıyla işletmelerin kayıt düzenlerinin geliştirilmesi ve ticari faaliyetlerinin kayıt altına alınmasında zorlayıcı bir unsur olacağı beklenmektedir. Bu etkileşimin derecesi, KOBİ'lerin bankacılık sisteminden sağladığı kaynakların büyüklüğü ile doğru orantılı olacaktır (Akın,2006).

Bu yöntemde de standart yöntemde olduğu gibi, perakende portföy içerisinde yer alan KOBİ'ler bankalara getirecekleri risk ağırlıkları açısından kurumsal KOBİ portföy işletmelerine göre daha avantajlı durumda olacaklardır.

Şekil IV.8'de görüldüğü üzere içsel derecelendirme yaklaşımında risk ağırlıklı aktiflerin hesaplanmasında temel göstergeler ya da risk bileşenleri; bankanın verdiği kredi derecesine göre hesaplanan *temerrüt olasılığı temerrüde düşmüş kredide teminatlardan tahsil edilemeyen oran, kredinin vadesi ve kredinin miktarı* olarak belirlenmiştir.

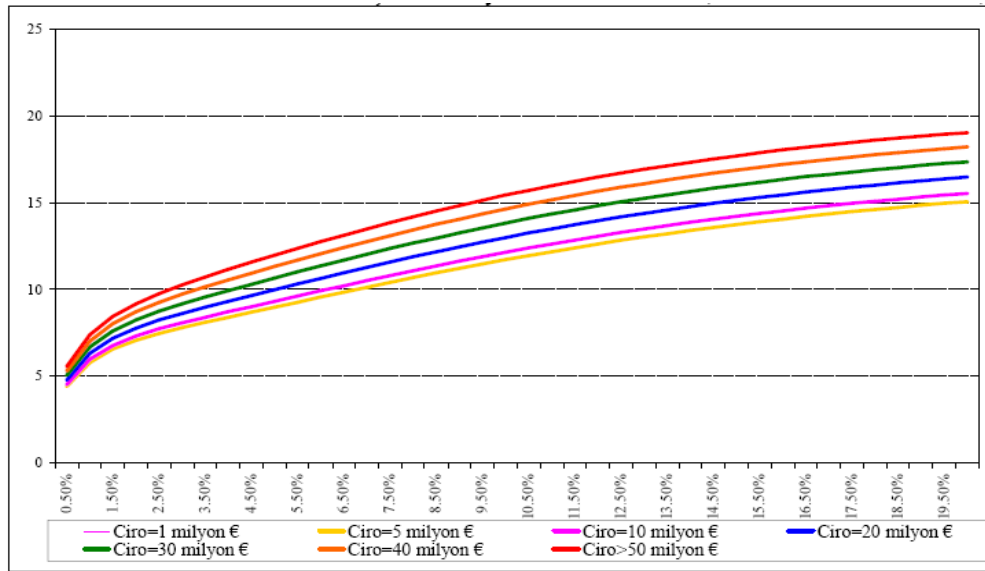

Şekil IV.8 :İçsel Derecelendirme Yaklaşımı ile Sermaye Hesaplanması

Kaynak: Aras G., Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci, 2005

Bu yöntemde daha etkin bir risk değerlemesinin yapılabilmesi olanaklı olacaktır. Kredi müşterisinin riski ve kredi işleminin riski ayrı ayrı hesaplanmakta ve maruz kalınan risk bu çerçevede belirlenmektedir.

İçsel derecelendirme yaklaşımında kurumsal portföy içerisinde yer alan KOBİ'ler, net satışlarının tutarına göre bankalar için farklı sermaye gereksinimine ihtiyaç duyacaklardır. Bu yöntemde, firmanın net satışları azaldıkça bankanın ihtiyaç duyacağı sermaye gereksinimi azalmaktadır. Sermaye gereksinimi 5 ile 50 milyon euro arasında değişen net satışlara göre değişmekte; firmanın satışları 50 milyon euronun altında olması halinde sermaye yükümlülüğü daha düşük hesaplanmaktadır. Bu durumda KOBİ'ler büyük ölçekli firmalardan daha avantajlı durumda olabilmektedir (Aras, 2005). Söz konusu kredilerle ilgili farklı temerrüt olasılıklarına göre hesaplanan sermaye yükümlülükleri Şekil IV.9'da yer almaktadır.

Şekil IV.9 :Farklı ciro için sermaye yükümlülükleri- (Kredi Tutarına Oranla-%)

*Kaynak:*BDDK, Araştırma Raporları 2005/4, Ağustos 2005

KOBİ'lerin bankalardan kullandıkları kredilerde karşılaştıkları önemli problemlerden biri de bu krediler için teminat ve/veya garanti sağlayamamalarıdır. Basel II'nin getirdiği önemli bir yenilik de kullanılacak krediler için firmaların verecekleri teminatlardır. Basel II uygulamaları ile birlikte Bankaların teminat taleplerinde önemli

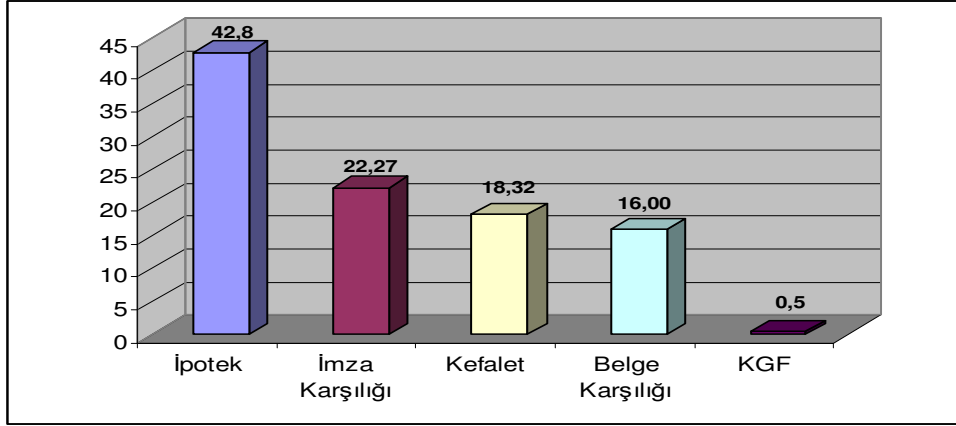
değişikliklerin olması beklenmektedir. Basel II standart yaklaşımında geçerli olacak teminatlar aşağıda tabloda belirtildiği şekilde sıralanmıştır.

Tablo IV.30 : Basel II-Standart Yaklaşımında Risk Azaltıcı Olarak Kabul Edilebilecek Teminatlar

Teminat Türleri	Basel Risk Ağırlığı (%)	Basel II Risk Ağırlığı (%)
Nakit, Mevduat veya Mevduat Sertifikası	0	0
Altın	0	0
Belli Şartları Taşıyan Borçlanma Senetleri	100	İhraç Eden Firmanın Ratingine Göre
Ana Endeksteği Hisse Senetleri	100	İhraç Eden Firmanın Ratingine Göre
Yatırım Fonları	100	Fonun İçinde Bulunan Enstrüman Tipine Göre
Ana Endeks Dışında, Organize Piyasalarda İşlem Gören Senetler	100	Ratinge Göre
Ana Endeks Dışında, Organize Piyasalarda İşlem Gören Senetleri de Barındıran Fonlar	100	Fonun İçinde Bulunan Enstrüman Tipine Göre
Taşınmaz Mal İpoteği	50	İkametgah Amaçlı %35 Ticari Amaçlı %100
Belli Şartları Taşıyan Garanti (A- ve üzeri Ratinge Sahip Firmalar)	100	Ratinge Göre

Kaynak: BDDK, Yeni Sermaye Uzlaşısı, 2004

Basel II’de belirtilen risk azaltıcı teminatlar incelendiğinde, ülkemizde önemli ölçüde kullanılan teminat unsurları Basel II Standart Yaklaşımında kabul edilmemiştir (Yüksel, 2005:26). Dikkate alınabilecek teminat türlerinin belirlenmesi konusunda Basel II’de ülke denetim otoritelerine ulusal tercih kullanma imkanının verilmemiş olması da bu konuda herhangi bir esnekliğin bulunmadığını göstermektedir. Bu kapsamda KOSGEB tarafından 40.000’den fazla yakın işletme üzerinde yapılan anket çalışması sonuçlarına göre banka kredileri için verilen teminat ve garantiler Şekil IV.10’te yer almaktadır.

Şekil IV.10 :Banka Kredileri İçin Verilen Teminat Türleri

Kaynak: KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Ön Değerlendirme Raporu, Aralık 2004
Aşağıda, Basel II Standart Yaklaşımında değinilmeyen fakat ülkemizde yaygın olarak kullanılan teminat unsurları belirtilmiştir.

- Gayrimenkul İpoteği⁸
- Alacak Temliki,
- Gerçek Müşteri Çeki veya Senedi⁹,
- Taşıt Rehni,
- Ticari İşletme Rehni,
- Gerçek veya Tüzel Kişi Kefaleti,

Burada dikkat çekilmesi gereken en önemli konu; Basel II ile birlikte, Türk Bankacılık Sektöründe teminat olarak kabul edilen şahıs/firma kefaleti, müşteri çek senetleri, kgf,¹⁰ ticari işletme rehni, alacağın temliki, menkul rehni gibi unsurlar teminat olma niteliğini devam ettirecek fakat Standart Yaklaşım gereği firma kredi riskini azaltıcı bir unsur olarak kabul edilmeyecektir. Yani mevcut teminat yapısının sürdürülmesinin, Basel II ile firmalar için ortaya çıkacak sermaye yükümlülüğünün ve kredi maliyetinin

⁸ Kredilerin teminatına alınacak ticari amaçlı gayrimenkul ipoteği'nin risk azaltıcı etkisi, organize bir emlak piyasasının oluşturulması ve belirli temerrüt oranı sınırlamalarının gerçekleştirilmesi halinde söz konusu olabilecektir.(Bknz. Basel II Dokümanı Türkçe Çevirisi Sayfa 35)

⁹ Basel II dokümanında, yalnızca ulusal tercihler kapsamında ve temerrüde uğramış alacakların teminatlandırılmasında 3 yıllık bir geçiş dönemi için bu tür kıymetli evrakın teminat olarak dikkate alınabilmesi istisnası yer almıştır.

¹⁰ Kredi Garanti Fonu'nun A- ve üzerinde bir rating notu alabilmesi halinde garantörlüğünün risk azaltıcı etkisi olabilecektir.

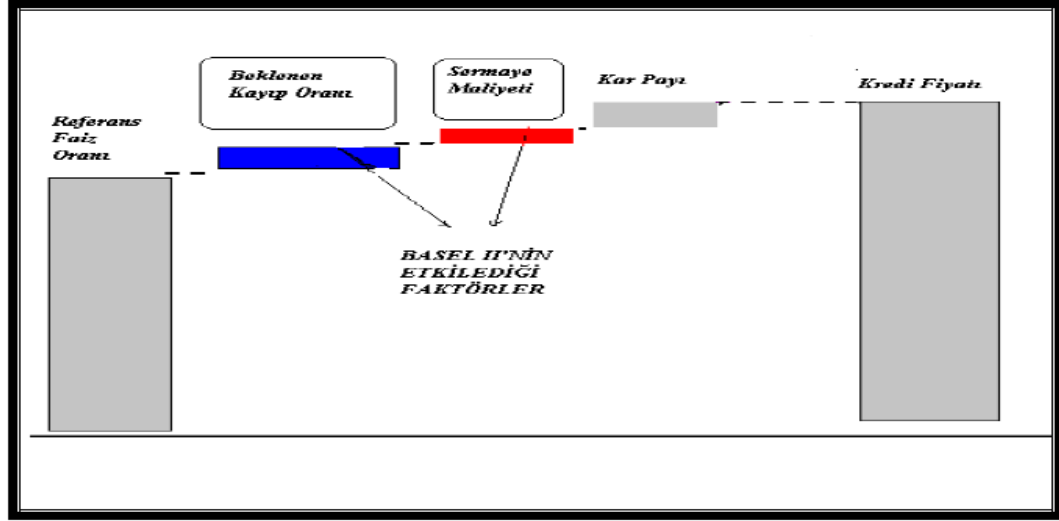
azaltılması kapsamında herhangi bir pozitif etkisi olmayacaktır (TBB, 2006:34). 2009 yılından itibaren İçsel Derecelendirme Yöntemine geçecek bankalarda ise halihazırda alınan tüm teminatların risk azaltıcı etkisi olacaktır.

IV.2.2.2. Kredi Miktarı ve Fiyatlaması Üzerine Etkileri

Basel II ile birlikte herhangi bir kesime kullandırılan kredilerin toplam hacminde önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmekle birlikte, söz konusu toplam kredi hacminin genelde makro değişkenlere, portföylerin risk getiri profillerine, bankacılık sektörünün rekabet yapısına ve fon kaynaklarına erişimine bağlı olarak değişeceği düşünülmektedir. KOBİ'lere kullandırılacak toplam kredi hacmi bu açıdan değerlendirildiğinde, ülkemiz ekonomisindeki ve bankacılık sektöründeki gelişmelerin KOBİ kredilerinin artması sonucunu doğuracağı tahmin edilmektedir (Taner, 2005). Bunun en temel sebepleri olarak faiz oranlarındaki azalmaya paralel olarak kamu borçlanma gereksinimindeki düşüşler ve kamu borçlanma enstrümanlarının getirilerinin azalması, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde KOBİ'lerin ortalama kredi kalitesinin artması ve bankacılık kesiminin yurtdışından sağladığı uygun koşullu fonlardır.

KOBİ kredilerinin toplam tutarına ilişkin bu hususlar söz konusu iken, Basel II uygulaması ile münferit KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları tutarda krediye daha rahat erişebilmeleri için izlenebilecek bir takım yollar da mevcuttur. Bu çerçevede, KOBİ'lerin çalıştıkları bankaların Basel II kapsamında kullandıkları ölçüm yönteminden ve diğer hususlardan haberdar olmaları önem kazanmaktadır. Bu sayede KOBİ'ler örneğin standart veya içsel yaklaşımlarından hangisinde kendileri daha avantajlı konumda ise o yaklaşımı kullanan bankalar ile çalışabilir veya bankaların perakende portföyün büyüklüğüne göre bu portföyde sınıflandırılacakları bankalar ile çalışabilir veya yine perakende portföylerinde yer alabilmek amacıyla kullanacakları yüksek montanlı kredileri birden fazla bankadan temin etme yoluna gidebilirler. KOBİ'lerin talep ettikleri miktarda krediye erişebilmeleri açısından önem arz eden bir diğer husus da KOBİ'ler tarafından krediler için verilecek teminat ve garantilerin Basel II kapsamında dikkate alınan teminat ve garantiler olmasıdır (Yüksel, 2005:37).

Bankaların Basel II ile birlikte kredi faiz oranlarını belirleme metodolojileri, Şekil IV.11’de gösterildiği şekilde katlanılan riskin ve ilave maliyetin kullanılacak kredi faizine yansıtılması şeklinde olacaktır.

Şekil IV.11 : Risk Bazlı Kredi Fiyatlamasının Safhaları

Kaynak: Akın M., Küresel Rekabet Sürecinde KOBİ’ler İçin Yol Haritası Çerçevesi, 2006

Kredi Fiyatının Unsurları- (%)

Referans Faiz Oranı: “t” zamanda, banka pasifine giren Ortalama Mevduat Faizi (*Vadesiz mevduat dahil*) + Sabit Maliyetler (*Faiz Dışı Giderler-Faiz Dışı Gelirler/Toplam Kredi Miktarı*) olarak dikkate alınmıştır. Bu oranın belirlenmesinde her 100 birim mevduatın tamamının kredi olarak kullanıldığı varsayılmıştır.

Müşteri Risk Primi : Müşterinin Temerrüt Olasılığı(PD) * Temerrüt Halinde Kayıp Oranı(LGD)

Sermaye Maliyeti : Bankanın X müşterisi için tutmak durumunda kaldığı ilave sermaye miktarının aynı tarihteki DİBS ortalama bileşik faiz getirisi.

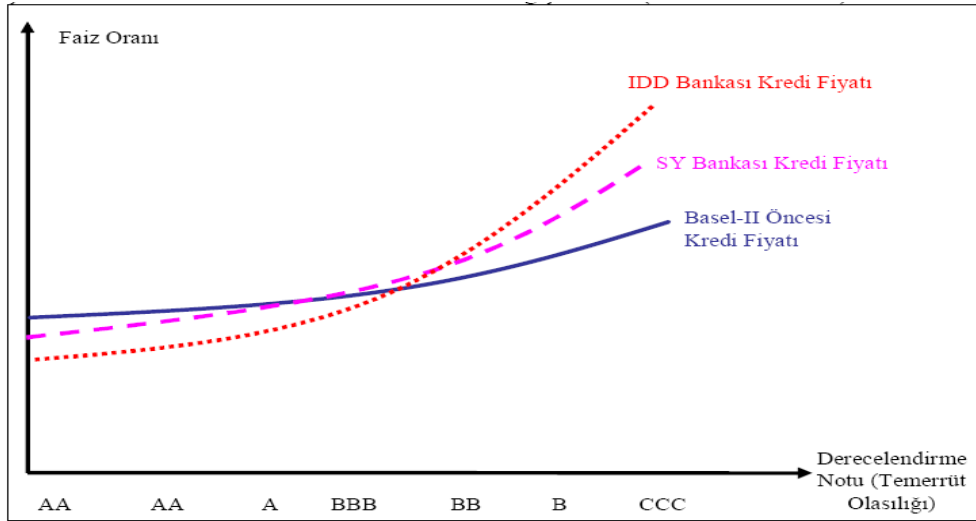
Kar : Sermaye maliyetinin üzerinde olan ek getiri payı. Risk algılaması ile ilişkilendirilebilir (TBB, 2006:43).

Ülkemizde gerek bankacılık sektörünün ortalama sermaye yeterlilik rasyosunun asgari sınır olan % 8’in hayli üzerinde olması gerekse son dönemde sektörde KOBİ kesimine yönelik rekabetin artmaya başlaması, Basel II uygulamasından kaynaklanacak sermaye yükümlülüğündeki artışların başlangıç itibariyle doğrudan kredi fiyatına

yansıtılmaması gibi bir avantajı ortaya çıkarabilecektir. Ancak, ilerleyen dönemlerde sermaye yeterlilik rasyolarının ve reel faiz oranlarının düşmesi nedeniyle kar marjının daha da düşeceği, dolayısıyla bankaların firma riskliliğini ve ayrılan sermayenin maliyetini doğrudan kredi fiyatlarına yansıtmak zorunda kalacakları beklenmektedir (Akın,2006).

Basel II'nin KOBİ kredilerinin maliyetlerine en önemli etkilerinin biri de kredi faiz oranlarındaki (risk primlerindeki) farklılaşmaların artması şeklinde olması beklenmektedir. Bu farklılaşmaların da temel olarak bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca verilen derecelendirme notları ile ilişkilendirilmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, Basel II sonrasında KOBİ kredilerinin maliyetlerinin iyileştirilmesi amacıyla, bir önceki bölümde kredi miktarına ilişkin bahsedilen yolların yanında, KOBİ'lerin daha yüksek derecelendirme notu almasının sağlanmasına yönelik çabalar da fayda sağlayacaktır .

Şekil IV.12'de Basel II sonrası ortaya çıkacak fiyatlandırma farklılıkları görülebilmektedir. Buradan da görüleceği gibi, kredi notu düştükçe kredi maliyetleri artmakta, özellikle içsel derecelendirme yaklaşımında bu farkın daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Grafikte Basel I uygulamasındaki geleneksel kredi fiyatlamasına göre, Basel II'de her iki yaklaşımda da aradaki kredi maliyeti farkının belirgin bir şekilde yüksek olduğu da dikkati çekmektedir (Aras,2005) .

Şekil IV.12: Basel I ve Basel II'de Kredi Fiyatlaması

Kaynak: BDDK, Araştırma Raporları:2005/4, Ağustos 2005

IV.2.2.3. KOBİ'lerin Finansman Tercihleri ve Faaliyet Yapıları Üzerine Etkiler

Basel II uygulaması ile ortaya çıkabilecek banka kredisi kullanımını engelleyici, kredi maliyetlerini artırıcı ve diğer zorlayıcı faktörler, KOBİ'ler için alternatif finansman kaynakları yaratmayı ve bunlardan yararlanmayı çok daha önemli hale getirecektir. Aşağıda, KOBİ'lerce kullanılan alternatif finansman kaynakları arasında Basel II uygulamalarından en fazla etkilenme olasılığı bulunan enstrümanlar belirtilmiştir.

Finansal kiralama (leasing), bir yatırım malının mülkiyeti leasing şirketinde kalarak, belirli bir kira karşılığında, kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve yapılan sözleşmede belirlenen değer üzerinden sözleşme süresi sonunda mülkiyetin kiracıya geçmesini sağlayan çağdaş bir finansman yöntemidir. Basel II açısından düşünüldüğünde, banka kredilerinin kullanımının KOBİ'ler açısından daha maliyetli hale gelebileceği ve işlem prosedürlerinin daha uzun süreceği göz önünde bulundurulursa, örneğin üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik ve mülkiyet hakkının firma için önemli büyüklükte vergi vb. maliyetleri beraberinde getirdiği duran varlıkların finansmanında, KOBİ'lerin bankalardan kredi almak yerine kiralama yoluna gitmek isteyeceği düşünülebilir (TBB, 2006:51).

Basel II standart yaklaşımında gerçek müşteri çek senetlerinin risk azaltıcı etkisinin öngörülmemiş olması, bankalarca bu tür kıymetli evraklar karşılığı kullanılan iskonto ve diğer türden kredi plasmanlarının daralmasına, karşılık olarak faktoring şirketlerinin işlem hacimlerinde artışlar yaşanmasına işaret etmektedir. Özellikle, bilançolarında alacak kalemleri önemli yer tutan firmalarda faktoring ile banka kredileri arasındaki maliyet farklılıklarının daha hassas bir şekilde hesaplanması gerekebilecektir.

Sermaye piyasaları'nın şeffaf mali yapıyı zorunlu kılması, olumlu/olumsuz ekonomik koşulları anında yansıtıp risk yönetimini öncelikli hale getirmesi ve aracılık maliyetlerini ortadan kaldırarak artı fon yaratması nedeniyle, bu finansman yönteminin, Basel II normlarının yaratacağı etkiler de dikkate alındığında, orta ve uzun vadede ciddi bir hacme ulaşması beklenmektedir (Akın, 2006). Özellikle bilançolarında alacak kalemleri

önemli yer tutan firmalarda faktoring ile banka kredileri arasındaki maliyet farklılıklarının daha hassas bir şekilde hesaplanması gerekebilecektir (TBB, 2006:52).

Risk Sermayesi yatırımı, girişim şirketlerinin birinci el piyasalarda ihraç ettiği sermaye piyasası araçlarına yapılan uzun vadeli yatırımlar olarak tanımlanmaktadır. Ancak, firmaların kısa zaman içerisinde re'sen bu yöntemi tercih ederek faydalanabilmelerinin zorluğu ve işletme sermayesinin fonlanmasından ziyade fon yaratma kapasitesi bulunan projelerin finanse edilmesi için ciddi fizibilite çalışmaları gerektirmesi nedeniyle kısa vadede Basel II'nin maliyet etkisini ikame edebilecek bir finansal enstrüman özelliği bulunmamaktadır.

Ancak tüm bu hususlara rağmen Basel II sürecinin devreye girmesiyle birlikte, banka kredisine alternatif olabilecek bir yöntem olarak görülmemektedir. Çünkü firma ratinglerinin kredi maliyetleri üzerindeki baskısı nedeniyle, firmaların kısa zaman içerisinde re'sen bu yöntemi tercih ederek faydalanabilmeleri mümkün değildir. Ayrıca bu yöntemin, işletme sermayesinin fonlanması amacına hizmet eden bir finansman kaynağı olmamasının yanı sıra, fon yaratma kapasitesi bulunan projelerin finanse edilmesi için ciddi fizibilite çalışmaları gerektirdiği de bilinmektedir (TBB, 2006: 53).

Türkiye'de faaliyet gösteren şirketlerin mali durumlarına ilişkin en kapsamlı istatistik TCMB tarafından yayımlanan Sektör Bilançolarında yer almaktadır. Son olarak 2004 yılsonu verileri üzerinden gerçekleştirilen çalışmada toplam 6.667 adet firmanın mali tabloları ve finansal oranları sektörel bazda toplulaştırılmış olarak yayımlanmaktadır. Sektör Bilançoları çalışması kapsamında incelenen firmalara ait temel büyüklükler ve bu büyüklüklere ilişkin firma ortalamaları Tablo IV.31'de yer almaktadır.

Tablo IV.31 :Reel Sektör Firmalarına İlişkin Temel Büyüklükler

ÖLÇEK DAĞILIMI İSTİHDAMA GÖRE	FİRMA ADET	ÇALIŞAN SAYISI	%	NET SATIŞ MİLYAR YTL.	%	AKTİF TOP. MİLYAR YTL.	%	ÖZKAYNAK MİLYAR YTL.	%
KÜÇÜK (Çalışan Sayısı <50)	3.469	77.013	6,6	39	13,5	40	13,2	18	11,8
ORTA (50<=Çalışan Sayısı <=500)	2.756	446.671	38,4	106	36,8	108	35,4	53	34,4
BÜYÜK (Çalışan Sayısı >500)	442	638.355	54,9	143	49,7	157	51,5	84	53,8
NET SATIŞLARA (NS) GÖRE									
KÜÇÜK (NS<=12,373.8)	4132	207.395	17,8	16	5,7	43	14,2	18	11,9
ORTA (12,373.8<NS<70,707.4)	1916	381.646	32,8	56	19,3	66	21,6	31	19,9
BÜYÜK(NS>=70,707.4)	619	572.998	49,3	216	74,9	196	64,2	106	68,2
TOPLAM	6.667	1.162.039	100,0	288	100,0	305	100,0	155	100,0

*Kaynak:*TCMB, Sektör Bilançoları, 2005

Bu veriler üzerinden reel sektörün pasif yapısı incelendiğinde, çalışma kapsamına alınan 6.667 firma toplamında yabancı kaynakların toplam pasifin %49,2'sini oluşturduğu, bu kaynaklar içerisinde banka kredilerinin payının ise %29,8 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla banka kredilerinin toplam pasife oranı %14,7 olarak gerçekleşmektedir. Bunun yanında özkaynakların ve ticari borçların da şirket bilançolarında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Tablo IV.32'de Türkiye'de ve dünyada firmaların mali kaynaklarına ilişkin veriler gösterilmekte olup, ülkemizde gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça yüksek bir orana sahip olan satıcı kredilerinin olduğu görülmektedir. Bunun da kayıt dışı ekonomiyi teşvik etme ve piyasa kültürünün gelişmesini engelleme yönünde olumsuz etkileri olmaktadır (TBB, 2006: 53).

Tablo IV.32 :Türkiye'de ve Dünyada Firmaların Mali Kaynakları

	Banka Kredileri	Tahvil İhracı	Özkaynak	Satıcı Kredileri
G7 Ülkeleri	0,23	0,08	0,63	0,06
Yükselen Ekonomiler	0,27	0,21	0,40	0,12
Türkiye	0,30	0,00	0,43	0,27

Kaynak: TÜSİAD-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu, "Türkiye İçin Sürdürülebilir Büyüme Stratejileri Konferansı Tartışma Tebliği", Haziran 2005.

Basel II kredi riski ölçümünde kullanılacak olan dışsal ve içsel derecelendirme notlarının kredi fiyatları üzerinde oluşabilecek olumsuz yansımaları nedeniyle kurumsal ve kurumsal KOBİ nitelikli firmaların kredi maliyetleri artabilecektir. Bu nedenle, KOBİ'lerin yoğun şekilde satıcı kredilerini kullanmaya devam edecekleri düşünülmektedir. Ancak makroekonomik yapısal iyileşmeler (kayıt dışı faaliyetlerin önlenmesi, sermaye piyasalarının derinleşmesi, KOBİ'lerin kurumsallaşması vb.) ve Basel II normlarının gerektirdiği dönüşümlere paralel olarak IRB yöntemine geçişle birlikte, banka kredilerine oranla bu finansman yönteminin payının düşeceği öngörülmektedir (TBB, 2006:53).

Gelişmiş ülke piyasalarında KOBİ'lerin gerek KOBİ ortaklık hisselerinin işlem gördüğü borsalar aracılığı ile gerekse de bire bir hisse devirleri yolu ile kolayca maliyetsiz kaynak sağlayabildikleri ve ortaklık kurmak yolu ile daha güçlü bir mali yapıyı oluşturabildikleri bilinmektedir. Ortaklıklar oluşturmak hemen hemen her tür KOBİ için uygundur, tek önemli sorun, bu işletmelerin işletme yönetimlerini ortaklarına açma zorunluluğunun olmasıdır. Türkiye'de KOBİ'ler için bu tarz bir yapının bulunduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun nedenleri arasında firmaların genelde aile şirketleri şeklinde faaliyet göstermeleri, işletme sahiplerinin ortaklık kültürünü benimsememiş ve bağımsızlık eğilimi yüksek bir yapıda olmaları, ortaklıkların artmasını sağlayacak etkin piyasa mekanizmalarının bulunmaması gibi faktörler gösterilebilir (TBB, 2006:54).

Basel II ile başlayan süreçte KOBİ'lerin maliyetsiz kaynak imkanı yaratabilmek, ticari faaliyetlerini sürdürebilmek ve rekabet imkanı sağlamak amacıyla birleşmeler, hisse devirleri ve ortaklık eğilimlerini artıracığı beklenmektedir (Akin,2006).

Ülkemizde kredi değerliliği düşük olan, istediği miktarda kredi alamayan, teminat gösteremeyen veya ticari faaliyetine yeni başlamış küçük ölçekli işletmelerin, Kayıt Dışı Finansman Kaynakları'na başvurduğu bilinmektedir. Basel II kriterlerinin uygulanmaya başlaması ile kısa vadede kayıt dışı finansman sağlanması faaliyetlerinde artışlar yaşanabileceği, ancak sistemin kendisinin kayıt dışılığı önleyici mekanizmaların tesisini zorunlu kılması nedeni ile orta ve uzun vadede bu olumsuzlukları azaltıcı bir etki yaratması beklenmektedir (TBB, 2006:54).

Tüm bu konuların dışında ayrıca, işletme veya kurum yönetiminde risk yönetimi konusunun dikkate alınması, atılan adımlarda risk/getiri unsurunun hesaba katılması ve bu anlamda risk kültürünün gelişmesi konusunda KOBİ'lerin faaliyet süreçlerini yeniden şekillendirmeleri gerekmektedir. Basel II ile gelecek olan değişime uyum sağlayamayan ve değişimi yönetemeyen KOBİ'lerin kredi maliyetlerinin artacağı ve ileriye yönelik gerçekçi planlar yapmalarının zorlaşacağı söylenebilir. Bu noktada küçük ve orta ölçekli işletmelerin dikkat etmeleri gereken husus, mevcut durumu sürekli sorgulama, geleceğe yönelik tahminler ve öngörülerde bulunma, değişen trendleri yakalayarak şirketlerini şimdiden geleceğe yönelik bu sürece hazırlama ve tüm bu sayılanlar için gerekirse organizasyon yapısından iş süreçlerine, pazarlama anlayışından ürün çeşidine kadar tüm işleyişini değiştirmeye yönelik adımları atmaya kararlı olmaları gerekmektedir. Ülkemizde Basel II kriterlerinin uygulanmaya başlamasının, şirketlerde kurumsal yönetişimin artması ve kayıt dışılığın azalması yönünde doğal bir teşvik mekanizması oluşturması beklenmektedir.

IV.3. ŞİRKETLERİN YAPMASI GEREKENLER VE ÖNERİLER

Basel II'nin önümüzdeki dönemde Ülkemizde de uygulanması kaçınılmaz görünmektedir. Nitekim, konuyla ilgili düzenleme yetkisine sahip olan BDDK Basel II'nin ülkemizde uygulanmasına yönelik bir taslak Yol Haritası oluşturmuş ve bu kapsamda çalışmalar yapmaya başlamıştır. Çalışmalar temelde finans sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşmasını hedeflemekle birlikte, bankacılığın özel sektörden bağımsız düşünülmesi ve dolayısı ile bu değişimin özel sektörü de etkilememesi mümkün değildir. Bu nedenle küçük yada büyük ölçekli bütün firmalar bu değişime ayak uydurmak zorundadır. Bulunduğu durumdan çok farklı bir yapı getiren yeni uygulamaya karşı firmalarımızın yapması gerekenleri iyi bilmeleri gerekmektedir. Bunları başlıca aşağıdaki gibi sıralayabilir ve inceleyebiliriz.

(1)Kobi'lerin Sermayelerini Güçlendirmeleri

İşletmelerin güçlü bir sermaye yapısına sahip olması her zaman uygun olanaklarla ve düşük maliyetle kredi sağlanması konusunda avantaj sağlamaktadır. Basel II uygulaması ile bu durum daha fazla önem kazanmaktadır. Güçlü sermaye yapısına sahip olan işletmeler

kredi maliyetleri açısından mevcut uygulamaya göre Basel II'de daha fazla avantaj sağlayabilecektir. Ancak Türkiye'deki KOBİ'lerin büyük ölçüde özkaynak problemi ve sermaye yetersizliği sorunu yaşadıkları bilinmektedir. Bu durumda çok az sayıda KOBİ'nin güçlü sermaye yapısı kriterini sağlaması beklenmelidir (Aras, 2005:23).

KOBİ'lerin Basel II ve küresel rekabet sürecinde ayakta kalabilmeleri için sermaye yapılarını güçlendirmeleri gerekmektedir. Böylece bağımsız derecelendirme kuruluşlarından ve bankalardan alacakları derecelendirme notlarını yükselterek düşük maliyetli kredi olanakları sağlayacaktır. AB üyesi ülkelerde asgari sermaye vazgeçilmez nitelikte bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Alacaklılara güvence sağlamak amacıyla bir çok AB üyesi asgari sermaye rakamını yükseltmiştir (Akın,2006). Bu kapsamda, 19.1.2002 tarihli ve 24645 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2001/3500 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, anonim şirketler için 5 Milyar Türk Lirası olarak öngörülen asgari esas sermaye miktarının 50 Milyar Türk Lirasına, limited şirketler için 500 Milyon Türk Lirası olarak öngörülen asgari esas sermaye miktarının 5 Milyar Türk Lirasına yükseltilmesi zorunlu kılınmıştır. Ancak ilgili düzenlemenin her yıl ertelemeye tabi tutulması yerine bir an önce yürürlüğe girmesi gerekmektedir (TBB, 2006:57).

(2) Teminat olanaklarını arttırmak

Firmaların Basel II'nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlaması, daha düşük maliyetli kredi kullanmalarına imkan sağlayacaktır. Ülkemizde özellikle KOBİ'ler için gelişimin ve değişimin önündeki en büyük engel halen kaynak sağlamada yaşadıkları güçlükler olarak gösterilebilir. Finansal sorunlar, işletmelerin kuruluş aşamasında özkaynak yetersizliği olarak başlamakta ve uygun dış kaynak bulmada karşılaşılan sorunlar, yönetsel eksiklikler, düşük mali performans, yüksek reel faiz, ağır teminat/garanti koşullara, kredi vadelerinin kısalığı ve yetersiz finansal kuruluşlar gibi faktörlerle devam ederek KOBİ'leri olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu nedenle ülkemizde yaşanan kredi imkanlarına erişim sorununun sebeplerinin detaylı olarak ortaya konulması ve bunların çözümüne dönük somut projelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Kredi tahsisi, - gayrimenkul veya başkaca bir maddi teminatla değil - projelerin ekonomik ölçütlere göre değerlendirilmesi sonucunda yapılmalıdır. Bu aşamada Kredi Garanti Fonu, kredi sigorta

sistemi gibi diğerk garanti mekanizmaları da KOBİ'ler için devreye girecek mekanizmalar olabilir (Aras, 2005).

(3) Muhasebe Kayıt Sisteminin Yenilenmesi ve Şeffaflık

Basel II, finansal sektörün sağlıklı risk ölçümü yaparak, fiyatlandırmalarını bu risk ölçümüne dayandırmaları mantığı içinde hareket ettiğinden riski ölçebilmek için, sağlıklı bir firma muhasebe kayıt sisteminin oluşturulması şarttır.

Bankalar tarafından öncelikle Standart Yöntemin uygulanacağı göz önüne alınırsa, dışsal kredi derecelendirme kuruluşlarının faaliyetleri ön plana çıkacak ve bu değişim, firmaların mali kayıt sistemlerini düzelterek daha şeffaf olmaları sonucunu doğuracaktır. Söz konusu değişime ayak uyduramayan firmaların borçlanma kabiliyetleri düşebilecektir.

Bankaların, kredi verirken daha az sermaye yükümlülüğü yaratacak firmaları tercih etmesi, bir yandan bankaların kredi portföy kalitelerini yükseltirken, diğerk yandan da dışsal derecelendirme notu bulunmayan veya notu düşük olan firmaların kredi imkanlarının daralması sonucunu doğuracaktır. Kredi değerliliği düşük firmalar, kullandıkları krediler için, bankanın ilave sermaye yükümlülüğünü karşılayacak bir risk primi ile karşılaşacaklar ve dolayısıyla borçlanma maliyetlerinde artışla karşı karşıya geleceklerdir.

Ülkemizin bugün en önemli sorunlarından birini üretim ve hizmetlerde yaşanan yüksek oranlı kayıt dışı işlemler oluşturmaktadır. Bu durum da bankaların risklerin büyük bölümünün ölçememesi anlamına gelmektedir. Bankalar doğal olarak yeni sistemde ölçemedikleri firmalara ait bu riskleri ya üstlenmek istemeyecek veya yüksek fiyatlarla üstleneceklerdir. Bütün olarak bakarsak bankalar, sistemde bu kadar kayıt dışı işlemin olmasına bağlı olarak kredi fiyatlamasında genel bir marjla hareket etmektedirler.

Ülkemizde yeni kredilendirme yaklaşımı çerçevesinde firmalarımızın kayıtlarını düzenlerken şeffaflık prensibine uygun olarak daha hassas olmaları zorunludur. Gerçekleri yansıtan mali tablolar üzerinden derecelendirmenin yapılabilmesi amacıyla, tüm faaliyetlerini kayıt altına almalı ve uluslararası alanda kabul görmüş standartlarda güvenilir mali tablolar üretmelidirler (TBB, 2006:59).

Firmaların hem daha kolay kaynak bulmak hem de fiyatlama avantajlarından yararlanabilmek için faaliyetlerini kayıt içine alarak kayıt düzenlerini geliştirmeleri

gerekmektedir. Bu gereklilik firmaların raporlama, veri tabanı konularında yeni teknolojik yatırımlar yapmaları sonucunu doğuracaktır. Bu amaçla yapılacak çalışmaların maliyetli ve belirli bir dönemi kapsayacağı dikkate alındığında, biran önce çalışmalara başlanması önümüzdeki dönemde rekabet avantajı sağlayacaktır. Bu çalışmaları yürütmeyen firmaların bir süre sonra kısa sürede uyum sağlama gibi bir kısır döngü zorunluluğu ile karşılaşmaları kaçınılmazdır.

Ayrıca ülkemizde halen firmalarca uygulanacak net bir muhasebe kayıt sistemi bulunmamaktadır. Bu sistem kısa sürede oluşturulmalıdır. İkinci olarak kayıt dışı işlem ve personel çalıştırmanın yaygınlığının vergi vb. yüklerle de bağlı olduğu dikkate alınarak firmaları kayıt dışına gitmekten vazgeçirecek bazı önlemler alınmalıdır (Babuşcu, 2005).

(4) Derecelendirme (Rating) Gereklileri

Basel II ile birlikte KOBİ'lerin kredi imkanlarına avantajlı faiz oranları ile erişebilmesi için önem arz eden konuların başında derecelendirme gereklilerinin sağlanması gelmektedir. Derecelendirmenin sağlayacağı en büyük fayda, "Risk" kavramının herkes için aynı şeyi ifade eden bir araç haline getirilmesidir.

Sistem tam anlamıyla yürürlüğe girdiğinde, düşük riskli firmalar alacakları yüksek rating notları ile daha düşük faiz oranları ile kredilendirilecektir. Düşük ratingli firmalara verilen kredilerde risk daha fazla olacağı için firmanın rating notu düştükçe kredi faiz oranı artacaktır. Firmalar, kredibilitelerindeki düşüşe bağlı olarak artan faiz yükleri ile karşı karşıya kalabileceklerdir. Örneğin A ratingli bir firma bir krediyi % 15 faiz oranı ile kullanırken B ratingli bir firma aynı krediyi % 16, C ratingli bir firma % 18 faiz oranı ile kullanmak durumunda kalacaktır. Bunun sonucunda A ratingli firma önemli bir rekabet avantajı kazanmış olmaktadır.

Bu çerçevede, KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notuna sahip olabilmeleri için ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması, kayıt dışı faaliyetlerin bulunmaması, başta yüksek özkaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olma, KOBİ'lerin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme kabiliyeti, bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilme yetenekleri ön plana çıkacaktır.

Bu kapsamda KOBİ'ler için problem olabilecek en önemli hususlardan biri derecelendirmeye yönelik yetersiz/eksik bilgi verilmesidir. Çünkü bankaların derecelendirme sistemleri çerçevesinde değerlendirdikleri husus, KOBİ'lere verilen krediler sebebiyle bankaların maruz kaldıkları riskin boyutudur. Riskin boyutu ise KOBİ'nin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklere ilave olarak bankanın bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmasını da içermektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerden sağlıklı bilgi akışı olması durumunda, bankaların kredi imkanları ve faiz oranları da daha avantajlı konumlara erişebilecektir.

(5)Kurumsallaşma

Basel II ve rating uygulamasının getirdiği yeniliklerden en önemlilerinden biri de kurumsal yönetim kavramının önem kazanmasıdır. Rating uygulamasında firmanın yönetsel yapısının büyük önem sahibi olması kurumsallaşan firmalara avantaj sağlayacaktır.

Ayrıca kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, firmaların finansman imkanı ve sermaye maliyeti düşmektedir. Bu şekilde yönetilen firmalar krizleri daha kolay atlatabilmektedir.

Söz konusu kurumsal yönetimin temel kurallarından başlıcaları;

➤ Sır niteliği taşıyanlar dışında şirket ile ilgili bilgilerin, zamanında, doğru ve eksiksiz olarak ilgili yerlere ve kamuoyuna duyurulması.

➤ Yönetimlerin pay sahiplerine/hissedarlara hesap vermesi.

➤ Şirket yönetiminin tüm faaliyetlerinin mevzuata, ana sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygun olmasıdır .

➤ Firmalar için önem taşıyan nokta kurumsal yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi gerekliliğidir (Babuşçu, 2005).

(6)Diğer Finansman Tekniklerinin Kullanımı

Basel II düzenlemeleri çerçevesinde ortaya çıkan koşullar, firmalar için alternatif finansman kaynakları yaratmayı daha da önemli hale getirecektir. Bu doğrultuda söz konusu alternatif kaynaklar olarak leasing, faktoring, dış yatırımcılarla ortaklıklar, halka açılma, stratejik ortaklıklar kurma düşünülebilecektir.

Ülkemizde halen faktoring ve leasing gibi alternatif finansman yöntemleri firmalarca kullanılmaktadır. Önümüzdeki dönemde dış yatırımcılarla ortaklıklar oluşturma yaygın olarak kullanılacak yeni bir finansman kaynağı olma özelliğini kazanacaktır. Halka açılma büyük firmalar için uygun olmakla birlikte çoğu KOBİ için henüz mümkün gözükmemektedir. Ortaklıklar oluşturmak ise, özellikle KOBİ'ler için uygundur. Ancak burada en önemli sorun aile işletmesi tipinin yaygınlığı nedeniyle bu tür ortaklıklara sıcak bakılmamasıdır. Bu nedenle bu konuda aile şirketlerinin işi zor. Profesyonel yönetime sahip olmayan aile şirketlerinin kredi maliyetleri artacak (TBB,2004:31).

(7) Diğer konular

Yukarıda söz edilen konular dışında firmaların yerine getirmesi gereken diğer hususları ana başlıklar olarak özetlersek;

- Firmaların esas faaliyet konularında çalışması,
- Risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağına yatırım yapılması,
- Basel II ile öngörülen değişimlerin firmalara olan tam olarak kavranarak eylem planı oluşturulması konuları ön plana çıkmaktadır (TBB, 2004:29-30).

SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

İlk sermaye yeterliliği standardı olan Basel I, uluslararası bankaların sermaye yapılarının üstlendikleri riskler ile karşılaştırıldığında yetersiz olmasından hareket edilerek oluşturulmuş bir düzenlemedir. Standart, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi yoluyla, uluslararası finansal sistemin güven ve istikrarını artırmayı ve bankalar arasında ülkelerin farklı düzenlemeleri nedeniyle ortaya çıkan rekabet eşitsizliklerini gidermeyi hedeflemiştir.

Standart, sadece uluslararası bankalar için uygulanmamış, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ulusal bankacılık sistemleri için de model oluşturmuştur. Standart, OECD üyesi olmayan ülkelerin dış kaynak imkanlarını sınırlandırmış ve kaynak maliyetlerini yükseltmiştir. Standardın risk katsayıları sisteminde, gelişmekte olan ülkelere kullanılan bir yıla kadar vadeli kredilerin yüzde risk ağırlığı ile ağırlıklandırılması, bu ülkelere yönelen kredilerin kısa vadeli olma eğilimine katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir.

Basel I, risk yönetimi düşüncesini ve uygulamasını dünyaya tanıtmış olmakla beraber, hızla gelişen uluslararası finansal sistem, bankaların gittikçe daha karmaşık organizasyonlar haline gelmelerine ve fonksiyonların çeşitlenmesine yol açmıştır. Asya Krizi gibi yaşanan global şoklar ile Basel I'in yetersiz kaldığı anlaşılmış ve Basel I yaklaşımına piyasa riski ile operasyonel risk kavramları da dahil edilerek, riske duyarlılığın daha fazla ön plana çıktığı ortak bir risk derecelendirme sistemi olan Basel II düzenlemeleri ortaya çıkmıştır. Böylece hem gelişmiş hem gelişmekte olan piyasalar arasında koordinasyon sağlanmakta hem de liberizasyon süreci tüm hızıyla devam etmektedir.

Basel-II, mimarisi üç yapısal bloğun üzerine kurulu olan bir düzenlemeler standardıdır. Bunlar, Asgari Sermaye Yeterliliği, Sermaye Yeterliliğinin Denetimi ve Piyasa Disiplini'dir. İlk yapısal blok, sermaye yeterlilik oranının riske daha duyarlı getirilmesini hedeflerken, son iki blok bankacılık gözetiminde ortaya çıkan yeni anlayışın yansımalarını ortaya çıkarmaktadır. Bu yeni anlayışa göre, bankaların üstlendiği risklerden sadece düzenleyici otoriteler değil, banka sahipleri ve banka yöneticileri de sorumlu olmalıdır. Bankalar karı hedefleyen kuruluşlar olarak daima maliyetlerini azaltmanın ve düzenlemelerden kaçınmanın yollarını arayacaklardır. Ancak etkin denetim yoluyla ve

piyasa mekanizmalarının işletilmesiyle bankaların bu eğilimleri sınırlandırılabilir ve finansal istikrar sağlanabilir.

Basel II, “Tek Piyasa, Tek Sistem” düşüncesinde atılmış önemli bir adım olarak görülmektedir. Basel II, bir risk yönetim modeli değildir. Bankalar tarafından uygulanan risk yönetim modelleri sonucunu değerlendiren ve asgari yeterlilik düzeyi belirleyen bir uzlaşdır. Aynı risk tanımlamalarına karşı farklı risk ölçümü uygulayan bankaların riske duyarlılıkları farklı olabilecektir. İşte Basel II, bu sonuçları değerlendiren, sonuçlar için asgari değerlendirme rasyoları belirleyen ve mali piyasalar arasında göreceliği minimuma indirmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır.

Yeni uzlaşıda ülkelerin OECD üyesi olup olmamalarına göre belirlenen ayırım terk edilmektedir. Bankalar kredi risklerini hesaplarken ya ülke ve kuruluş derecelerinden faydalanacaklar ya da içsel derecelendirme sistemlerini kullanacaklardır. İçsel risk ölçüm modellerini uygulayabilecek banka sayısının gelişmiş ülkelerde bile çok az olması nedeniyle, kredi dereceleri sermaye yeterliliği düzenlemelerinde çok önemli bir ağırlığa sahip olacaktır. Kredi derecelerinin kullanılması, hem OECD hem de OECD üyesi olmayan ülkeler içerisinde daha ayrıntılı bir sınıflandırmanın yapılmasına yol açacaktır. OECD üyesi ülkelerden, kredi derecesi BBB'nin altında olanlar ve bu ülkelerde faaliyet gösteren finansal kuruluşlar, mevcut uygulama nedeniyle sahip oldukları avantajları yitirecektir. Ülke derecesi A+ ve üzerinde olan OECD üyesi olmayan ülkeler ve bu ülkelerde faaliyet gösteren finansal kuruluşlar ise risk ağırlıkları açısından maruz kaldıkları eşitsizlikten kurtulacaklardır.

Gelişmekte olan ülkelere kullandırılan krediler 1988 Basel standardı uygulanmaya başladıktan sonra, hem hacim olarak azalmış, hem de döngüsel ve kısa vadeli bir yapı kazanmıştır. Kredi derecelerinin kullanılmaya başlanması ile birlikte, yaşanan bu sorunların daha yapısal bir nitelik kazanması söz konusudur. Bunun en önemli nedeni, kredi derecelerinin içsel olarak döngüsel bir yapıya sahip olmasıdır. Oysa ki, düzenlemenin bu bozucu etkileri ortadan kaldıracak nitelikte olması gerekmektedir.

Türkiye, finansal serbestleşme sonrasında bankacılık krizleriyle tanışmış ve bu krizlerin sonucunda bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasına ilişkin politikalar

geliştirilmiştir. Bankacılık sisteminde, 2000 ve 2001 krizinden sonra finansal ve operasyonel yeniden yapılandırmaya yönelik önlemlerle birlikte yapısal yeniden yapılandırma konusunda da önlemler alınmıştır. Bunlar, sistemde düzenleme ve denetimin iyileştirilmesi, risk alma ve yönetme sürecinin ve yönteminin değişmesi ile yasal ve kurumsal altyapının güçlendirilmesi yönünde yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması temeline oturtulmuştur.

Türkiye ekonomisinin temel işleyiş dinamikleri dikkate alındığında ise GSYİH ile sanayi üretim endeksi arasında çok güçlü bir bağıllık vardır. Bu noktada konunun üretimin finansmanı dolayısıyla bankacılık sistemi açısından değinilmesi gereken önemli bir nokta ise büyümeye ve sanayi üretimindeki artışa rağmen sabit sermaye yatırımlarının GSYİH içindeki yüzde 20'ler civarında sabitleşen payında, Türk bankacılık sistemi tarafından yatırımları finanse edecek finansman koşullarının sağlanamamasının da önemli katkısı olabileceği hususudur. Türkiye'de kredi hacminin, reel kesim ile bankacılık kesimi arasındaki organik bağ açısından kritik öneme sahip olduğu vurgulanmalıdır. Ancak, yatırımların ve bankacılık sistemi kredi hacminin GSYİH içindeki payı (Krediler/GSYİH), kaynakların krediler yerine, yüksek getirili ve düşük riskli kamu kağıtlarında değerlendirilmesi, yaşanan finansal krizler gibi faktörler Türkiye'de oranın düşük gerçekleşmesine neden olmuştur. 2001 yılında % 20 olan Krediler/GSYİH oranı krizlerin de etkisiyle 2003 yılında % 18'e kadar gerilemiş, 2006 yılı Haziran itibariyle ise ekonominin genelindeki olumlu gidişe paralel olarak % 37.4 düzeyine çıkmıştır. Anılan orandaki artış trendinin kurumsal krediler yanında bireysel kredilerdeki yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. Gelişmiş ekonomilere bakıldığında ise bu oranların Türkiye'ye göre çok yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Reel kesim üretim artışı ve dış ticaret hacminde ortaya çıkan büyüme hızının, bankacılık sistemi aktif ve kredi artış hızları dikkate alındığında, genellikle Türk bankacılık sisteminden sağlanan kredi artışlarıyla değil içsel kaynaklarla ve yurtdışı kaynaklardan finanse edildiği bir yapıyı işaret etmesi, bu yapının sürdürülebilirliği ve Türk bankacılık sisteminin fonksiyonel performansı konusunda ciddi bir sorunu da ortaya koymaktadır.

Bu duruma rağmen Türk bankacılık sektöründe gerek sistemin gelişme eğilimleri gerekse aktif içindeki payı dikkate alındığında, sistemin en yüksek risk ağırlığının da kredi riskinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak halihazırdaki kredi riskine bağlı sermaye ihtiyacının hesaplanma tekniğinin, teminata dayalı olması ve bu tekniğin riskin engellenmesine değil ancak riskin gerçekleşmesi halinde tazmin edilebilmesi esasına dayanması nedeniyle büyük eksiklikler içermektedir. Bunun ortadan kaldırılabilmesi, içsel risk derecelendirme sisteminin kurulmasıyla mümkün olabilecektir. Ancak, geçiş sürecinde bu fonksiyonun da bankalar tarafından üstlenilmesi ve elde edilen sonuçların bir sektör standardı oluşmasına hizmet edecek şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir.

Basel II düzenlemeleri ile risk bazlı kredilendirme ve fiyatlandırmaya dayalı risk odaklı bir yaklaşıma geçilmekte ve bilanço varlıklarına ilişkin risk ağırlıkları değiştirilmektedir. Kredi riski, derecelendirme notuna göre belirlenmekte ve bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmektedir. Risk derecelendirme notları ve bilanço varlıklarına ilişkin risk ağırlıklarının değişmesi ise, (banka dahil) kredi kuruluşları ile kredi hacmi, maliyeti, minimum sermaye gerekliliği, bilançolar vb. üzerinde doğrudan etkili olacaktır. Bunlara ilaveten, yeni uzlaş, derecelendirme, risk yönetimi, denetim ve iç kontrol etkinliği, piyasa disiplini, şeffaflık, geçiş ve uyum maliyeti, kurumsal yönetim fırsatı, öğrenme ve değişim süreci, rekabet, kollektif çaba ve proaktif olma gibi çeşitli etkileri olan yenilikler de içermektedir.

Kredi riski için gerekli olan sermayenin saptanmasında, Standart Yöntemin kullanılması durumunda, Basel I çerçevesinde geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı kalkacak ve yerine Dışsal Derecelendirme Şirketlerinin vereceği kredi dereceleri uygulanacaktır. Basel II yürürlüğe girdiğinde, Basel II'yi uygulamaya bile, Türkiye'nin ve Türk bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacaktır. Diğer bir etki ise Basel II'yi uygulamaya başlayacak ülkelerin sermaye yeterliliği rasyolarında görülecektir. Operasyonel risk içinde sermaye bulundurma zorunluluğu, bankaların minimum sermaye ihtiyacını arttıracaktır. G-10 ve AB'deki, başlangıçta az sayıda olsalar bile, İçsel Risk Hesaplama Yöntemlerini kullanacak bankaların sermaye gereksinimleri düşerken, Standart Yöntemi kullanacak olan Türkiye gibi gelişmekte olan ülke

bankalarında sermaye gereksiniminde artış görülecektir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini başlatabilecektir.

Piyasa riskinin hesaplanmasında kullanılan mevcut yöntem, gerçek risk düzeyini yansıtmaktan uzaktır. Bunun yerine daha karmaşık teknikler kullanılarak elde edilen risk ölçüm sonuçlarını ise, piyasalarımızın derin olmayan volatilité yapısı sağlıksızlaştırmaktadır. Diğer yandan, hassas modellerle ölçüm yapılsa dahi, risk yönetim sistemlerinin sağlıklı işleyişi, eş zamanlı olarak bu riskleri yönetecek enstrümanların ve piyasaların da çok hızlı bir şekilde geliştirilmesini gerektirmektedir.

Bunların yanında AB standartlarına dolaylı olarak uyumlaştırma anlamına da gelen Basel II, ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Basel II ile beklenen başlıca faydaları şu şekilde sıralayabiliriz:

-Kaynaklar risk unsuru göz önüne alınarak dağıtılacak, risk bazlı fiyatlama nedeniyle verimlilik ve karlılıkta olumlu gelişmeler sağlanacaktır.

-Kaynakların verimli kullanımı ve operasyonel verimliliğin artırılması ile birlikte, sermaye optimizasyonu da sağlanmış olacaktır.

-Etkin risk yönetimi ile sermaye gerekliliği azalacak, hisse değeri artacaktır.

-Bankalar daha güçlü teminatlarla kredilendirme yapacaklardır.

-Bankalar aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getireceklerdir.

Basel II ile birlikte Türkiye OECD üyesi olma avantajını kaybedeceğinden Türk Bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankalar açısından ilave sermaye gereksinimini ortaya çıkacağından, ilk etapta bankaların yüksek ratinge sahip firmalara fon kullandırmayı tercih edecek olması, kredi sürecinin diğer ucundaki reel sektör firmalarını da olumsuz etkileyecektir. Yeni oluşacak kredilendirme sürecinde risk bazlı kredi fiyatlama sistemine geçileceğinden, bu durum düşük ratingli kuruluşlara ek maliyet olarak yansıyacaktır. Türkiye’de az sayıda firmanın bağımsız derecelendirme kuruluşlarından derecelendirme notu aldığı, reel sektör firmalarının büyük çoğunluğunun da KOBİ ölçeğinde işletmelerden

oluşmakta olduğu bilinmektedir. Bugüne kadar belirli standartlara göre faaliyet göstermek konusunda herhangi bir kurala tabi olmayan, önemli bir kısmı kayıt dışı faaliyet gösteren, kurumsallaşmak konusunda fazla bir mesafe alamamış, hatta firma yönetimi konusunda bilimsel metot ve tekniklere pek aşina olmayan reel sektör firmaları, özellikle de KOBİ'ler bir anda önemli ve kaçınamayacakları bir dönüşüm süreci ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu nedenle reel sektör yeniden yapılanma çalışmalarını hızlandırmalıdır. Basel II'nin yaratacağı ortamda ilk aşamada reel sektöre aktarılacak kaynaklarda bir daralma öngörülse de orta vadede sermaye kullanımının etkinleşmesine ve verimlilik artışına yol açması beklenmelidir.

Tüm bu değerlendirmeler sonucunda görülmektedir ki, bir yanda reel ekonomide şiddetli bir yatırım ihtiyacı, diğer yanda hala krizin etkilerinden yeni kurtulmaya başlayan ve risk yönetim sistemlerinin oluşturulması konusunda henüz yolun daha başlangıcında olan bir bankacılık sistemi bulunmaktadır. Önümüzdeki dönemde bankacılık sektörünün daha etkinlik ve verimlilik tabanlı olması gerekecektir. Mevduat ve kredi arasındaki faiz marjları yaşanan dezenflasyon sürecinin gereği olarak giderek düşmektedir. Dolayısıyla faiz yönlü karlılık azalacaktır. Bu gelişme kredi kalitesinin düşmesi neticesinde bankacılık sektörünün özkaynaklarının daha da hızlı eriyeceği anlamına da gelmektedir. Bu nedenle risk bazlı fiyatlamanın bankacılık sektöründe yaygınlaşması gerekmektedir. Reel sektör firmalarının bu paralelde yönetim sistemlerini oturtması ekonominin tüm kesimlerinde etkinliğin ve verimliliğin artmasını sağlayacaktır. Ayrıca, banka ve şirketlerin öncelikle, daha kurumsal ve daha şeffaf bir yapıya kavuşturulması, kredi ve operasyonel risk veri setlerini de içeren risk derecelendirme ve risk yönetim kültürü ile sistemlerinin ve modellerinin oluşturularak etkinliğinin artırılması, uyumdaki en önemli hususlardan birisidir. Bunun yanında, risk derecelendirmesinin başlatılması, bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel bir yapı göstermesi, gerekli teknolojik donanım ve insan kaynaklarına yatırım yapılması ve tüm gerekli eğitim programlarının koordineli bir şekilde oluşturulması ve gerçekleştirilmesi hususları da kaybedilen zamanın kaybı açısından önemli bir adım olarak büyük önem arz etmektedir.

EKLER

EK I:KREDİ RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ VE ÖNERİLER

<i>KREDİ RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ</i>	Standart Yaklaşım	Dahili Derecelendirmeye Dayalı;	
		Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
1. Asgari sermaye yeterliliği	<ul style="list-style-type: none"> - İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır. - Risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. - Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır. 	<p>Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kendi borç ödememe (default) olasılıklarının kullanılması, - 2004'e kadar iki yıllık veri seti oluşturulması, - İlave veri toplanması ve saklanması, -Menkul kıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki yaratması, -Standart teminatlarda iskonto yapılması. 	<p><i>Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Banka verilerinin geniş kullanımı(zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk, teminat durumu vb.) vardır, -Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır, -Muhtemel vade birleşmeleri, -Tahminler için "back test" yapılması, -Proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.
2. Sermaye yeterliliğinin denetimi	<ul style="list-style-type: none"> - Mevcut uygulamada olduğu gibidir. 	<ul style="list-style-type: none"> -Denetim otoritesi ile nitel testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır. -Yönetim Kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur. 	<ul style="list-style-type: none"> - Denetim otoritesi tüm zarar değişkenlerini inceler.
3. Kamuoyuna bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	<ul style="list-style-type: none"> - Standart yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> - Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır (3 yıllık veri) -Risk modellerinin ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> -Default durumundaki maruz kalınan risk tahminleri, -Default durumundaki zararlara ilişkin veriler, -Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı, -Ekonomik sermaye verisi, -Kredi türevlerine karşılık risk transferi ve menkul kıymetleştirme.
<i>SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ</i>	<p>Pozitif (ancak faaliyet riskine bağlı sermaye ihtiyacı doğması bu etkiyi dengeleyecektir).</p>	<p>Basel Komite tüm bankacılık sistemi toplam sermayesinde yüzde 2-3'lük bir azalma beklemektedir.</p>	<p>Temel yaklaşımın altında yüzde 10'a kadar gerekçeli olarak değişebilir.</p>

Kaynak: PriceWaterhouse&Coopers, FS Regulatory Alert, No:1.

EK II:FAALİYET RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ VE ÖNERİLER

<i>FAALİYET RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ</i>	Temel Gösterge Yaklaşımı	<i>Standart Yaklaşım</i>	Dahili Ölçüm Yaklaşımı
1. Asgari sermaye yeterliliği	Önkoşul bulunmuyor. Bu yaklaşımın uluslararası faaliyet gösteren bankalara ve önemli faaliyet riski bulunan bankalara uygulanması beklenmemekte.		<i>İlk iki yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak;</i> - Faaliyet riski ölçüm metodunun tanımlanması, -Faaliyet riski ile ilgili kadronun yeterli bilgi ve donanımda olması, -Konsolide zararın tanımlanması, raporlama uygulamalarının en iyi uygulamalarla uyumlu olması, -Önemli iş kollarına ilişkin zarar verilerinin belirli bir zaman için tutulması, -Harici zarar verilerinin ilave edilmesi için uygun işlevin olması, -Test ölçüm modellerinin kullanımı, -Sermaye hesaplamasında zarar verilerinin ve anahtar girdilerin geçerli sayılması
2.Sermaye yeterliliğinin denetimi	Bankalar kendi faaliyet risklerinin yönetimine ilişkin düzenlemeleri gözden geçirmektedir.	Denetim otoritesi bankanın iş akışını gözden geçirmektedir.	- Denetim otoritesi zarar verilerinin toplanmasına ilişkin işlevi inceler.
3. Kamuoyuna bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	Bankalar aşağıdaki kamuoyu bilgilendirmelerini yapmaya teşvik edilmektedir: - tercih edilen yaklaşımın hangisi olduğu, - faaliyet risk yönetiminin temel unsurları, - iş akışına göre maruz kalınacak riskler, - faaliyet riski sermaye hesaplaması (asgari sermaye toplamının yüzde kaç?) ve - nitel olan ilave bilgilerin kamuoyuna duyurulması gerekmektedir.		Bankalardan tüm temel bilgileri kamuoyuna açıklamalarına ek olarak faaliyet zararlarına ilişkin bilgileri de açıklamaları beklenmektedir.
<i>SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ</i>	Düzenleyici sermayenin yüzde 20'si oranında faaliyet riski için sermaye ayrılması beklenmektedir.	Bankaların iş akışlarındaki riskleri daha iyi yansıtmak üzere sermaye gereğinde ince bir ayar (bir artış ya da azalma) yapılması söz konusu olabilir.	İyi yönetilen bankalarda sermaye azalması beklenmektedir.

Kaynak: PriceWaterhouse&Coopers, FS Regulatory Alert, No:1.

EK III: BASEL II'YE GEÇİŞE İLİŞKİN YOL HARİTASI

TARİH	YAPISAL BLOK -1			YAPISAL BLOK -2	YAPISAL BLOK -3
	KREDİ RİSKİ	PİYASA RİSKİ	OPERASYONEL RİSK		
GENEL	<ol style="list-style-type: none"> Her bir banka için bir koordinatör (asgari seksiyon müdürü veya üstü) tayin edilecektir. Yönlendirme Komitesi üyesi bankalar için koordinatör, ilgili bankanın Komitedeki en üst yetkilisi olacaktır. Yol Haritasında yer alan hususların bankalara prensip olarak konsolide bazda uygulanması öngörülmektedir. Yol Haritasında yer alan hususlarda Basel-II hükümleri ile birlikte AB direktifleri de (CAD-3) dikkate alınacaktır. AB direktiflerinin Basel-II hükümlerinden farklılığı bir durumda AB direktifleri esas olacaktır. Yol Haritası, dinamik değerlendirme sürecine tabi olup, ileride ortaya çıkabilecek gelişmeler ışığında güncellenebilecek / revize edilebilecektir. Yürütülmekte olan Risk Odaklı Denetim Sistemi (RODS) Projesine ilişkin hususlar, Bankalar Kanunu Tasarısı yasalastıktan sonra nihai hali verilerek uygulamaya koyulacaktır. BDDK, Basel-II'deki gelişmelere ilişkin olarak yılda bir defa gelişme raporu yayımlayacaktır. BDDK tarafından uygun görülecek muhtelif bankalar Basel-II'ye geçiş sürecinde görev yapmak üzere BDDK nezdinde birer temsilci atayacaklardır. Basel-II Yönlendirme Komitesi her ay toplanacaktır. BDDK'nın Yol Haritasına ilave olarak BDDK'nın ilgili dairelerinin, TBB'nin ve bankaların da kendilerine ait yol haritaları olacaktır. Hangi risk için hangi modelin kullanılacağına bankaların yönetim kurulları karar verecektir. İleride gelişmiş yöntemleri kullanmayı planlayan bankaların şimdiden veri toplamaya, sistem ve altyapılarını hazırlamaya başlamaları gerekmektedir. Basel-II'ye ilişkin bir politika metni açıklanacaktır. BDDK nezdinde Basel-II'ye ilişkin bir teknik proje sorumlusu belirlenecektir. Gerekli görülmesi halinde danışmanlık hizmeti alınacaktır. Basın ile ilişkiler için BDDK nezdinde bir irtibat yetkilisi belirlenecektir. Bankacılık Kanunu Tasarısı'nın yasallaşmasını takiben, BDDK'nın denetim alanına girecek diğer finansal kuruluşlara (factoring, leasing gibi) ilişkin hususlar daha sonra kamuoyuna açıklanacaktır. 				
May.05	<p>Basel-II Proje Komitesi Toplantısı (26 Mayıs 2005)</p> <p>Basel-II Yönlendirme Komitesi Toplantısı</p> <p>Basel-II Koordinasyon Komitesi Toplantısı</p> <p>Yol Haritasının kamuoyuna açıklanması</p> <p>Basel-II'nin makroekonomik etkilerine ilişkin raporun açıklanması (31 Mayıs 2005)</p> <p>Taslak uygulama tercihlerinin bankalara görüş için iletilmesi</p> <p>Basel Komitesi tarafından düzenlenmesi planlanan QIS-5'e katılım sağlanıp sağlanmayacağına bankalara sorulması</p>				
Haz.05	<p>BDDK ve bankalar bünyesinde alt çalışma gruplarının tesis edilmesi</p> <p>BDDK birimlerinin Basel-II'ye ilişkin yol haritalarını oluşturması</p> <p>BDDK eğitim programının planlanması</p> <p>Taslak uygulama tercihlerinin bankalara görüş için iletilmesi</p>				
Tem.05	<p>Basel-II'nin KOBİ'lere muhtemel etkilerine ilişkin raporun kamuoyuna açıklanması</p> <p>TBB'nin Basel-II'ye ilişkin yol haritasını oluşturması</p>				

TARİH	YAPISAL BLOK -1			YAPISAL BLOK -2	YAPISAL BLOK -3
	KREDİ RİSKİ	PIYASA RİSKİ	OPERASYONEL RİSK		
	Derecelendirme kuruluşlarının (S&P, Moodys ve Fitch ile Türkiye’de faaliyet gösteren/göstermeyi planlayan diğer kuruluşlar) temsilcileri ile görüşmeler yapılması				
Ağu.05	Basel-II’nin Türkçe tercümesinin yayımlanması				
Eyl.05	Üçer aylık dönemlerde bankalardan talep edilecek ilerleme raporlamalarının içeriğinin bankalara bildirilmesi				
	Basel Komitesi tarafından düzenlenmesi planlanan QIS-5’e katılım sağlanıp sağlanmayacağıın belirlenmesi				
Eki.05	Bankalardan Basel-II’ye ilişkin banka içi yol haritalarının talep edilmesi				
	Piyasa riski modellerinin değerlendirilmesine ilişkin düzenlemenin görüşe açılması (Hazır, revize edilecek)				
Kas.05	İç denetime ilişkin alt düzenlemenin (1 Sayılı Tebliğ) yayımlanması (Hazır, revize edilecek)				
	Piyasa riski modellerinin değerlendirilmesine ilişkin düzenlemenin yayımlanması				
	İkinci yerel sayısal etki çalışmasının (QIS-TR2) başlatılması (QIS-5 kapsamında veya yerel olarak gerçekleştirilecektir)				
	Ulusal uygulama tercihlerinin belirlenerek yayımlanması (Standart Yaklaşımlar için)				
	Basel-II’nin muhtemel etkileri hakkında reel sektörü bilgilendirici faaliyetlerin başlatılması				
	Diğer kamu kurumları ile Basel-II stratejilerinin tartışılması				
Ara.05	Bankaların mevcut kredi riski yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin hazırlanması ve görüşe açılması Basel-II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması	Bankaların mevcut piyasa riski yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin hazırlanması ve görüşe açılması	Bankaların mevcut operasyonel risk yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin hazırlanması ve görüşe açılması	Bankaların mevcut faiz oranı ve likidite riski yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin hazırlanması ve görüşe açılması Bankaların içsel özkaynak değerlendirme sistemlerine ilişkin durum tespiti yapılması ve projelendirme yapılması	Mevcut kamuya açıklama yükümlülüklerinin Basel-II kapsamında değerlendirilmesine ilişkin raporun yayımlanması
Oca.06	Bankaların mevcut kredi riski yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin bankalar tarafından BDDK’ya iletilmesi	Bankaların mevcut piyasa riski yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin bankalar tarafından BDDK’ya iletilmesi	Bankaların mevcut operasyonel risk yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin bankalar tarafından BDDK’ya iletilmesi	Bankaların mevcut faiz oranı ve likidite riski yönetimi uygulamalarına ilişkin anketin bankalar tarafından BDDK’ya iletilmesi Faiz oranı riskine ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması Likidite riskine ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması	
	Üçer aylık dönemlerde bankalardan talep edilecek ilerleme raporlamalarının gönderilmeye başlanması				
	Düzenlenecek geniş katımlı sempozyum için hazırlıklara başlanılması				
Mar.06	Bankalardan talep edilen ilerleme raporlamalarına ilişkin değerlendirme raporunun yayımlanması				

TARİH	YAPISAL BLOK -1			YAPISAL BLOK -2	YAPISAL BLOK -3
	KREDİ RİSKİ	PIYASA RİSKİ	OPERASYONEL RİSK		
	<p>IRB yaklaşımını kullanacak bankalara ilişkin kriterlerin belirlenmesi</p> <p>Kredi riskine ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması</p> <p>Kredi riskine ilişkin bankalar arası veri paylaşım esaslarının belirlenmesi</p> <p>Ülkemiz için LGD ve EAD oranlarının ayarlanması (kalibrasyonu) çalışmalarına başlanması</p>	<p>VaR modelleri kullanacak bankalara ilişkin kriterlerin belirlenmesi</p> <p>Piyasa riskine ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması</p>	<p>AMA yaklaşımını kullanacak bankalara ilişkin kriterlerin belirlenmesi</p> <p>Operasyonel riske ilişkin düzenlemenin Kurum dışı görüşe açılması</p> <p>Operasyonel riske ilişkin bankalar arası veri paylaşım esaslarının belirlenmesi</p>	<p>Faiz oranı riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması</p> <p>Likidite riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması</p>	
May.06	Basel-II'ye ilişkin olarak geniş katılımlı bir sempozyum düzenlenmesi				
Haz 06	Basel-II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına ilişkin düzenlemenin yayımlanması				
Tem 06	Basel-II kapsamında dikkate alınacak derecelendirme kuruluşlarına izin verilme sürecinin başlatılması				
Ağu.06	<p>Kredi riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması</p> <p>Karşılık mevzuatı değişikliklerinin Kurum dışı görüşe açılması</p>	<p>Piyasa riskine ilişkin düzenlemenin yayımlanması</p>	<p>Operasyonel riske ilişkin düzenlemenin yayımlanması</p>		
	<p>Basel-II'nin Kurum dışı görüşe açılması</p> <p>Basel-II kapsamında diğer ülke denetim otoriteleri ile yürütülecek ilişkilere ilişkin alt düzenleme taslağının Kurum dışı görüşe açılması</p> <p>Muhasebe Uygulama Yönetmeliği'nin ilgili kısımlarına ilişkin değişikliklerin Kurum dışı görüşe açılması</p> <p>Bankalardan talep edilen ilerleme raporlamalarına ilişkin değerlendirme raporunun yayımlanması</p>				
Eyl.06	Üçüncü yerel sayısal etki çalışmasının (QIS-TR3) başlatılması (IRB ve AMA dahil)				
Mar.07	Karşılık mevzuatı değişikliklerinin yayımlanması				
	<p>Basel-II'nin sermaye yeterliliği düzenlemesi olarak yayımlanması</p> <p>Muhasebe Uygulama Yönetmeliğinin ilgili kısımlarının Basel-II çerçevesinde revize edilerek yayımlanması</p> <p>Basel-II kapsamında diğer ülke denetim otoriteleri ile yürütülecek ilişkilere ilişkin alt düzenlemenin yayımlanması</p>				
Haz.07	Bankalardan talep edilen ilerleme raporlarına ilişkin değerlendirme raporunun yayımlanması				
Ağu.07	Revize edilmiş raporlama setlerinin duyurulması				
	Basel-I yanında Basel-II hesaplamalarının da yapılmaya başlanması (paralel uygulama)				
Eki.07	IRB yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin Kurum dışı görüşe açılması (İleri yaklaşımlara ilişkin ulusal uygulama tercihleri dahil)		AMA yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin Kurum dışı görüşe açılması		
Oca.08	Basel-II hükümlerinin yürürlüğe girmesi				
	Belirlenecek kriterler dahilinde bazı bankaların, yasal sermaye yükümlülüğü hesaplamasında piyasa riski modeli kullanımının zorunlu hale gelmesi				
Nis.08	IRB yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin yayımlanması		AMA yaklaşımlarına ilişkin düzenlemelerin yayımlanması		
Oca.09	IRB yaklaşımlarına izin verilme sürecinin başlatılması		AMA yaklaşımlarına izin verilme sürecinin başlatılması		

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu – Araştırma Dairesi-Versiyon: 30/05/05

KAYNAKÇA

- [1] Akın, M. : “Küresel Rekabet Sürecinde Kobi’ler İçin Yol Haritası Çerçevesi”, *Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün ortaklaşa olarak düzenlemiş olduğu çalıştay tebliği*, İstanbul, Nisan (2006).
- [2] Aksel, K. H.: “Finansal Kurumlarda Operasyonel Riskin Ölçümü”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 21 (2001).
- [3] Alparslan, M.: “Bankaların Gözetim ve Denetim Konusunda Asya Krizinden Alınması Gereken Dersler”, *TBB Bankacılar Dergisi*, 30 (1999).
- [4] Apak,S. : “Türk Bankacılığında Sermaye Yeterliliği ve Cooke Rasyosu”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, 199 (1993).
- [5] Aras, G.; Muslumov, A. : “The Effects of The Macroeconomic Forces on The Performance of SME’s in Turkey”, *SME's in a Global Economy International Conference*, University of Wollongong, Wollongong, Australia, (2002).
- [6] Aras G.: “Basel II Uygulamasının Kobi'lere Etkileri ve Geçiş Süreci”, *Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nün ortaklaşa olarak düzenlemiş olduğu çalıştay tebliği*, İstanbul, (2005).
- [7] Aras,G.; Muslumov, A.; Özyıldırım, C.: “Macroeconomic Stabilization Programs and Financel Performance of Small and Medium Sized Enterprises in Turkey”, *Journal of International Business and Entrepreneurship*, Vol.1, No:11, Ocak (2005). <http://www3.dogus.edu.tr/amuslumov/research/Article/Muslumov-SMEJIBE2005.pdf>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [8] Babuşcu,Ş. : “Basel II ve Şirketler Üzerindeki Etkileri”, (2005). <http://www.aso.org.tr/html/TUR/asomedyakim2005/dosyaekim2005.html>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [9] Bailey, R.: “Basel II and Development Countries:Understanding The Implications”, *Development Studies Institute*, Aralık (2005). <http://www.lse.ac.uk/collections/DESTIN/pdf/WP71.pdf>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [10] Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı: “3182 Sayılı Bankalar Kanunu’na İlişkin Tebliğ”, *20234 Sayılı Resmi Gazete*, No:6, 26 Ekim (1989).
- [11] Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı: “3182 Sayılı Bankalar Kanunu’na İlişkin Tebliğ”, *21539 Sayılı Resmi Gazete*, No:8, 1 Nisan (1993).
- [12] Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı: “3182 Sayılı Bankalar Kanunu’na İlişkin Tebliğ”, *22197 Sayılı Resmi Gazete*, No:12, 9 Şubat (1995).
- [13] Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı: “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ”, *23388 (mükerrer) Sayılı Resmi Gazete*, 30 Haziran (1998).
- [14] Baştürk, H.: “Finansal Piyasalarda Düzenleyici Otoritelerin Yapılanmaları”, *Araştırma Raporu*, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara, (1999).
- [15] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu”, (2002). http://www.bddk.org.tr/rapor/yapilandirmaprogrami/BSYYP_GR_Tem2002.pdf, (Erişim Tarihi, Haziran 2006)

- [16] BDDK-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu:“Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirmesine İlişkin Yönetmelik”, 24657 Sayılı Resmi Gazete, 31 Ocak **(2002a)**.<http://www.bddk.org.tr>,(Erişim Tarihi, Temmuz 2006)
- [17] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Yıllık Rapor”, **(2003)**. http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/BDDK_Yillik_Rapor_2003.pdf , (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [18] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı) Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Türkçe Çeviri)”, **(2004)**. http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/BaseIIICevirisi-14102005-16_19.pdf, (Erişim Tarihi, Ocak 2006)
- [19] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Basel II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu”, **(2004a)**. <http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/QIS-TR.pdf>, (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [20] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: Yeni Sermaye Uzlaşısı-İkinci Yapısal Blok-Denetim Otoritesinin İncelenmesi”, Haziran **(2004b)**, http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Pillar2-Turkce-son_000.pdf, (Erişim Tarihi, Ağustos 2006)
- [21] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, **(2005)**. http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/10_Soruda_Basel-II.pdf , (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [22] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Basel II Ulusal İnişiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber”, *ARD Çalışma Raporları 2005/8*, Ekim **(2005a)**. <http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/rapor/bddk/arastirma/2005-8.pdf>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [23] BDDK- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Araştırma Raporları 2005/1*, Temmuz **(2005b)**. www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel.htm, (Erişim Tarihi, Ağustos 2006)
- [24] BDDK-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Bankacılık Sektörü Basel II Gelişme Raporu”, **(2006)**. http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/ilerleme_raporu_degerlendirmesi_19062006.pdf, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006).
- [25] BDDK-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: “Finansal Piyasalar Raporu/Mart-Haziran 2006”, **(2006a)**.
- [26] Berk, N: “Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri”, *Bahçeşehir Üniversitesi Sunum*,9 Haziran **(2006)**. <http://www.riskcenter.com.tr/riskgunlerisunumları/BASELII.pdf>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006).
- [27] BIS-Bank For International Settlements: “International Convergence of Capital Measurament and Capital Standarts”, **(1988)**. <http://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf>, (Erişim Tarihi, Mart 2006).
- [28] BIS-Bank For International Settlements: “Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks”, **(1996)**. <http://www.bis.org/publ/bcbs24.pdf> (Erişim Tarihi, Mart 2006)

- [29] BIS-Bank For International Settlements: “Basel II: The New Basel Capital Accord -Second Consultative Paper.”, (2001). <http://www.bis.org/bcbs/bcbscp2.htm>, (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [30] BIS-Bank For International Settlements: “Operational Risk”, *Consultative Document*, (2001a). <http://www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf>, (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [31] BIS-Bank For International Settlements : “History Of The Basel Committee And Its Membership”, (2004). <http://www.bis.org/publ/bcbsc101.pdf> (Erişim Tarihi, Nisan 2006)
- [32] Binay, ř.; Kunter, K.: “Türkiye’de Mali Liberalleşmede Merkez Bankası’nın Rolü 1980-1997”, *İşletme ve Finans Dergisi*, 154 (1999).
- [33] Candan, H. : “Risk Based Capital in Turkey”, Risk Management Workshop Turkey, İstanbul, şubat(2005). <http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/RMW/2005/RiskbasedCapitalinTurkey-HasanCandan.pps>, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006)
- [34] Crouchy, M.; Galai,D.; Mark, R.: “Prototype Risk Rating System”, *Journal of Banking and Finance*, (2001). http://www.math.ethz.ch/~degiorgi/CreditRisk/ftp/Crouhy_prototype_risk_rating_system.pdf-(Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [35] Danielsson, J.; Embrechts, P.; Goodhart, C.; Keating, C.; Muennich, F.; Renault, O.; Song Shin, H.: "An Academic Response to Basel II", *LSE Financial Markets Group, Special Paper*, 130 (2001). www.bis.org/bcbs/ca/fmg.pdf, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [36] David, G.; Sidler, C.: “The New Basel Capital Accord: Update and Impact”, *Whitepaper:Basel I*, July (2003). <http://whitepapers.zdnet.co.uk/0,39025942,60047942p,00.htm>, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006)
- [37] Değirmenci, N. : “Sermaye Yeterliliği Konusunda Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi”, *Uzmanlık Yeterlilik Tezi*, Ankara: TCMB, (2003).
- [38] Dziobek, C.: “Market Based Policy Instruments for Systemic Banka Restructuring”, *IMF Working Paper*, Ağustos (1998). <http://www.imf.org>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [39] Erkumay, M.A: “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalanması”, *Yeterlilik Etüdü*, Sermaye Piyasası Kurulu, (2000). <http://www.spk.gov.tr/yayinlar/arastirmaraporlari\kye\merkumay.pdf>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006).
- [40] Furlong, F. ; Kwan, S.: “Financial Modernization and Regulation”, *FRBSF Economic Letter*, 99-38, Aralık (1999). <http://www.frbsf.org/econsrch/wklyltr/wklyltr99/ e199-38.html>, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006)
- [41] Geiger, H.: “Regulating and Supervising Operational Risk for Banks”, Institut für schweizerisches Bankenwesen, *Working Paper*, Zurich, 25 (2000). <http://www.isb.unizh.ch/publikationen/pdf/workingpapernr26.pdf>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [42] Giese, G.: “Kritik und Verbesserungsvorschlaege für den Basel II Akkord”, Çeviren: Melek Acar Boyacıoğlu, *Der Schweizer Treuhaender*, 1-2 (2002).

- [43] Griffith-Jones, S. ; Spratt, S. : “Will the Proposed New Basel Accord have a NetNegative Effect on Developing Countries?”, *Institute of Development Studies*, University of Sussex, (2001). <http://www.ids.ac.uk/ids/global/finance/pdfs/BasleCommongood.pdf>, (Erişim Tarihi, Mayıs 2006)
- [44] Griffith-Jones, S.; Spratt, S. ; Segoviano, M. : “The Onward March of Basel II: Can the Interest of Developing Countries be Protected ?”, *Institute of Deveelopment Studies*, University of Sussex, (2002). <http://www.gapresearch.org/finance/Conferencepaper2.pdf>, (Erişim Tarihi, Mayıs 2006)
- [45] Hazine Müsteşarlığı ile TCMB: ““Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı” ve “Yabancı Para Net Vadeli İşlem Pozisyonu/Sermaye Tabanı” Standart Rasyosunun Bankalarca Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ”, 23338 (*mükerrer*) sayılı Resmi Gazete, 30.6.(1998a).
- [46] Hazine Müsteşarlığı ile TCMB: “Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı” Standart Rasyosunun Bankalarca Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ, 23448 sayılı Resmi Gazete, 29.8.(1998b).
- [47] Kane, E.J. : “Architecture of Supra-National Financial Regulation”, *Journal of Financial Services Research*, 18:2/3, (2000). <http://www2.bc.edu/Ekaneeb/ArchitectSupra-Government.pdf>, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006)
- [48] Kane, E.J. : “Using Deferred Compensation to Strenghten The Ethics of Financial Regulation”, *Working Paper*, 8399, NBER, July (2001).
- [49] Kaplan, H.; Turhan, M.İ : “Sermaye Yeterliliği Yeterli mi?”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, 7 (1999). http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=307, (Erişim Tarihi, Mayıs 2006).
- [50] Karacan, A.İ. : “Bankacılık Rekabet ve Düzenleme Kıskaçında”, *Activeline Gazetesi*, Sayı 4, Temmuz (2000). http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=689, (Erişim Tarihi, Mayıs 2006)
- [51] Küçüközmen, C.: “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği: Value at Risk Uygulamaları”, *İşletme ve Finans Dergisi*, Mart (1999).
- [52] Küçüközmen, C.: “Basel-2, Blok-3: Bilgilendirme Yoluyla Şeffaflığın Artırılması ve Piyasa Disiplininin Sağlanması”, (2006). http://www.finanskulup.org.tr/html/makale/coskun_kucukozmen_2.html, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006)
- [53] Lee, K.: “Basel II: Roadblock or Opportunity?”, *Mortgage Banking*, (2003).
- [54] Llewellyn, D.T.: “Some Lessons for Regulation from Recent Bank Crises”, *Open Economies Review*, 11:S1, 69-109 (2000). <http://www.springerlink.com/index/J803635623K30638.pdf>, (Erişim Tarihi, Haziran 2006)
- [55] Marshall, C.L.: “Measuring and managing operational risks in financial institutions: Tools, techniques and other resources”, *John Wiley and Son.*, 57 (2001).
- [56] Metzger, M: “Basel II: Benefits for Developing Countries?”, *BIF Working Paperson Financial Markets*, 2 (2004). http://www.finanzmaerkte.org/cd/texte_abc/m/metzger_bif_workingpaper.pdf, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006).

- [57] Meyer, L.H.: “Market Discipline as a Complement to Bank Supervision and Regulation”, *Remarks Before the Conference on Reforming Bank Capital Standards*, Council on Foreign Relations, New York, Haziran (1999). <http://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/1999/19990614.htm>, (Erişim Tarihi, Temmuz 2006.)
- [58] Nieto, M.J. : “Reflections on Regulatory Approach to E-Finance”, in *Electronic Finance: A New Perspective And Challenges*, BIS Papers No. 7, 90-97 (2001). <http://www.bis.org/bispap07j.pdf>, (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [59] Nyugen, V.: “Basel II: What are the Economic Consequences” , (2004). <http://www.economic-research.bnpparibas.com>, (Erişim Tarihi, Haziran 2006)
- [60] Oatley, T. : “The Dilemmas of International Financial Regulation”, *Regulation, Volume 23, 4* (2000). <http://www.cato.org/pubs/regulation/regv23n4/oatley.pdf>, (Erişim Tarihi, Haziran 2006).
- [61] OECD : “Small and Medium-Sized Enterprises in Turkey-Issues and Policies.”, (2004). <http://www.oecd.org/dataoecd/5/11/31932173.pdf> , (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [62] Özince, E. : “Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkileri”, İstanbul, (2005).<http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/tbb/MBFinansalistikrarveBaselIII170505.doc>, (Erişim Tarihi, Mayıs 2006)
- [63] Parasız, İ. : “Enflasyon, Kriz, Ayarlamalar”, Bursa: Ezgi Kitapevi, Ağustos (2002).
- [64] Parasız, İ. :”Basel II Yönünde Çalışmalar: ”Yalın, Nicel Kontrollerden, Nitel Kontrollere Yönelim”, *Activeline Gazetesi*, 53 (2004).
- [65] Pennathur, A.K. : “E-risk management for banks in the age of the internet”, *Journal of Banking and Finance*, 25 (2001).
- [66] Porter, D.: “Insider fraud: Spotting the wolf in sheep’s clothing, computer fraud and security”, *Computer Fraud & Security I* (4), 12-15 (2003).
- [67] Powell, A.: “Basel II and Developing Countries: Sailing through the Sea of Standards”, *Universidad Turcuato Di Tela and The World Bank*, (2004). http://www.wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSContentServer/IB/2004/09/10/000009486_20040910134028/Rendered/PDF/wps3387BASE1.pdf, (Erişim Tarihi, Nisan 2006)
- [68] Reding, R.M.V: “The New Capital Accord”, *The Arab Bank Review Vol.3, No.2*, Ekim (2001). <http://www.hondalinks.com/acura/new-basel-accord.html-9k>, (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [69] Reghaven, C:” New Basel Capital Accord Draft Faces Continuing Concerns”, (2001). <http://www.twinside.org.sg/title/basel.htm>, (Erişim Tarihi, Haziran 2006)
- [70] Reisen, H. :”Will Basel II Contribute to Convergence in International Capital Flows?”,*OECD Development Centre*,(2001).www.wadmo.net/Basel2_HReisen.pdf (Erişim Tarihi, Temmuz 2006)
- [71] TBB-Türkiye Bankalar Birliği : “40.Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi:1958-1997”, İstanbul, (1998).

- [72] TBB-Türkiye Bankalar Birliği: “Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi”, (2000). <http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc>, (Erişim Tarihi, Nisan 2006)
- [73] TBB-Türkiye Bankalar Birliği: “Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi”, (2002). [http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BaselKomiteYeniSermayeYeterliliğiDüzenlemesi\(Ekim2002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BaselKomiteYeniSermayeYeterliliğiDüzenlemesi(Ekim2002).doc), (Erişim Tarihi, Mart 2006)
- [74] TBB-Türkiye Bankalar Birliği : “Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, (2004). <http://www.tbb.org.tr/turkce/yayin/228.htm>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006).
- [75] TBB-Türkiye Bankalar Birliği : “Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri”, *Bankacılar Dergisi*, 58 (2006).
- [76] Taner,B.S. : “Bankalar KOBİ’lerle Barışıyor.”, *KOBİ Girişim*, Sayı 610, Nisan (2005).
- [77] Telatar,E.; Aktaş,R.; Ban, Ü.; Doğanay,M.; Pekkaya,S.: “Enflasyonsuz Ortamda İşletme Yönetimi”, *Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını*, (2004).
- [78] Uyar, S: “Bankacılık Krizleri”, Ankara: Ziraat Matbaacılık AŞ., (2003).
- [79] Yayla, M.; Kaya Y.T: “Basel II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci”, *BDDK ARD Çalışma Raporları 3*, (2005). http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/calismaraporu_basel/2005_3.pdf, (Erişim Tarihi, Ağustos 2006)
- [80] Yeldan, E.: “Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme”, İstanbul:İletişim Yayınları, (2001).
- [81] Yılmaz, F.: “Türkiye’de Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ’ler)”, (2004). <http://www.isbank.com.tr/dosya/ekon-tr/kobiler2004.pdf>, (Erişim Tarihi, Eylül 2006)
- [82] Yüksel, A. : “Basel II’nin Kobi Kredilerine Muhtemel Etkileri”, *BDDK Araştırma Raporları*, (2005). http://www.bddk.org.tr/turkce/basel/basel/Basel_II_SME.pdf, (Erişim Tarihi, Ağustos 2006)

www.tcmb.gov.tr

www.tbb.org.tr

www.bddk.org.tr